

Rendvédelem-történeti Füzetek
(Acta Historiae Praesidii Ordinis)
XIV. évf. 17. sz.

*A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány
kiadványa
2008.*

Rendvédelem-történeti Füzetek
(Acta Historiae Praesidii Ordinis)
XIV. évf. 17. sz.

*A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány
kiadványa
2008.*

Tisztelt olvasó!

Ez a kiadvány a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság XVII. nemzetközi rendvédelem-történeti tudományos konferenciáján Budapesten, 2003. november 11-12. között „A rendvédelem humán viszonyai” címmel megrendezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia előadásait – és egyéb kapcsolódó tanulmányokat – tartalmazza.

A tanulmányok szövegét ugyan szakmai lektorálás nyomán publikáljuk, azonban a szerzői szuverenitást a szerkesztőség tiszteletben tartja. A szerzők – tudomány határain belüli – álláspontját akceptáljuk. A szerkesztőség és a szerzők közötti esetleges véleménykülönbséget a szerkesztőség a jegyzetekben juttatja kifejezésre, amennyiben elkerülhetetlennek tartjuk a szerzőtől eltérő szerkesztőségi álláspont megjelentetését. A szerzői szabadság határának a tudományos művekkel szembeni elvárásnak való megfelelést tartjuk, tartalmi és formai tekintetben egyaránt.

Főszerkesztő: Dr. PARÁDI József

Szerkesztő: Dr. SUBA János

Mag. SIMON F. Nándor

Technikai munkatárs: SZÉKELY Zoltán

SOM Krisztián

A szerkesztőség elérhetősége:

✉: H-1037 Budapest, Haránt u. 12.

☎: (+36/06-1) 325-1673

☎: (+36/06-1) 325-1647

☎: (+36/06-30) 479-5654

@: szbmrtd@gmail.com

Tisztelt Elnök Úr!

Tisztelettel és egyben örömmel tájékoztatom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága, az éves tervében foglaltaknak és az Önök kérésének megfelelően megvizsgálta a hadtudományban meglévő mértékadó folyóiratokat, továbbá az új kérelmeket.

Megköszönjük az adatszolgáltatás során nyújtott segítségüket és együttműködésüket.

A kérelmek elbírálását követően a Hadtudományi Bizottság a hadtudományban mértékadó folyóiratok listájára, 2008-tól felvette a következő folyóiratot:

„Rendvédelem-történeti Füzetek, HU-ISSN 1216-7674”

Tisztelt Elnök Úr! További tudományos munkájukhoz a Bizottság nevében kívánunk Önnek, a magyar tudomány, benne a hadtudomány nem kis felelősséggel járó szolgálatában kiapadhatatlan alkotóerőt és kitűnő egészséget, sok sikert és eredményt.

Budapest, 2008. június 09-én.

Szívélyes üdvözléssel:

Dr. FELHÁZI Sándor
sk. titkár

Dr. TURCSÁNYI Károly egyetemi tanár

(+36/06-30) 919-4927 ; turcsanyi.karoly@zmne.hu

A hadtudomány kandidátusa. A Magyar Tudományos Akadémia IX. osztálya Logisztika Tudományos Bizottság alelnöke. A Magyar Tudományos Akadémia IX. osztálya Ipar- és Vállalatgazdasági Bizottsága Minőségügyi Albizottságának elnöke. A Magyar Tudományos Akadémia Lahner György Haditechnikai Klub elnöke és a társaság szakértője. A Haditechnika, Logisztikai Tudományos Füzetek, Katonai Logisztika és a Hadmérnök folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja.

VEDÓ Attila ☽

(+36/06-30) 963-6119 ; vedo.attila@freemail.hu

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar államhatár.

ZEIDLER Sándor ☽ ✖ ⬠ ✨ ⬠

(+36/06-30) 961-9148 ; zeidler.o@chello.hu

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság alelnöke. Az archontológia, falleriszтика, heraldika, insigniológia, vexillológia, numizmatika, ikonográfia történelmi segédtudományoknak a XIX–XX. századi magyar rendvédelemre alkalmazott változatát műveli, munkásságában az általa gondozott szakterület szakértője.

Piktogram	A rendvédelem-történeti elismerések
	Rendvédelem-történetért Díj
	Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
	Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
	Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
	Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
	Rendvédelem-történetért Érdemérem

TARTALOM

A RENDVÉDELEMHUMÁN VISZONYAI

GÁSPÁR László

A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956..... 13

ILLÉSFALVI Péter

A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján 19

KÁLMÁN Zsolt

A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig..... 26

NAGY György

A Határrendőrség humán viszonyai 1945-1946 37

PARÁDI József

Visszontválasz FINSZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére 51

PARÁDI József

A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945 57

SÁGI Zoltán

A rendőrség egyenruházata a II. Világháború befejezésétől a rendszerváltásig 65

SUBA János

A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941 74

SUBA János

A határkijelölés humán faktora a XIX-XX. században 84

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő

Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben 97

VEDÓ Attila

Magyarország államhatárának jelölése 1867-1918 105

ZEIDLER Sándor

A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől a rendszerváltásig 116

Recenziók 138**Citációs index** 142**Index nominum** 167**Index geographicus** 174**Index chronologicus** 179**Index organicus** 182**Kéziratokkal szemben támasztott igények** 186**Szerzői úrlap** 188**Szerzői adatlap** 189

In memoriam dr. KESERŐ István

*„Conditā descrescit, vulgata scientia crescit.”
Az elrejtett tudás csökken, a másokkal közölt ellenben gyarapszik.*

Az 1945. év során a honvéd csapatok szervezetében felállított határőr alakulatok egyik legnagyobb problémája a képzett, határvasz gyakorlattal is rendelkező tiszti, tiszthelyettesi állomány biztosítása volt. Mivel a határvasz csapatok a háború során igen jelentős veszteségeket szenvedtek minden állománykategóriában, ezért a nyugatra vezényelt alakulatok hadifogságból lassanként hazatérő tagjait azonnal az újonnan szervezett határportyázó századokhoz irányították.

Politikai szempontok ekkor még nem játszottak szerepet az állományszervezésben, fő feladat a működőképesség biztosítása volt. Mivel a határvaszok közül háborús bűnöket nemigen követett el senki, a határvasz csapatoknál szolgált tisztek, tiszthelyettesek visszatérésének nem volt akadálya. Egyáltalán a hadsereg ekkor még teljesen depolitizált volt. Bár a korábbi egzisztenciából, vagy nevelétsből fakadóan tagjaik között voltak komoly fenntartások, főleg a szovjet csapatokkal szemben, ezek inkább egyéni nézetek voltak, nem lehetett őket a hadsereg politikai álláspontjának tekinteni. 1945-ben a belpolitikai csatározások még elkerülték a hadsereget.

Létezett azonban egy másik határőrizeti szervezet is, a Magyar Állami Határrendőrség, amely létrehozásánál kezdettől fogva szerepet játszott az a célkitűzés, hogy a határőrizet egy – az adott időszakban politikailag is igen fontos – területe felett a baloldali erőkhöz közelebb álló belügyminisztérium gyakoroljon felügyeletet.

Az 1946. márciusi átszervezés indítéka ugyan az a természetes igényből fakadó politikai cél volt, hogy a fegyveres erők létszáma feleljen meg az ország növekvő biztonságigényének, és gazdasági teherbírásiának, azonban az eddigre már felerősödő belpolitikai küzdelem (nyilván külpolitikai aspektusainak függvényében), a hatalom megszerzése érdekében folytatott viaskodás a témát a politikai szféra egyik ütközőterévé változtatta. A csatározásokban látványosan megerősödő kommunista párt és politikai szövetségesei – a szovjet támogatástól függetlenül is – az ellenfeleiknél jobb haditervvel rendelkeztek.

A baloldal időben felismerte, hogy az alig javuló közbiztonság, a csempészet és a feketézés nem csak a rendvédelmi szervezetek, hanem a csökkentésre ítélt honvédségen belül a határportyázó erők megerősítését kívánja. El tudta érni, hogy a belügy kommunista irányítás alatt maradjon, és a honvédség le- és átszervezése az ő elképzelésük szerint valósuljon meg, annak ellenére, hogy a honvédelmi tárca kiscgazda kezekben volt. Az átszervezés eredményeként, miközben a jobboldal szimpatizánsait többnyire leszerelték, a kommunistákat és a baloldali érzelmű tiszteket, tiszthelyetteseket az újonnan szerveződő határvaszokhoz vezényelték. Itt persze a baloldali katonai vezetők számottevő túlsúlya alakult ki. Végül pedig, hogy a kommunista párt döntő befolyását biztosítsák a szervezet felett, az újonnan szervezett Határőr Parancsnokság (később főparancsnokság) élére a magas katonai képzettségű kommunista PÁLFFY György vezérőrnagyot, törzsparancsnokául a hasonló beállítottságú NÉMETH Dezső ezredest állították. A baloldali pártok e káderpolitikai lépésének igazi értékét akkor érzékelhetjük, ha figyelembe vesszük, hogy a 13 500 főre csökkentett honvédség közel felét kitevő 6 588 fős határőrség az ország legnagyobb magasabbegysége volt, s ez a katonai erő a későbbiekben a baloldal hatalmi harcának erős fegyverévé vált.¹

Az 1946. márciusi átszervezéssel a honvédség – ezen belül a határőr csapatok – tisztikarának összetételében értek el jelentős változásokat azzal, hogy eltávolították a politikai szempontból kevésbé megbízhatónak ítélt személyeket. Ennek során elbocsátottak 87 tisztet és 277 tiszthelyettest, beosztásából felmentettek további 55 tisztet és 82 tiszthelyettest. Helyükre bár felkészületlen, s nem ritkán alkalmatlan, de a baloldali erők számára elkötelezett egyének kerültek. Az átszervezést követő egy év alatt (a 14-ből!) 7 zászlóaljparancsnokot kellett leváltani alkalmatlanság miatt.²

Mindezek mellett a kommunista politikusok nagyon jól tudták, hogy ez a határőrség még nem maradéktalanul az övék. Még nem kész arra, hogy a hatalmat megragadni igyekvő baloldal olyan szilárd támasza legyen, amelyre minden körülmények között számíthat. Nem tévesztették szem elől a szervezetben még jelentékeny számban meglévő, HORTHY hadseregéből megörökölt tiszteket, tiszthelyetteseket. Azonban ezek szakmai tudására egyelőre szükség volt a szervezet működőképességének megőrzése érdekében. Az átszervezést követően egy pillanatra sem szüntek meg a hatalom megragadásának előkészítésén munkálkodni. Ehhez valószínűleg kész forgatókönyvvel rendelkeztek, de ha nem is volt ilyen, mindenesetre nagyon határozott és erőteljes koncepcióval rendelkeztek a továbbiakat illetően.

A határőrség párthadsereggé alakításáért folytatott küzdelem következő színterévé a személyzeti (korabeli kifejezéssel élve káder), valamint a személyállomány körében végzett politikai nevelőmunka

vált. Hogy jobb pozíciókat szerezzenek a káderpolitikájuk megvalósításához, kommunista és szimpatizáns állományból létrehozták a „D” (defenzív) szervezetet, amelyek egyéb feladatuk mellett segítséget nyújtottak néhány kellemetlen vezető lejáratahoz, eltávolításához, bíróság elé állításához, öngyilkosságba kényszerítéséhez.³ Pótlásukra a legalkalmasabbnak mindig egy baloldali tiszt bizonyult. Közben a személyzeti munkát végző tiszti állomány köre is szép csendben kicserélődött, csupa (baloldali szempontból) megbízható személy került ilyen pozícióba.

Mindez azonban kevés lehet, ha az állomány szimpátiáját nem nyerik meg, ha azok nem ítélik el kellő nyomatékkal a jobboldali beállítottaságú társaikat, feletteseiket. Ennek érdekében javaslatot tettek arra, hogy az átszervezés során nevelő tisztek is kerüljenek a szervezetbe. A honvédelmi minisztérium és a mögötte álló jobboldali pártok itt megint későn ébredtek. Nem vették észre az a veszélyt, amit egy pártbefolyás alatt álló nevelő, később politikai nevelő rendszer magában rejthet. Vagy ha sejtették is, mindenesetre túl nagy jelentőséget nem tulajdonítottak neki. Mivel ők maguk – a korábbi hagyományokat figyelembe véve – nem gondoltak a hadsereg politikai befolyásolására, ennek veszélyét kezdetben nem ismerték fel. Elleneztek ugyan a független nevelőtiszti státuszok létesítését, azonban (mivel ezek kezdetben olyan általános és nyilvánvaló nevelő szándék mögé rejtöztek, mint az írni, olvasni megtanítás, az újságolvasásra szoktatás, a szabadidő kultúralt eltöltésének megszervezése stb.) nem elleneztek ha egyes személyek beosztásukból fakadó kötelezettségeik ellátása mellett ilyen tevékenységet is folytatnak. S hogy tetézzék a hibát, hozzájárultak ahhoz, hogy a fegyveres erőknél és testületeknél legálisan működhessenek a parlamentben is mandátummal rendelkező politikai pártok alapszervezetei. A kisgazda párt szervezeteinek kialakítása meg sem közelítette a kommunisták alapszervezetei megteremtésének gyorsaságát. Nem figyeltek oda arra sem, kik vállalkoztak a többlet erőfeszítéseket igénylő nevelőmunka feladataira. Így az egész nevelői terület a kommunisták kezébe került.

Nevelőtiszteknek mondjuk őket, pedig igazából többségük csupán tiszthelyettes, tisztos, vagy néhányuk még az sem volt. Képzettségük, felkészítettségük sem volt túl magas, többségük műveltsége alig haladta meg társaikét.⁴ De baloldali elkötelezettségük voltak, nevelni akarták társaikat, s fokozatosan megteremtették képzésük, továbbképzésük feltételeit. Idővel pedig a magasabb parancsnokságon, később alárendelt szervezeteknél is, végül az alegységeknél is bizonyos felmentettséget, végül önálló státuszt nyertek. A honvédségen belül a határőr csapatok az elsők között voltak, ahol kialakították a nevelőtiszti rendszert. A Határőr Parancsnokságon nevelőtörzs, a zászlóalj- és századparancsnokságokon nevelőtisztek tevékenykedtek, igaz ez utóbbiak csak tiszthelyettesi rendfokozatban. A számukra szervezett nevelőtiszti tanfolyamon felkészítették őket az alegységeknél politikai tájékoztatás, oktatás, és agitáció végzésére. Miután az MKP két hónapos nevelőtiszti tanfolyamát elvégzettek tisztté léptették elő, jelentősen megnőtt a tisztikaron belül a kommunista elkötelezettségük száma. Az 1946. májusában beindított Határőr című lap az írásos és képes agitáció eszközeivel közvetlenül befolyásolta a sorozott állományt, jelentősen hozzájárulva azok politikai megnyeréséhez. Kitartó munkájuk eredményeként, fokozatosan maguk mellé állították a személyi állományt, formálták általános és politikai nézeteiket, végül megnyerték őket kampányaiknak, akcióiknak. Rövidesen döntő mértékben befolyásolták a személyi állomány politikai állásfoglalását.

Mindezek csak előkészítették a személyi állomány jobboldali beállítottaságú részére mért csapást. Ez pedig az állami szerveknél törvényileg kötelezően végrehajtott igazolási eljárás (közismerten: B-listázás) volt.⁵ Ennek során az államhatalmi és államigazgatási szerveknél megvizsgálták mindenki előéletét, s akiről feltételezhető volt a politikai összeesküvés, szélsőjobboldali szervezkedés, korrupció stb., vagy akár csak nem szimpatizált a népi demokrácia gondolatával, ez már elég oknak bizonyult ahhoz, hogy a baloldali „D”-tisztek adatokkal szolgáljanak, a baloldali személyügyesek előkészítsék és a baloldali vezetők eldöntsék a szervezetből való eltávolításukat. És mindehhez rendelkeztek az állomány túlnyomó többségének szimpátiájával, helyeslésével. A hadsereg egészénél, így a határ vadászoknál is. Az eljárás végére vezető beosztásokban csak kommunisták, esetleg néhány szociáldemokrata, vagy parasztpárti maradt. Később azok eltávolítására is sor került.⁶ Így már adott volt a határőrség kommunista elkötelezettsége, pedig a határőrség tiszti karában a rendszer által favorizált munkás-paraszt származású tisztek aránya még 1949. végén sem érte el a 27 %-ot, túlnyomó többségük is csupán főhadnagyi vagy annál alacsonyabb rendfokozattal rendelkezett. A tisztek nagy része – különösen magasabb beosztásokban - bár támogatta a politikai rendszert, azonban un. „régis tiszt” volt, többet közülük osztályellenségnek tekintettek

Ennek fényében érthető, hogy az ilyen arányú elkötelezettség még mindig nem elégítette ki a hatalomra törő kommunista vezetőket. Tudták, hogy ez számukra csupán egy viszonylag kedvező állapot, ami meg is változhat. Ennek elkerülése érdekében elérték, hogy vezető beosztások betöltésére csak az általuk megbízhatónak ítélt tisztek közül tettek javaslatot. Az eltávolítások révén azonban a

tiszti, tiszthelyettesi szaktudásban számottevő úr keletkezett. Ezért szakmai képzést és továbbképzést szerveztek. A kommunista vezetőknek gondjuk volt arra, hogy beiskolázásra csak megbízható személyek kerülhettek. Így a lehetőségét is kizárták annak, hogy egy, a szükséges szakmai végzettséggel nem rendelkező nem kellően elkötelezett tiszt vezetővé válhasson. Annak érdekében pedig, hogy a határőrségnél ne támadjon hiány elkötelezett káderből, (a fegyveres szervek többijéhez hasonló módon) osztályszemléletűvé tették a szervezet feltöltését. Nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a határőrséghez elsősorban munkás és paraszt fiatalokat vonultassanak be, és szinte kizárólag közülük kerülhetett ki a továbbtanulásra, továbbképzésre kiválasztottak köre.

A baloldal hatalomra jutását, majd a koalíciós kormányzás felszámolását, a proletár diktatúra megteremtését követően nyíltan és akadálytalanul érvényesülhetett a kommunista párt káderpolitikája. Az MKP Politikai Bizottságának 1948. január 29-i határozata előírta, hogy a honvédelem minden kérdésében a Szovjetunióra és annak tapasztalataira kell támaszkodni. Rövidesen szovjet tanácsadók jelentek meg minden területen és szinten, tanácsaikkal, javaslataikkal nem volt tanácsos szembeszállni. Ezek tanácsadói munkájuk mellett feltérképezték maguknak a teljes tiszti, tiszthelyettesi állományt és csak a megfelelő alkalomra vártak, hogy kikényszerítsék káderpolitikai akaratukat. Ennek az ideje 1949. végén jött el, azonban a körülmények jó megértéséhez ajánlatos a röviden áttekinteni a kommunista párt belbiztonsági koncepciójának kialakulását.

Ennek az állambiztonsági koncepciónak a gyökerei egyrészt a Szovjetunió, másrészt az illegálisból kilépő Magyar Kommunista Párt (később MDP) politikai gyakorlatában keresendők. A kommunisták kezdettől fogva nagy súlyt helyeztek belügyi, rendőrségi pozíciók kialakítására, majd bővítésére. Már 1946-ban befolyásuk alatt álló államvédelmi osztályt hoztak létre a Magyar Állami Rendőrség szervezetében, amely a következő évek politikai harcaiban igen komoly és hatékony fegyvernek bizonyult kezükben. A politikai hatalom megszerzése után ennek továbbfejlesztésében látták vezető szerepük megtartásának egyik legfontosabb zálogát. Egy – a Belügyminisztérium egészét érintő – átszervezés során az államvédelmi szervezetet függetlenítették a rendőrségtől, s a határ-, folyam- és légi közlekedés rendészeti hatóságainak, a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóságnak, valamint az útleveél alosztálynak a beolvasztásával a Belügyminisztérium egyik közvetlen szerveként működő BM Államvédelmi Hatóságot hoztak létre. Ez a szovjet belbiztonsági rendszerhez igazodó hatóság nagy jelentőségű szervezetté vált, s bár már rendelkezett karhatalmi alakulatok felett is, még nem volt igazán elegendő nagyságú erő ahhoz, hogy az egész országban, minden körülmények között biztosítsa a kommunista vezetők kizárólagos hatalmát. Jól érzékelték ezt a hatalom új birtokosai, ezért – nem kevés moszkvai ösztönzésre – úgy döntöttek, hogy teljes egészében átveszik és Magyarországon is megvalósítják a Szovjetunió belbiztonsági rendszerét, hiszen az jól bevált, eredményesen működő rendszer. (Ugyanez a rendszer épült ki a szovjet befolyás alatt álló országok mindegyikében, még Jugoszláviában is).

A kommunista vezetés 1949 végére látta elérkezettnek az időt arra, hogy Magyarországon is maradéktalanul megvalósítsa a szovjet típusú belbiztonsági rendszert, ezért a Minisztertanács 4.353/1949. sz. rendeletével 1950. január 1-től a BM ÁVH-t a Belügyminisztérium, a határőrséget és a katonai elhárítást pedig a Honvédelmi Minisztérium szervezetéről leválasztották, s belőlük önálló szervezetet, az országos főhatóságként működő Államvédelmi Hatóságot (ÁVH) hozták létre.⁷

Maga az egész állambiztonsági rendszer, ezen belül az ÁVH Határőrség és Belső Karhatalom szervezete egyértelmű szovjet sugallatra és szoros asszisztencia mellett született meg. Ennek kidolgozása, majd megvalósítása adta a lehetőséget a szovjet tanácsadók kezébe, hogy a szervezet mélyreható átalakításával egyidejűleg kikényszerítsék káderpolitikai elképzeléseik megvalósítását is és eltávolítsák mindazokat a szervezetből, akiknek az elvűségét illetően kételyeik támadtak. Az ÁVH vezetőjének 041. sz. parancsával elrendelt átalakítás olyan mértékű személy- és eszközmozgást eredményezett, hogy azt csak egy teljes év leforgása alatt, fokozatosan, 1951. januárjára lehetett végrehajtani.

Az átalárendelés kezdetén önként kérte áthelyezését a honvédség más alakulatához az akkori főparancsnok, SZALVAY Mihály. Ő a spanyol szabadságharc egyik kiemelkedő magyar katonai vezetője volt, nagy tekintélyt szerzett magának a nemzetközi munkásmozgalomban, ugyanakkor a magyar kommunista vezetők számára – éppen nyugatos múltja miatt – nem volt annyira megbízható, hogy az állambiztonsági szervezet fegyveres erejének élén álljon, így készségesen támogatták áthelyezési kérelmét.

Kevésbé kesztyűs kézzel bántak azonban el a honvéd határőrség többi vezetőjével. Azonnali hatállyal felmentették a főparancsnok helyetteseit, az összes osztályvezetőt, és valamennyi határvadász (rövidesen határőr) zászlóalj élére államvédelmi tisztet neveztek ki, akik legfeljebb, ha felszínes határőrizeti ismeretekkel rendelkeztek, viszont a szovjetrendszer megbízható káderei voltak. Bizonyára

ez is oka volt annak, hogy a szovjet tanácsadók által közvetített szovjet szervezet, eljárás, szabályzat, stb. olyan gyorsan gyökeret vert az Államvédelmi Hatóság részévé vált Határőrségnél.

A vezetésben kialakult helyzetet jól érzékelteti a Határőrség és belső karhatalom élére állított első két parancsnok példája. SZALVAY vezérőrnagytól a parancsnoki feladatokat KAJLI József államvédelmi alezredes vette át. Neki ugyan soha semmi köze nem volt a határőrséghez, viszont megbízható, kipróbált, régi államvédelmis elvtárs volt. Helyzete mégsem a szakértelem teljes hiánya miatt vált kritikkussá, hanem úgy mond „túlzott avantgardizmusa” miatt. Olyan szélsőségesen radikális magatartást tanúsított a szervezet élén, hogy az még a liberalizmussal cseppet sem illelhető kommunista vezetőket is kompromittálta. Fél év után le is kellett váltani. Utódául RÁKOSI Mátyás a szakszervezeti mozgalom egyik vezetőjét, PIROS Lászlót kérte fel. (Ennek a felkérésnek persze lehetetlen volt nemet mondani.) Elődjével ellentétben PIROS már rendelkezett határőr múlttal: a háborúban határvadász tizedesként szerzett tapasztalatokat, amelyekkel ekkor az egész határőrség vezetését vezérőrnagyként kellett ellátnia. E két példa is jól érzékelteti, milyen kín volt a kommunista vezetésnek megfelelő szakembereket biztosítani a legfontosabb posztokra, mégis, ennek ellenére a kiválasztás során elsődlegességet biztosítottak a politikai megbízhatóságnak.

1950-ben valamennyi őrsparancsnoki és politikai helyettesi beosztásba - déli és nyugati viszonylatban őrsparancsnok helyettesi beosztásba is - tiszteket, szolgálatvezetői beosztásba pedig tiszthelyetteseket terveztek ki, azonban ennek személyi feltételeit csak fokozatosan tudták megeremteni. Rajtuk kívül a sorozott állományú határszolgálatos és a kiképzési tiszthelyettesek vagy tiszteselek, valamint a rajparancsnokok tartoztak az őrsparancsnoki állományához. Egyes főirányban lévő őrsöket hivatásos kutyavezető tiszthelyettesekkel is megerősítettek.⁸

A parancsnoki állomány szakmai hozzáértése – a szakértelemmel rendelkező régi tisztek leszerelése és az új, elkötelezett, de szakismeretekkel, tapasztalatokkal nem rendelkező ÁVH-s tisztek kinevezése következtében – kezdetben csapnivaló volt, s csupán a szovjet tanácsadók segítségével őrizhették meg a szervezet működőképességét. Ez persze a szovjet minta szolgálai másolását is jelentette egyúttal. Idővel azután szakmai tapasztalatokkal is gazdagodtak, de vezetés színvonalának számottevő javulása csak a hasonlóan elkötelezett, de az iskolákból már jobban felkészítve kikerülő fiatal tisztek szolgálatba állításával, 1952 után következett be. Az új tiszti káderek pedig néhány év alatt a vezetés minden szintjén meghatározó tényezőkké váltak.

Nagy gondot fordítottak az alárendelt parancsnokok felkészítésére, mindegyiket azonban képzési céllal nem vonhatták ki egyszerre a szolgálatból ezért egy ideig a határőrizeti tapasztalatok több napos összevonásokon történő feldolgozása volt az egyetlen lehetőség tömeges képzésükre. A határőr szervezetek irányítása parancsok, utasítások kiadásával és végrehajtásuk módszeres számonkérésével valósult meg. A direktívák olyan részletességgel írták elő a feladatokat, hogy az alárendelt parancsnokoknak vajmi kevés önállóságuk maradt, tevékenységükben gyakran csak a tételes végrehajtásra szorítkozhattak.

A határőrségnek az ÁVH szervezetébe illesztését követően alapvetően megváltoztatták a tisztikarának az összetételét is, ezzel kívánták biztosítani e testületnél is az államvédelmi szervezet elkötelezettségét, osztályhűségét. Az átszervezéshez kapcsolt politikai tisztogatás során 168 tisztet és 248 tiszthelyestet távolítottak el a testületből. Ezzel megfosztották a határőrséget az eltávolításra kerülők tapasztalataitól, aminek a következményeit az egész határőrség, különösen pedig a parancsnokságok hosszú ideig érezhették. A „régii” tisztek megmaradt szűk rétege pedig az 1954. utáni létszámcsökkenések áldozata lett.

Az eltávolítottak helyének feltöltésére és az új szervezet fokozottabb igényeinek kielégítésére több száz munkás és paraszti származású - elsősorban MDP-tag (Magyar Dolgozók Pártja volt akkoriban a kommunista párt neve) - fiatalokat vettek fel a hivatásos állományba, gondosan ügyelve a származás szerinti összetétel adminisztratív szempontjára. 1952 elejére az 1454 fős tisztikar 88,6 %-a már "új tiszt" volt, azaz olyan - szinte kizárólag munkás és paraszti származású - fiatal, akit származása, politikai elkötelezettsége alapján választottak ki és gyorsított tanfolyamokon készítettek fel tiszti beosztásra, és aki társadalmi emelkedését kizárólagosan a szocialista rendszernek köszönhette. Ezzel persze alaposan visszaesett a hivatásos állomány katonai képzettségének színvonala, aminek számottevő javulását csak 1950-es évek közepe felé, az új tiszti iskolák első évfolyamainak szolgálatba állásával lehetett észlelni.⁹

A határőrség legénységi állománya sorozás és behívás útján került állományba. A besorozott legénység szolgálati ideje az időszak nagyobbik részében 3 év volt, aminek elteltével kérhette a tovább-
szolgálat engedélyezését, illetve a hivatásos állományba vételt. Elnevezésükre az ÁVH vezetője 1951-ben a korábbi „államvédelmi őr” helyett az „államvédelmi honvéd”, néhány hónappal később pedig az

„államvédelmi határőr” rendfokozati elnevezést vezette be, továbbá elrendelte a korábban használatos „bajtárs” helyett az „elvtárs” megszólítást.¹⁰

A szovjet szabályzatok adaptálása, a szovjet határőrizeti rendszer magyarországi megvalósítása, valamint a vezetők Szovjetunió iránti elkötelezettségének biztosítása megkívánta, hogy a határőrség vezető beosztású tisztjei a Szovjetunióban végezzék a magasabb katonai iskolákat, tanfolyamokat, a helyszínen tanulmányozva a szovjet határőrizet gyakorlati kérdéseit. Az onnan visszatért határőr tisztek elkötelezettsége nyilvánvaló volt, előttük biztos karrier nyílt.

Mire sikerült biztosítani egy igazán megbízható, kommunista elkötelezettségű párt-fegyveres erőt, addigra a kül- és belpolitikai körülményekben beállt alapvető változások nem csak megkérdőjelezték az addig elért eredményeket, hanem megindítottak egy súlyos következményekkel járó „kiigazítást” is a kádermunkában.

SZTÁLIN halálát követő szervezeti változások, a szervezet belügyi alárendeltségbe kerülése alig érintette a kádermunkát, a határőrség humán viszonyait. Sokkal inkább a gazdaságpolitika kiigazítására tett intézkedések, ezeken belül a fegyveres szervek költségvetésére és létszámgazdálkodására tett szigorító intézkedések. Mivel csökkent a háborús feszültség indokolatlanná vált a felfejlesztett fegyveres erők és testületek magas létszámának fenntartása, ezért több éven keresztül és több lépcsőben erőteljesen csökkentették ezek állományát. Nem került el ez a határőrséget sem, létszámát erőteljesen csökkentették, szervezetét leépítették. 1954 novemberében a határőrségnél is végrehajtották a fegyveres erők egészét érintő létszámcsökkentés első hullámát. Ez csak a határőrség esetében több mint 3000 fős csökkentést jelentett. Alegységeket szüntettek meg, s több viszonylatban egész (zászlóalj) vezetési szinteket számoltak föl.¹¹

Az egymást követő létszámcsökkentések elbizonytalanították a hivatásos állományt. Nagyon sok, korábbi társadalmi közegeből kiemelt munkás és paraszt fiatal biztos egzisztenciát látott a fegyveres pályán, s most azzal kellett szembesülniük, hogy feleslegessé váltak, sokukat leszerelték, holott korábbi gyökereik már elszakadtak, s a válságban lévő gazdaságba visszailleszkedni amúgy sem volt könnyű.¹²

Hasonló hatást fejtett ki az állományra a korábbi visszaélések, túlkapások kivizsgálására tett kormányzati, minisztériális lépések. Addig arra nevelték, képezték őket, hogy a proletárhatalom védelme érdekében könyörtelenül le kell számolni az osztályellenséggel, az osztályharcban nem lehet engedelményeket tenni, s hogy a forradalmi erőszak a nép érdekeit szolgálja. 1953 után pedig azt kezdték látni, hogy egyiküket is, másikat is felfüggesztik, vizsgálat alá vetik, elmarasztalják. A korábbi külső ellenség már nem ellenség, akire korábban azt mondták, hogy belső ellenség, azt rehabilitálják, akivel együtt szolgáltak arról kiderül, hogy rossz ügyet és rosszul szolgált, stb. Mindezek elbizonytalanították a személyi állományt, amely egzisztenciájában érezte fenyegetve magát, ezért senki nem mert politikai kérdésben állást foglalni, nehogy később emiatt érje vád. A határőrség személyi állományát ilyen előzmények után 1956. őszén teljesen felkészületlenül érték a belpolitikai események.¹³

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a kommunista párt a második világháborút követően igen aktív, kezdeményező és következetes káderpolitikát valósított meg a fegyveres szervezeteknél, ezeken belül pedig a határőrségnél. Ennek eredményeként maga mellé állította a testület személyi állományát, szilárd támaszra találva bennük. A hatalom megragadása után is következetes és agresszív személyügyi munkával biztosította elkötelezettségüket. A politikai hibák és azok kényszerű kiigazítására tett lépések azonban az 1950-es évek közepe felé megbontották a személyi állomány töretlen hitét, az egzisztenciális bizonytalanság pedig teret engedett a kommunista politikában való kételkedésnek, s ez a korábbi évek következetes kommunista értékrendű kádermunkájának a kudarcát is jelentette.

Jegyzetek:

¹ - MUCS Sándor: Adatok a magyar határőrség 1945. utáni történetéhez (1945. február – 1946. március). *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXVI. évf. (1963) 2. sz. 18. p. ;

- ZENTAI Vilmos honvédelmi államtitkár levele SZAKASITS Árpád főtitkárhoz (1946. augusztus 4.) MSZMP párttörténeti intézet levéltára: 283. f. 10/260. ö.e.

² KESERŰ István: *A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1985. 189. p.

³ KORNIS Pál: *Tanúként jelentkezem*. Budapest, 1988, Zrínyi.

⁴ MUCS: op. cit. 20. p.

⁵ - KESERŰ: op. cit. 204. p.;

- Szociáldemokrata vezetők Pro memoria levele az SZDP központi titkárságához (1946. június 22.) MSZMP PTIL 283. f. 10/279. ö.e. 8/a,b.

⁶ - SZDP Tolna megyei szervezete titkárnak levele SZAKASITS Árpád főtitkárhoz (1947. május 19.) MSZMP PTIL 283. f. 10/276. ö.e.;

- REISINGER Ferenc belügyi államtitkár levele az SZDP vezetőségéhez (1946. július 16.)

⁷ GÁSPÁR László: *A határőrség fejlődése 1950-1956*. Egyetemi doktori értekezés (ZMKA). Kézirat. Budapest, 1989. 78. p.

⁸ Határőrség irattára (HI) 0195 Pk. Klg.s.-1951.

⁹ GÁSPÁR: op. cit. 96. p.

¹⁰ - HI-045/1951. ÁVH. T. biz.;

- HI-087/1951. ÁVH. T. biz.;

¹¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

¹² KESERŰ István – PARÁDI József: *A magyar határőrizet története, hagyományai*. Budapest, 1990, Határőrség.

¹³ KESERŰ István – PARÁDI József: *Határőrizetünk 1867-1990*. Budapest, 1990, Határőrség.

ILLÉSFALVI Péter
A németek által megszállt Bácság¹ helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség
Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései² alapján

A katonai-politikai helyzet

A Magyar Királyi Honvédség alakulatai még meg sem indították támadásukat a Duna-Tisza köze jugoszláv szakasza, a baranyai háromszög és a Muraköz visszavételére, amikor a magyar politikai felső vezetés már a Bácságnak az anyaországhoz való visszacsatolását vetette fel a németek felé. Ez természetes volt a Szent István-i állameszme és a megelőző, több mint 20 esztendő revíziós politikája nyomán, reális pedig SZTÓJAY Döme berlini magyar nagykövet BÁRDOSSY miniszterelnöknek írott jelentése alapján. Az 1941. április 6-án kelt irat (tehát a német haderő Jugoszlávia elleni támadásának első napján) tartalmazta HITLER ígéretét, melyet személyesen a berlini magyar követtel közölt, s amely arról szólt, hogy Magyarország megkapja tőle az 1918-ban elvett területeket, név szerint említve a Bácságot.³ A német birodalmi kancellár ezen nézetét már március 27-én kifejtette egy beszélgetés alkalmával, melyet RIBBENTROP birodalmi külügyminiszterrel és WEIZSÄCKER külügyi államtitkárral folytatott.⁴ Április 14-én, amikor a magyar csapatok még be sem fejezték a harctevékenységet, ERDMANNSDORFF budapesti német követ azonban már azt közölte BÁRDOSSY-val, hogy a román kormány kérésére a Bácság egykori jugoszláviai részét kizárólag német csapatok szállják meg, így a német kormány nem tehet eleget a magyar hadvezetőség ama kérésének, hogy a kérdéses területet magyar megszálló alakulatok vegyék át.⁵ Ilyen értelemben nyilatkozott a kérdéssel öt nappal később a Führer is, aki a vezéri főhadiszállásra rendelt SZTÓJAY-t fogadta, sőt, megtoldotta azzal, hogy a Bácság német megszállás alatt levő része néhány hónappal később kerüljön átadásra Magyarországnak.⁶ WEIZSÄCKER egy hónap múlva, május 20-án és 28-án folytatott a berlini magyar követtel megbeszéléseket a fenti tárgyban. A német külügyi államtitkár HITLER április 19-i kijelentéseire utalt, a továbbiakban is azt tartotta mérvadónak, s a magyar kormány kéréseit emiatt nem látta teljesíthetőnek (bácsági lakosság mielőbbi felvilágosítása arról, hogy a terület véglegesen Magyarországhoz kerül; magyar adminisztratív szervek beeresztése a Bácság területére; a magyar csapatok által való birtokbavétel siettetése).⁷

A visszaigényelt egykori magyarországi terület sorsa a továbbiakban is bizonytalan maradt. Az anyaországhoz csatolás, mint elvi lehetőség, a későbbiekben is fennmaradt, státusa azonban 1944 októberéig – míg a szovjet csapatok és TITO partizánjai el nem érték földjét – jogilag nem lett rendezve. Mindvégig német megszállás alatt maradt, s Németország a gazdasági kiaknázás lehetőségét magának tartotta fenn. 1941 szeptemberében a Bácság irányítása formálisan a megalakuló belgrádi NEDIĆ-féle szerb bábkormány alá került⁸, de látni fogjuk, hogy ez a valóságban miképpen nézett ki. A magyar államvezetés mindettől függetlenül úgy tekintett a Bácságra, – legalábbis az 1942-es év első feléig mindenképpen – mint amelynek feltétlenül vissza kell térnie az anyaország kebelébe. Ezzel összhangban került sor a kérdéses területről származó információk gyűjtésére – elsősorban titkosszolgálati módszerekkel.

A jelentések

A budapesti Hadtörténelmi Levéltár vezérkarfőnökségi iratanyagában több jelentés található, amely a bácsági helyzetet elemzi, s amelyek zömmel a célterületen lefolytatott felderítések eredményeit dolgozzák fel. A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának⁹ 1941. augusztus 30. és december 4. között hét ilyen jelentése készült, s ezek egy-egy példányát a belügyminiszter, a BM VI/b. (csendőrségi szolgálati), és VII. (közbiztonsági) osztálya, valamint a Vezérkarfőnökség (VKF) 1. (hadműveleti) osztálya kapta. A VKF katonai közigazgatási osztályát a csendőrség szegedi 5. nyomozó alosztálya tájékoztatta.¹⁰ 1941. augusztus 30-a előtt is folyt már felderítés és arról jelentések is készültek, ezek pontos számát azonban nem ismerjük.¹¹ Az augusztus 30-a és december 4-e közöttiek viszont összefüggőek, a későbbi mindig a korábbira hivatkozik. Az 1942-es év elejéről még fennmaradt néhány jelentés, de március eleje után nem találni többet. Ez feltételezésünk szerint inkább jelenti, hogy csak a levéltárban áll rendelkezésre ennyi vizsgálható irat, mintsem azt, hogy az adatgyűjtést és annak rögzítést – tekintettel a területátadást illető halogató német kormányzati magatartásra – hivatalosan beszüntették volna. A jelentések terjedelme változó: másféltől 17 oldalig terjed. Persze az ilyesfajta iratok forráskritikai vizsgálata – származásukból és természetükből adódóan – mindig meglehetősen problematikus, de ez esetben segítségünkre volt, hogy rendelkezésre állt ugyanebből az időszakból, ugyannerre a célterületre irányuló adatszerzés eredménye más szervektől, nevezetesen a Magyar Királyi Rendőrség magyarkanizsai kapitányságától (négy jelentés) és a szegedi városi rendőr-

kapitányságtól (egy jelentés). Ezeket természetesen csak segédanyagként használhattuk; terjedelem, minőség, forrás szempontjából közel sem oly megbízhatóak, mint a központi nyomozó parancsnokság bizalmi egyének által gyűjtött adatai.

Az alábbiakban vázlatosan bemutatjuk a bánági helyzetet a tárgyalt iratok alapján, végül igyekszünk levonni a megfelelő következtetéseket. Némileg eltérünk a feltárni kívánt csendőrségi jelentések tematikájától, amelyek rövid, az általános helyzetet taglaló bevezetőre és járásokra részletes beszámolóra oszlanak. Az áttekinthetőség kedvéért a területivel szemben célszerűbbnek tartottuk a tárgykörönkénti megközelítést.

Közigazgatás, politikai vezetés

A német megszállás után Nagybecskerek székhellyel felállították az ún. báni hivatal, mely teljességgel német befolyás alatt állt. Érdekes, hogy az augusztus 30-i első jelentés azt a téves adatot közölte, hogy a nagybecskereki német katonai parancsnokság báró TALLIÁN Tibor törökkanizsai magyar földbirtokost nevezte ki a Bánág vezetőjévé [sic!], székhelye Törökkanizsa. Ezt azonban az október 16-i irat már cáfolja, s kiderül belőle, hogy TALLIÁN a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség vezetője, s megjegyezzük: valószínűtlen, hogy e tisztségét a németek közvetlen intézkedésére foglalta volna el. Visszatérve a nyár végi információkhoz, tudni vélték, hogy a magyar lakosságú községekben a főjegyző magyar, a segédjegyző – ha van megbízható – német lesz. Német településeken mindez fordítva, azzal, hogy a segédjegyző mindenképpen magyar. A szerb településeken a főjegyző magyar, a segédjegyző – ugyancsak a megbízhatóság feltételével – szerb. A hivatalos nyelv az egész bánági területen a magyar lesz. A német katonai parancsnokság továbbá kijelentette azt is – talán éppen a magyar hírszerző és felderítő szervek, s így rajtuk keresztül a politikai erők dezinformálása céljából –, hogy a Bánág magyar volt és magyar lesz(!), a németek ne reménykedjenek, hogy valamiféle autonóm német tartomány fog alakulni, a szerbek hasonlóképp ne tápláljanak túlzott reményt, hogy a terület vissza fog kerülni Szerbiához!¹²

Szeptembertől az egész volt jugoszláv Bánág, illetve a NEDIC-kormány fennhatósága alá került. A belgrádi kollaboráns kormány a német kormánnyal kötött szerződése értelmében vállalta, hogy a Bánágban helyreállítja a rendet, ennek fejében a német haderő megszálló alakulatait kivonja onnan. Feltételezett titkos megállapodás szerint Németország a területet ténylegesen visszaadja Szerbiának, ha fenti vállalt kötelezettségét a szerb bábállam maradéktalanul teljesíti. Október közepére azonban teljes zűrzavar tapasztalható az adminisztratív vezetés terén: a báni hivatal rendelkezéseit semmibe veszi a NEDIC-féle kormányzat és fordítva. A valóságos vezetés – most már közép- és alsó szinten is – a német katonai közigazgatás és a népi németek kezében van.¹³ November hónapban előzetes kiválasztás alapján helyi svábokat vittek a Birodalomba, ahol szakirányú beiskolázást nyertek, hogy visszatérve, mint kerületi rendőrfőnökök állhassanak szolgálatba szűkebb hazájukban.¹⁴

Gazdaság

A német megszállás kezdetétől fogva folyamatosan rosszabbodott a gazdasági helyzet. Már szeptemberben arról tudósítanak a felderítések eredményei, hogy a Bánágban küszöbön áll a gazdasági összeomlás. Rohamosan növekszik a munkanélküliség, az elbocsátások elsősorban a magyar nemzetiségűeket sújtják. Október második dekádjának végére a pancsovai járás magyar nemzetiségű lakosainak 90%-a kenyér nélkül maradt. Alapvető közszükségleti cikkek hiányoznak, nem lehet kapni petróleumot, deszkaanyagot, épületfát, vasárut, de a legtöbb gondot a szénhelyzet okozza. Szeptember második felében már az ún. tartalékszenet használja a vasút, aztán elfogy az is: október 1-je és 8-a között szünetel a vonatforgalom. Ugyancsak szénhiány miatt leállt a nagybecskereki villanytelep, vagonhiány miatt pedig ugyanott a Délvidéki Cukorgyár. Sepp ZWIRNER segédében szigorú rendeletet adott ki, mely a különböző gabonafélék forgalmazását szabályozta, s tartalékképzés okán jelentős készleteket zárolt.¹⁵ Az óriási mértékű szerbiai áremelkedések miatt sok szerb kereskedő a Bánágban próbálkozik meg az üzlettel. Ezek a körülmények kedveztek a csempészet rohamléptekkel való elszaporodásának, mely nemcsak a szerb bábállam felé, hanem Magyarország irányába is folyt.¹⁶ Gyakorta előfordul, hogy német katonai (!) tehergépjárművek járnak át magyar területre, s amelyeket alkalmanként bánági sváb kereskedők vesznek igénybe, nyilván jó pénzért.¹⁷

Nemzetiségi viszályok, propaganda

A jelentések súlya minden esetben ezen fekszik leginkább. A nyár folyamán még voltak olyan feltételezések, hogy a magyarság számarányának és szellemi erejének megfelelő pozíciót fog elfoglalni a hamarosan magyar fennhatóság alá kerülő területen. A valóságban azonban augusztus végéig a legjobb

esetben is csak ellentmondásos események jellemezték a magyarság helyzetét. Így például a törökkanizsai járásban a sváb főszolgabíró augusztus 20-át ünneppé nyilvánította, kitűzette a magyar zászlókat és munkaszünetet rendelt el, ugyanakkor Párdányban a helyi rendőr tépette le a magyar zászlót ezen a napon.¹⁸ Szeptember elejétől fokozódó német, sőt, átmenetileg szerb nyomás is volt érezhető; a német dominancia az év végére teljesen egyértelművé vált. Napirenden volt a magyar hivatalnokok eltávolítása a közigazgatásból (az a kevés is), helyükre svábok, ritkábban szerbek kerültek. Több helyütt felvetették magyar nemzetiségük számára is, hogy jelentkezzenek „önként” a RAD¹⁹ egységeibe, németországi munkára. Így történt ez a pancsovai üvegyár 25 magyar dolgozója esetében is, akik közül csak 2 fő élt a felkínált „lehetőséggel”. A többi huszonháromnak felmondtak.²⁰ A magyarságra nézve hátrányos rendelkezések túlnyomó többsége nem központi elképzelés volt, hanem sokkal inkább helyi kezdeményezés, melyet az adott település, vagy járás közigazgatási és rendőri vezetői fogantatosítottak. A jelenség gyakorisága azonban az egész Bánságra jellemző, s a magyarokkal szembeni általánosan ellenséges hangulatnak volt következménye. A nagyikindai járás területén november elejére 22 óra utáni kijárási tilalmat rendeltek el a magyaroknak, a postaforgalmat Magyarországgal megtiltották. Kiutazási engedélyt magát magyarnak vallónak csak úgy adtak, ha az illető nyilatkozatot tett, hogy nem tér vissza. Ugyancsak ebben a járásban megtiltották a magyar csárdás táncolását (!).²¹ Igen komoly sérelme volt a bánsági magyarságnak, hogy az egykori jugoszláv hadseregben szolgált és áprilisban német hadifogságba esett magyar nemzetiségű katonákat még december elejére sem engedték haza.²² Enyhítőleg hatott, hogy mindezen diszkriminatív rendeletekkel szemben számos településen magyar nemzetőrséget (sic!) állítottak fel, mely a helyi – jobbára népi német – rendőri erővel közösen karhatalmi szolgálatot látott el.

A svábság a terület német fennhatóság alá kerülésével rövidesen abszolút hatalmi pozícióba jutott. A Birodalomból „importált” ideológia nyomán súlyos nemzetiségi ellentét alakult ki a svábok és magyarok, valamint szerbek között. A Kulturbund²³ tagjai gyakran terrorizálták a más nációhoz tartozókat, s erre különös lehetőségük adódott a hivatalos rendfenntartó erők mellett gyakorolt segédrendőri funkciók ellátása közben, mintegy szabályos keretet adva egyébként törvénytelen, s nemritkán brutális fellépésüknek. Persze volt példa arra is, hogy a német Kulturbund és a magyar nemzetőrség tagjai a legnagyobb egyetértésben járőröztek, közös céljuknak lakóhelyük közbiztonságának megteremtését tekintve.²⁴

A svábok igen komoly propagandát fejtettek ki a magyarokkal szemben, melynek fő vonulata abban állt, hogy a Bánság német volt és az is marad. Vádként rótták fel, hogy a magyarok a zsidókkal címborálnak és saját hazájukban sem tudják megoldani a zsidókérdést, ezért Magyarország is német fennhatóság alá fog kerülni, sőt, a háború után a magyaroknak is a zsidóság sorsa fog osztályrészül jutni.²⁵ Feketető közsegháza egyik hivatali helyiségében egy magyar tisztviselő kiakasztotta HORTHY Miklós arcképét, amit a helyi németek ledobattak onnan azzal, hogy a kormányzói pár zsidó származású (!).

A negatív példákon túl egy-egy korrekt eljárásról is érkezett hír. Ilyen volt példának okáért a Nagybecskereken székelő német katonai körzetparancsnok, REUTSCH százados fellépése is, aki a nála jelentkező helybéli svábok 500 aláírással megtámogatott kérvényét, mely szerint tiltsák be a magyarok részére a Bocskai-sapka viselését és más nemzeti jelvények kitűzését, a folyamodók szeme láttára széttépte, őket pedig elzavarta.²⁶

Érdekes, hogy bár a bánsági svábok – igazodva az új szemlélethez – számos, kirívóan diszkriminatív lépést tettek a többi nemzetiség, elsősorban a magyarok irányában, ezzel is igyekezték lojalitásukat bizonyítani, addig a birodalmi németek általában lekezeltek, megvetették néptestvéreiket. Sok sváb szolgált a RAD-nál Németországban, s előfordult olyan eset, hogy hazainduláskor vasúti kocsijukra táblát akasztottak, amelyre ez volt rámásolva: „Banater Faulenzer” (bánsági semmittevők). Az ilyesfajta megalázás miatt sokuk nem is akart szabadságáról visszatérni a Birodalomba. Ezeket a Kulturbund „Faulenzer” feliratú karszalag viselésére akarta kényszeríteni.

A németeken túl még a szerbek voltak azok, akik kifejezetten ellenségesen viseltettek a magyarokkal szemben. Közvetlenül a Jugoszlávia széthullása és a jugoszláv hadsereg megsemmisülése utáni időszakban ez a probléma még nem jelentkezett oly erősen, mint kora ősztől kezdődően. Ez a tény a magyar csapatoknak a Dél-Bácskába való bevonulásán és a szerbek hagyományosnak mondható magyargyűlöletén túl még azzal is magyarázható, hogy a németek az „Oszd meg és uralkodj!” elvét alkalmazva a számukra is halálos ellenségnek számító szerbeket sikerrel uszították az öntudatos és feltétlenül a honvédség bevonulását váró bánsági magyarságra.²⁷ Miután a NEDIC-kormány formális hatalmat gyakorolt a Bánság felett, 1941 szeptemberétől egyre több egykori szerb katona- és csendőrtiszt, valamint tiszthelyettes öltötte fel és hordta nyilvánosan régi egyenruháját, gyakorta szándékosan

ingerelve ezzel elsősorban a magyarokat. A kommunista partizánbandákat a hatóság minden erővel üldözte, de a nem baloldali érzelműkből szerveződő, viszont ugyanolyan martalóc-jellegű csetnik szabadcsapatok helyenként akár karhatalmi feladatot is elláthattak²⁸, ami ugyancsak kitűnő alkalom adott a polgári lakossal szembeni erőszakoskodásra, főleg ha az magyar. A német megszállást követően a határőrizetet – legalábbis a Bácska felé eső magyar szakaszon – német birodalmi pénzügyőr alakulatok vették át, de ezeket december elejére szerb egyenruhát és jelvényeket viselő, helyi szerbekből toborzott csapatok váltották fel.²⁹

A Bánságban elszórtan élő bolgárok semmilyen szempontból nem érvényesíthették jogait, még egy bolgár tannyelvű, alsófokú iskolát sem állíthattak fel.³⁰ Lélekszámahoz képest a románság is meglehetősen erős propagandatevékenységet fejt ki – leginkább a verseci járásban és magában a városban –, melynek éle főleg a magyarok ellen irányul. A román határ menti falvakban ANTONESCU és a román hadsereg bevonulását várják, s azt, hogy az egész történelmi Bánság a román korona alatt fog egye-sülni.³¹

Mindezekkel szemben a torontáli magyarok igyekeztek hatékonyan fellépni, mely fellépésnek kétségtelenül legütöképesebb eszköze a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség volt, illetve az általuk meghirdetett „Magyar a magyarért!” mozgalom.³² Kevevárán például október közepéig még a levanteegyesület (!) is létrejött, valamint a Frontharcosok Egyesülete. Az utóbbi alakuló ülésén KOCSI (?) István, volt magyar királyi lovascsendőr törzsörmeister mondott „magasszárnyalású” beszédet. Ez az aktivitás a Bánság egész németek által megszállt területén december elejéig fokozatosan nőtt, s ebben nyilvánvaló szerepe volt a magyarság széles köreiben eluralkodó fokozódó elégedetlenségnek, melyet egyfelől a nemzetiségi elnyomás, másfelől a katasztrófális gazdasági helyzet gerjesztett.³³

Közbiztonság - rendfenntartás

A közbiztonság helyzete, mondhatni, a német fegyveres erők megjelenésének első napjától kezdve igen súlyos, hiszen azonnali fegyveres ellenállás bontakozott ki a szerbek részéről. Számos községben alakult polgárőrség, a falut megvédendő a fosztogató partizánoktól, csetnikektől. Az egész vizsgált időszakban jellemzőek a német katonák ellen elkövetett merényletek, szabotázscelemekények, mely utóbbiak javarészt a vasútvonalak műtárgyainak és felépítményeinek rombolására irányultak, valamint a távíróvezetékek megrongálására. Ez a tevékenység annak ellenére nem lanyhult, hogy a német megszálló alakulatok mindenkor a legkíméletlenebb módon torolták meg ezeket az akciókat. 1941. július 18. és december 1. között német katonák és rendőrök, esetenként közreműködve a kulturbundistákkal több mint 200 főt végeztek ki nyilvánosan a Bánság területén, s ezeknek zöme szerb nemzetiségű volt. Ezentúl bevett gyakorlat volt az egyes falvakból való túszzedés, vagy a fegyvertelen civil lakosság kirendelése vasútőrségbe. A rendet a Wehrmacht és a Waffen-SS itt tartózkodó csapategységein kívül a javarészt sváb-szerb legénységű rendőrség és csendőrség, a Kulturbund, a falusi polgárőrségek, és ahol volt, a magyar nemzetőrség próbálta fenntartani.³⁴

A zsidóság helyzete

A zsidónak minősülők sorsáról több, egymásnak ellentmondó információt tartalmaznak a jelentések. Amit bizonyosan meg tudunk állapítani az az, hogy a német megszállás alá került bánsági területről a zsidókat Törökbecsére és Törökkanizsára gyűjtötték össze, majd onnan hajón Belgrádba szállították őket, s ez a művelet legkésőbb november elejére befejeződött. A volt zsidóvagyonnal rendkívül sok visszaélés történt. Ez a legtöbbször azt jelentette, hogy elloptak tőlük mindent, amit lehetett. Gyakori volt, hogy a jobb módú svábok fosztották ki üresen álló házaikat. Előfordult, hogy a kulturbundisták megverték olyan jóérezésű sváb embereket, akik nehezményezték, szóvá tették ezeket a lopásokat. Indokuk az volt, hogy aki zsidóvagyon ment, az zsidóbérenc, s nem lehet jó német. A nagyikindai zsidók elszállítása után maguk a rendőrség állományába tartozók és hivatalnokok rabolták ki az üresen maradt ingatlanokat, s mire három nap múlva kezdődött volna a hivatalos leltározás, már nem maradt semmi. Nem mindenütt hunytak efölött szemet. Pancsován letartóztattak több helyi sváb rendőrségi tisztviselőt és egy SS-altisztet, akiket a Birodalom számára lefoglalt zsidóvagyon eltulajdonításával, megdezsmálásával vádoltak. Ügyükben a német tábori csendőrség kezdte meg a nyomozást.³⁵

Következtetések

Az imént összefoglalt jelentéseket a Honvéd Vezérkar főnökéhez terjesztették fel azzal a céllal, hogy – több más helyről beérkező, hasonló felderítési eredményekkel, vagy más úton szerzett egyéb információkkal együtt – feldolgozzák, kiértékeljék, elősegítve ezzel a Bánságba majdan bevonuló katonai közigazgatási szervek naprakész, pontos és hasznos tájékozottságát. Nem ismerünk sajnos más jelenté-

seket azokon kívül, melyeket itt igyekeztem görcső alá venni, illetve azokon kívül, melyekre dolgozatom első felében már tettem utalást. Nagy hiány, hogy nem maradtak fenn a katonai hírszerzés vonalán beérkezett adatok, mivel feltételezésünk szerint azok lehettek még olyan minőségi munka eredményei, mint amelyet a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága is produkált.³⁶

A jelentések szerkezetét, felépítését és részletgazdagságát vizsgálva állíthatjuk, hogy az általunk tanulmányozott anyagok mindenképpen gerincét képezhették egykor a VKF Bánságra vonatkozó adatbázisának. A szakmai felkészültségen túl az eredményesség kulcsa a rendelkezésre álló – megítélésünk szerint – meglehetősen nagyszámú bizalmi egyén lehetett. Az egyes jelentések keletkezése közt eltelt idő maximum három hét, a legkisebb időköz csak egy hét. Ily kevés eltelt nap után friss adatokkal, egy újabb 5–15 oldalas jelentéssel előállni a célterület majd mind a 13 járására vonatkozóan, ez olyan teljesítmény, amelyet akár több tucat, megfelelően elhelyezett bizalmi egyénre lehetett csak alapozni. Ha azt nem is tudjuk, hogy a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága hány embert mozgatott, ebben a több mint féléves időszakban, LÁM Dezső szegedi rendőrkapitány-helyettes felterjesztéséből azt mégis ismerjük, hogy ő bizalmi átalányának alacsony volta miatt nem tudta hírszerző szolgálatát a Bánság felé kellőképpen kiépíteni, s így legnagyobb részben csak a határon átjövő ismerőseitől tud értesítéseket beszerezni. Hasonló volt a helyzet a már ugyancsak citált magyarkanisai rendőrkapitánysági jelentésekkel: ők is a határon átjövőket kérdezték ki. Ez az elégtelen és kevés megbízható forrásbázis is oka annak, hogy ezek a rendőrségi eredmények meg sem közelítik azt, amit a csendőrségnek sikerült elérni.

Persze ők is vallottak kudarcot. Érdemes mindjárt jobban szemügyre venni az augusztus 30-i jelentést, mely bizonyos szempontból teljesen elüt az utána következő összes többitől. Ez a különbség pedig abban domborodik ki, hogy túlzottan, mai szemmel nézvést indokolatlanul optimista a bánsági magyarság további sorsát illetően. Gyanúsán sok olyan információt vonultat fel, amelyről három héttel később, a szeptember 24-iben már megközelítőleg sincs szó, sőt, inkább kifejezetten az ellenkezőjéről. Történhetett tévedés, bekerülhettek nem kellőképpen ellenőrzött adatok, valószínűbbnek tartjuk azonban, hogy szándékosan és módszeresen terjesztett dezinformációval állunk szemben. Ezt ugyan minden kétséget kizáróan bizonyítani nem tudjuk, de a különböző népcsoportokat egymás ellen kijátszó német politika eszközei közé teljes mértékben illeszkedik egy ilyesfajta manőver.

Szembeötlő a precizitás és a szívós módszeresség is. Számos helyen közölnek a jelentések konkrét, személyekhez kötődő eseményeket, de még ennél is érdekesebbek azok a részek, amelyek a kiemelkedőbb posztokat betöltő személyek magyar szempontból való megbízhatóságát taglalják, korábbi viselkedésüket a szerb uralom alatt és jelen időben, a német befolyás kezdete óta. Nemcsak az ideológiai hovatartozásról, közéleti szerepről kaphatunk képet, hanem alkalmasint terhelő magánéleti vonatkozásokra is fény derül.

Csak a tárgyalt időszak után eltelt évek, évtizedek történéseinek ismeretében állapíthatjuk meg, hogy a jó helyről begyűjtött, kellőképpen ellenőrzött adathalmazt – felhasználva nyilván a múltbéli tapasztalatokat is – professzionálisan dolgozták fel a központi nyomozó parancsnokságon. Az 1941. október 16-i iratban terjedelmesebb rész foglalkozik a szerbség magatartásával, a csetnikszervezet és a bolsevik ideológiájú partizánmozgalom közös gyökerével, mozgatórugójával és céljával, jelesen a sovíniszta alapon álló, független nagyszerb állam megteremtésének kérdésével. Vácsolja a már rendelkezésre álló erőket, felhívja a figyelmet a szerb hegyvidéki területeken többé-kevésbé már megalakult partizán-hadseregre, leírja a velük való elkövetkezendő háború milyenségét, s láttatja – legalábbis az ilyen típusú szerb fegyveres erőkkel való harc miatt – a honvédség Bánságba való bevonulásának irrealitását. Mindezt – tekintve az iratok keletkezésének időpontját – messzemenően figyelemre méltónak tartjuk.

Feltétlenül meg kell említenem, hogy a középpontban a bánsági magyarság sorsa, helyzete áll, mégis úgy, hogy a többi népcsoportról is megkapunk minden szükséges tudnivalót. Egyértelmű, hogy nemcsak a magyar szervezetek, közösségek soraiban voltak az adatszolgáltató informátorok beépítve, hanem a „túloldalt” is, s itt leginkább a Kulturbundra, illetve a német-sváb hivatali apparátusra gondolunk. A szerb csetnikszervezetben, vagy a partizánok között már jóval valószínűtlenebbnek tartjuk a bizalmi egyének jelenlétét, de ez nyilvánvalóan még inkább hipotetikus feltevés.

Végül nem mehetünk el szó nélkül amellet a tény mellett sem, hogy – a csendőrségtől egyébként megszokott módon – a felterjesztett összefoglalókban semmiféle részrehajlást nem tapasztalhatunk. Ami adat birtokába jutnak, s az számottevő, akkor azt közlik, torzítás nélkül. Ha valamilyen apró pontatlanság mégis becsúszik, úgy azt – amennyiben ennek ténye kiderül – a következő jelentés korrigálja. Hogy a jelentések tárgyilagossága valóságos, annak alátámasztására a legjobb példa a Délvidéki

Magyar Közművelődési Szövetség belső állapotának leírása. Részletesen taglalja az ott dülő pártoskodást, a két táborra való szakadást, s az egyik csoport másik ellen való alattomos áskálódását.

Dolgozatunk végéhez közeledve tisztában vagyok azzal, hogy meglehetősen csekélyek a levonható tanulságok, következtetések, s azok sem állanak igazán szilárd talajon, hiszen a vélt bizonyítékok többszörösen közvetettek. Vajon milyen előkészületek előzték meg ezt a bánsági hírszerző műveletet? Kik vettek benne részt? A kérdéses személyek mikor szervezték be a felderítendő szervezetbe, hivatalba, vagy közösségbe? Milyen körülmények közt szerezték meg és juttatták el az információkat? A legfontosabb és legérdekesebb kérdésekre, amelyek egy ilyen anyag kutatása közben felmerülnek a történelemben, nem tudok választ adni és remény sincs arra, hogy ezek valaha is kiderülhessenek. De azzal, hogy e néhány érdekesítő leírást hordozó aktáról sikerült levérni a port, talán szerényen hozzájárulhattam egyrészt a Magyar Királyi Csendőrség hírszerző tevékenysége történetének amúgy sem túl előrehaladott állapotban lévő feltárásához, másrészt pedig a bánsági magyarság 1941. évi, ugyancsak alig ismert helyzetének bemutatásához.

Jegyzetek:

¹A német eredetű „Bánát”-tal szemben szándékosan használtam a XIX. század során keletkezett „Bánság” szót annak ellenére, hogy a vizsgált 1941. évi iratanyagokban zömmel „Bánát”-nak említik az adott területet.

²A Magyar Királyi Csendőrséget az 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről címmel hozta létre. A törvény e l. § szerint: „A közbiztonsági szolgálat ellátására katonailag szervezett Magyar Királyi Csendőrség állítatik fel.” A katonailag szervezett kifejezés a testület személyi állománya körében megvalósuló függelmi viszonyokra vonatkozott. A csendőrök ugyanis személyükben katonának minősültek, katonai rendfokozatot viseltek, a katonákra vonatkozó jogosultságok és kötelezettségek vonatkoztak rájuk, a honvédelmi tárca alárendeltségébe tartoztak, ahol külön osztály foglalkozott a csendőrök személyi ügyeivel.

A csendőrség azonban mint rendvédelmi szervezet a belügyi tárca alá tartozott. A csendőrség feladatkörébe honvédelmi teendők nem tartoztak. A hadra kelt seregnél azonban a rendfenntartási feladatkör a csendőrség kompetenciáját gyarapította. A tábori csendőrség azonban a haderőn belüli rendet volt hivatott fenntartani. Ellenséges katonai erőkkel szembeni tevékenységben való részvétel nem tartozott a feladatai közé.

A hírszerzés nem volt csendőrségi feladatkör. A Magyar Királyi Csendőrség felderítésben való részvételét nyilvánvalóan az indokolta, hogy a Bánságot a magyar állam vezetése Jugoszlávia megszűnése után nem tartotta külföldnek. (a szerk.)

PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996² Osiris.

³RÁNKY György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Lóránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország 1933-1944*. Budapest, 1968, Kossuth, 575. p. WEIZSÄCKER külügyi államtitkár feljegyzése RIBBENTROP külügyminiszterhez 1941. ápr. 12.

⁴Loc. cit. 578. p. WEIZSÄCKER külügyi államtitkár távirata RIBBENTROP külügyminiszterhez 1941. ápr. 17.

⁵Loc. cit. 577. p.

⁶Loc. cit. 580. p. RIBBENTROP távirata ERDMANNSDORFF budapesti német követnek 1941. ápr. 21.

⁷Loc. cit. 586–587. p. WEIZSÄCKER külügyi államtitkár feljegyzése SZTÓJAY Döme berlini magyar követtel folytatott megbeszéléséről 1941. máj. 20. és 28.

⁸DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A magyar királyi honvédség 1919-1945*. Budapest, 1987, Zrínyi, 180. p.

⁹A Magyar Királyi Csendőrség szervezetében a bünyügyi szolgálat 1939-ig nem különült el. A csendőrtisztek ugyanis az állampolgárokhoz közvetlenül kapcsolódó szolgálati feladatokat nem láthattak el. Teendőiket a szervezet irányítása, a személyi állomány nevelése alkotta. Az ügyek konkrét kimenetelét nem befolyásolhatták. Joguk volt az ellenőrzésre, abban a tekintetben, hogy a legénységi (altiszti) személyi állomány a vonatkozó törvényi szabályozás szerint látja-e el szolgálati feladatait. Az ügyek vitelére vonatkozó konkrét parancsokat azonban nem adhattak.

A csendőrségben belüli bünyügyi szolgálati ág létrehozásakor is ez az elv érvényesült. A parancsnoki helyekre tiszték kerültek, a bünyügyi munka konkrét végrehajtását pedig kitűnően felkészített altisztek valósították meg.

A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága a csendőrség főfelügyelőjének közvetlen alárendeltségében működött. A parancsnokság több alosztályból állt. A parancsnokság szakmai felügyeletével működtek a csendőr kerületparancsnokságok szervezetébe tartozó nyomozó alosztályok.

A csendőrségi nyomozó szolgálat létrehozása előtt is folyt már a testületnél nyomozó munka. A nyomozati tevékenység azonban szervezetileg nem különült el. A nyomozó munka szervezeti önállóságának egy halvány csírája létrejött ugyan a dualizmus időszakában, a járásörmesterségek formájában. A járásörmesterségek feladatköre is vegyes volt azonban, hiszen a járásukra kiterjedően az ott szolgálatot teljesítő csendőrök felett ellenőrzési jogkörrel rendelkeztek. (a szerk.)

- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

- 71 464/1930. BM rendelet a csendőrségi nyomozó szolgálatról.

¹⁰Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) VKF 1. oszt. 6775/eln.-1941.

¹¹HL VKF 1. oszt. 6131/eln.-1941. aug. 30. A jelentés soraiból egyértelműen következik.

¹²Loc. cit.

¹³Loc. cit. 6352/eln.-1941. szept. 24.

¹⁴Loc. cit. 6775/eln.-1941. nov. 27.

¹⁵V.ö. a 11-es jelzettel!

¹⁶HL VKF 1. oszt. 6510/eln.-1941. okt. 16.

¹⁷Loc. cit. 6562/eln.-1941. okt. 25.

¹⁸Loc. cit. 6131/eln.-1941.aug. 30. és 6352/eln.-1941. szept. 24.

¹⁹Reichsarbeitsdienst (Birodalmi Munkaszolgálat)

²⁰V.ö. a 16-es jelzettel!

²¹ HL VKF 1. oszt. 6624/el. -1941. nov. 5.

²² Loc. cit., 6833/el. -1941. dec. 4.

²³ 1921-ben alakult német nemzetiségi közművelődési egyesület a Bánságban.

²⁴ HL VKF 1. oszt. 6594/el. -1941. nov. 1. A magyarkanizsai rendőrkapitányság jelentése

²⁵ Értsd: a deportálás.

²⁶ V.ö. a 21-es jegyzettel!

²⁷ Ez a tény a jelentések zöméből egyértelműen kiderül.

²⁸ V.ö. a 16-os jegyzettel!

²⁹ V.ö. a 22-es jegyzettel!

³⁰ V.ö. a 16-es jegyzettel!

³¹ V.ö. a 21-es jegyzettel!

³² V.ö. a 16-es jegyzettel!

³³ V.ö. a 16-os és 22-es jegyzetekkel!

³⁴ Ezt alátámasztja az összes csendőrségi jelentés, valamint a magyarkanizsai rendőrkapitányság jelentései is.

³⁵ Loc. cit.

³⁶ A csendőrség intézményét Magyarországon háromszor hozták létre (1949-ben, 1881-ben és 1919-ben.) és háromszor szüntették meg (1867-ben, 1919-ben és 1945-ben). Mindhárom alkalommal deklaráltan politikai motívumok miatt került sor a testület feloszlatására.

A vizsgált időszakban a szervezete már maga mögött tudott két feloszlatást. Magyarországon a csendőrség intézményét először a Habsburgok hozták létre az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverése nyomán. A csendőrség Franciaországból Lombardián keresztül került a Habsburg Birodalomba. Napóleon tündöklése idején a Lombard tartomány a Francia Császárság befolyási övezetét gyarapította, így ott a francia állammodellt vették át. Ennek pedig részét képezte a csendőrség. Miután Lombardia visszakerült a Habsburg Birodalomba a csendőrséget nem oszlatták fel, mivel a testület kiváló eredményeket produkált a rendfenntartás terén. A neoabszolútizmus államapparátusának kiépítése során pedig a kitűnő közbiztonsági helyzetet produkáló szervezetet elterjesztették az egész birodalomban. A Kárpát-medencében azonban a szervezet a Habsburg elnyomás egyik aktív kivitelezőjévé is vált. Ezért a kiegyezéskor a testületet feloszlatták, mivel a rendfenntartás a két társult ország azaz az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság belügyének számított amelyet önállóan rendezhettek.

A Magyar Korona alá tartozó területeken csupán Erdélyben és Horvátországban maradt meg egy-egy csendőrkerület. Az erdélyi csendőrség fennmaradását biztonsági okok indokolták. Erdély térségét ugyanis a hadvezetés valószínű hadművelési területnek tekintette. E térségben pedig elsőrendű érdek volt a szilárd közbiztonság fenntartása. A csendőrség esetleges feloszlatása után pedig nem lett volna olyan szervezet, amely a korábbi közbiztonsági állapotokat fenn tudta volna tartani. Az erdélyi csendőrkerület fennmaradása azonban nem állt összhangban a kiegyezési törvény tartalmával (Reichsgesetzblatt 1867.Nr.146; Corpus Iuris 1867/XII. tc.) ezért 1876-ban az erdélyi csendőrkerületet áthelyezték a Magyar Királyi Honvédség területileg illetékes alakulatának a parancsnoksága alá.

Végző megoldást a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása jelentett, amelybe az erdélyi csendőrkerületet is betagolták. TISZA Kálmán kezdeményezésére. 1881-ben hozták létre a Magyar Királyi Csendőrséget. A XIX. században Európa szinte valamennyi országában felállítottak csendőrséget, mivel viszonylag gyorsan és olcsón volt képes kialakítani a polgári fejlődéshez szükséges közbiztonsági állapotokat, így a polgári államberendezkedés szilárd oszlopának bizonyult. Ehhez a csendőrség létrehozásához európai tendenciához csatlakozott a Magyar Királyság a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881/II. törvénycikkkel. A Magyar Királyi Csendőrség valóban rövid időn belül kiváló közbiztonsági állapotokat teremtett működési területén.

A Magyar Királyi Csendőrséget a Tanácsköztársaság időszakában beolvasztották a Vörös Őrségbe. A szervezet szellemi vezetését pedig a gróf KÁROLYI Mihály környezetébe tartozó GENCSY Arnold cső. alez. nyugállományba helyezte miután KÁROLYI kinevezte őt a testület élére. Ilyen állapotban a testület ugyan nem jelentett veszélyt a Tanácsköztársaságra, azonban az egyetlen csendőrségi erőkoncentrációt a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében állomásozó csendőr zászlóalj a CSERNY-különítmény 1919. május 5-én váratlanul megrohanta és lefegyverezte. A testület potenciális szellemi vezetőjét, szűkebb környezete tagjaival (FERY Oszkár altbgy., MENINKA János cső.alez. és BORHY Sándor cső.alez.) a Lenin-fiúk lakásukról elhurcolták, és Mozdony utcai laktanyájuk pincéjében agyonszurkálták, majd a holttesteket a Dunába dobták. Az eseményekről mit sem tudó – mintegy 12.000. főnyi – csendőrségi személyi állomány, a Vörös Őrség kötelékében továbbra is igyekezett fenntartani a rendet.

A Tanácsköztársaság leverését követően a Magyar Királyi Csendőrséget minimális módosításokkal újjászervezték. Újjászervezése után mintegy 10 évvel hozták létre a bűnügyi munka szervezeti kereteit, melynek élén a Központi Nyomozó Parancsnokság állt. A Csendőrségi Bűnügyi Szolgálat létrehozása után alig több mint 10 évvel már hírszerző munka végzésére is alkalmas volt a szolgálati ág.

E téren a testület rendelkezett némi hagyományokkal, hiszen a dualizmus időszakában a Magyar Királyság külső határainak a túlodali térségére irányuló felderítő munkában már részt vett a Magyar Királyi Csendőrség, bár ekkor még alárendelt szerepkörben. (a szerk.)

- CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./

- KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./

- PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. köt. *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Típic Design Kft.

- REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

- SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábort csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister.

KÁLMÁN Zsolt

A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig

A Magyar Királyi Csendőrség megszervezése az Országgyűlés törvényalkotása¹ alapján történt, melynek ütemezési ciklusait tekintve a VI. (székesfehérvári) csendőrkerület felállítása – párhuzamosan az V. (pozsonyi) csendőrkerülettel – 1883. év végére fejeződött be. A szervezés eredményeként az új kerületek állománya 1884. január 1-ével megkezdte a szolgálatot.²

A székesfehérvári kerület lényegében a Dunántúl területét teljes egészében lefedte (nagysága meghaladta a 40 ezer négyzetkilométert, lakossága a 2,4 milliót), mely 10 vármegyét – Fejér, Veszprém, Tolna, Sopron, Moson, Győr, Vas, Baranya, Somogy, Zala - és 4 törvényhatósági jogú várost – Székesfehérvár, Győr, Pécs, Sopron – foglalt magába. **(I. sz. melléklet)** A tisztikar a kerület működésének megkezdésekor létszámszerűen ugyan feltöltött volt, azonban 6 fő még próbaszolgálatot teljesített: PAPP Arthúr főhadnagy a cs. és kir. 76. gyalog ezred, ZIEGLER Károly főhadnagy a cs. és kir. 82. gyalog ezred, SÁRKÖZY Kázmér hadnagy a magyar királyi 7. honv. huszár ezred, MATEKOVICS Lajos hadnagy a magyar királyi 38. honv. zászlóalj, NEMESSZEGHY László hadnagy pedig a magyar királyi 3. honvéd zászlóalj állományából, PEÉR Mátyás főhadnagyot nyugállományból hívták vissza.³ A csendőrkerületben ekkor 17 fő tiszt és 768 fő beosztott kezdte meg a szolgálatteljesítést, melyből Somogy vármegyében 1 fő tiszt és 114 fő csendőr vigyázta a rendet.⁴ Ahhoz azonban, hogy a száraz statisztikai adatok mögé lássunk, indokolt áttekinteni a vizsgált időszakban bekövetkezett szervezeti és létszámváltozásokat:

A vármegyében a csendőri szervezetek diszlokációja az egy szakaszos modell szerint került kialakításra, mely egységet a pécsi székhelyű szárnyparancsnokság irányította. Ezen struktúra gyakorlatilag csak fél évig működött, hiszen a vármegye közbiztonsága ennél többet kívánt, melynek megfelelően 1884. június 1-étől a pécsi szakasz kétfelé vált (bár ez akkor csak a meglévő őrsök bontását jelentette, nem járt bővítéssel), illetve a korábbi kaposvári szakaszparancsnokság mellett megszervezésre került a marcali szakaszparancsnokság, mely szervezeti modell 1893. január 1-ig változatlan formában működött.⁵ 1893. január 1-én történt meg a csurgói szakasz felállítása, melyet a vizsgált időszakon belül már csak egy változás követett: 1894. január 1-ével Somogy vármegye önálló csendőrségi szárnyrá vált Kaposvár székhellyel.⁶ A szervezeti sémák változásai folyamatos diszlokációs bővülését, vele együtt az állomány létszámviszonyainak növekedését is jelentette. **(II. sz. melléklet)** A csendőr őrs, bár a szervezeti struktúra legalsó szintjén – melyet végrehajtói szintként lehet aposztrofálni - helyezkedett el, eredményeivel és kudarcaival kulcsfontosságú szerepet töltött be az egész szervezet megítélésében.⁷

A csendőrség létszámviszonyainak áttekintése során megállapítható, hogy az irányításban, vezetésben dolgozók létszámát mindvégig igyekeztek a minimumon tartani, ezzel párhuzamosan a végrehajtói állományt pedig erősíteni. Ezen állítás egyértelműen alátámasztható, mivel törzse legalsó szinten csak a kerületnek volt, az is gyakorlatilag csak szűk, 6-10 fős állománnyal. A szárnyparancsnoknak nem volt, a szakaszparancsnokok is csak őrmesterekkel, mint „kvázi” helyettesekkel rendelkeztek, akik általában – persze ez alól is volt kivétel – a szakasz székhelyi őrs állományába kerültek integrálásra, esetenként még az őrsvezetői feladatoknak is eleget téve. (A későbbiekben rendszeresített törzsőrmesteri – számvivői – kategória, mely a szárnyparancsnokot mentesítette a nem szakmai feladataitól, ugyancsak őrsállományba került.)⁸ Az effektív vezetői, azaz a tiszt állomány vármegyei arányának alakulása tendenciózusan - megerősítendő az előbbi állítást - mivel a vizsgált időszak során 0,9% és 2,2 % között változott.⁹ **(III. és IV. sz. mellékletek)**

A közbiztonság fenntartása érdekében – mely részben eltért a későbbi rendvédelmi szervezetek gyakorlatától – az úgynevezett „nyílt” módszerekre fektették a hangsúlyt, mely a megelőző csendőri jelenlétet jelentett, ennek során három formát alkalmaztak:

- a **rendes szolgálat**, mely az őrs mindennapi életét jelentett, gyakorlatilag az őrsparancsnok által előre tervezett módon került végrehajtásra, s amelynek lényege a kötelező portyázás, a naponta, periodikusan ismétlődő járőrözés volt;
- **felhívás, vagy megkeresés folytán teljesített szolgálat** csendőrség és a polgári hatóságok közötti együttműködés teljesítése, illetve
- az **ellenőrző szolgálat**, mely az őrsparancsnok feladatát képezte, tulajdonképpen az állomány részére meghatározottak kontrollálása volt.

Említést kell tenni a negyedik szolgálatteljesítési formáról, mely nem kötődik szorosan a közterülethez, azonban jellegénél fogva indokolt az említése. Ez az **őrsön belül teljesített** – azaz **belső** – **szolgálat**, amely tulajdonképpen a laktanyai feladatok ellátását jelentette. Ezen szolgálati forma viszony-

lag széles spektrumot ölelt fel, hiszen a sópréstől a tüzelő hasogatásáig terjedt, azaz a háttérteremtette meg ahhoz, hogy mind az őrs állománya, mind pedig annak körülményei mindig biztosítsák az azonnali hadrafoghatóságot.¹⁰

Nem feledkezhetünk meg a vizsgálat tárgyát képező időszak büntetőjogi szempontú jogszabályairól sem, hiszen ezek képezték a csendőrség tevékenységének jogszabályi alapját.¹¹ Az érintett jogszabályokat tartalmazó büntető törvénykönyv 1880. szeptember 1-én lépett hatályba.¹²

A fentiek ismeretében tekinthető csak át a kellő objektivitással a csendőrök által végzett, a vármegye közbiztonsági viszonyait meghatározó tevékenység. A tevékenység dokumentálására szolgáló statisztikai lapok hat rovatból álltak: feljelentés, letartóztatás, egyéb események és cselekmények, felszólított szolgálat, egyéb szolgálat és fertőző betegségekről szóló táblázatok. A feljelentéseket ad hoc jelleggel rögzítették. Nem derül ki belőlük, hogy a feljelentésre büntett, vétség, vagy kihágás miatt került sor megtételre. **(V. sz. melléklet)** A személyes szabadságot korlátozó intézkedések közül az elfogások a csendőri intézkedések egyik sarkalatos pontját képező kényszerintézkedések voltak, mivel az intézkedés alá vont személyt korlátozták szabad mozgásában és akaratnyilvánításában. Az elfogások tekintetében két formát lehet megkülönböztetni melyek az alábbiak: felszólított szolgálat során végrehajtott elfogás, külön utasítás nélkül végrehajtható elfogás.¹³ **(VI. és VII. sz. melléklet)**

Az egyéb eseményeket és cselekményeket csupán részlegesen regisztrálták. A személyes szabadságot korlátozó intézkedésekhez hasonlóan erre a részre is jellemző a spontánitás, mely a gyakorlatban azt jelenti, hogy nem került előre meghatározásra a nyomtatványon a jelentésre kötelezett események és cselekmények köre, hanem azokat a bekövetkezés függvényében mutatózták ki. A legjellemzőbbek közülük a lopás, a rablás, illetve a tüzeset (gyújtogatás) volt. **(VIII. sz. melléklet)**

A felszólított szolgálat rész az alábbiak szerint tagolódott: letartóztatás, rabkísérés, postai fedezet, segélyszolgálat, fogoly őrzés, elővezetés és egyéb.¹⁴

Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő csendőri erők felszólított szolgálat során kifejtett tevékenysége a szolgálati teendők jelentős hányadát alkotta. **(IX. sz. melléklet)** A felszólított szolgálatok alkalmával végzett tevékenységek száma meglehetősen hullámzó volt, hiszen maximum 1410 eset és minimum 414 eset között mozgott. Az esetek belső megoszlása jellemzően tükrözi a csendőrség alkalmazásának változásait. **(X. sz. melléklet)**

Az adatokat értékelve megállapítható, hogy a legjellemzőbb – igaz csak 1899-ig – az egyéb kategória előfordulása. Annak folyamatos csökkenése vezetett az 1902-es évek elején regisztrált minimum értékhez.

Az egyéb kategóriához hasonlóan 1899-től a letartóztatások és a rabkísérések is folyamatos csökkenő számban kerültek végrehajtásra, azonban az esetek belső átstrukturálódása ellensúlyozta kiesésüket.

A fenti három tevékenység háttérbe szorulásával jelentősen megnövekedett az elővezetések, illetve a segély szolgálatok száma.

A posta fedezet a kezdeti időszakhoz képest 1893-tól jelentősen csökkent.

A fogoly őrzések végrehajtására hullámzás a jellemző: míg az időszak elején és végén alig kerül rá sor, addig a közepén jellemzővé vált.

A periódus elején a csendőrséget az arra jogosultak gyakorlatilag szinte mindenre, amire csak lehetett igénybe vették, mely 1888-ban csúcsondott ki 1410 esettel. Természetesen ez – ismerte az akkori létszámviszonyokat – jelentős erőt és energiát kötött le, ami a közbiztonsági tevékenységtől történő elvonást jelentette. A periódus végére a felszólított szolgálatok száma jelentősen csökkent, belső összetételük tekintetében is letisztulás következett be.

Az egyéb szolgálaton a vasúti ügyeletet, a vásár ügyeletet, a búcsú ügyeletet, a fürdő ügyeletet, a hajóállomás ügyeletet, a folyami átkelési ügyeletet és az éjjeli őrök ellenőrzését értették.

A szolgálatok összetételüket tekintve kettős képet mutatnak: míg az ügyeletek statikus, helyhez kötött – gyakorlatilag felügyeleti - szolgálati formát jelentenek, addig az éjjeli őrök ellenőrzésére a járőr szolgálat teljesítése során került sor, azaz dinamikus feladat végrehajtás volt. **(XI. és XII. sz. melléklet)**

Az adatokat vizsgálva megállapítható, hogy a vasúti ügyeletek mindvégig jelenlevő túlnyomó többsége a vasúti közlekedés fontosságát jelzi. A korabeli vidéki Magyarország életében a vasút kulcsfontosságú szerepet töltött be, melyből következően a vasúti közbiztonsági viszonyok stabilitása döntő fontossággal bírt mind a társadalom, mind a gazdaság szempontjából. A csendőri erők koncentrációja egyértelműen ennek tudható be.

A vidéki Magyarország – így Somogyország – tekintetében a vásárok évszázadokra visszatekintő hagyományt jelentettek. Kiemelt helyet foglaltak el a vidéki emberek életében, hiszen a vásárok szol-

gáltak szervezett „kikapcsolódásuk” eltöltésének színterül, ott adhatták el áruikat és elégíthették ki szükségleteiket. Mivel a vásárok alkalmával viszonylag kis helyen sok ember koncentrált kiemelt feladatot jelentett a közrend fenntartása.

Ugyan ez állapítható meg a búcsúk vonatkozásában, azzal a különbséggel, hogy azok gyakorisága – tekintettel valamilyen ünnephez kötöttségükre – elmaradt a vásároktól.

A fürdő ügyeletek szükségessége a szervezett üdülések megjelenésével magyarázható. A vásárokhhoz, illetve a búcsúkhöz hasonlóan az üdülő övezetekben is jelentős számú közönség koncentrációja jellemző. Kriminálitási szempontból veszélyeztetettségük hatványozott.

A vármegye csak Balaton-parti területeire jellemző fürdő ügyeletek végrehajtását a kezdeti időszakban a szervezetszerű csendőrörsök végezték. A fürdőkülönítmények felállításával azonban ez tisztán csak a különítmények feladatát képezte.

A hajóállomás ügyeletek, melyek a Balatonra, illetve a Drávára, valamint a folyami átkelési ügyeletek, melyek csak a Drávára voltak a vármegyében jellemzők viszonylag kis számban fordultak elő.

A csendőrség szolgálatteljesítési mutatóit ugyan nem tartalmazzák a rendelkezésre álló kimutatások, azonban az éjjeli őrök ellenőrzési mutatói viszonylag pontos támpontot nyújtanak, legalább a becslést értékek megállapításához.

Mivel a csendőrség – mint a közbiztonsági viszonyok fenntartására hivatott szervezet – örsei működési területük rendjéért felelősek voltak¹⁵, ezért alapvető érdekük volt a bűncselekmények megelőzése, melyet egyfelől a preventív jelenléttel, másfelől viszont a bizonyos keretek közötti személy- és vagyonbiztonság szavatolására fenntartott éjjeli őrök folyamatos ellenőrzésével (ébredésével) érthettek el, hiszen ha az őr végezte a dolgát, nem történhetett bűncselekmény, vagy ha mégis megszakíthatta azt és az elkövetők felismerésével, vagy pontos személyleírás adásával biztosíthatta a csendőri nyomozás eredményességét.

Tekintettel a fentiekre a csendőröknek tehát maguk kímélése céljából is érdekükben állt az éjjeli őrök ellenőrzése, melyet a statisztikai adatok alapján meg is tettek. Az esetek száma 1902-re gyakorlatilag megnégyszereződött.

A fertőző betegségek tekintetében mind az emberrel, mind az állatokkal kapcsolatos betegségek is relevánsak voltak.

A statisztikák havi gyakorisággal megküldésre kerültek a vármegye vezetésének, mely példányokat szöveges részzel is kiegészítették, amely az adott hónap közigazgatási területre jellemző „nagyobb” eseményeit tartalmazta.

A külaljak tekintetében megállapítható, hogy azok kézzel rajzolt és kitöltött táblázatok voltak.

A csendőrség által felmutatott eredményekről napjainkban is elismeréssel beszélnek a rendvédelmi testületek szakemberei és a laikusok egyaránt. Bár a testület több mint egy emberöltővel ezelőtt fejezte be működését, az idős emberektől még hallani lehet elbeszéléseket, hogy: „Ha megjelentek a falu egyik végén a csendőrök, akinek félnivalója volt tőlük, az a falu másik végén szaladt előlük.” Természetesen ez a megállapítás nem tükrözi híven a testület a magyar vidék közbiztonsági viszonyainak javítása érdekében folytatott mindennapos küzdelmét, azonban adalékul szolgálhat ahhoz.

Az előzőekben ismertetett adatok „csak” számok, nem adják vissza azt az odaadást, hivatástudatot és nem egyszer a szenvedést, mely mögöttük állt.

Ennyi év távlatából már nem tudjuk pontosan megítélni, hogy a tevékenységi mutatók jók, vagy rosszak voltak, azt hiszem elég azonban annyi a kor társadalmi-politikai háttéréről, hogy a negyedéves vármegyei alispáni beszámolók a legtöbb esetben a közbiztonsági viszonyokról csak annyit tartalmaztak, hogy azok jók.

Véleményem szerint ez napjainkban is dicséretként értékelhető, hiszen a rendvédelmi szervezetek régen is és most is akkor végezték/végzik jól a munkájukat, ha nem történik olyan esemény, mely említést érdemel.

Jegyzetek:

¹ 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről

² PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség, *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989.) 2. sz. 35-40. p.

³ Somogy Megyei Levéltár. Alispáni iratok. 1883. 13 057. sz.

⁴ Loc. cit.

⁵ Somogy Megyei Levéltár. Alispáni iratok. 1884. 1607. sz.

⁶ Somogy Megyei Levéltár. Alispáni iratok. 1894. 191. sz.

⁷ – FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őr. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993.) 4. szám 132-151. p., A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos

konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- KAISER Ferenc: Az őrs mindennapi élete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998.) 8. szám 46-56. p., A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- TAMÁSKA Endre: Egy csendőr őrs országos tekintélye. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX. évf. (1999.) 10. szám 12-18. p., A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. (A szerk.)

⁸ PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998.) 8. szám 73-83. p., A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁹ V.ö. 3., 5. és 6. jegyzettel

¹⁰ PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.

¹¹ 1875/V. tc. a magyar büntető törvénykönyv, a bűntettekről és a vétségekről.

1879/XL. tc. a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.

¹² 1880/XXXVII. tc. a magyar büntető törvénykönyvnek (1878/V. tc. és 1879/XL. tc.) életbe léptetéséről.

¹³ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda Rt.

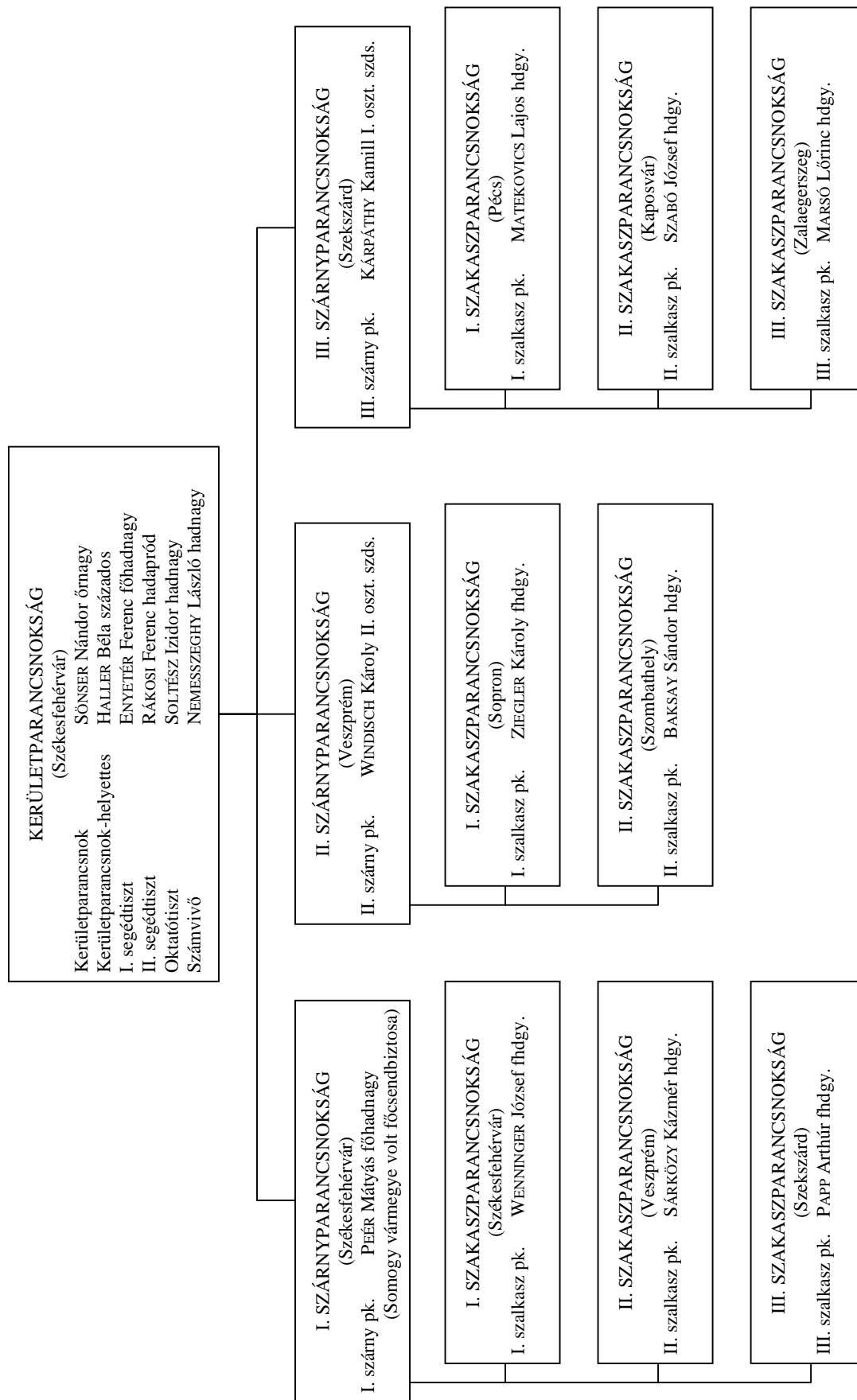
¹⁴ Loc. cit. 87-128. p.

¹⁵ Loc. cit.

Mellékletek jegyzéke

<i>I. sz. melléklet</i>	
A székesfehérvári csendőrkerület szervezeti felépítése, a tiszt kar első tagjai	30
<i>II. sz. melléklet</i>	
A Somogy megyei csendőrség diszlokációja és a személyi állomány elosztása	31
<i>III. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjaira eső működési terület és lakosság 1884-1902.	31
<i>IV. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő része személyi állománycsoportjainak egymáshoz viszonyított aránya 1884-1902.	32
<i>V. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által tett feljelentések 1884-1902.	32
<i>VI. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által felszólított szolgálat ellátása során végrehajtott elfogások 1884-1902.	33
<i>VII. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által külön utasítás nélkül végrehajtott elfogások 1884-1902.	33
<i>VIII. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által regisztrált egyéb események és cselekmények 1884-1902.	34
<i>IX. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által felszólított szolgálat során megvalósított tevékenységek 1884-1902.	34
<i>X. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által a felszólított szolgálat részeként megvalósított tevékenységfajták egymáshoz való viszonya 1884-1902.	35
<i>XI. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által megvalósított ügyeleti szolgálatok 1884-1902.	35
<i>XII. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által megvalósított éjjeli őr ellenőrzések 1884-1902.	36

A székesfehérvári csendőrkerület szervezeti felépítése, a tiszti kar első tagjai

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1883/13057. sz.

A Somogy megyei csendőrség diszlokációja és a személyi állomány elosztása

Időszak	Kaposvári szakasz		Marcali szakasz		Csurgói szakasz	
	őrs	fő	őrs	fő	őrs	fő
1884.07.01-	13	66	11	56		
1885.	13	68	14	72		
1886.	3	68	14	72		
1887.	14	73	15	77		
1888.	16	84	13	66		
1889.	19	96	14	72		
1890.	19	96	14	72		
1891.	20	101	14	72		
1892.	20	101	14	72		
1993.	12	62	10	52	12	60
1894.	12	63	10	52	12	60
1895.	12	63	10	52	12	60
1896.	12	63	10	52	12	60
1897.	12	63	10	52	12	60
1898. 01. 01.	12	63	10	52	12	60
1898. 07. 01.	3	68	11	57	13	67
1899.	13	69	11	57	13	68
1900.	13	69	11	57	13	68
1901.	13	69	11	57	13	68
1902.	13	69	11	57	13	68
1903.	Nem áll adat rendelkezésre					

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjaira eső működési terület és lakosság 1884-1902.

Év	Tiszt		Beosztott		Összesen	1 csendőrré jutó terület (km2)*	1 csendőrré jutó lakosság (fő)**
	fő	%	fő	%			
1884.	1	0,9	114	99,1	115	58,51	3003
	2	1,8	122	98,2	124	54,95	2806
1885.	2	1,8	122	98,2	124	54,95	2806
	2	1,4	140	98,6	142	47,89	2446
1886.	2	1,4	140	98,6	142	47,89	2446
1887.	2	1,3	150	98,7	152	44,7	2282
1888.	2	1,3	150	98,7	152	44,7	2282
1889.	2	1,2	168	98,8	170	39,91	2038
1890.	Nem áll adat rendelkezésre						
1891.	2	1,1	173	98,9	175	38,75	1979
1892.	2	1,1	173	98,9	175	38,75	1979
1893.	3	1,7	174	98,3	177	38,53	1968
1894.	4	2,2	175	97,8	179	38,31	1956
1895.	4	2,2	175	97,8	179	38,31	1956
1896.	4	2,2	175	97,8	179	38,31	1956
1897.	4	2,2	177	97,8	181	37,88	1934
1898.	4	2,2	177	97,8	181	37,88	1934
	4	2	192	98	196	34,92	1783
1899.	4	2	194	98	198	34,56	1765
1900.	4	2	194	98	198	34,56	1765
1901.	4	1,9	207	98,1	211	32,39	1654
1902.	4	1,9	207	98,1	211	32,39	1654

* Somogy Vármegye területe: 6705 km² ** Somogy Vármegye lakossága az 1910. évi népszámlálás adatait figyelembe véve 365.910 fő, tekintettel azonban arra, hogy Kaposváron belül – mivel az rendezett tanácsú város volt – a csendőrség nem volt illetékes, Kaposvár város lakosságát – 23.528 fő (ugyancsak az 1910. évi népszámlálás adatait figyelembe véve) – nem vehettem figyelembe. A fentiek alapján az 1 csendőrré jutó lakosságot 342.382 fő vonatkozásában tekintetem.

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

**A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő részé
személyi állománycsoportjainak egymáshoz viszonyított aránya 1884-1902.**

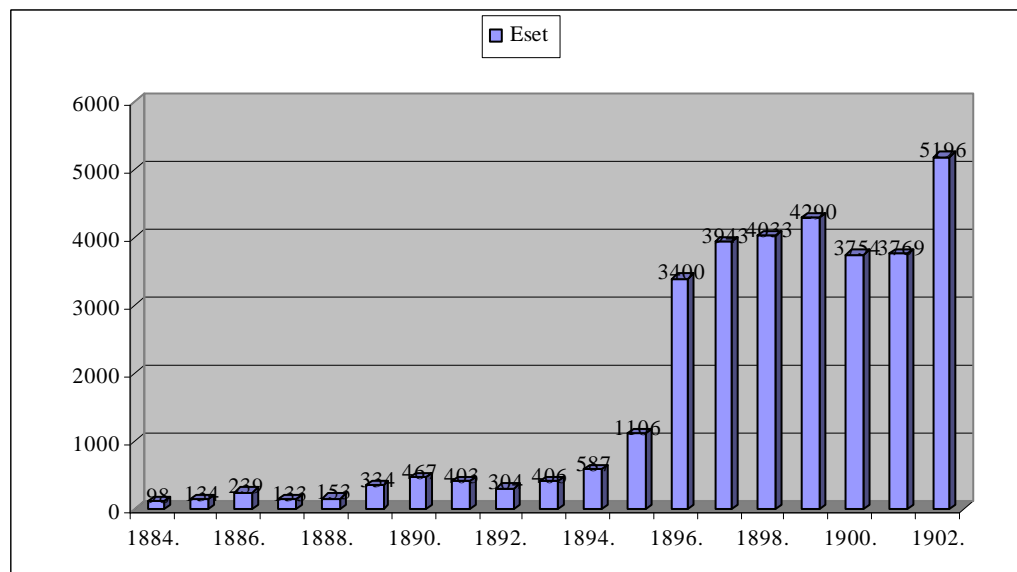
Év	Törzsőrmester		Járásőrmester		Őrmester		Őrsvezető		Csendőr		Összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	
1884.	-	-	-	-	1	0,87	24	21,05	89	78,07	114
	-	-	-	-	2	3,22	24	19,67	96	78,68	122
1885.	-	-	-	-	1	0,87	24	21,05	89	78,07	122
	-	-	-	-	2	1,42	27	19,28	111	79,28	140
1886.	-	-	-	-	2	1,42	27	19,28	111	79,28	140
1887.	-	-	-	-	2	1,33	29	19,33	119	79,33	150
1888.	-	-	-	-	2	1,33	29	19,33	119	79,33	150
1889.	-	-	-	-	2	1,19	33	19,64	133	79,16	168
1890.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1891.	-	-	-	-	2	1,15	34	19,65	137	79,19	173
1892.	-	-	-	-	2	1,15	34	19,65	137	79,19	173
1893.	-	-	-	-	3	1,72	34	19,54	137	78,73	174
1894.	-	-	-	-	4	2,28	34	19,42	137	78,28	175
1895.	-	-	-	-	4	2,28	34	19,42	137	78,28	175
1896.	-	-	-	-	4	2,28	34	19,42	137	78,28	175
1897.	-	-	-	-	5	2,82	33	18,64	139	78,53	177
1898.	-	-	-	-	5	2,82	33	18,64	139	78,53	177
	-	-	-	-	6	3,12	35	18,22	151	78,64	192
1899.	-	-	-	-	6	3,09	35	18,04	153	78,86	194
1900.	-	-	-	-	6	3,09	35	18,04	153	78,86	194
1901.	-	-	-	-	6	2,89	36	17,39	165	79,71	207
1902.	-	-	-	-	6	2,89	36	17,39	165	79,71	207
1903.	Nem áll adat rendelkezésre										

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

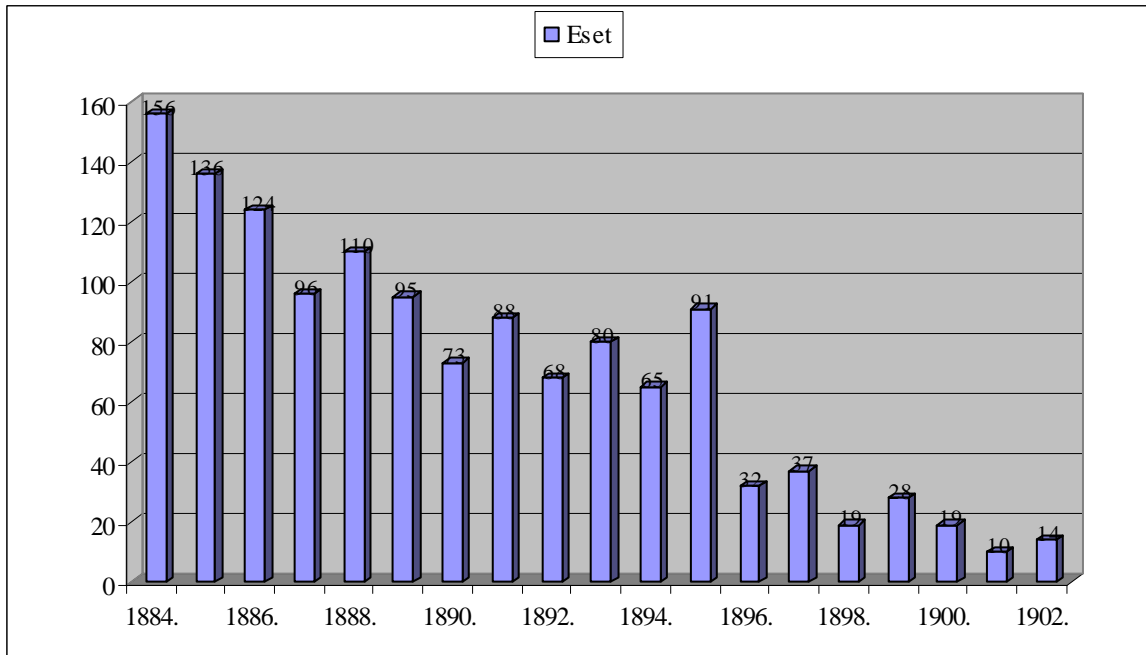
V. sz. melléklet

**A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot
teljesítő tagjai által tett feljelentések 1884-1902.**

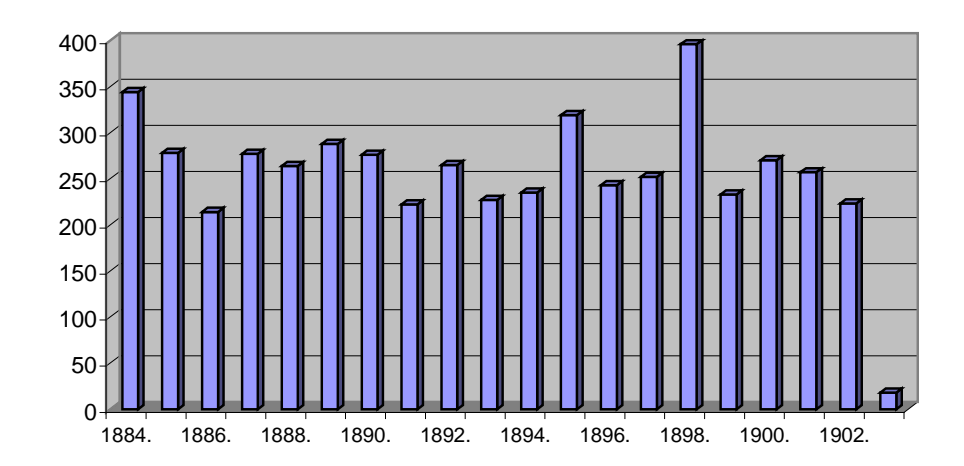
Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által felszólított szolgálat ellátása során végrehajtott elfogások 1884-1902.

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által külön utasítás nélkül végrehajtott elfogások 1884-1902.

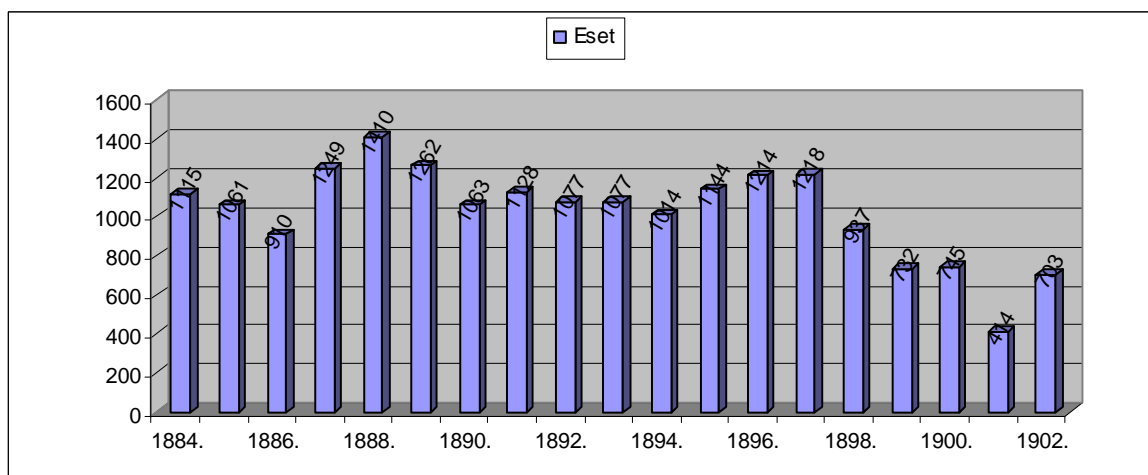
Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által regisztrált egyéb események és cselekmények 1884-1902.

	Lopás		Rablás		Tűzeset (Gyújtogatás)	
	Eset	%	Eset	%	Eset	%
1884.	158	48,8	3	0,9	104	32
1885.	193	43	0	0	129	28,7
1886.	208	54,6	0	0	119	31,2
1887.	195	45,2	7	1,6	158	36,6
1888.	147	41,2	0	0	157	44
1889.	210	48,4	0	0	138	31,8
1890.	237	43,9	1	0,2	248	45,9
1891.	164	52,9	0	0	130	41,9
1892.	157	47,3	3	0,9	158	47,2
1893.	119	37,6	2	0,6	154	48,7
1894.	111	32,9	2	0,6	192	57
1895.	92	36,2	0	0	162	63,8
1896.	113	38,4	1	0,3	158	53,7
1897.	146	42,6	0	0	162	47,2
1898.	149	47,6	1	0,3	137	43,8
1899.	116	41,6	2	0,7	161	56,3
1900.	147	47	2	0,6	155	49,5
1901.	105	44,9	4	1,7	117	50
1902.	133	45,9	2	0,7	136	46,9

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

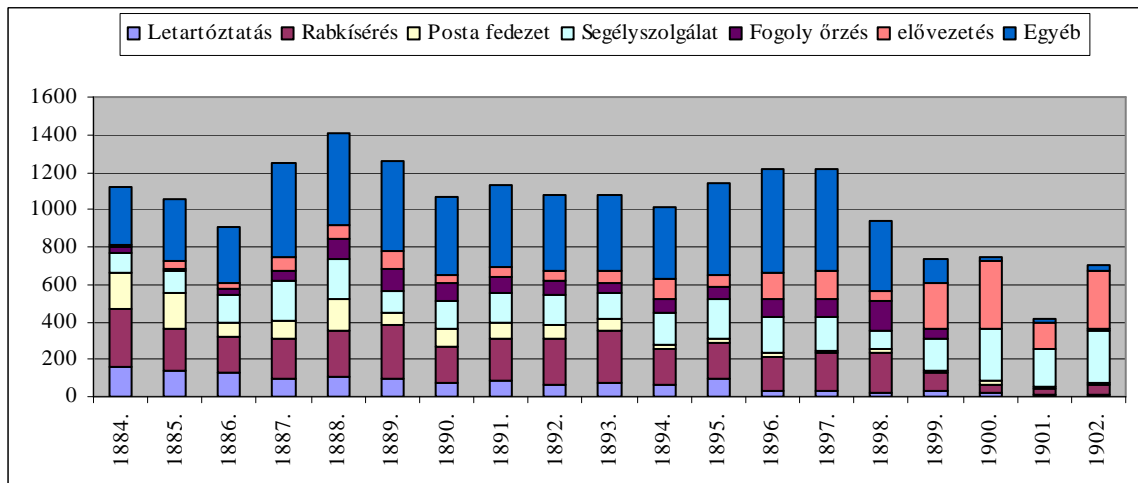
A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által felszólított szolgálat során megvalósított tevékenységek 1884-1902.

(Az adatok vonatkozásában az 1886., 1896., 1898., és 1899. évek egy-egy hónapjai hiányoznak, illetve 1901. év tekintetében 2 hónap hiányzik.)

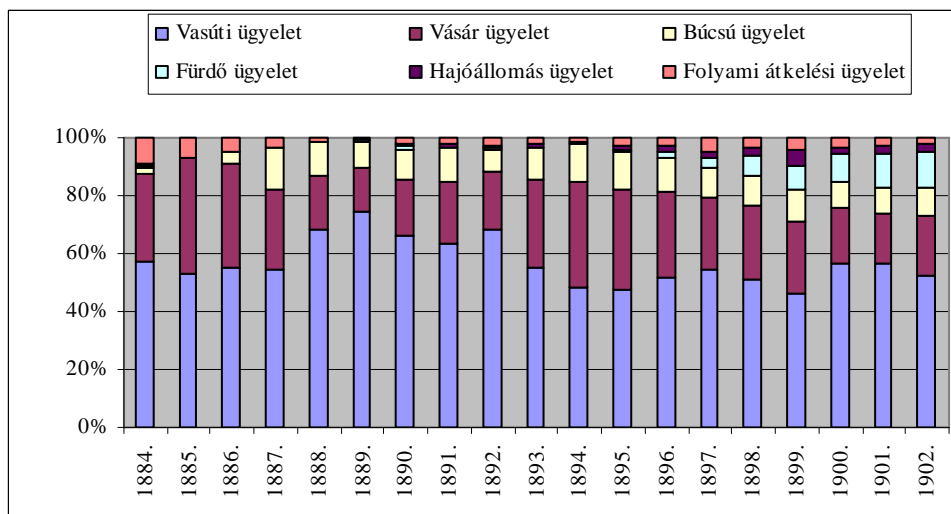
Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által a felszólított szolgálat részeként megvalósított tevékenységfajtaik egymáshoz való viszonya 1884-1902.

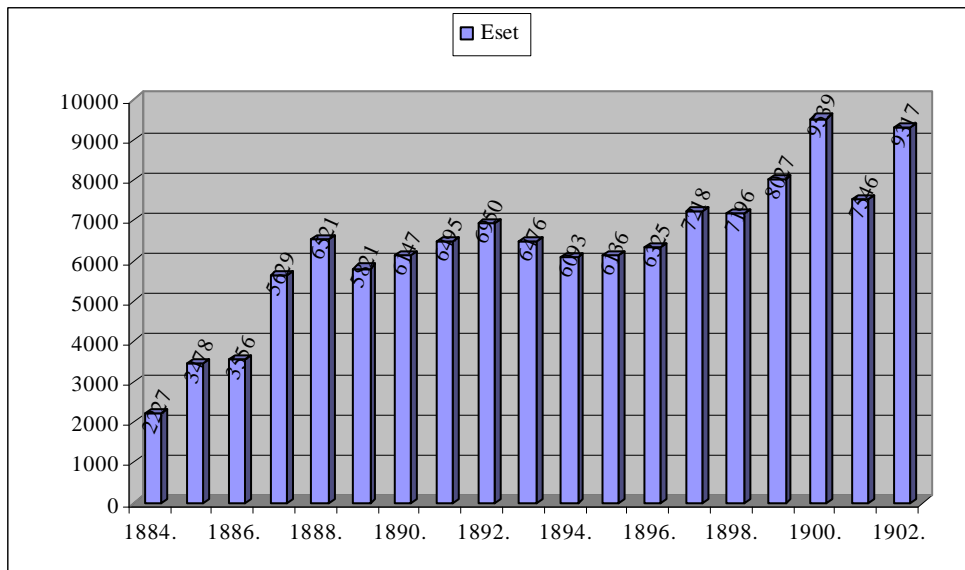
Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által megvalósított ügyeleti szolgálatok 1884-1902.

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében szolgálatot teljesítő tagjai által megvalósított éjjeli ór ellenőrzések 1884-1902.

Források: Somogy Megyei Levéltár Alispáni iratok 1884-1903. 1884/2305, 1885/51, 1886/76, 1887/63, 1888/622, 1889/564, 1890/818, 1891/766, 1892/810, 1893/806, 1894/842, 1895/810, 1896/769, 1897/864, 1898/1008, 1899/410, 1900/204, 1901/210, 1902/219. sz.

NAGY György A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946

1944. júniusában a Magyar Királyi Rendőrséget „katonailag szervezett őrtestületté”¹ és a csendőrséggel egységes vezetés alá helyezték.² A Magyar Királyi Rendőrség – benne a határszéli rendőrség – a II. Világháború harctevékenységeinek a Magyar Királyság területére kerülésével a honvédelmi törvény³ értelmében tevékenységét a hadi események miatt kénytelen volt megszüntetni és fegyveres személyzetével a Magyar Királyi Honvédséghez csatlakozni. Többségük elesett a harcok során, illetve a visszavonuló haderővel külföldre távozott, ahonnan nem mindenki tért haza.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945-ben úgy döntött, hogy a hatáskörébe tartozó területen (a hadműveleti területen kívüli térségben) a polgári közigazgatás a szövetségi szellemnek megfelelően alakuljon újjá. A Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága még 1944. október 27-én a 2. Ukrán Front haditanácsára bízta a magyar polgári közigazgatás megszervezését és irányítását. És Churchill idézve: „Ahova bevonult a Vörös Hadsereg ott a fegyverek döntötték el, kié a hatalom. Ott nem segített semmiféle rábeszélő művészet, semmiféle diplomácia, semmiféle hivatalos tiltakozás a szövetségesek részéről.” Akikben a magyarok reménykedtek, az angolok, vezetőjük Churchill miniszterelnök gondolatai között Magyarország fel sem villant. A kelet-európai gondolatait elsősorban Lengyelország és Cseh-szlovákia töltötte ki. Számára Magyarországnál Ausztria sorsa is előbbre való volt.⁴

A harctevékenységeknek az ország területén való kiteljesedésével a közigazgatás szervezeti rendszere – közte az államhatárhoz a határforgalom ellenőrzéséhez kapcsolódó is – ellehetetlenült, így felbomlott.

Mindezek ellenére a határterületen a rendvédelmi szervezetek újjáalakulására nem kellett várni a háború végéig. „Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front javaslata alapján úgy döntött, hogy az állami adminisztráció szervezetét a régi szervezeti keretek és formák megtartásával szervezi újjá. A kormány ezzel a döntésével is jelezni kívánta, hogy nem a Tanács Magyarország, nem a proletárdiktatúra kormánya, melynek létrehozására pedig számos helyen történtek kísérletek.”⁵

Az első szervezési intézkedések

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 4-i rendelete⁶ alapján a német megszállás alól felszabadult területeken a nemzeti bizottságok irányításával megkezdtek a közigazgatás újjászervezését. „A magyar nép alkotmányos érzületével ellentétben álló” törvények és rendeletek hatályon kívül helyezésével lehetőség nyílt az elbocsátott közalkalmazottak visszavételére.⁷ Az általuk felállított rendvédelmi szervezeteknek is minősíthető szervezetek a közrend és közbiztonság fenntartására irányuló feladataik részeként fontosnak tartották a határterületen a kialakuló forgalom ellenőrzésében való részvételüket.

Az ország német megszállás alóli felszabadításával lépést tartva az első, a legfontosabb – összhangban a Vörös Hadsereg érdekeivel – feladat az élet újraindítása, illetve a belső rend helyreállítása volt.

A 2. Ukrán Front haditanácsa tehát a lakosság irányítására katonai közigazgatást nem építtetett ki, hanem képviselői a régi állami hivatalok vezetőit bízták meg a polgári közigazgatás beindításával. A helyben maradtak többsége élt is a felajánlott lehetőséggel. A megbízók a szövetségesekre tekintettel igyekeztek még a látszatát is elkerülni, hogy akár kommunista többségűek legyenek ezek a közigazgatási szervek. E politikai megfontolás eredményezte azt is, hogy még nem biztosítottak monopolhelyzetet a kommunista párt számára, így az Ideiglenes Kormánynak a HORTHY-hadsereg három vezérére is tagja lett, közülük dálnoki MIKLÓS Béla kapta meg a miniszterelnöki tisztséget, s tárcát kapott gróf TELEKI Géza (TELEKI Pál fia), továbbá két-két szociáldemokrata és kommunista és egy kiszgadzapárti (GYÖNGYÖSI János) miniszter.⁸

ERDEI Ferenc belügyminiszter (Paraszt Párt)⁹ már Debrecenben az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakítása után kinevezett rendőrtiszteket, detektíveket és rendőrségi tisztviselőket, akik 1945. januárban le is tették az esküt, illetve a fogadalmat, melyről jegyzőkönyvet vettek fel.¹⁰

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány országos rendőri szervezet kialakítását szorgalmazta. Az új rendőrség kialakításának első lépései közé tartozott a csendőrség feloszlataásáról és az államrendőrség megszervezéséről és felállításáról szóló rendeletek megalkotása.¹¹ A helyzet bonyolult volt, hiszen a rendelet kiadása még nem jelentette azt, hogy a szervezet már működőképes. Egyidejűleg folyt a vezető és végrehajtó szervezet megtervezése, megszervezése. A Magyar Belügyminisztérium VI. (Közrendészeti) osztály vezetője dr. SZEBENYI Endre¹² 1945. április 20-án, a belügyminiszter számára készített – az osztály megszervezésével kapcsolatos – felterjesztésében 3 alosztály felállítását indítványozta,

köztük a VI/2. Rendőrségi alosztályt. Az alosztály vezetésével ÉKES István miniszteri osztálytanácsost javasolta megbízni.¹³ Ekkor még nem a római négyes számot viselte a közrendészet. A rendőrségi alosztályon ÉKES Istvánon kívül (MKP) TÖMPE András (MKP), DEMETER János (SZDP), BÉCSI Tibor (FKgP), LUKÁCS Pál (FKgP), NAGY Imre (FKgP), BÍRÓ András (FKgP) teljesített szolgálatot. A Közrendészeti osztályt ZÖLD Sándor (MKP) politikai államtitkár felügyelte.¹⁴

A Határrendőrség a Vidéki Főkapitányság szervezeti keretei között látta el feladatait. Dr. KRISZTINKOVICH Antal rendőr főtanácsos kapta a feladatot – a volt vidéki főkapitányság törzsállományába tartozó rendőrfogalmazó és rendőrfelügyelő karból – szolgálattételre jelentkező tisztekkel a helyzetfelmérésre. Jelentését a belügyminiszternek május 17-én tette meg, melyből kitűnnek az adott időszak problémái. A személyzeti kérdések tekintetében már az is hátráltatta a szervezést, hogy a volt törzsállomány 28 tagja közül mindössze tizenketten jelentkeztek szolgálattételre. Közülük egy főt az igazoló bizottság nem igazolt, egy főt a jelentkezést követően az „oroszk fogságba vetettek”, egy főt a jelentkezést követően már berendeltek a belügyminisztériumba, két személyt pedig már lakóhelyéhez közelebbi rendőri szervezethez beosztásba helyeztek. Gyakorlatilag összesen heten kezdték meg a munkát.¹⁵

A főkapitányság létszámát a korábbi 170 fővel szemben 350 főben határozták meg. Már ez a létszámnövekedés önmagában jelentős szervezési feladatot jelentett, arról nem is szólva, hogy a személyzet elhelyezéséről is gondoskodni kellett. A főkapitányság Bajza utca 52. szám alatti székháza az ostrom során 15 belövést kapott, a tetőszerkezet összeomlott, világítási és gépészeti berendezései is jelentős javításra szorultak. Az épület hivatali munkát lehetővé tevő helyreállítására legalább négy hónapot vettek számításba.

A vidéki főkapitányság alárendeltségébe tartozó országos rendőri szervezet személyzeti összlétszámát 24.090 főben tervezték 1945. május 17-én.¹⁶

Helyzetfelmérés, a szervezés előkészítése

A Vidéki Főkapitányság vezetőjének első döntései közé tartozott a helyzetfelmérés.¹⁷ Ebből fakadóan „Adatbejelentésre” adott utasítást járásonkénti bontásban, 1944. szeptember 1-ig visszamenően.¹⁸

Jelentős mértékben hátráltatta a rendőrség szervezését, hogy a volt rendőrök közül sokan hadifogságba estek. A ceglédi fogolytáborban például 1945. június 6-án 131 egyenruhás rendőrt, köztük hat határrendőrt regisztráltak.¹⁹

A határrendőr szervezeti egységek a rendőrség megszervezése során a területi rendőri szervezetek részeként alakultak meg és azoktól nem elkülönülve tevékenykedtek, miként azt a II. Világháború előtt tették.²⁰

A rendőrség megszervezésére vonatkozó rendelet 8.§. (2) bekezdés a) alpontja intézkedett arról, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően akár több törvényhatóság területére kiterjedő jogkörrel különleges alakulatokat is létesíthettek.²¹

A határrendőrség működését az első állománytábla szerint 236 fővel kezdte meg.²²

Csak a szakterületet mélyebben ismerőknek tűnhet fel, hogy a felsorolás milyen szűk. Csak a mai fogalmaink szerinti nemzetközi forgalmú határátkelőhelyeket nevesít határszéli kirendeltségekként, amely nem fedte le sem az első világháború előtti, sem a két világháború közötti elnevezések tartalmát.²³ Sőt e júliusi tervezet teljesen eltért dr. SZEBENYI Endre augusztusi rendeletében foglaltaktól.

Mindezek csak az általános szervezési és szervezeti kereteket, lehetőségeket teremtették meg. A rendelet demokratikus szellemiségét jól példázza, hogy a meghatározott státusokra (például főkapitány, kapitány) a területileg illetékes közgyűlés csak a pártok részéről elfogadott, és fizikailag is alkalmas jelöltek közül választhatott, s terjeszthetett fel kinevezésre.²⁴ Ez azt eredményezte, hogy sok jelentkezőt kellett elutasítani. Ráadásul az alkalmasok közül a legképzettebbeket a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya (Bajza utca 52.) saját alárendeltségébe kérte, például 1945. szeptember 6-án név és beosztás szerint 25 főt.²⁵

A szervezet személyi állománya jelentős részét kitevő őrszemélyzet és a detektívtestület tagjait toborzó bizottság választotta ki a jelentkezők közül. Alapfeltétel az „igazolt”-ság volt. A felvettek kinevezése a szaktanfolyam elvégzéséig, illetve az előírt szakvizsga letételéig csak ideiglenes volt.²⁶

Az első módosítás

Az egész Belügyminisztérium az átszervezés lázában égett. ERDEI Ferenc belügyminiszter már júniusban döntött az átszervezésről.²⁷

A módosítás lényegi szándékát vetítette előre – a két világháború közötti „határszéli rendőrségi kirendeltségek”-hez képest – a szervezeti elemekre és azoknak a szervezeti hierarchiában elfoglalható

helyére irányuló változtatás. Egyben jelzi az első magyar határrendőrség felállítását elrendelő törvényben²⁸ megfogalmazott szervezési elvek mellett egyre eltökéltebb állásfoglalást is. E módosítás – már tervezet formájában is – elhárította az akadályt az önálló határrendőrség felállításá elől,²⁹ amely ugyan csak 1945. november 10-én jelent meg a Rendőrségi Közlönyben, de valójában már 1945. augusztus 17-én aláírta dr. SZEBENYI Endre. A kihirdetés altatása mindenképpen egyrészt ERDEI Ferenc belügyminiszter vonakodásának, másrészt a már augusztus végén megkezdődött igen intenzív választási küzdelem számlájára írható. Az amúgy is nehézségekkel küzdő felállítás alatt álló szervezetet³⁰ bizonyára nem kívánták a választási csatározások céltáblájává tenni.

A határrendőr kapitányságok szervezetének felállítása, feltöltése létszám, szállítási és szervezési problémákba ütközött. A kapitányságok nem egyszerre kezdték meg tevékenységüket, bár egyesek 1945. augusztus végéig részben vagy egészen már felálltak. Nem a jelentkezők számával volt gond, hanem az alkalmasságukkal. ÉKES István miniszteri osztálytanácsos által aláírt ügyirat szerint nagyon sok esetben került sor elutasításra.³¹ Ezt bizonyítja, hogy egy-egy kapitányság létszáma a megalakuláskor mindössze 7-8 fő volt, a tervezettel szemben.³² Annak, hogy így kis létszámmal is törekedtek a szervezetek felállítására egyebek mellett az is indokolta, hogy a közelgő választások idejére a határterületen is szükségét látták a sajátos feladatú rendőrségnek. Felvállalva egyben annak az ódiúmat is, hogy a későbbiek során döntésüket felül vizsgálják. E szempont fontosságát bizonyítja, hogy a jelentősebb szakismeretet igénylő távolsági forgalmú határátkelőhelyek szervezésének intenzitása elmaradt a rendőrkapitányságokétól és az őrsökétől. Ahol a távolsági határforgalomra és annak ellenőrzésére feltétlenül szükség volt,³³ továbbra is a Honvédelmi Minisztérium szervezetében a honvéd kerületi parancsnokságoknak alárendelt határportyázó századok végezték az átléptetést és az ellenőrzést. Természetesen e jelzett helyeken a határrendőr szervezet létrehozása nem állt le. A forgalom ellenőrzési feladatokra történő felkészülésre összpontosítás indokolta a feladat határrendőrséghez visszakerülésének történő az elhúzódását.

Dr. SZEBENYI Endre által 1945. augusztus 17.-én aláírt rendelet³⁴ szellemében folyt a szervezés, melyet mi sem bizonyít jobban mint, hogy az organizációt még az 1945. október 23.-án kelt ügyiratban rögzített létszám tekintetében is felülvizsgálták.

Az 1945-ben eredetileg felállításra tervezett határrendőr kapitányságok és tiszti őrsök tekintetében a realitások szellemében „átmenetileg” csökkentették a létszámot. Összesen 254 tiszt és 1220 fő örlegénység felvételét „toborzását” látták a szervezők megvalósíthatónak.³⁵

A megállapított létszámokban az eltéréseket az alárendelt egy vagy két tiszti őrs, illetve az alárendelt őrsök eltérő száma indokolta. Az 1945. július 2-i tervezethez viszonyítva még ez a csökkentett létszám is igazán magas, hiszen a 254 tiszt a július 2-i tervezetben szereplő tiszti, tisztviselői és altiszti 84 főhöz viszonyítva valamivel több mint háromszoros, a 145 fő örlegénységhez viszonyítva az 1220 fő több mint nyolcszoros. De a november 10-én kihirdetett szervezeti tábla tiszti állományigényének alig több mint fele, az őrszemélyzeti maximális igénynek alig több mint 25%-a, a minimális igénynek is csak 35,5%-a.

Azonnal szembeütő az eltérés az előre jelzett és a kihirdetett szervezeti elgondolás között. Míg az előző egy minimalizált, csak a távolsági forgalmú átkelőkről és állományigényéről szólt, addig ez utóbbi a teljes határterületet átfogó elkülönült, sajátos szervezetű és feladatrendszerű, központi irányítású rendőrség képét vetíti elénk.

A szervezés intenzív szakasza

Az elkülönült határrendőr szervezet létrehozására irányuló szervezőmunka intenzív szakaszába 1945. októberében lépett, amikor a megalakuló Határrendőrség leendő tisztikara részére szeptemberben megtartott tanfolyam eredményesen befejeződött.³⁶

Az 1945. november 4-i választások után a belügyi tárca vezetését NAGY Imre vette át, aki mellett a rendőrséget irányító belügyi államtitkári posztot is a kommunista párt kapta meg. Az 1945 augusztustól november 10-ig „altatott” rendelet első mondatai között szerepelt, hogy: „A határrendőrséghez betoborzott személyek, mind a tisztek, mind a legénység egyelőre a Vidéki Főkapitányság állományába tartoznak és annak közvetlen alárendeltségében állnak. A határrendőrség vármegyei, városi vagy járási kapitányságoktól és községi rendőrbiztoságoktól függetlenül önállóan működik.”³⁷

Ez a megoldás lényegében – az irányítási, vezetési és szervezési elvek tekintetében – az I. Világháború előtti rendszerhez való visszatérést jelentette.³⁸

Ezzel a rendelettel egy igen figyelemre méltó felhatalmazást kapott dr. LÉNÁRT Imre rendőr alezredes: a Magyar Belügyminisztérium IV. (Közrendészeti) osztály szervezetében a IV/2. Rendőrségi alosztály (vezetője ÉKES István miniszteri osztálytanácsos) alárendeltségében a Határ- Folyam- és

Légirendészeti csoport és a Határrendőrség megszervezésére, amely felállításig (további parancsig) a Vidéki Főkapitányság közvetlen alárendeltségébe maradt.

A már kihirdetett rendelet szerint huszonhat 53 fős határrendőr kapitányság alkotta a szervezetet, amelyek alárendeltségébe a helyi adottságokat figyelembe véve kettő – tizenegy őr tartozott volna.³⁹

A távolsági határforgalomra kijelölt átkelőhelyekre tiszti őrök szervezését tervezték 43 fővel. Azokra a távolsági határforgalomra kijelölt átkelőhelyekre, amelyek a kapitányságok székhelyével egybe estek, nem terveztek felállítani külön tiszti őröket. A tiszti őrök felállítása azért volt szükséges, mert a várható nagyobb és nemzetközi forgalomra tekintettel tiszti rendfokozatú parancsnok jelenlétét tartották szükségesnek a gyors intézkedés miatt. Így a kapitányságokhoz való csatolás okozta idővesztés – ami az őrök esetében elfogadható volt – a rendelet szerint elkerülhetővé vált. E mellett egy nagyobb forgalmú átkelőhely ellenőrzése legalább hat! főt igényelt az örlegénységen felül. Az őröket a konkrét elhelyezkedéstől függően nagy létszámú őrre (20 fő) és kis létszámú őrre (12 fő) bontották

A Magyar Államrendőrség létrehozása a Belügyminisztérium kebelén belül a központi irányítás megvalósítását célozta.⁴⁰ Tehát a belügyminisztériumi irányítás közvetlenné vált. A létrehozott határrendőr szervezet szervezetén belüli a különleges megkülönböztetett helyzetét a dokumentumok szerint az indokolta, hogy szinte minden az államhatáron bekövetkező eseménynek nemzetközi vonatkozása volt, s a nemzetközi vonatkozású kérdésekben a végső szó minden esetben a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hatáskörébe tartozott. E centralizációs program megvalósítását elsősorban a kommunista párt sürgette, mely a fentiekén túl a központosításban az egységes, a hatékony fellépés lehetőségét látta.

Azonban a dr. LÉNÁRT Imre alezredes vezette csoport minden erőfeszítése ellenére sem volt képes a tervezett szervezet novemberi felállítására. Nem az ő igyekezetükön múlt a siker. Jellemző az akkori körülményekre, hogy december 20-ig még rendes munkahelyük sem volt. Akkor kapta meg a közrendészeti főosztály a központi járásbírói épület (Markó u. 19-21.) IV. emeletét, s a határ és folyamrendészet a 439-441. számú szobákat, illetve további intézkedésig ideiglenesen a 436-438. számú szobákat.⁴¹ Előtte mindössze Markó utca 25. szám alatt a IV. emeleten a 411. számú szoba állt rendelkezésükre, az is csak 1945. november 8-tól.⁴²

A testület szervezése, az elhelyezési feltételek megteremtése csak rendkívüli nehézségek leküzdése árán sikerült, a személyi állomány áldozatvállalásával.⁴³

1945. december végéig a határrendőrséghez jelentkezőktől pártállás vizsgálatával kapcsolatosan kérdéseket alig tettek fel. A benyújtott kérelmekben a politikai magatartás tekintetében a háború időszaka alatti tevékenység illetve nyilas párttagság volt a döntő. Azt vizsgálta az igazolóbizottság. Decemberben is csak az őrsemélyzeti tagok esküje és kinevezése kapcsán készített jelentések mellékletében szerepelt párttagságot firtató kérdés, az is csak szám szerint. A vonatkozó gyűjtőben mindössze hat határrendőr kapitányság jelentése volt előtalálható. A jelentések 210 főről számoltak be, melynek 69%-nál az ismeretlen (gyakorlatilag nemleges), 13%-nál (28 fő) kommunista, 10,4%-nál (22 fő) szociáldemokrata, 4,2%-nál (9 fő) paraszt párti, 3,3%-nál független kisgazdapárti (7 fő) tagságot regisztráltak. A kommunista párttagság zömét (19 fő) a kunágotai örlegényég tette ki.⁴⁴

A határőrség felállása

A kialakuló határrendőr kapitányságok 1945. évi eredményessége azonban nem elégtette ki sem a kormányt, sem a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot. Sürgették a szervezet átforgalmazását, s e mellett sürgették a normális határforgalom feltételeit biztosító kapcsolatfelvételeket a szomszédos ország határőrzeti szervezeteivel.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság a szovjet képviselői – az Ausztriában állomásozó csapatok utánpótlási biztonsága érdekében – az Ideiglenes Kormánytól követelték a belső rendet, a határrend fenntartását.

Nemcsak a kialakuló határrendőr kapitányságok 1945. évi eredménytelensége miatt sürgette a szervezet átforgalmazását a SZEB, hanem mert folyamatban volt az Ausztriára vonatkozó úgynevezett II. Ellenőrzési Szerződés kidolgozása (1946. június 28-án lépett hatályba), mellyel Ausztria jogot nyert önálló vám- és határőrség megszervezésére.⁴⁵ Ausztria egyébként is a normális határforgalom feltételeinek biztosításában volt érdekelt.

A Belügyminisztérium Határrendészete részére címzett helyzetjelentéseket 1946. január 14–16. között írták alá. A helyzetjelentések a kapitányságok általános eszköz és okmányellátottságán túl alapvetően a személyzeti kimutatás pontosítását célozták, azon belül pedig az örlegénységre összpontosítottak.⁴⁶

Valamennyi határrendőr kapitányságra és alárendelt szerveire igaz, hogy határrendőr igazolvánnyal senki sem rendelkezett, az egységesre tervezett fegyverzett döntő többségében a kapitányságok raktáraiban volt. Egységes ruházattal még a vezető állományt sem látták el.

A szervezet felállása és az önállóság kihirdetése

Önálló, a Vidéki Főkapitányságtól elkülönült Határrendőrség létrehozásának befejező szakasza 1946. február hónapja és márciusa volt, amelyben dr. Szebenyi Endre kimagasló szerepet kapott.⁴⁷

A kinevezettek jelentős része gyakorlatilag már a kinevezésük előtt is a kinevezés helyén teljesített szolgálatot. A kinevezés az eskütétellel együtt vált hivatalossá.

A változás egyik jele maga volt a névváltozás is. NAGY Imre belügyminiszter rendeletével a Magyar Határrendőrség elnevezés 1946. március 14-től megszűnt. A „határrendőrkapitányság” elnevezés helyébe „a magyar államrendőrség határrendészeti kapitánysága” elnevezés lépett.⁴⁸

A rendelet 2.§. kimondta: „A magyar államrendőrség határrendészeti hatóságai és szervei felett a szolgálat irányítását, a felügyeletet és az ellenőrzést a belügyminiszter közvetlenül gyakorolja.” A rendelet 1946. március 14-én lépett hatályba.⁴⁹

A rendelet kiadása aktusával természetesen csak jogilag tekinthető lezártnak a szervezet felállítása. Gyakorlatilag a felállítást egy demonstratív tiszti értekezleten deklarálták 1946. március 18-án a Magyar Államrendőrség Határrendészeti szerveinek tiszti értekezletén. A tiszti értekezleten a megnyitó beszédet dr. LÉNÁRT Imre rendőr alezredes tartotta. Idézet a beszédből: „Bajtársaim! A magyar államrendőrség határrendészeti szerveinek, tiszti karának és legénységének kinevezése befejezést nyert, s ezzel a magyar államrendőrség határrendészeti szerveit véglegesen kialakultnak tekinthetjük, de ugyanakkor szükségessé vált a kiküszöbölése azoknak a nehézségeknek, amelyek a múltban is megvoltak és még ma is megvannak. A Belügyminisztérium a közel jövőben felül fogja vizsgálni a határrendészeti szervek személyzetét politikai szempontból, hogy kiküszöbölve az oda nem való elemeket, a megfelelő képzett tiszti és legénységi állományú határrendőrök számára a biztos, nyugodt munkalehetőséget teremtsen meg.”

Dr. LÉNÁRT Imre ezt követően szó szerint ismertette NAGY Imre belügyminiszter 215.908/1946. IV.12.B.M. számú rendeletét.

E beszéd nem tükrözte azt a tényt, hogy a rendeletet aláíró NAGY Imrét két nappal később 1946. március 20-án RAJK László követte a belügyminiszteri poszton. A dokumentumokból az sem derült ki egyértelműen, hogy dr. LÉNÁRT Imre miért nem ejtett szót arról, hogy a határrendészeti tiszti őrs helyett határrendészeti kapitányságokat hoztak létre. Nem tett említést arról sem, hogy a véglegesség még nem zárta ki a rövid időn belüli belső átszervezést. Sőt nem intézkedett a már 1946. március 4-én jelzett feladatváltozásra sem, amely előrelátható volt, s igényelte volna az 1945. évi 145.389/1945-IV.12.B.M. számú rendeletben foglalt hatáskörök módosítását is, vagy legalább a várható módosítás jelzését.

A felkutatott dokumentumok azt bizonyítják, hogy a „ véglegesen kialakultnak tekinthető” kifejezés, amely a tiszti értekezleten hangzott el, sem jelentett stabil szervezetet. Például a Magyar Belügyminisztérium IV./12.-d. határ-, légi- folyamrendészeti alosztálya állományának többségét a határrendészeti kapitányságokra kinevezett és onnan berendelték tették ki. Továbbá már 1946. április 10-én a határrendészeti kapitányságoknál és tiszti őrsöknél a még üres, illetve a lemondások folytán megüresedett tiszti állások betöltése céljából pótkinevezésekre került sor.⁵⁰ A részleges szervezetmódosításra augusztusig várni kellett.

Figyelmet érdemel az állomány általános felkészültsége is, valamint az ez ügyben tett intézkedések.

A határrendészeti kapitányságok állományának képzettsége rendkívül heterogén volt, a jogi végzettségtől az elemi iskoláig terjedt. Az alhadnagy, hadnagy rendfokozat általában nem jelentett képzettséget. E rendfokozatot viselők jelentős része a harmincas éveik közepén járt. Sőt még negyven éves is volt közöttük. A tisztek jelentős része a háború miatt nem is fejezte be felső, de középfokú tanulmányait sem.⁵¹

A honvédségnél felállított nevelőszemélyzeti intézményt példának tekintve az országos szaktanulmányi felügyelő a demokratikus világnézeti és kulturális nevelést kívánatosnak tartotta a közigazgatásban dolgozók számára. A belügyminiszter ezért szükségesnek ítélte a nevelőtiszti intézmény létrehozását. A már kinevezettek, s azon belül is elsősorban a végrehajtó szolgálatot ellátók köréből kijelölték az arra alkalmasnak találtakat, akiket nyolcnapos tanfolyamra vezényelték. A tanfolyamon elsjátították a továbbítandó tananyagot, amely a magyar történelem, a „bevezetés a demokratikus társadalom és államszemléletbe” című anyag volt, valamint kulturális és politikai tájékoztató anyagok. Erősí-

tették előadói és vitakészségüket, javították helyesírásukat és fogalmazásukat. A továbbiakban rendszeres összevónásokon, értekezleteken vitatták meg a tapasztalatokat, s biztosították számukra újabb anyagokat.⁵² A végrehajtás szintjén e hiányosságok egy ideig nem gátolták a szolgálati feladatok ellátását. A szakmai ismeretek hiánya már igényelte a tapasztalatok átadását.

A határrendészet tagjai megkülönböztetésére még 1946. január 25-én belügyminiszteri rendelet született⁵³, de az állomány ellátására az intézkedés csak 1946. április 27-én jelent meg.⁵⁴

A szervezet módosítása

Az előre nem tervezett szervezeti módosításra a Magyar Államrendőrség határrendészeti hatóságainak és szerveinek átszervezésére 1946. június 7-én kelt rendelet 34 határrendészeti kapitányságot és alárendeltségükben 154 határrendészeti őrsöt állított fel.⁵⁵

Az átszervezést a dokumentumok szerint a gyakorlati tapasztalatok indokolták. Az eljárások terén az illetékesség, a kapitányság – tisztí őrs alárendeltségi kérdései szolgálati és személyi tekintetben problémák merültek fel. A problémák érdemi megoldására a legkézenfekvőbb a tisztí őrs elnevezés megszüntetése, s egyben azok határrendészeti kapitányságokká nyilvánítása volt, ami már a március 14-i rendelet szövegéből is kiolvasható volt.

A szervezetmódosítást már nem NAGY Imre, hanem RAJK László belügyminisztersége fémjelzte. RADVÁNYI Gyula rendőr őrnagy rövid ideig tartó megbízását követően 1946 május 20-tól MARSCHALL László rendőr alezredes vette át Határ-, Folyam-, és Légirendészeti alosztály (IV/12.d.) irányítását a FIKKERT Ferenc rendőr alezredes által vezetett politikai csoport közreműködésével való sították meg.⁵⁶

Az 1946. június 7-i módosított szervezet⁵⁷ felállítása több akadályba ütközött. Az 1945. novemberi választások után megkezdődött a közigazgatásban foglalkoztatottak felülvizsgálatát célzó rendlettervezetek kidolgozása⁵⁸, amelyek egyben az új felvételek és az új kinevezések felfüggesztését jelentették. MARSCHALL László rendőr alezredes tudott a kormánypártok között jelentős vitát keltő tervezetekről. Az irányítása alá tartozó határrendészet eredményes működéséhez azonban szüksége volt az állomány egy részének átcsoportosítására, mivel több határrendészeti kapitányság átminősítésre került. Az átcsoportosításra lehetőségei határán belül intézkedett is. A közel fél év alatti jelentős létszámnövekedés bár csökkentette, de nem szüntette meg a létszámproblémákat. Amellett a közeli feladatmódosulás még a tisztí állománynál is szakismereti hiányosságokhoz vezetett. Egyes rendeletek ráadásul a kialakulatlan futárszolgálat, a folyamatos változó szervezeti rendszer miatt nem is jutottak el a végrehajtás szintjére.

A fluktuáció jelentős volt, mert bár a biztos állás és az illetmény is vonzóerőt jelentett, de a feladat, a végrehajtás körülményeinek megismerése sok alkalmas személyt tántorított el annak vállalásától, illetve késztetett lemondásra. Arról sem szabad elfeledkezni, hogy az alkalmasság megállapítására, s a szűrés körülményei és lehetőségei is korlátozottak voltak. Az erkölcsi értékek a háború idején szinte teljesen elveszítették jelentőségüket, s csak igen lassan kezdtek visszatérni. A háború alatti tettek így is alkalmasak voltak a felvételhez, a felvétel elutasításához, vagy a későbbi eltávolításához. Az őrszemélyzet tekintetében – ahol a legnagyobb volt a hiány – például a követelmény az írni-olvasni tudás volt az igazoltág mellett. Az elbocsátások jelentős része ez utóbbiból következett, mert a „tájékoztató tanfolyamot”, amely gyakorlatilag az alapfelkészítést jelentette, sokan elégtelen eredménnyel fejezték be. A tanfolyam eredményes elvégzése a kinevezés feltétele volt. Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy az útlevelek ellenőrzése, ki- és belépő külföldiekről készíthető névjegyzék, azok továbbítása, a kisebb határforgalmi okmányok kiállítás mellett rendőrnnyomozói feladataik is voltak. Ezen felül a nagyobb forgalmú átkelőhelyeken működő Hazahozatali Bizottságok munkájában is részt vettek.⁵⁹ Az egyöntetű eljárás fontos volt, ennek érdekében a határ átlépésére vonatkozó rendelkezéseket egységes szerkezetbe foglalva adta ki a belügyminiszter.⁶⁰

A fluktuáció, az áthelyezések nagy száma a határforgalom ellenőrzés helyi ismeretei hiányához is vezetett. Ennek ellensúlyozására a határrendészeti kapitányságok vezetői lehetőséget kaptak kapitányságuk állományából „kihelyezett őrsök, őrszobák” kikülönítésére. Így például a Soproni Határrendészeti Kapitányság a rendszeresített őrsain kívül kihelyezett őrsöket működtetett a nemzetközi forgalmú Bécsi úton, a GySEV pályaudvaron a MÁV pályaudvaron, valamint a kapitányságon belül, a Kossuth Lajos utca 7. alatti kapitányság bel és őrszolgálatának ellátására.⁶¹

A szervezetváltozással nemcsak állományhiány, hanem állománytöbblet is keletkezett. A megszűnő határrendészeti kapitányságok állományát 1946 július közepétől azonban nem lehetett áthelyezni, hanem csak rendelkezési állományba helyezni. A rendelkezési állományba helyezettek kettő hónapig a rendes illetményükre voltak jogosultak, azt követően csak az alapilletményüket kapták meg.

Erre a sorsra jutott a mosonmagyaróvári, a szombathelyi, a darányi, a kunágotai határrendészeti kapitányság, a megszűnő somoskőújfalúi tiszti őrs állományának jelentős része.⁶²

A „B” listázás és szervezetracionalizálás

A Határ-, Folyam-, és Légirendészeti Alosztály (IV/12.d.) szervező tevékenységének eredményességét meghatározóan befolyásolta a „B listázásnak” nevezett miniszterelnöki rendelet⁶³ és a közigazgatás racionalizálására vonatkozó miniszterelnöki rendelet.⁶⁴

E két rendeletben foglalt meghatalmazások alapján felállított bizottságok együttesen jelentősen megrostaáltak a rendőrség állományát.

A „B” listázást elrendelő rendelet⁶⁵ 4.§ 3. bekezdése értelmében a rendőrség tagjait három bizottság vizsgálta felül. A bizottságok között elosztották az állománycsoportokat. Az 1. számú bizottsághoz az I., II.B., III., a 2. számú bizottsághoz a II.A., IV., VII., a 3. bizottsághoz pedig az V. és VI. állománycsoportba tartozók kerültek.⁶⁶ A rendelet 2§. (1 – 3) bekezdések alapján azonnali felmondással bocsátottak el csak a Budapesti Főkapitányságról – a főnyilvántartó könyv adatai szerint, többnyire 1946. augusztus 6-i dátummal – 1995 személyt.⁶⁷ A döntéseket a miniszterelnöki megbízottból a belügyminiszteri megbízottból és a szakszervezeti tanács megbízottjából álló bizottság hozta.⁶⁸

A belügyminisztérium IV.- 12/d alosztály alárendeltségébe tartozó határrendészeti kapitányságoknál szolgálatot teljesítő tiszteket a 2. számú bizottság vizsgálta felül, s határozata 27 személyt érintett.⁶⁹ Közülük többen már 1946 júniusa óta rendelkezési állományban voltak.⁷⁰

Bizonyos, hogy nem csak a felsoroltakat tették „B” listára és bocsátottak el, mint ahogy az sem volt törvényszerű, hogy az elbocsátottakat nem lehet visszavenni. Erre példa egy rendőr nyomozó alhadnagy esete, aki 1946. március 19-én kapta meg kinevezését, április 1-én szolgálatátételre jelentkezett Kelebián, októberben elbocsátottak, de még 1946-ban az elbocsátást hatálytalanították.⁷¹

A szervezet létszámrendezése már jelentős problémát okozott. A létszámproblémának a valós megoldására az áthelyezési és felvételi zárlat miatt ugyan 1946. novemberig várni kellett, az azonban nem zárta ki az újabb szervezeti módosításra vonatkozó rendelet kiadását. A határrendészeti őrsök jelentős részét a forgalom függvényében megszüntették, összevonták, illetve beolvasztották a kapitányságok szervezetébe. Ennek a rendeletnek a megvalósítása csak adminisztratív oldalról volt eredményes. Ugyanis a B lista rendelet után kidolgozásra került a Magyar Közlöny 1946. szeptember 5-i 211. számában megjelent NAGY Ferenc miniszterelnök 10.060/1945. M.E. számú rendelete „az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelén belül végrehajtandó szervezeti változásokról és az államrendőrséget érintő egyes kérdések újabb szabályozásáról” E rendelet azon a címen, hogy a belügyi tárca költségvetése csökkenthető legyen, s az ügyintézés egyszerűbbé és gyorsabbá váljon felhatalmazta a belügyminisztert a rendőrség bármely hatóságai és szervei összevonására, vagy megszüntetésére, nevük, alá és fölérendeltségük, felügyeletük megváltoztatására.⁷² E lehetőséggel a belügyminiszter 1946. október végén élt is. Megszüntette a felvételt megelőző jelölést és a toborzást.⁷³ A megszüntetett szervek azon tagjait, akik nem kaptak azonnal új munkakört rendelkezési állományba helyezték.⁷⁴ Azokat a személyeket, akik a rendelkezési állomány ideje alatt sem kaptak beosztást elbocsátották.⁷⁵

Gyakoriak voltak az áthelyezések is, amelyeket azonban – elsősorban családi kötöttségük, lakhatásuk megoldhatatlansága miatt – sokan nem fogadtak el, s jelentős számban azonnali hatállyal lemondtak állásukról.⁷⁶

A 10.060/ME. számú rendelet 1.§. -ban foglaltak végrehajtására RAJK László belügyminiszter rendelete csak 1946. október 4-én született meg.⁷⁷ Ezek eredményeként szűntek meg a vármegyei főkapitányságok októbert 31-től, s váltak felügyeleti körzetekké, s olvasztották be a vidéki főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát a budapestibe, és nevezték át azt a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályává.⁷⁸

Mindezek a határrendészetenél a valóságban azt jelentették, hogy októberig csak az elbocsátásokra és a lemondásokra kerülhetett sor. A felvételi kérelmek tömegét utasították el.⁷⁹

A személyi kérdések, amelyek a teljes határrendészeti szervezet állományában jelentős feszültséget okoztak, s a szervezet egy részét bizonytalanságban tartották, nem jelentette azt, hogy a határforgalom, a határmenti nemzetközi kapcsolatok terén is stagnálás következett volna be. Az erőteljesen növekedett, illetve fejlődött.

Jegyzetek:

¹ A katonailag szervezett őrtestület kifejezést első ízben a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati szabályzataiban használták. Azt jelentette, hogy a testületen belüli függelmi viszonyok katonaiak, a személyi állomány katonai rendfokozatokat visel, személyében katonának minősül, a katonákra vonatkozó általános jogosultságok és kötelezettségek vonatkoznak rájuk annak ellenére, hogy a szervezet, amelynek tagjai rendvédelmi feladatokat látnak el nem tartozik a véderőhöz, a honvédelmi tárca kompetenciájába. A katonailag szervezett rendvédelmi testület tagjai azonban — mivel katonának minősültek — a humán gondozás tekintetében a honvédelmi tárcahoz tartoztak, ahol az ügyek intézésével külön osztály foglalkozott a dualizmus és a két világháború közötti időszakban egyaránt. (a szerk.)

A Magyar Királyi Csendőrség általános szolgálati szabályzatai voltak:

- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest 1887, Központi Községi Nyomda.

- *Általános szolgálati határozmányok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1896, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s.n.

- *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.

- *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, s.n.

A témakörrel foglalkozó szakirodalom főbb alkotásai:

- CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./

- KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Paannónia Könyvek./

- PARÁDI József: A magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1998) 8. sz. 78-83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig" című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: *A határszéli csendőrség 1881-1914.* Budapest, 1984, Határőrség.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI. évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.

- Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14. sz. 91-94. p. A tanulmány korábbi változata 1999. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrségtörténeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* 2.köt. *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design.

- REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

- SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V.évf. (1994) 6. sz. 122-129. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme" című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister.

² 2.300/1944. M.E. számú kormányrendelet.1944. június 21. Bp.K. 1944. évi 134. szám.

³ 1939/II. tc. a honvédelemről.

⁴ KROCKOV Christian: *Korrajz a 20. századról.* Budapest, 1999, Gabo.

⁵ RÁCZ Béla: A BM újjászervezése 1944 december – 1948 július. *Levéltári Közlemények*, (1970) 1. sz. 91. p.

⁶ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 4-i 13. számú rendelete a polgárőrség megszervezéséről.

⁷ 200/1945. ME.r. MK 1945. 9.szám 4. p. 1945. február 6-án.

⁸ ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Budapest, 2000, Osiris.

⁹ Államtitkárok: ZÖLD Sándor (MKP), KOVÁCS Béla (FKGP)

¹⁰ „Esküvételi jegyzőkönyv.

Debrecen, 1945 évi január hó ...án 5016/1945 szám alatt kelt rendeletével kinevezett detektív az alulírott napon és helyen a következő esküt, illetve fogadalmat letette.:

Én esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához, az Ideiglenes Nemzetgyűléshez és az Ideiglenes Nemzetgyűlés által választott Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz hű leszek, - Magyarországnak törvényeit, törvényes szokásait, az Ideiglenes Nemzetgyűlés határozatait az ideiglenes nemzeti kormány rendeleteit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen, a nép érdekeinek szem előtt tartásával teljesítem. Isten engem úgy segítjen.

Én becsületesemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához, az Ideiglenes Nemzetgyűléshez és az Ideiglenes Nemzetgyűlés által választott ideiglenes nemzeti kormányhoz hű leszek, - Magyarországnak törvényeit, törvényes szokásait, az Ideiglenes Nemzetgyűlés határozatait az ideiglenes nemzeti kormány rendeleteit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen, a nép érdekeinek szem előtt tartásával teljesítem.

Debrecen, 1945 év január hónap

Eskü (fogadalom)vevő aláírása

eskütevő (fogadalomtevő) aláírása

MOL XIX-B-1-r-790. – Szn-1945

¹¹ 1.690/1945. M.E. számú és 1700/1945. M.E. számú rendeletek. 1945. március. Kihirdetve MK. 1945. május 10. 26. szám.

¹² Dr. SZEBENYI Endre és ERDEI Ferenc egyetemi évfolyamtársaként került a szervezetbe. Az 1945. március 12-én kelt 5525/1945. számú rendelettel a „B” osztályt (közigazgatási és közjogi) BIBÓ István volt, „C” (közrendészeti) osztályt pedig SZEBENYI Endrére bízta. Vö.: 5.jegyzettel

¹³ MOLXIX-B-1-r-854-138.012/1945 (17.doboz), ÉKES István a moszkvai partizániskola volt parancsnoka több társával 1945 január második felében érkezett Debrecenbe, 1945-ben a Belügyminisztérium Közrendvédelmi Főosztály Rendőrségi ügyosztály vezetője, majd 1948 november 23-án érzékelve PÉTER Gábor határozottan érzett ellenszenvét munkaköréből történő felmentését kérte. BMPK. 1948.nov.23

¹⁴ A megbízás illetve a kinevezés időpontja tekintetében a dokumentumok eltérőek. A hivatkozott dokumentum szerint április 20-án még csak a javaslat született meg. A 3344/1945. BM. sz. rendelet 1945. április 17-én kelt. RÁCZ Béla szerint ERDEI Ferenc a VI. Közrendészeti osztály és alosztály vezetőit csak május 11-én nevezte ki (illetve erősítette meg funkciójukban) Vö.:5. sz.jegyzettel

¹⁵ Dr. KRISZTINKOVICH Antal rendőr főtanácsos, dr. PETŐ Endre rendőr főtanácsos, dr. ENYEDY Jenő rendőr főtanácsos, dr. ZAKARIÁS Dénes rendőr főtanácsos, dr. BARNÁ Gábor rendőr főtanácsos, dr. MEZNERICH Jenő rendőr tanácsos, dr. ESZTERHÁS Kálmán rendőrkapitány.

MOL-B-1-r-746-133.122/1945

¹⁶ MOL-B-1-r-746-133.127/1945

¹⁷ Közbiztonsági szervekre vonatkozó adatbejelentés R. sz.: 5005/1945. B.M. sz.rendelet

¹⁸ Az adatbejelentésre Sopron vármegye alispánja 1945. június 15-én kelt felterjesztése például többek között az alábbiakat tartalmazta:

„Soproni járás. 1. A járás területén 1944. évi szeptember 1-én a/rendőri szerv nem működött, b/ 6 csendőrszolgálat működött és pedig Sopronbámfalva, Brennbergbánya, Lövő, Nagycenk, Fertőrákos és Kópháza községekben, c/ Fogalmazói tisztviselői és egyenruha viselésére nem jogosult személy nem volt. Egyéb adat rendelkezésre nem áll.

2. A Vörös Hadsereg bevonulása után a soproni járás területén a/ Sopronban a soproni járási rendőrkapitányság b/ huszonhárom helységi székhellyel létesültek új közbiztonsági szervek. (...) 6 a-b/ Az új közbiztonsági szervek tagjai eddig javadalmazásban nem részesültek. 7 a-c/ Az új közbiztonsági szervek felszereléssel és fegyverrel ellátva nincsenek. (...) 9/ A járási rendőri szervek megszervezése folyó év április 24. óta van folyamatban. Jelenleg is szervezés alatt áll és a jelenlegi szervezet tisztán karhatalmi és a járási rendőrség szakszerűség szempontjából egyáltalán nem felel meg.”

MOL-B-13-b-VI-4-137.953/1945 (4. d.)

¹⁹ MOL-B-13-b-VI-4-137.831/IV-12/1945 (4. d.)

²⁰ PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

²¹ 1945 április 28-án Bánréve határszéli kirendeltség szervezését kezdte meg SZŐKE Gyula fogalmazó, KELEMEN Aladár detektív, BENCSKÓ László hivatali tisztviselő, KOC SIS Pál hivatali altiszt. Más ügydarab szerint a bánrévei határszéli rendőrkirendeltség megszervezésére 1945 június 28-án CSÁKÁNY Bálint rendőrfelügyelő gyakornok kapott megbízást, aki 1946 január 24-ig ott is teljesített szolgálatot beosztottként, azt követően áthelyezték a Sátoraljaújhegyi határrendőr kapitányság állományába. A vármegyei főkapitány dr. SZÉKELY György rendőr főhadnagyot javasolta határrendőr kapitányságvezetőnek. Az oroszvári határrendőr kirendeltség július 23-tól teljesített „mint határszéli szerv” szolgálatot. A kirendeltség központja Oroszvár községben a Fő utca 250. szám alatt volt. Két őrszobája Horvátjárfaluban az úgynevezett bécsi és pozsonyi úton a vámpüületben volt elhelyezve. A kirendeltséget GAÁL Miklós rendőr őrnagy vezette. Kelebián a határszéli kirendeltség 1945. július 27-től működött dr. REGELE Károly rendőr főhadnagy vezetésével. A nyírábrányi határrendőr kapitányság augusztus 23-án kezdte meg működését BERKY ezredes szóbeli utasítására dr. VÉGVÁRI Sándor rendőr alezredes vezetésével. Sopronban a városi rendőrkapitány utasította 1945 augusztus 20-án JANÓ Antal századost határrendőr kapitányság felállítására. Ő állította fel a határforgalom ellenőrző szervezetet, s vezette szeptember 21-ig, (leváltásáig). Helyettese vitéz BENEDEK Géza rendőrnagy őrnagy. E szervezet augusztus 28-án (más dokumentum szerint 30-án) olvadt be a FROST Lajos rendőr őrnagy vezette határrendőr kapitányságba, melynek elhelyezését ideiglenesen Sopron Deák tér 32. szám alatt az Állami Leánygimnázium bombaszerű épületének építésben maradt földszinti részében oldották meg.

- MOL-XIX-B-1-r/Eln/1945/202/273.014; MOL-B-13-b-280.185/1945 (19.d.); MOL-XIX-B-1-r/Eln/217-149.064/1945; MOL-XIX-B-13-b/145.195/1945/IV-12/BM; MOL-XIX-B-10-V-7-65/1946 (1.d.); MOL-XIX-B-1-r/Eln/217-149.064/1945.

22

A határszéli rendőri kirendeltségek létszámtervezete

Kirendeltség	Fogalmazó	Detektív	Segédhivatali.tisztv.	Őrszemélyzet	Hiv. altiszt	Összesen
Oroszvár	2	3	1	12	1	19
Szob	2	4	1	15	1	23
Bánréve	2	3	1	10	-	16
Hidasnémeti	2	3	1	10	-	16
Záhony	2	3	1	10	-	16
Nyírábrány	2	3	1	10	-	16
Biharkeresztes	2	3	1	10	-	16
Lőkősháza	2	3	1	10	-	16
Kelebia	2	3	1	10	-	16
Magyarbóly	2	3	1	10	-	16
Gyékényes	2	3	1	10	-	16
Szentgotthárd	2	3	1	15	-	21
Hegyeshalom	3	4	1	20	1	29
Összesen:	27	41	13	152	3	236

PARÁDI József: A népi demokratikus forradalom határrendőrsége 1945-1949. In ÁBEL László (szerk.): *A határőrség 40 éve*. Budapest, 1985, Határőrség.

²³ Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1941*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

- Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44-51. p.

- Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIX.évf. (1986) 3. sz. 45-50. p.
- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség Határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.
- Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
- KESERŰ István — PARÁDI József: *Határőrizetünk 1867-1990*. Budapest, 1990, Határőrség.
- PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.
- Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. Szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A dualista Magyarország rendvédelme" című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, (1994) 1. sz. 4-23. p.
- Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plussz*, V.évf. (1994) 4. sz. 391-404. p.
- Idem: A Magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V.évf. (1994) 6. sz. 64-75. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme" című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, (1997) 1. sz. különszám, 11-35. p.
- Idem: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5. sz. különszám, 27-48. p.
- Idem: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X.évf. (1999) 11. sz. 42-53. p. A tanulmány korábbi változata 1999. Április 20-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "Szabad mozgás a Kárpát-medencében" című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh.-ig. In BODA József (szerk.): *A magyar büntetésvégrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrés, rendőrség, vám- és pénzügyőrség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 74-109. p. A tanulmány korábbi változata 2003 nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A történelmi Magyarország határőrizete, tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *ECKHARDT Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat, 357-388. p. /Jogtörténeti értekezések, 28.
- ²⁴ Az a körülmény, hogy a kinevezésekben kompetens testület tagjait a pártok által javasolt személyekből választották nem a demokrácia, hanem az áldemokrácia, szülötte volt. A baloldal ugyanis a kommunista párt indítványát képviselte. Így módon – az egyébként kisebbségben lévő – Magyar Kommunisták Pártjának az állásfoglalása érvényesült a többséget képviselő pártokkal szemben. (a szerk.)
- ²⁵ MOL-XIX-B-13-b-146.294/IV-12/BM/1945
- ²⁶ 6.290/1945. M.E. számú rendelet az 1.700/1945. M.E. számú rendelet kiegészítésére. MK. 1945. 101. szám 1945. augusztus 10. és 6.690/ME. sz. rendelet 3.§.5. bek. 1945 augusztus 18. MK 1945 106. szám
- ²⁷ V.ö. 4. Jegyzettel
- ²⁸ 1903/VIII. tc. a határrendőrségről
- ²⁹ 145.389/1945. IV.-12. B.M. számú rendelet a Magyar Határrendőrség felállítása tárgyában. OK.RK. 1945. évfolyam 180. p.
- ³⁰ ERDEI Ferenc 1945 júniusában eldöntötte az újabb átszervezést, amelyre 1945. augusztus 24-én került sor. Az átszervezés során kapta a Közrendészeti osztály a főosztály besorolást és a VI. számot, a rendőrségi alosztály az ügyosztály elnevezést és a VI/12. számot. Az ügyosztály létszámát a rendelet 28 főben határozta meg. 6154/1945. BM.eln.r.
- ³¹ MOL-XIX-B-13--b-141.502/IV-12/1945
- ³² MOL-XIX-B-1-r-855/138.152/1945
- ³³ MOL-XIX-B-1-r-390/220.330/1946
- ³⁴ V.ö. 29. jegyzettel
- ³⁵ A csökkentett tiszti és legénységi létszám kapitányságonkénti megoszlása az alábbi volt. Salgótarján: 13 tiszt + 65 leg. = 78 fő, Vámosmikola: 13 tiszt + 102 leg. = 115 fő, Esztergom: 7 tiszt + 18 leg. = 25 fő, Komárom: 7 tiszt + 15 leg. = 22 fő, Győr: 7 tiszt + 18 leg. = 25 fő, Mosonmagyaróvár: 19 tiszt + 79 leg. = 98 fő, Sopron: 7 tiszt + 76 leg. = 83 fő, Szombathely: 7 tiszt + 47 leg. = 54 fő, Szentgotthárd: 7 tiszt + 52 leg. = 59 fő, Nagykanizsa: 19 tiszt + 71 leg. = 90 fő, Darány: 7 tiszt + 32 leg. = 39 fő, Harkány: 7 tiszt + 27 leg. = 34 fő, Mohács: 13 tiszt + 29 leg. = 42 fő, Bácsborsod: 13 tiszt + 54 leg. = 67 fő, Szeged: 7 tiszt + 30 leg. = 37 fő, Makó: 13 tiszt + 31 leg. = 44 fő, Kunágota: 13 tiszt + 46 leg. = 59 fő, Gyula: 7 tiszt + 23 leg. = 30 fő, Zsadány: 13 tiszt + 55 leg. = 68 fő, Nagyléta: 7 tiszt + 28 leg. = 35 fő, Nyírábrány: 7 tiszt + 32 leg. = 39 fő, Fehérgyarmat: 7 tiszt + 72 leg. = 79 fő, Vásárosnamény: 13 tiszt + 54 leg. = 67 fő, Sátoraljaújhely: 7 tiszt + 52 leg. = 59 fő, Hidasnémeti: 7 tiszt + 52 leg. = 59 fő, Bánréve: 7 tiszt + 36 leg. = 43 fő.
- MOL-XIX-B-1-r-166-273.424/1945. október 25-én iktatott
- ³⁶ MOL-XIX-B-13-b-280.948/1945 (19.d.)
- ³⁷ V.ö. 29. Jegyzettel
- ³⁸ - PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44-51. p.

- Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

- Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. Szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A dualista Magyarország rendvédelme" című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *ECKHARDT Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat, 357-388. p. /Jogtörténeti értekezések, 28.

- Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 94-104. p. A tanulmány korábbi változata 2000. Március 19-20-án Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A közbiztonság közös európai örökségünk" című XIII.konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³⁹ 145.389/1945. IV.- 12. B.M. számú rendelet a Magyar Határrendőrség felállítása tárgyában 1. számú melléklet. OK.RK. 1945. évfolyam 180. p.

⁴⁰ A magyarországi rendőrségek államosítása korábbi keletű. A Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) már a XIX. század utolsó negyedében szorgalmazta a vidéki rendőrségek államosítását. A fővárosi rendőrséget — mint különösen fontos térség rendőrségét — ideiglenes jelleggel már az 1872/XXXVI. tc. Budapest-fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről, majd véglegesen az 1881/XX. tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló jogszabályok államosították. Eleve állami rendvédelmi testületként állították fel — ugyancsak a szakterület, illetve a térség különös fontosságára tekintettel — a Magyar királyi Határrendőrséget és a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrséget az 1903/VIII. tc. a határrendőrségről, és az 1916/XXXVII. tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről szóló jogszabályokkal. A vidéki rendőrségek azonban az önkormányzatok kompetenciába tartoztak. A rendőrtiszteket (korabeli terminológia szerint rendőr tisztviselőket) azonban — az önkormányzatok más tisztviselőihez hasonlóan — 6 évre választották, szemben az állami rendvédelmi szervezetek munkatársaival, ahol a kinevezések „életfogytig” (nyugdíjig) szóltak. Az állami szervezetek tagjai nyugdíjképesek voltak. Ezt a helyzetet szerették volna elérni a vidéki rendőrségek, ezért indították az államosítási mozgalmat. Az államosítás témakörében konferenciákat szerveztek, könyvet írtak, petícióval fordultak a miniszterelnökhöz. Kezdeményezésüket kedvező történelmi idősokban valósították meg. A dualizmus idősakát ugyanis a kormány kompetenciájának a gyarapítása jellemezte. Az önkormányzatok is üdvözölték azt a kezdeményezést, amely levette volna a vállalkról a rendőrség fenntartásának költséges terheit, de a szervezetet meghagyta volna. Ennek érdekében szívesen lemondtak volna a városi rendőrségek feletti kompetenciáikról. 1912-ben az 1912/LVIII. tc. a városok fejlesztéséről szóló jogszabállyal a Magyar Királyi Belügyminisztériumban létrehozta egy osztályt a vidéki városok rendőrségei államosításának előkészítése céljából. A javaslat 1914-re készült el. Az országgyűlés azonban visszaküldte átdolgozásra. A hadi állapot beállta miatt azonban nem került vissza az átdolgozott javaslat a törvényhozó testülethez. Az első világháború után azonban — az 1918-1919-es forradalmakat követően — a konszolidáció részeként ismét felmerült a vidéki rendőrségek államosítása. Ekkor az 5047/1919.ME.rendelettel valósították meg az államosítást a már meglévő tervezet hasznosításával. Az államosítás folyamata 1919. október elsejétől 1921. augusztusáig tartott. A kormányzó 1920. október 23-án fogadta az államosított rendőrség díszelgését a vérmezőn és a kabinettirodájá által elismerését fejezte ki. Ezzel tekinthető lezártnak a magyarországi rendőrségek államosítása. Az államosított rendőrség neve Magyar Királyi Államrendőrség volt, melyet — az 1931. évi szervezeti módosításhoz kapcsolódóan — Magyar Királyi Rendőrségre változtattak. 1945-ben az ország megszállása nyomán az ideiglenes nemzeti kormány kommunista nyomásra az 1690/1945. ME.rendelettel feloszlatta a csendőrséget és a testület kompetenciáját és felszerelését átadta a rendőrségnek az 1700/1945. ME. rendelettel. Ez a ténykedés meglehetősen aggályosnak tekinthető hiszen az 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló jogszabállyal felállított Magyar Királyi Csendőrséget rendelettel oszlatták. Az így módon a magyar rendvédelemben monopolhelyetbe hozott rendőrség tehát a Magyar Királyi Csendőrség jogutóda abban a tekintetben, hogy feladatrendszerét, épületeit, berendezéseit, stb. — a személyi állománya kivételével — jogszabályban rögzített módon megőrizte. Az 1700/1945. ME. rendelettel változott a Magyar Királyi Rendőrség neve Magyar államrendőrségre. Ez a rendelet már előre vetítette a későbbi diktatúra árnyékát, mivel szakított „azzal az európai és magyar gyakorlattal, hogy a rend védelme az önkormányzatok és a központi államhatalom közös feladata, melynek érdekében rendvédelmi testületeket működtethetnek. Létrehozta a rendvédelem monopoliumát a központi államhatalomhoz telepítve. Innen már csak egy lépés volt — a társadalmat maga alá gyűrő államapparátus kiépítésének folyamatában — az államvédelmi szervezet létrehozása.

A rendőrség államosításának folyamata tehát nem az 1945-1950-ig tartó „ki-kit győz le” időszak alatt zajlott le, hanem már korábban, a magyar államfejlődés polgári korszakában megvalósult. A polgári korszakban az azonos szakterületű szervezetek fúziója valósult meg. Eltérő profilú szervezeteket azonban ekkor még nem egyesítettek, mivel ebben az időszakban a szakmai szempontok domináltak. A „ki-kit győz le” időszakban azonban politikai szempontok kerültek előtérbe. A koncentráció elve ekkor már a kiépülő diktatúra hatékonyságát volt hivatva elősegíteni. Ennek oltárán áldozták fel a szakmai tudást. A diktatúra igényeinek leginkább egy „mindenható” szervezet felelt meg, amely a központból könnyen irányítható volt. Azonban még ez sem elégítette ki a hatalmon lévők igényét, ezért létrehozták — szovjet mintára — az Államvédelmi Hatóságot, amely abszolút centralizált szervezettel, „szabadon” tevékenykedett kitűnő ellátottság birtokában a nemzet helyett RÁKOSI Mátyás és klikkje érdekében. (a szerk.)

- BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.

- PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1995², Osiris.

⁴¹ MOL XIX-B-13-b-IV-12-283.322/1945

⁴² MOL XIX-B-13-b- 281.615/IV-12/BM/1945

⁴³ A szervezés bonyolultságának egyik bizonyítéka ÓFALVI Antal rendőr alhadnagy 1945. december 19-i „Végleges jelentés a győri V. sz. Határrendőr kapitányság felállításáról” címet viselő jelentése a belügyminiszternek.

„A rendőralhadnagyi kinevezésem kézhezvételekor megtudtam, hogy mint beosztott szerepelek a felállítandó Határrendőr-kapitányságon. MOLNÁR Lajos r.hdgy. lett volna a szervezéssel megbízva, de Győrbe utazásunk alkalmával, a siralmas állapotoktól visszariadva vezetői állásáról lemondott. Én azonban elhatároztam magamban, ha egyedül is maradok a magam

erejéből megkezdtem ezt a hatalmas munkát... Minden segítség nélkül egyedül megkezdtem elsősorban a kapitányság helyiségének megfelelő épület felkutatását. Három héten keresztül a győri hatóságok mindig elutasító választ adtak. (...) December hó 2-án a Szabadság tér 3. II. emeleten találtam megfelelő helyiségeket. Mivel a november 7-én toborzott rendőrök kinevezése december 12-én megtörtént így 4 szobát foglaltam le, amit a győri lakáshivatal jóváhagyott. Az ítéletábla épületgondnokától íróasztalt szekrényeket stb. kaptam. Az őrszemélyzet részére a győri bevonulási központtól kaptam kölcsön 2 db. ágyat. A Határrendőrkapitányság ma már teljesen felszerelve, őrszemélyzet, bútorok, fűtés, világítás nehéz problémáit áthidalva készen áll, hogy 1945. (helyesen 1946. N.GY.) január hó 1-én működését megkezdje."

Lökösháza határrendőr kirendeltség vezetését 1945. október 26-án KERTÉSZ Géza nyomozó hadnagy vette át a Csanád vármegyei főkapitány által kinevezett BAKONYI János főtörzsrőrmestertől.

BERENTÉS József rendőr százados a komáromi IV. Határrendőr Kapitányság vezetője 1945. október 31-i jelentése szerint a feladat átvételére készülő állományának létszáma mindössze négy fő volt. A valós forgalomellenőrzést a városi rendőrkapitányság állománya látta el, a felrobbantott dunai közúti híd mellett épített orosz hadi hídon, melynek magyar hídfőjénél a vármegyei főkapitány egy fűthető téli barakkot építtetett.

A bánrévei (XXVI) határrendőrkapitányságot vezető dr. SZÉKELY György tevékenységét 1945. december 7-én mindössze négy fő segítette.

MOL XIX-B-1-r-202-273.014/1945; MOL XIX-B-13-b-274.911/1945; MOL-XIX-B-13-b-281.146/1945.

⁴⁴ MOL-XIX-B-13-b-IV-12-283.554, 283.555, 283.556, 283.557, 283.558, 283.633/1945.

⁴⁵ KERÉKES László: *Ausztria hatvan éve*. Budapest, 1984, Gondolat.

⁴⁶ Szentgotthárd IX. határrendőr kapitányság vezetője GAL Rezső rendőr őrnagy jelentéséből kitűnik, hogy a kapitányság egyben ellátja a felállítás alatt álló tiszti őrs feladatait is. Az alárendelt őrsök felálltak. A tiszti és őrszemélyzeti kinevezési okiratokat a kapitányság megkapta. A kinevezést az őrszemélyzet létszámából 12 fő nem fogadta el. A jelentés idején ott szolgált: LABODA Károly rendőr főhadnagy, KISHÁZI János rendőr hadnagy, DÖMÖTÖR Sándor rendőr nyomozó hadnagy, SZEKÉR László rendőr nyomozó alhadnagy, SOLYMÁRI László rendőr nyomozó alhadnagy, SZABÓ Lajos rendőr irodai alhadnagy, SZIVAS János rendőr főtörzsrőrmester, NÉMETH 1 Kálmán főtörzsrőrmester, HORVÁTH 4 János főtörzsrőrmester, KOVÁTS 4 József főtörzsrőrmester, SZEKERES István őrmester. Ott szolgált továbbá 31 próbarendőr. A legszükségesebb helyiségek és bútorzat ideiglenesen biztosítottak. A fegyverzet és lőszerellátás megtörtént.

KÖRNYEFALVI Ferenc rendőr százados a nagykanizsai határrendőr kapitányság vezetője (196 centiméter magas, 110 kilós, 50-es lábbelit viselő személy). 1946. február 16-i jelentése szerint az alárendeltségébe tartozó gyékényesi tiszti őrs állományán túl: LIESZKOVSKY Nándor rendőr főhadnagy, RIGÓ Dezső rendőr hadnagy, PÁSZTI Jenő rendőrnemzet alhadnagy, SÁRKÁNY Sándor rendőrnemzet alhadnagy, MARTOS Gyula rendőrnemzet alhadnagy, SÁNDOR András rendőrnemzet alhadnagy, TERMÁNY László rendőrnemzet alhadnagy. Ott szolgált továbbá 60 próbarendőr.

Sopron VII. sz. határrendőr kapitányság szabadságon lévő vezetője dr. FROST Lajos r.örgy. helyettese, BENEDEK Géza r.ny. őrnagy tett jelentést 1946 február 16-án. Az őrszemélyzet tagjai közül nyolc fő nem fogadta el kinevezését. A kapitányság épületének kijelölt volt csendőrlaktanyában a jelentés idején az orosz katonaság tartózkodott. Egyébként is igen romos állapotban volt. A kapitányság létszáma a jelzett időpontban 79 fő volt, melyből 19 fő tiszt és tiszthelyettes, a többi próbarendőr. A kapitányság vezetője dr. FROST Lajos rendőr őrnagy. Beosztott tisztok: BENEDEK Géza rendőrnemzet alhadnagy, MIHÁLYFFY László rendőr főhadnagy, TELLÉR Kamilló rendőr főhadnagy, KARDOS Béla rendőr alhadnagy, GAÁL Gyula rendőr alhadnagy, SZIGETHY István rendőr alhadnagy, TUCSÓK István rendőrnemzet alhadnagy, DUX Erik rendőrnemzet alhadnagy, KARDOS Béla rendőr alhadnagy, FROST Jenő nyomozó, KOZMA József nyomozó, FEKETE 3 István rendőr főtörzsrőrmester, HORVÁTH Ernő rendőr főtörzsrőrmester, KOVÁCS 1 Gyula rendőr főtörzsrőrmester, KÁMÁN 2 József rendőr főtörzsrőrmester, NÉMETH 3 Kálmán rendőr főtörzsrőrmester, SZABÓ Szilveszter rendőr főtörzsrőrmester, SZENTES Ferenc rendőr főtörzsrőrmester, TÓTH 7 István rendőr főtörzsrőrmester. Őrsei közül megfelelő elhelyezésű a GySEV pályaudvari, a bécsi úti, a fertőrákosi, a sarródi. Részben megfelelő az ágfalvai (2x3 méteres szoba).

Az I. számú salgótarjáni határrendőr kapitányság vezetője dr. SZALAY Árpád rendőr százados 1946. február 15-i jelentéséből kitűnik hogy a személyzet tagjai „a határrendőrszolgálat megkezdésére készen állnak és a szolgálat átvételére csak az utasítás megérkezését várják”. A kinevezett őrszemélyzet 59 tagja közül 7 fő nem fogadta el a kinevezést, egy fő pedig az eskütel után lépett vissza. A hiányzó 14 fő pótlására póttoborzást tartott a kapitányság vezetője. A jelentés idején ott szolgált: SZABÓ Gábor rendőr főhadnagy őrszemélyzet parancsnok, RÁCZ Gyula Miklós rendőr hadnagy vezető helyettes, TOMOLA Károly rendőr hadnagy (I/3. tiszti őrsparancsnok Somosköujfalú), DANIS Antal rendőr hadnagy (I/3. tiszti őrsparancsnok helyettes), HERCZEG László rendőr alhadnagy kapitánysági nyomozó, GELENCSEK Gyula rendőr alhadnagy kapitánysági nyomozó, ifj. GAÁL Ernő rendőr alhadnagy (I/3. tiszti őrsön nyomozó), GERGELY László rendőr alhadnagy (I/3. tiszti őrsön nyomozó).

Nyírábrány Határrendőrkapitányság vezetője dr. VÉGVÁRI Sándor r.alezredes jelentéséből kitűnik, hogy a kapitányság már 1945. augusztus óta a teljes ellátatlanság körülményei között működik. A fogda, a toloncállomás és tolonckísérés, a vonatbiztosítás feladataira a felkészített állomány kevés. Több őrsöt felállítani elhelyezés hiányában nem tudott. A jelentés idején 1946. február 15-én ott teljesített szolgálatot 13 próbarendőr, valamint: TELEGDY Lajos rendőr százados, OBORZIL Zoltán rendőr fogalmazó, ADORJÁN Jenő rendőr alhadnagy, SÁROSI János rendőr nyomozó főhadnagy, SZABÓ Dániel rendőr nyomozó hadnagy, MUSZIL József rendőr nyomozó, LUKÁCS János rendőr főtörzsrőrmester, FARKAS Gyula rendőr őrmester, PAPP József őrmester.

A valós helyzetre, s annak a kifejezésnek a tartalmára hogy az Oroszvári tiszti őrs és a Hegyeshalmi tiszti őrs kivételével „az őrsök részbeni működésének megkezdése” mit takar dr. NAGY Geyza r.őrnagy a Magyar Határrendőrség VI. számú, mosonmagyaróvári kapitányság vezetőjének 1946 március 1-én kelt jelentése világít rá. „ Tekintettel arra, hogy őrszemélyzetük egyenlőre berendezésük és azok beszerzésével lesznek elfoglalva és tekintettel arra is, hogy a Belügyminisztérium rendelkezése folytán a felállított őrsök egyenlőre csupán a helyszíni ismeretekkel járó és egyéb oktatásokban részesülnek, és érdemi szolgálatot nem látnak el...” továbbá „A határszolgálat átvétele Belügyminiszteri rendelkezés folytán külön parancsra fog megtörténni” Ott szolgált 1946. február 13-án: dr. KOVÁCS Árpád rendőr százados, RÁCZ Pál rendőr főhadnagy, KIRÁLY Ferenc rendőr hadnagy, HORVÁTH Tibor rendőr alhadnagy, dr. HORVÁTH Miklós rendőr főhadnagy, ORGONYI Gyula rendőr alhadnagy, MÓZSI István rendőr alhadnagy, SZATMÁRI Sándor rendőr alhadnagy, BALTAVÁRI István rendőr alhadnagy.

MOL-XIX-1-r-Eln.-594/210.051/1946; MOL-XIX-B-1-r-594/210.051/1946.; MOL-XIX-B-10-V-3-52/1946 (1.d.); MOL-XIX-B-1-r-707/219.836/1946. Gyűjtő.

⁴⁷ Amikor a kinevezések előkészítésével és koordinálásával megbízottak dr. EGRI Gyula, dr. ACZÉL György rendőr alezredes, MAGOS György rendőr százados, RADVÁNYI Gyula r.örgy, FICKERT Ferenc rendőr alezredes, dr. ESZTERHÁS Kálmán r.örgy, BALOGH Endre rendőr alezredes volt. Ők naponta kinevezési parancsok sokaságát terjesztették egyetértésre dr. LÉNÁRT Imre rendőr alezredesnek, aki azokat ÉKES István útján dr. SZEBENYI Endre miniszteri osztályfőnöknek továbbította miniszteri felhatalmazással történő aláírásra.

Dr. SZEBENYI Endre (1895–1950) jogász. A debrecenben megalakuló belügyminisztérium tisztviselője. A IV. (Közrendészeti) Főosztály vezetője miniszteri osztályfőnök, a miniszternek közvetlenül alárendelve. Miniszteri tanácsos 1945-06-11-től (133.719/1945. BM. sz. rendelet.) Miniszteri osztálytanácsos 1946-04-09-től (225.770/1945. BM. sz. rendelet.) RAJK Lászlóval belügyminisztersége idején kiemelkedően jó munkakapcsolatba kerül, ezért KÁDÁR János belügyminiszterrel történő kinevezése után, javaslatára miniszterelnökségi (adminisztratív) államtitkárnak nevezik ki 1947-07-04-től. Az ő nevéhez fűződik a rendőri pártalapszervezetek megszüntetésére vonatkozó javaslat. A RAJK – per kapcsán 1949-06-07-én őrizetbe veszik, 1950 májusában kivégzik, 1955-ben rehabilitálják.

⁴⁸ 215.908/1946. IV. 12. BM. sz. rendelet. MK. 1946. 62. szám.

⁴⁹ Loc. cit.

⁵⁰ Hegyeshalomba LEÉB György rendőr nyomozó alhadnagy, MÉSZÁROS Ferenc rendőr nyomozó alhadnagy, Fehérgyarmatra PALÁDY Károly rendőr nyomozó alhadnagy, ifj. SÁNTHA-MÓZSI Ferenc rendőr nyomozó alhadnagy, Zsadányba BIRÓ Lajos rendőr nyomozó alhadnagy kapott kinevezést. A részleges szervezetmódosításra augusztusig várni kellett.

MOL-XIX-B-13-b-IV-12/d-223.357/1946 (138.d.) Természetesen további kinevezésekre is sor került, de a nem csoportos kinevezések nyomom követése a levéltári anyagok között kilátástalannak tűnik.

⁵¹ A rendelkezésre álló dokumentumok e kérdésben reális statisztikai kimutatás elkészítésére elégtelenek voltak.

⁵² MOL-XIX-B-1-r-390-220.330/1946

⁵³ OK.RK 1946. január 25-i szám 276.455/1945.IV.-12.B.M. számú rendelet

⁵⁴ MOL-XIX-B-1-r-420-219.142/1946

⁵⁵ OK.RK. 1946/410.359/1946. IV –12. B.M. sz. rendelet a határrendészeti rendőri hatóságok és szervek székhelyeinek kijelölése. és MOL-B-10-V-3-52-1946. (1.d.)

⁵⁶ MOL-XIX-B-1-r-378-230.632/1946. A IV/12 osztály öt alosztályra tagozódott: a: személyzeti, b: fegyelmi és szervezési, c: anyagi, d: határ-, folyam-, légi rendészeti alosztályok.

⁵⁷ 410.359/IV-12/d. B.M./1946. RAJK László 1946 július 7-én a BM ügyosztályai felülvizsgálatát (felügyeletét) dr. FISCHER Gyula miniszteri osztályfőnöknek, az elnöki főosztály vezetőjének alárendeltségébe utalta. A IV. főosztályt is.

⁵⁸ A "B" lista alkalmazásáról szóló kormányrendelet ugyan csak 1946. május 19-én jelent meg, de a SZDP és az MKP már 1945. december második felében megvitatta a közigazgatás megtisztításával kapcsolatos kérdéseket. BALOGH Sándor *Parlament és pártharcok Magyarországon 1945 – 1947*. Budapest, 1975, Kossuth, 208. p. 558-559. p.

⁵⁹ MK. 1946. 125. szám 5.690/1946.M.E. sz. rendelet.

⁶⁰ OK.RK. 1946. 394.p. 411.728/1946. IV. – 12. B.M. sz. rendelet. 1946. június 8.

⁶¹ VARGA Béla: *A Soproni FEP története 1945 – 1976*. Kézirat a szerző tulajdonába.

⁶² A „létszámstop” és a júliusi zárlat előtt még sikerült áthelyezni: HERCZEG László rendőrnemzetvezető alhadnagyot és ISTÓK Gyula rendőrnemzetvezető alhadnagyot Magyarbólyba, GROSS László rendőr alhadnagyot, TAKÁCS Károly rendőrnemzetvezető alhadnagyot Oroszvárra, BARBÓCZ Imre rendőrnemzetvezető alhadnagyot, BIRÓ Ferenc rendőrnemzetvezető alhadnagyot Salgótarjánba, BIRÓ László rendőrnemzetvezető alhadnagyot, BOKROS Gyula rendőrnemzetvezető alhadnagyot, DÁVID Lajos rendőrnemzetvezető alhadnagyot, DICK Endre rendőrnemzetvezető alhadnagyot Vámosmikolára, FÜZESI Róbert rendőrnemzetvezető alhadnagyot, GÁBRIEL Ferenc rendőr nyomozó alhadnagyot Esztergomba, GARAI Tibor rendőrnemzetvezető alhadnagyot, GERÓFI Károly rendőrnemzetvezető alhadnagyot, GRENYÓ József rendőrnemzetvezető alhadnagyot, HERCZ Kálmán rendőrnemzetvezető alhadnagyot JÁVOR László rendőrnemzetvezető alhadnagyot, D. NAGY József rendőrnemzetvezető alhadnagyot Mosonmagyaróvárra, LÁSZLÓ Győző rendőrnemzetvezető alhadnagyot, NAGYIDAI Imre rendőrnemzetvezető alhadnagyot Sopronba, ODZE György rendőrnemzetvezető alhadnagyot Nagykanizsára.

MOL-XIX-B-13-b 500.692/IV-12./1946-B.M. (85.d.); MOL-XIX-B-13-b 278.030 és 278.067/IV-12./1946-B.M. (18.d.); MOL-XIX-B-13-b 503.815/IV-12./1946-B.M. (95.d.); MOL-XIX-B-13-b 502.787/IV-12./1946-B.M. (31.d.).

⁶³ 5000/1946.ME.r. ("B" listázás)

⁶⁴ 10 060/1946.ME.r. a közigazgatás racionalizálására vonatkozóan.

⁶⁵ V.ö. 63-as jegyzettel

⁶⁶ MOL-XIX-B-13-b 500.124/IV-12.a/1946-B.M. 83. d

⁶⁷ MOL-XIX-B-13-b 506.509/IV-1.a/1946-B.M. 103. d.

⁶⁸ Ez a tevékenység a látszatdemokrácia tipikus megnyilvánulása, melyre a kommunisták által vezetett Magyar Dolgozók Pártjának ekkor már szüksége volt. A különböző intézmények és szervezetek ugyanis egyaránt a pártközpont (RÁKOSI Mátyás által vezetett szűk csoport) intenciói szerint jártak el. A látszat azonban mégis az volt, hogy demokratikus úton szelektáltak ki a közigazgatásból az arra érdemtelenekeket. A valóságban azonban a kommunistákkal nem szimpatizáló személyek eltávolításáról volt szó, hogy a helyükbe a kommunista szimpatizánsok kerülhessenek, tekintet nélkül a szakértelmükre. Így módon igyekeztek – a salámi taktika szellemében – RÁKOSI Mátyásék a közigazgatásban döntő befolyásra szert tenni. (a szerk.)

⁶⁹ MOL-XIX-B-13-b 575.312/IV-1.d/1946-B.M. 138. d

⁷⁰ A „B” listázott személyek közül egy fő az alosztályon teljesített szolgálatot berendelve a budapesti főkapitányságról (CSÁKVÁRI József rendőr hivatali altiszt). A Határ- folyam- és légirendészeti alosztálynak nem volt tudomása arról, hogy BALOGH Lajos rendőr alhadnagy, SZATMÁRI Sándor rendőr alhadnagy, dr. RAHÓI László detektív, BALOGH Béni Gábor detektív, HERCZEG Lajos rendőrnemzetvezető őrnagy mely határrendészeti szervnél szolgált, ezért a vidéki főkapitányság személyügyi szervének küldték meg a határozatokat a címzetettekhez továbbításra. A többi határozatot az alosztály küldte meg az érintett határrendészeti kapitányságoknak (Sopron, Oroszvár, Biharkeresztes, Hegyeshalom, Szeged, Hidasnémeti, Esztergom, Komárom, Sátoraljaújhely, Nyírábrány, Barcs, Kelebia) A személyzeti nyilvántartásból történő törlés a vidéki főkapitányság személyügyi szervének feladata volt. „B” listázásra került az előzőekben felsoroltakon túl: BABÓCZKI Ervin detektív Hegyeshalom, MIHÁLYFFY László rendőr főhadnagy Sopron, SZIGETI István rendőr alhadnagy Sopron, BALTAVÁRI István

rendőr alhadnagy Mosonmagyaróvár, ORGONYI Gyula rendőr alhadnagy Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom, GAÁL Miklós rendőr őrnagy Oroszvár kapitányságvezetője, MOGYOROSSY Elek rendőr őrnagy Záhony kapitányságvezetője, MOLNÁR Ferenc rendőr alhadnagy, TELLÉR Kamilló rendőr főhadnagy Sopron, SZÁSZ Miklós detektív, Dr. KRAJNAI-HODULIN Lajos rendőr őrnagy Makó kapitányságvezetője, HEGYESHALMI Mihály rendőr alhadnagy, KATONA Géza rendőr őrnagy Szeged, Makó, HERNÁDI István rendőr hivatali altiszt, BEZEMEK Béla rendőr őrnagy Esztergom, ADORJÁN Jenő rendőr alhadnagy Nyírábrány, BARNA Sándor rendőr százados Sátoraljaújhely kapitányságvezetője, MUSZIL József rendőr irodai hadnagy Nyírábrány, MECZLER Béla rendőr irodai alhadnagy, KOCSIS János rendőr alhadnagy Darány kapitányságvezetője, SZABÓ István rendőr tiszthelyettes.

Loc. cit.

⁷¹ MOL-XIX-B-13-b-IV-1-a-520.699/1946.

⁷² 10.060/1946. M.E. sz rendelet 1.§. 1946. augusztus 30. MK. 1946. szeptember 5. 2-3. p.

⁷³ Loc. cit.

⁷⁴ Loc. cit.

⁷⁵ A balassagyarmati határrendészeti kapitányság vezetésével a rendelkezési állományba helyezett PILLER Jenő határőr őrnagy – bár nevezett politikailag teljesen megbízható azonkívül rátermett jó munkaerőnek bizonyult mégis október hónaptól 1946. december 16-ig kellett várni kinevezésével. KOVÁCS Antal rendőr főhadnagy Kelebiáról mint „létszámtöbblet” Szegedre, őrszemélyzet parancsnokkénti áthelyezésére 1946. október 30-án kerülhetett sor. Szegedről Szobra PALKÓ Jenő rendőr alhadnagy, Hidasnémetiből Szobra PARÉJ Kálmán rendőr alhadnagy október 11-én, KUTI Jenő rendőr nyomozó alhadnagy Biharkeresztesre csak október 16-án, Szobról NÉMETH József rendőrnyomozó alhadnagy, Barcsról ROMOLICZ János rendőr nyomozó alhadnagy Hegyeshalomba 1946. november 29-én kerülhetett áthelyezésre.

MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-520.443/1946. (134.d.); MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-523.093/1946. (137.d.); MOL-XIX-B-13-b-520.725/IV-1-a./1946-B.M. (134.d.); MOL-XIX-B-13-b 576.740/IV-1-d./1946-B.M.;

⁷⁶ KÖRNYEFALVI Ferenc rendőr századosnak, a nagykanizsai határrendészeti kapitányság vezetőjének kérelmére az áthelyezésére a budapesti folyamrendészeti tanosztály és hajótelepére csak 1946 október 31-én kerülhetett sor, s a kapitányságot RIGÓ Dezső rendőr főhadnagynak csak 1946. november 15-én tudta átadni.

MOL-XIX-B-13-b /IV-1-a./1946-B.M.135.(d.)

⁷⁷ 533.900/1946. B.M. számú rendelet RK. 1946. október 14. 574-575.p- MK. 1946.október 6-i 228.szám.

⁷⁸ OK MK 1946. október 6. 228. szám 533.900. BM. sz rendelet. aláíró RAJK László.

⁷⁹ Például: MOL-XIX-B-13-b-IV-12-282.195/1946 (20.d) 16 fő., MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-503.294/1946 MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-503.300/1946.

PARÁDI József
Viszontválasz FINSZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére¹

Dr. FINSZTER Géza úgy tűnik magára vette mindazon kritikáimat, melyeket 1999. október 06-án a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XIII. konferenciáján „A rendvédelem, a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig” című előadásomon², a rendvédelem fogalmát bírálóknak szántam. Ezért tanult kollégámnak adott viszontválaszon keresztül szeretném – ha lehet, az előadásom anyagánál részletesebben – kifejtene-e témakörben nézeteimet az opponálás gondolataira reagálva. Az általam kifejtett nézetek ismereteim szerint egyben tükrözik a rendvédelem-történetét művelők döntő többségének véleményét, egyben pedig a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság álláspontját.

Tisztelt kollégám opponálásából nem értek egyet azzal, hogy a **„katona és a rendőr munkája egyaránt a modernitásban vált elfogadott szakmává.”** Úgy gondolom, hogy a római légiók katonái a Római-birodalom elfogadott mesterségét a katonai mesterséget üzték. Őket erre speciálisan kiképezték, feladatuk ellátásához speciális felszereléssel rendelkeztek, teendőiket, pedig ugyancsak speciális szervezetben üzték. Felszereltségük, szervezetük és kiképzésük mással nem volt helyettesíthető. A hadimesterségnek már a latinokat megelőzően is komoly szakirodalma volt, amely ezen időszakban tovább gyarapodott. A veterán katonák végkielégítése, (római polgárjog elnyerése, föld és rabszolga adomány) arról tanúskodik, hogy e mesterséget már az ókorban is megbecsülték.

Nem fedi felfogásom szerint a történelmi tapasztalatokat az sem, hogy a **polgári demokrácia fejlődésének következményeként fogja fel a szerző a rendvédelmet.** A rendet ugyanis minden korban és társadalmi berendezkedésben fenntartották valamilyen formában.³ Nem lehet a polgári állam megjelenése előtti rendfenntartást meg nem történeti tenni. Azt természetesen nem vitatom, hogy a rendvédelem a közbiztonság iránti igény nagyobb hangsúlyt és megvalósításra nagyobb lehetőséget kap a polgári állam viszonyai között. Ez azonban nem jelenti azt, hogy korábban nem volt rendvédelem, csupán azt, hogy a történelmi fejlődés eltérő társadalmi, gazdasági, kulturális fokain eltérő módon oldották meg a rend védelmét. Kétségtelen, hogy a polgári államfejlődés szerves része specializáció. Esetünkben azonban nem lehet e specializációnak tulajdonítani olyan tevékenységet amely bizonyítottan jelen volt az emberiség történelmében már évezredekkel korábban is. Dőreség volna Egyiptom fáraóin számon kérni azt, hogy miért nem az újkori módon védték meg birodalmuk belső rendjét. Ugyanilyen dőreség volna azonban az is ha elvitatnánk a fáraóktól azon történelmi tényt, hogy az uralmuk alá tartozó területeken a rendet – természetesen a történelmi kor által szabott lehetőségük határai között – fenntartották. Nem vitatom, hogy a polgári államfejlődés jelentős pozitív változásokat eredményezett a rendvédelemben, hasonlóan az élet más területeihez. Tagadom azonban, hogy a rend védelme az emberiség fejlődésében a polgárosodással kezdődött volna.

Tisztelt opponáló kollégám írása bevezető részének utolsó fejezetével sem áll módomban teljes egészében egyetérteni. Bizonyára közérthetőbbé tette volna az írást, ha a szerző kifejti, mit ért azon a megfogalmazáson, hogy **„a hadsereget rendőrséggé, a rendőrséget hadsereggé működtették.”** A RÁKOSI-féle diktatúra idején ugyanis az úgynevezett állampárt rendőrsége alkalmatlan volt egy másik ország haderejével való harc megvívására. Ez nem is volt a szervezet feladata, ilyen teendőkre nem készítették fel és nem is látott el ilyen tevékenységet. A korabeli magyar honvédség, pedig akkori néven Magyar Néphadsereg – a katonai rendőri feladatokon kívül – nem látott el bűnüldözési teendőket. A katonai rendészeti teendőket egyébként béke időszakban 1945 előtt a Magyar Királyi Honvédség is saját erőből látta el, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően. A Magyar Királyi Csendőrség a kivételes hatalom időszakában kapott feladatokat a hadrakelt haderő katonai rendészeti teendőiben, ugyancsak a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően.⁴ Rendvédelmi tevékenység végzésére a Magyar Néphadsereget a paraméterei is alkalmatlanná tették és a kormány sem igényelte azt, hogy az országban a haderő tartson rendet. A pártállami vezetésnek e célra külön szervezetei voltak, köztük az ÁVH. Felfogásom szerint a RÁKOSI-féle diktatúra nem attól vált diktatúrává, hogy a rendőrséget a kor védelmére a honvédséget pedig a rendvédelmére szorította volna. Megítélésem szerint opponáló kollégám adta meg erre a helyes választ azzal, hogy leírta miszerint a rendvédelmi szervek kikerültek a jog uralma alól, a hatalmi ágak megosztásának elvével szakítottak az ország vezetői.

Felfogásom szerint opponensem azon álláspontja erősen vitatható mely szerint a **Magyar Honvédségnek a polgári demokráciába való visszavezetését megkönnyítette a NATO tagságunk.** Úgy gondolom, hogy a Magyar Honvédség NATO kompatibilitásának megteremtése nem könnyebb és

nem is nehezebb feladat mint a magyar rendvédelem Európai Unió kompatibilitásának létrehozása. Egyszerűen másról van szó. Nem szabad ugyanis elfelejtenünk, hogy a NATO haderejét a tagországok véderői alkotják. A harc megvívásának megvannak a maga egzakt szabályai. Ez az ami határt szab az országok haderő szervezetalakításának. Természetesen a nemzeti haderők alakításába nem kis mértékben közre játszanak a nemzeti hagyományok, a finansziális lehetőségek, a nemzet habitusa és a közös NATO alkalmazhatóság igénye is. Ne feledjük azonban, hogy a bűnüldözésnek a rend védelmének is megvannak a maguk – a polgári demokrácia viszonyai között – általánosan elfogadott szabályzó elvei. E téren az Európai Unióban jelentős jogharmonizációs folyamatoknak lehetünk tanúi.

Úgy érzem a szerző önmagával is ellentétbe kerül amikor kijelenti, hogy „**a rendőrség tekintetében ilyen egységes demokratikus modell nem létezik.**” Ez a modell ugyanis fellelhető saját nemzeti történelmünkben, amelyről néhány bekezdéssel korábban maga is elismeréssel szólt. A kiegyezéstől a német, majd szovjet megszállásig terjedő időszakban ugyanis a Magyar Királyságban az alkotmányos monarchia polgári viszonyainak megfelelő, európai normák szerint működő rendvédelem működött. Ez a modell a sajátos magyar körülmények között, a körülményekre való tekintettel fejlődött ki, harmonizálva a nyugat-európai rendvédelemmel.⁵ Ezzel természetesen nem azt mondom, hogy megközelítőleg félévszázaddal korábbi magyar rendvédelmi modellt minden változás nélkül át lehetne venni. Ne feledjük azonban, hogy a mai nyugati rendvédelmek tapasztalatait is alkalmazni kell a magyar körülményekre.

A modellek tekintetében fontosnak tartom azt is, hogy az Európai Unió tagországai nem várják el egymástól és a belépőktől sem, hogy egymást másolják a jelenlegi és az új tagok. A véderő és a rendvédelem tekintetében egyaránt lehetősége van a tagállamoknak nemzeti elképzelésük megvalósítására mindaddig amíg azok nem kerülnek szembe a közösség elvárásaival. Felfogásom szerint tehát kötelező minta értelemben nincsen egységes európai uniformizált modell sem a haderő, sem a rendvédelem terén. Vannak viszont egységes elvárások amiknek a tagországok véderejének és rendvédelmének meg kell felelnie. Ez azonban koránt sem jelenti azt, hogy egyformának is kell lennie ezen rendszereknek.

Tanult kollégám opponálásának „**1, Rendészet és rendvédelem**” című részét tanulmányozva meglehetősen furcsán érzem magam. Úgy érzem mintha egy másnak címzett levelet minden áron rám, azaz ránk, a rendvédelem történetét művelőkre kívánnák erőltetni.

Természetesen megértem azokat akik saját álláspontjukkal ellentétes véleményt igyekeznek azokra rávetíteni akikkel úgy gondolják, hogy vitába kell szállniuk. Így az érvelés minden bizonnyal, jobban célba találhat. Esetünkben azonban van a dolognak némi szépséghibája. A rendvédelem történetét kutatók soha sem részesítették a rendvédelem egyik formáját sem előnyben más formákhoz képest. Ellenkezőleg mindig is azt állítottuk, hogy a rendvédelem történetéből, nem zárható ki a különböző korok és különböző típusú államok rendvédelme, abba ugyanúgy bele tartoznak a demokráciák rendvédelmei, mint a diktatúráké, a polgári rendvédelem ugyanúgy része az egyetemes rendvédelem-történetnek, mint a Török Birodalom rendvédelme. A leghatározottabban visszautasítjuk tehát azt az ugyan le nem írt, de sugallt gondolatot, hogy valamiféle diktatúra modelljét részesítenénk előnyben más megoldásokkal szemben.⁶

Örvendek, hogy a mai magyar rendvédelmet megújítani szándékozók egy csoportja a rendészet tűzte zászlajára és nézeteit hazai és külföldi szaktekintélyekre hivatkozva fogalmazza meg. Kevésbé tartjuk azonban szerencsésnek, hogy **saját nézetünk igazolására kívánják a rendvédelem történetét hasznosítani**, csak azt tekintve helyesnek és követésre méltónak elődeink tapasztalataiból, ami nézeteinkkel megegyezik. A rendvédelem történetét gondozóktól idegen az ilyenfajta történelemszemlélet.

Tanult Kollégám által interpretált hármasszóval **depolitizálással, a demilitarizálással és decentralizálással** önmagában semmi bajunk. Magától értetődőnek tartjuk, hogy a polgári demokrácia viszonya között, a polgári demokrácia szabályai szerint valósul meg a rendvédelmi szervek pártsemlegessége, biztosítva a mindenkori kormányhoz való legalitást a törvényes keretek között.

A demilitarizálással és a decentralizálással akkor tudunk egyet érteni ha az nem valamelyik véglet elérését célozza.

Helytelennek tartjuk ugyanis már a kérdést is mely a centralizáció és decentralizáció közötti választásra ösztönöznék a szakterülettel foglalkozókat. A magyar államfejlődés polgári korszakában egymás mellett, egymást kiegészítve és segítve fejlődtek a rendvédelem centrális és decentralizált formái. Ismereteink szerint a két forma jól megfér egymás mellett Európa nyugati felében is. Felfogásunk szerint a két véglet közül egy sem kecsesített sok jóval. Az ideális megoldás szerintünk a centrális és decentralizált forma egymás melletti alkalmazása, mint ahogy annak hatékonysága már bebizonyo-

sodott nemzeti rendvédelem történetünk XIX–XX. századi polgári fejlődésében. Álláspontunk szerint akkor fogadható el a magyar rendőrségnek az önkormányzatok kompetenciájába helyezése, ha létrehozásra kerülne kifejezetten a mindenkori kormány kompetenciájába tartozó centrális rendvédelmi szervezet is.

A centralizáció kontra decentralizáció témakörét a magunk részéről mindig kiegészítettük a koncentráció kérdéskörével. A magyar rendvédelem-történet tapasztalatai alapján ugyanis határozottan állíthatjuk hogy:

- jelenleg a rendőrség személyi állománya túlzottan koncentrált a városokban;
- a személyi állományon belül a tiszti kar aránya túlzottan nagy;
- a konkrét bűnügyi és közrendvédelmi szolgálatot ellátók aránya túlzottan kevés a parancsnoki illetve „kiszolgáló jellegű” feladatokat ellátókhöz képest.

A koncentrációhoz kapcsolódó ezen aránytalanságok felszámolását legalább olyan fontosnak tartjuk, mint a centralizáció és decentralizáció kérdését.

A rendvédelmi testületek militáns jelzővel való illetését pusztán azért mert a belső függelmi viszonyaik katonai jellegűek helytelennek tartjuk. Szerintünk a militáns jelző kiemeléséhez sokkal több kell. Nevezetesen olyan szervezet, felszereltség stb. amely a testületet alkalmassá teszi egy másik reguláris haderővel szembeni cselekvésre. Indifferensnek tartjuk továbbá a testületen belüli belső függelmi viszonyok jellegét. A mai magyar rendőrség tagjai katonai rendfokozatot viselnek, a testületen belüli függelmi viszonyuk lényegüket tekintve szintén katonainak nevezhetők. Ebben a tekintetben tehát a magyar rendőrség semmiben sem tér el a csendőri szervezetekre jellemző helyzettől.⁷ Összehasonlítva a magyar rendőrség működését a francia csendőrséggel, mégis a Francia Nemzeti Csendőrségé az elsőbbség, pedig a franciáknál is a testület tagjai katonai rendfokozatot viselnek és a személyi állomány függelmi viszonyai katonai jellegűek.

Úgy gondoljuk, hogy tisztelt opponensem által vázolt elgondolással a több évszázados municipalista contra centralista közjogi vita érkezett el a rendvédelem terén egy újabb állomásához. Tiszteletre méltónak és hasznosnak tartjuk az ilyen jellegű vitákat, az álláspontok ütközését és azokhoz vezető elméleti munkásságokat, hisz azok hozadéka általában valamilyen korszerű elgondolás kimunkálása. Jelezni szeretném azonban, hogy nem csupán municipális és centrális irányzat létezik. Felfogásuk szerint helytelenül cselekszenek a rendvédelem municipalista felfogást követő elméletet művelők, ha minden olyan nézetet amely nem teljes egészében felel meg kívánalmainknak a centralista táborhoz sorolnak. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság körül csoportosultak ugyanis a centrális és municipális irányzatok egyensúlyán látják a megoldást.

Nyomatékosan kívánom hangsúlyozni, hogy egyik véglet mellett sem tesszük le a voksunkat. Mindkét megoldást – a megfelelő körülmények között – jónak találjuk. A legjobb megoldásnak azonban – nem utolsó sorban a magyar tapasztalatok alapján – azt tekintjük, ha az önkormányzati és a centralista megoldás egyfajta kombinációja valósulna meg.

Abba a vitába, hogy milyen irányban fejlődjék az új magyar rendvédelem, csak úgy kívánunk részt venni, hogy a rendvédelem-történeti tapasztalatokat feltárjuk és igyekszünk azokat közkincsé tenni. Más szóval múltunk mának szóló üzeneteit szeretnénk interpretálni. Ilyen értelemben tehát önálló álláspontunk van. Mi nem úgy gondoljuk, hogy aki nem osztja a nézetünket az velünk ellentétes állásponton van. Tiszteletben tartjuk valamennyi álláspontot, az azok mögött felhalmozódott szellemiket. Elvárjuk természetesen, hogy mások is ugyan így viszonyuljanak hozzánk.

A rendvédelem történetét művelők mindenképp előtt is elutasítjuk a különböző jelzőkkel való címkézésüket, különösen akkor, ha az adott szövegkörnyezetben az számunkra hátrányos. Nem tekintjük magunkat sem jobbnak sem rosszabbnak mint a kérdéssel másképpen gondolkozók, hiszen minden bizonnyal mindegyik fél tévedhet, mert senki sem letéteményese a teljes igazságnak. Tiltakozunk továbbá az ellen is, hogy az opponensem által képviselt csoport a demokrácia bajnokaként a haladást egyedül üdvözítő megoldás birtokosaként kerüljön feltüntetésre, míg a rendvédelem történetet művelők a visszahúzó erők csoportjaként legyenek bemutatva. Ezúton szeretném a tisztelt „refomer” csoport emlékezetébe idézni, hogy a rendszerváltás után tudományos társaságunk az elsők között vett fel olyan gondolatokat, amelyeket most oly módon hall vissza mintha az ellenkezőjét állítaná.⁸ Tudományos társaságunk nem törekedett arra, hogy „közéleti szellemi tőkét” kovácsoljon magának az általa és a mások által feltárt eredményekből. Megelégedett azzal ha nézeteit publikálta vagy konferenciáin elmondta. Energiáinkat a további kutatásokra fordítottuk, meghagyva azok alkalmazásának lehetőségét másoknak. Azt azonban nehezen viseljük el ha saját nézeteinkkel, vagy eredményeinkkel kívánnak bennünket szembe állítani.

Ami a „**militarizmust**” illeti nem véletlenül bíráltam azt a nézetet, amely eleve negatív értelemben magyarázza a militánsságot. A rendvédelem történetének tanulmányozása során ugyanis arra a konklúzióra jutottunk, hogy az e fajta militarizmus amit tanult opponens kollégám militarizmusnak nevez – azaz a rendvédelem területén belüli katonai jellegű függelmi viszonyok – önmagában nem fokmérője a rendvédelmi tevékenységnek. Szinte egész Latin Amerikában és Európa volt vasfüggönyön túli részének felében a katonai függelmi viszonyokon nyugvó szervezetek, illetve a csendőrségek működnek. Nem egy közülük sokkal jobb eredményt produkál, mint a magyar rendőrség. Az európai rendőrségek között is vannak jól és kevésbé jól működők. Nem fedi a valóságot, hogy a csendőrségek általában rosszul működnek a rendőrségek pedig jól. Mindkét rendvédelmi szervezeti formában vannak jól és kevésbé jól működők. Fel szeretném hívni a csendőrség típusú intézményekkel szemben lándzsát törököt arra, hogy a XIX. sz. utolsó negyedében a Magyar Királyi Csendőrség teremtette meg vidéken – akkori terminológiájával élve – a közbátorságot. E szervezet fennállása idején döntő többségében a bűnesetek több mint 90%-át felderítette.⁹ A századfordulón a magyar közbiztonság vettekedett a francia vagy német állapotokéval. A dualizmus időszakában nem egy ízben fordult elő, hogy a működésképtelenné váló városi rendőrség helyett a város vezetői a csendőrséget hívták be rendet teremteni. Az pedig szinte általánosnak mondható, hogy a városok külterületein a rend védelmére a városatyák a csendőrséget kérték fel.¹⁰

Azt a megközelítést sem lehet helytállónak tekinteni, hogy a „**Csendőrség intézménye – mint a rendvédelemben a katonai függelmi viszonyok és a centrális felépítés szerint működő szervezet klasszikus formája – valamiféle militáris és despotikus államberendezkedéshez kapcsolódna.**” Az újkori demokrácia egyik bölcsőjének tekinthető Franciaországban közel két évszázada szolgálja a csendőrség nem kis eredménnyel a demokráciát. Talán az sem ártana, ha a csendőrségi testületekben hagyományosan megtalálható katonai függelmi viszonyokat elvetők figyelembe vennék, hogy az Európai Unió területének csaknem felén a nemzeti csendőrségek más rendvédelmi szervekkel karöltve tartják fenn a rendet. Az Európai közösségtől egyáltalán nem idegen a csendőrség típusú intézmény.¹¹

A militánsság témájánál maradván fel kell hívnom a figyelmet arra is, hogy a csendőrséget sokan összekeverik a hadsereggel annak részének tekintik. Általában arra hivatkoznak, hogy a **hadügyminisztérium alá is tartoznak, amiből azt a téves következtetést vonják le, hogy katonai szervezetenként működnek.** Nos a csendőrségek nem mindegyike tartozik még részben sem a hadügyi tárca alá. A honvédelmi minisztériumhoz is tartozó csendőr szervezetek általában csupán személyi kérdésekben tartoznak a védelmi tárcához mivel katonai rendfokozatot visel a testület személyi állománya, illetve mint a tábori rendészetért felelős testület. Egyébként e szervezetek minden vonatkozásban a belügyi tárcák kompetenciájába tartoznak. Szervezetük felszereltségük teljességgel alkalmatlan a reguláris haderővel szembeni harcra. Ez természetesen nem zárja ki, hogy az úgynevezett csapaterős alakulatok és egyes katonai felszerelésekkel ne rendelkezzenek, ám a csendőri testületeket nem ez jellemzi.¹² A Latin-amerikai drog bárók magán hadseregei ellen azonban aligha lehetne más jellegű rendvédelmi erővel eredményesen szembe szállni.

Egysíkúnak tartjuk ezt a megközelítést, amely szerint „**a katonaság és a rendőrség együttes felépését illeti, nos ezek az akciók minden ország történetének a legsötétebb lapjaira tartoznak.**” Nem vitatjuk, hogy a katonai (nem csendőri) és a rendőri együttműködések egy része dicstelen végre jutott. Ez azonban nem mindig és mindenütt volt így.¹³ Egyáltalán a kérdés ilyen szemszögből történő vizsgálata eleve preconcepciót sugall, hiszen a véderő és a rendvédelmi szervek közös akciójára akkor szokott sor kerülni amikor a hagyományos rendvédelmi szervek már kevésnek bizonyultak.

A leghatározottabban vitatjuk azt az álláspontot melynek lényege, hogy **ami a rendvédelem történetével foglalkozik és nem jogtörténeti munka az hadtörténelem.** Ezzel egyébként az opponens önmagát cáfolja abban a tekintetben, hogy állításával szemben a rendvédelem nem a közigazgatáshoz, hanem a hadsereghez tartozik. Tudományos Társaságunk egyetért azzal – szerintünk nyilvánvaló ténnyel –, hogy a rend védelme a közigazgatás integráns része. megítélésünk szerint ez a magyar közjogban mindig is így szerepelt, de a külföldi vizsgálatok is ezt támasztják alá. Nem tagadjuk viszont annak lehetőségét, hogy keletkezhetnek olyan szituációk a rend védelme során amikor az állam vezetése a haderőt is bevonhatja a közrend helyreállításába.¹⁴

Nem értünk viszont egyet azzal, hogy a „**rendvédelem története csupán jogtörténet volna**”. Mi akik a szakterületet műveljük sokkal többnek tartjuk a rendvédelem történetét. Természetesen nem állítjuk, hogy a jogtörténet ne volna része a rendvédelem történetének, azonban bimbózdó diszciplínánkat nem szűkítjük le csupán jog tereumára.

Nem kételkedem abban, hogy az úgynevezett, „**reformer**” csoport **álláspontját tudományosan megalapozta.** Azt viszont állítom, hogy a rendvédelem történetének művelőit ért "véleményezések"

nélkülözik a megalapozottságot. Alapvetően azért, mert olyanokkal illetik a rendvédelem történetének gondozásával foglalkozókat amik nem, vagy csupán részlegesen fedik a valóságot, mint ahogyan az a viszontválaszom soraiból is kiderül. A rendvédelem történetét kutatók ilyen sajátságos beállítással emlékezetem szerint 6–7 éve találtak először. Konferenciákon csupán szerény személyem legalább 3-4 alkalommal cáfolta, ugyanazokat a felvetéseket, amelyekkel opponensem cikkében is talákoztam.¹⁵ Mivel számunkra úgy tűnt, hogy eldöntött tény a reánk szánt sajátos nézetek szövevénye. Nem veszik figyelembe bizonyos csoportok a rendvédelem történetét illetően azok álláspontját, akik a témával foglalkoznak. Ezért nem fordítottunk időt arra, hogy tisztelt kollégáink közül azokat is meggyőzzük az általunk művelt szakterület tartalmával, akik a szakterületet legfeljebb érintőlegesen művelik, azonban álláspontunkat prekonceptiósan ellenzik.

Teljes egészében egyet értek opponensem azon a véleményével, hogy a **diktatúrák nem kedveznek a tudomány szabad fejlődésének**, azonban ennek dacára is születnek tudományos eredmények a diktatúrákban is.

Az I. fejezet utolsó bekezdését olvasva arra gondoltam, hogy átírom viszont válaszom első felbuzdulásomban készített markáns sorait. Később azonban letettem erről a szándékomról, mert úgy gondolom egyáltalán nem lebecsülendő az a koncepció melyet tanult kollégám képvisel. Egy erőteljes kritika egy szellemiekben dús koncepcióhoz méltó.

Tisztelt tanult opponensem az erőszak alkalmazására vonatkozó jellemzők és a katonai illetve rendőri műveletek, valamint a katona és a rendőr magatartása közötti eltérésekre vonatkozó okfejtéseit rendkívül érdekesnek tartom. Úgy gondolom azonban, hogy e témakörök még további hosszasan tanulmányozásokat igényelnek. Különösen hasznosnak tartom, a további sokrétűbb vizsgálódást azokban a helyzetekben és körülményekben is amelyekre az eddigi ismert kutatások nem terjednek ki.

Opponensem utolsó bekezdéseiben foglalt mondandójának minden sorával egyet értek, ezért azt – mivel jobb befejező gondolatot keresve sem találtam volna – szó szerint idézem. Csupán a rendészetet cseréltem fel a rendvédelem szóval.

A világ új kihívásai valóban komoly feladatok elé állítják a hadseregeket és a rendvédelmet egyaránt. A jelek arra utalnak, hogy a jó megoldásokat e két szakma művelőinek saját kompetenciájában kell megtalálni, ami nem zárja ki a szoros együttműködést, de a munkamegosztást inkább erősíteni és nem fellazítani szükséges.

Jegyzetek:

¹ FINSZTER Géza: Honvédelem-rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 8-14. p.

A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

² PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³ Idem (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris

⁴ SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister

⁵ PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 84-96. p. A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat I. szimpoziumján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

⁶ Idem: A rendvédelmi diszciplína Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 23-26. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁷ - REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

- CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány. /Pannonia Könyvek/

- KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány. /Pannonia Könyvek/

⁸ - SZIKINGER István: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 4. sz. 187-198. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten

hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- MEZEY Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 61-63. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁹ PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

¹⁰ Idem: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXXIV. évf. (1986) 4. sz. 45-50. p.

¹¹ ÖRY Károly: Maréchausée-től a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 75-77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napoleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹² SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 95-102. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napoleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹³ KESERŰ István: A Magyar Királyi Csendőrség a második világháború hadműveleteiben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 57-59. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napoleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹⁴ RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 81-88. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹⁵ - FINSZTER Géza: Rendészet vagy rendvédelem. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 86-96. p.

- PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 97-108. p.

A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945

Nemzeti rendvédelem-történetünk korszakait számba véve a polgári magyar nemzetállam kiépülésének és fejlődésének időszakához fűződnek azok a történelmi tapasztalatok, amelyek a leginkább hasznosíthatók az Európai Unió keretei között megújuló magyar állam számára.¹

E korszakba nem tekintem beletartozónak a Tanácsköztársaság időszakát, mivel az egy rendkívül rövid életű kísérlet volt csupán arra, hogy egy idegen kultúrkörnyezetben létrehozott állami formát hogyan lehetne Magyarországon bevezetni.² A Tanácsköztársaság nem csupán előzmény nélküli a magyar államiság, azon belül a magyar rendvédelem fejlődéstörténetében, hanem rövid fennállása miatt rendvédelmi humánpolitikai koncepció ki sem alakulhatott. Maga a vizsgálat tárgya hiányzik, hacsak nem tekintem az állam meghódításával foglalkozó lenini írások tartalmát témának, mivel a Tanácsköztársaság vezetői ennek szellemében végezték személyzeti munkájukat.³

A vizsgált kor köztörténeti szempontból ugyan két időszakra a dualizmus és a két világháború közötti periódusra bomlik, ám a rendvédelem humán viszonyai tekintetében e két periódus egységes folyamatot képez.⁴

Különösen a dualizmus időszakát tartom érdekesnek, mivel napjainkhoz hasonló körülmények között kialakított eredményes humánpolitika tapasztalatai vizsgálhatók.

- A kiegyezés után és a rendszerváltást követően egyaránt diktatórikus berendezkedést váltott fel a kor színvonalán álló demokratikus forma.

- Mindkét időszakban kiterébélyesedett a nemzeti szuverenitásunk, azonban egyben korlátozás tárgyává is vált.

- Mindegyik periódusban a politikai változásokat a gazdasági megélénkülés kísérte.

- A kiegyezést és a rendszerváltást követően is a magyar állam hosszan elnyúló fejlesztése követte, melyben a rendvédelem – az állam egészével összhangban – változott, a nyugat-európai trendeknek megfelelően.

- 1867-et és 1990-et követően az állami humánpolitika tekintetében az alapot a korábbi időszak rendszere képezte, melyet a fejlett nyugat-európai megoldásokkal igyekeztek korszerűvé tenni.⁵

A teljes humánpolitika, annak valamennyi vonzata, eredményei, hibái, irodalma és jogviszonya külön-külön is meghaladja egy tanulmány nyújtotta terjedelm lehetőségeit. A humánpolitika kulcselemei azonban hasznos tanulságokat tartalmaznak, egyben pedig mozaikszerű összeállításukkal fény derül a korabeli humánpolitika lényegére, elvi alapjaira.⁶ A komplex korabeli humánpolitikának az általam kulcsfontosságúnak tartott szociális tartalmú elemeit kívánom bemutatni, nevezetesen:

- a nyugdíjat;

- a fizetési és pótléki rendszert.

Mielőtt belefognánk a részletek taglalásába néhány fontos elvi kérdés tisztázása célszerű. Nevezetesen a vizsgált időszak rendvédelmi személyi állománya humánpolitikai rendező alapelvének tekinthető, hogy:

- a magyar állam nem alakított ki a fegyveres szervezetekre önálló humánpolitikát, hanem egységes állami humánpolitika létezett, amelyet az állam alrendszeiben tevékenykedők sajátos körülményeinek megfelelően alkalmaztak, de lényegi eltérések nélkül;

- a humánpolitika rendező elveként funkcionált, hogy az államnak biztosítani kell alkalmazottai számára az életvitel azon feltételeit, amelyet a betöltött állás társadalmi megbecsülése megkövetelt;

- az állami alkalmazottakról való gondoskodás nem merült ki csupán a fizetés biztosításában sőt a fizetés a gondoskodás egészében nem játszott nagyobb szerepet, mint a természetbeni juttatások;

- a gondoskodás valamilyen formában (özvegyi nyugdíj, családi pótlék, özvegyi lakásjogosultság stb.) kiterjedt az állami alkalmazottak közvetlen hozzátartozóira is.⁷

A nyugdíj az állami alkalmazottak szociális ellátásának sarkalatos részét képezte. Nem csupán a nyugdíjrendszer tartalma, hanem a pusztán léte is vonzó volt, hiszen a magán szférában a vizsgált időszakban válik fokozatosan elterjedtté a nyugdíjjogosultság. A magánszféra nyugdíjszabályozása az állami alkalmazottak nyugdíjrendszerének a regulációiból merített, annak kevésbé kedvező változatát kialakítva.

Az állami alkalmazottak nyugdíjrendszerének az volt a lényege, hogy a letöltött szolgálati évek számának a növekedésével gyarapodott a nyugdíj összege. A nyugdíj összegét pedig a nyugdíjjogosult fizetése alapján számították ki, tíz éves szolgálati viszony után szereztek az állami alkalmazottak nyugdíjjogosultságot, ekkor azonban még csupán a fizetésük 40%-ával megegyező nyugdíjat kaphat-

tak. A **nyugdíj mértéke** azonban minden leszolgált további évvel két %-ot nött. Ily módon 40 éves szolgálati viszony nyomán a fizetés 100%-ával lehetett nyugdíjba vonulni.

A XX. század elején a törvényi szabályozáson módosítottak. Rendkívül kevesen értek el ugyanis a 40 éves **szolgálati időt**. Különösen a fegyveres testületek személyi állománya körében érték el kevesen a maximális nyugdíjösszeg megállapításához szükséges szolgálati időt. A Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya köréből 1881 és 1912 között például csupán öt altiszt érte el a 40 éves szolgálati időt.⁸ A XX. század elején a nyugdíjjogosultsághoz szükséges szolgálati idő minimumát – a fegyveres szolgálatot ellátók körében – öt évre csökkentették szolgálati eredetű rokkantság vagy halál esetében. Ilyen körülmények létrejöttékor egyébként – méltányossági alapon – mérsékeltebb szolgálati idővel is megállapítható volt a nyugdíjjogosultság. A fegyveres szolgálatot ellátó állami alkalmazottaknál pedig az első 10 éves szolgálatot 15 évnek számították be. Ehhez kapcsolódott a fizetés 50%-át képező nyugdíj. Ily módon – évi 2%-os nyugdíjemeléssel számolva – további 25 éves szolgálati idő leltése nyomán 35 éves tényleges és 40 éves elismert munkaviszony után fizetése 100%-val vonulhattak nyugdíjba a fegyveres testületek tagjai.⁹

Ennél tovább nem is teljesíthetett szolgálatot senki.¹⁰ A **kötelező nyugdíjba vonulás** határa a fegyveres testületeknél, például a rendőrségnél 60. életév, illetve az államapparátus civil szférájában 65 éves életkor volt, ennél idősebb emberek nem tevékenykedhettek állami alkalmazotként.¹¹ 60 illetve 65 éves korban – tekintet nélkül a szolgálati időre – mindenkit nyugdíjaztak. Az nem fordulhatott elő, hogy az állami alkalmazottak 60 illetve 65 éves korukra a nyugdíjjogosultsághoz szükséges minimális szolgálati időt nem teljesítették, mert már a felvételek során ügyeltek arra, hogy ilyen helyzet ne állhasson elő.

Kivételes esetben nyílt csupán lehetőség nyugdíjas állami alkalmazottak **továbbfoglalkoztatására**, illetve reaktiválására. A minisztertanács dönthetett nyugalomba helyezések felfüggesztésében egy éves időtartammal. Az egy év lejárta után a reaktivizálás folytatására kizárólag a minisztertanácsnak az ügy egyetértőleges újratárgyalása nyomán kerülhetett sor. A reaktiválásra további lehetőséget biztosított a 30-as évek végén létrehozott új honvédelmi törvény. E törvény lehetővé tette ugyan, hogy a felettes hatóságok – tekintet nélkül a nyugdíjazásra vonatkozó jogszabályokra – állami alkalmazottakat állásukban visszatartsanak, illetve nyugalmazottakat reaktiváljanak, de csak a kivételes hatalom időszakában.¹²

Abban az esetben is kötelező volt a nyugdíjba vonulás, ha az illető ugyan még nem élte meg a 65. életévét és még nem rendelkezett 40, majd 35 éves szolgálati idővel, azonban **kedvezményes szolgálati időszámításban** részesült, és így a nyugdíja elérte a fizetése összegét. Erre akkor kerülhetett sor, ha az átlagosnál nehezebb szolgálati körülmények között teljesítette az illető a hivatását. Ebben az esetben hét hónapos szolgálati időegységeit nyolc hónappal számolták el.¹³

A **nyugdíjak összegének rendezését nem választották el a fizetésektől**, azokat egyszerre és egységesen rendezték. Ily módon nem fordulhatott elő, hogy a régebben nyugdíjba vonulók kevesebb nyugdíjat kaptak, mint a későbbi időpontban nyugdíjazottak.

Abban az esetben, ha a nyugdíjba vonult állami alkalmazott még nem érte el a kötelező nyugdíjkorhatárt és **ismét állami szolgálatba lépett**, kizárólag az új állásával járó fizetésre tarthatott igényt. Másodszori nyugdíjba vonulása alkalmával azonban valamennyi szolgálati évét figyelembe vették.¹⁴

Lehetőség nyílt tehát **az állam alrendszerei közötti mozgásra** is. Az a nyugdíjas például aki egészségkárosodás miatt már nem teljesíthetett szolgálatot fegyveres testületnél – amennyiben azonban polgári szolgálatra még alkalmas volt – állást vállalhatott az állam civil szférájában, ha a kérdéses beosztáshoz szükséges képesítési követelményekkel rendelkezett. Ebben az esetben előnyben kellett részesíteni más pályázókkal szemben.¹⁵

Olyan nyugdíjrendszer működött tehát, amelyben érdemes volt maximális ideig tevékenykedni, mert így tarthatta meg a nyugdíjas megszokott életszínvonalát. Aki a közszférában töltötte el aktív idejét, számíthatott arra, hogy nyugdíjba vonulásakor nem kerül kedvezőtlenebb helyzetbe, mint aktív korában. A nyugdíjrendszer arra ösztönözte az állami alkalmazottakat, hogy a közszférát ne cserélje fel mással, ily módon a keletkezett tapasztalatok is a közszolgálat területén hasznosultak.

A közszférában való szolgálatvállalás mellett szólt továbbá az is, hogy az állami alkalmazott esetleges halála esetén az **elhunyt családjáról** az állam megnyugtató módon gondoskodott. Az özvegyeknek joguk volt – férjük után – özvegyi nyugdíjra, melyet mindaddig élvezhetett, amíg újra férjhez nem mentek. Az özvegyi nyugdíj a férj nyugdíjának ugyan csak az 50%-át tette ki, azonban a 70-90% körüli összeget is elérhette a nevelési járulékkal az ellátásra szoruló kiskorú gyermekek számától függően. A szolgálatteljesítés során, vagy azzal közvetlen összefüggésben elhalálozottak özvegyei számára – méltányossági alapon – általában elhunyt férjük fizetésének 100%-ban állapították

meg az özvegyi nyugdíjat. A szolgálati halált haltak özvegyei akkor is részesültek özvegyi nyugdíjban, ha a férjük szolgálati ideje még nem érte el a nyugdíjjogosultsághoz szükséges minimális szolgálati időt.¹⁶

Az állami alkalmazottak nyugdíjellátása érdekében **nyugdíjjárulékot** kellett fizetni. A fizetési osztályokba soroltak fizetésük 1,5%-át az altisztek és a szolgák pedig 1%-ot.

A rendvédelmi testületeknél azonban nem csupán állami alkalmazottak dolgoztak. E szervezetek foglalkoztattak olyan jogviszonyban is személyeket – viszonylag csekély létszámban – amely az állami alkalmazottakra vonatkozó nyugellátásra nem jogosította fel a munkavállalót. Ilyenek voltak a tiszteletdíjasok, a felmondás feltétele mellett alkalmazottak, továbbá akik csak valamely munkát befejezéséig nyertek alkalmazást, valamint azok, akiknek az illetményeit szerződésben állapították meg. Ők **öregségi és rokkantsági járulékot** voltak kötelesek fizetni 1929. január 1-től, amely a fizetésük 2,5%-át tette ki. 1929 januárjától az állami alkalmazottaktól is levonták az öregségi és rokkantsági járulékot. Tőlük azonban csupán a fizetésük 2,5%-a és a nyugdíjjárulék közötti különbözetet vonták le.¹⁷

A nyugdíjasnak joga volt nyugdíját **végkielégítésre** átcsereálni. A kérvényt a nyugdíjas feleségének is jóváhagyólag alá kellett írni. Mielőtt azonban a több évnyi nyugdíj összegének megfelelő végkielégítést folyósították volna, a felettes hatóság megvizsgálta, hogy:

- a kérvény mellékleteként benyújtott üzleti terv tartalma reális-é;
- a jelzett üzleti tevékenység előreláthatóan fog-e olyan jövedelmet eredményezni, amely a nyugdíj összegétől nem marad el, azaz a kérelmező a hivatásából fakadó társadalmi állásának viteléhez szükséges költségek fedezetét a vállalkozás jövedelme biztosítani fogja-é;
- a végkielégítés összege fedezni fogja-é a vállalkozás indítási költségeit.¹⁸

A fizetés és a pótlékok a vizsgált időszak állami alkalmazottai, ennek részeként pedig a rendvédelmi testületek személyi állománya szociális helyzetének meghatározó részét képezték.

A fizetés mértékét a képzettség és a tapasztaltság határozta meg. A legmagasabb szakismerettel és leghosszabb szolgálati idővel rendelkezők részesültek a legmagasabb fizetésben.

Az államapparátus érettségét, vagy annál magasabb végzettséget igénylő beosztásait **11 fizetési** osztályba sorolták. E tizenegy osztályt alkalmazták az állam egész területén így a rendvédelem területén is. A legalacsonyabbak a XI. fizetési osztályba tartozó beosztások voltak, amelyekbe érettségi birtokában is ki lehetett nevezni a jelentkezőket. A tizenegy fizetési osztály alsó felében „A” és „B” fizetési csoportokat alakítottak ki az érettségizettek és diplomások számára. A diplomával rendelkezők eleve a magasabb jövedelmet biztosító „A” csoportba kerültek besorolásra. A diplomások azonban – amennyiben arra lehetőség nyílt – idővel, végigjárva az alsóbb fizetési fokozatokat, magasabb fokozatba is kerülhettek, amelyek betöltéséhez az érettségi már nem volt elegendő. A magasabb osztályokba tartozó beosztások betöltéséhez magasabb képzettséggel kellett rendelkezni. A fizetési osztályokba tartozó beosztások számát egymáshoz viszonyított százalékos arányban határozták meg. A státusok döntő többsége a legalacsonyabb XI. fizetési osztályba tartozott. A magasabb fizetési osztályokba tartozó státusok pedig fokozatosan és arányosan csökkentek.¹⁹

A fizetési osztályokon belül **fizetési fokozatokat** állapítottak meg a legmagasabb – az I-től a III-ig terjedő – fizetési osztályok kivételével. A fizetési osztályokban három fokozatot alakítottak ki a IV és V. fizetési osztály kivételével, ahol csak két fizetési fokozatot hoztak létre. Míg a fizetési osztály a szakismeret elismerésére szolgált, addig a fizetési fokozatok a szakmai gyakorlat honorálására voltak hivatottak. Egy-egy fizetési fokozatban a várakozási idő három év volt. Az adott fizetési osztályba újonnan előléptetettek a legalacsonyabb fizetési fokozatba kerültek besorolásra. Kilenc év elteltével jutottak az adott fizetési osztály legfelső fizetési fokozatának a végére. Magasabb fizetési osztályba azonban abban az esetben léphettek, ha a magasabb besorolású fizetési osztályba tartozó beosztáshoz előírt magasabb képesítési követelménnyel rendelkeztek és a magasabb fizetési osztályban üresedés is előállt.²⁰

Akik a fizetési osztály legmagasabb fokozatát elérték és ott már három évet eltöltöttek, továbbá valamilyen oknál fogva (nem volt üresedés, nem rendelkeztek a magasabb osztály betöltéséhez szükséges képzettséggel stb.) nem léphettek magasabb fizetési osztályba **korpótlékban** részesültek. A korpótlék mindaddig járt, amíg lehetőség nyílt a magasabb fizetési osztályba sorolásukra, például megüresedés nyomán. A magasabb fizetési osztály kezdő fizetési fokozatában azonban fizetésük nem lehetett kevesebb, mint ami az alacsonyabb fizetési osztály legmagasabb fizetési fokozatában a korpótlékkal növelt illetményük volt.²¹ A korpótlék összege a nyugdíj kiszámításába beleszámított.²²

Mivel a fizetési osztályokba tartozók számát nem lehetett tágítani, fokozott jelentőségre tett szert annak a megítélése, hogy a megüresedett helyekre kiket lehet előléptetni. Ennek a meghatározására

szolgált az **országos rangsorozati névjegyzék**. E jegyzékben nyilvántartották, hogy kit és mikor léptettek elő. A leghosszabb várakozási idővel, azon belül a legnagyobb állami alkalmazotti szolgálati idővel rendelkezőket léptették elő a leggyorsabban, ha az egyéb követelményeknek is megfeleltek.²³

Általában azonban az állami alkalmazottak körében mindig többen voltak, akik a magasabb fizetési osztályba jutáshoz szükséges feltételekkel rendelkeztek, mint ahány üres hely volt. E helyzet enyhítését szolgálta, hogy minisztertanácsi határozatban rögzítették annak a mértékét, hogy az adott fizetési osztályba tartozókon túlmenően, a fizetési osztály javadalmazásában részesülők hány százalékának megfelelő létszámú állami alkalmazott részesülhet a fizetési osztályba tartozó beosztások **címének és jellegének** felruházásával.²⁴

A dualizmus idejében az állami alkalmazottak körén kívül esőknek is adományoztak úgynevezett **tiszteletbeli címeket**. Ezen elismerésben részesülők ugyan használhatták az adott hivatali címét például, miniszteri tanácsos, de az azzal járó juttatásokra nem tarthattak igényt. E címadományozást később a valóságosan kinevezettek számára előírt képesítési követelmény meglétéhez kötötték, majd be is szüntették.²⁵

Az állami alkalmazottak számára az általuk betöltött pozíciónál magasabb cím adományozása nyomán alakultak ki az úgynevezett **címzetes címek**. A magasabb funkció címzetes címével rendelkezők a magasabb funkció juttatásaiban nem részesültek, azonban a rangsorozati névjegyzékben megelőzték az azonos kondíciókkal rendelkező kollégáikat. Címzetes címmel azok voltak felruházhatók, akik az adott címhez kapcsolódó beosztás betöltéséhez szükséges kvalifikációval rendelkeztek. A címzetes címmel rendelkezőket előbb-utóbb – ha nem nyílt lehetőség a valóságos előléptetésre – felruházták címzetes címük jellegével is, amely már biztosította számukra a címmel járó juttatásokat is.²⁶ E lehetőséget 1926-ban a minisztertanács korlátok közé szorította.

Az érettségivel, vagy magasabb képesítéssel rendelkező állami alkalmazottak pályájukat állami szolgálatban többnyire fiatalon gyakornokként kezdték. A **gyakornokok** fizetése volt a legalacsonyabb. Tulajdonképpen a nem létező XII. fizetési osztályt képezték. A gyakornoki idő három év volt. A három év leteltével az elméleti és gyakorlati szakvizsgák eredményes letételét követően véglegesítették a gyakornokokat.

A rendvédelmi testületeknél, ahol, vagy katonai, vagy valamilyen rendvédelmi rangrendszer működött, ugyanúgy érvényesült a fizetési rendszer, mint az állam civil szférájában. A különbség csupán annyi volt, hogy e testületeknél a rendfokozatokat és az azokhoz kapcsolódó beosztásokat sorolták be a fizetési osztályokba.

A tizenegy fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak fizetési rendszerét utánozta az **alacsonyabb képzettségűek fizetési rendszere**. Az államapparátus különböző szakterületein a hasonló szintű képzettséget igénylő beosztásokban tevékenykedőket csoportosították. Ilyen csoport volt a kezelőké, a díjnokoké, az altiszteké és a kisegítő szolgálké. Az érettségénél alacsonyabb képzettséget igénylő munkakörök csoportjainál a fizetés mértéke a szolgálati évek számának gyarapodásával növekedett. Általában háromévenként emelkedett a fizetésük. A kezelők, díjnokok, altisztek és kisegítő szolgálk fizetési rendszerében a hároméves szolgálati periódusok jelentettek egy-egy fizetési osztályt. A szakterület specialitásának megfelelő sajátosságokat azonban beépítették ebbe a rendszerbe is.²⁷

Az állami alkalmazottak a fizetésükön kívül egyéb járandóságokra is jogosultak voltak, nevezetesen:

- lakáspénzre, vagy természetbeni ellátásra;
- családi pótlékra;
- egyéb pótlékra.

A nősülésükben nem korlátozottak számára a család nagyságától és a családfő által betöltött tisztség jellegétől függő méretű és szobaszámú lakás járt.* Az állami alkalmazottak nem lakás tulajdonjogot, hanem az előírásoknak megfelelő lakás **lakbérét** kapták kézhez havonta. Az országot – a helyi lakbérviszonyokat figyelembe vevő – kerületekre osztották, és a kerületi lakbérhelyzet szerint kapta az állami alkalmazott a lakbérhozzájárulást, amely a teljes lakbért fedezte. Ennél rosszabb minőségű lakásban nem lakhatott az igényjogosult. Előírták a számára azt is, hogy mely városnegyedben bérelhet lakást.²⁸ A rendvédelmi testületeknél a nőtlen tisztek számára – családi állapotuknak és rangjuknak

* A rendvédelmi testületek legénységi állományának csak meghatározott százaléka nősülhetett meg. A legénységi állomány nősülését a feletteseik engedélyezték. A tisztii állomány megnősülhetett, de csak megfelelő családi környezetből származó és anyagi javakkal rendelkező hölgyet vehettek feleségül. A családi környezete, a vagyoni helyzetet, a menyasszony erkölcsi állapotát az altisztek és a legénység menyasszonyai tekintetében is megvizsgálták. Abban az esetben vehették feleségül a kérelmezők menyasszonyait, ha a vizsgálat eredményei kedvezőek voltak. Az engedély nélkül nősülőköt elbocsátották.

megfelelő – általában garzonlakást béreltek. A nőtlen legénységi állományt pedig laktanyai elhelyezési körülmények között szállásolták el.

A **családi pótlék** az állami hierarchiában betöltött pozíciótól függetlenül minden állami alkalmazottnak járt, a család nagyságától függően.²⁹

Az egyéb pótlékok csoportjában a rendvédelmi testületek személyi állománya jogosult volt még a lótartásra kötelezettek esetében **istállóbérrre, lótápváltásra, és lóátalányra**. Ez volt az elődje napjaink szolgálati gépjárműveinek.

A katonai állományú személyek (Azon rendvédelmi testületek személyi állománya tartozott ide, ahol a testület tagjai katonai rendfokozatot viseltek.) jogosultak voltak – a rangjuktól függő mértékben – **bútorbérrre** is, melyet havonta folyósítottak a számukra.

A hivatali kiküldetések esetében – a rangtól függő összeggel – járt a **napidíj** és az **utazási költségtérítés**.

Településről történő áthelyezés esetén – ugyancsak a család nagyságától és a hierarchiában betöltött helytől függően – járt a **költözködési illetmény**.

Katonaállomány esetében – akik vezényelhetőek voltak, míg a nem katonai jogállású személyek csak beleegyezésükkel voltak áthelyezhetőek ideiglenesen vagy véglegesen – járt a **vezénylési pótdíj** is.

Az állami alkalmazottakat megillette továbbá a **félárú vasúti menetjegy** vásárlását lehetővé tévő igazolvány is.

A fegyveres testületek személyi állománya ezen felül jogosult volt még, úgynevezett átalányokra is, mint például **irodaszer-átalány, takarítószer-átalány** stb.

Az egyenruhások járandóságai kiegészültek az **egyenruha-illetménnyel**.

Ennek kifizetése történhetett pénzben – mint a fizetési, illetve rangosztályokba kinevezettekénél – és természetben, mint az altiszteknél és a legénységénél.

Léteztek olyan pótlékok is, amelyek egyes speciális állománycsoportokhoz kapcsolódtak. Ilyen volt például a katonatiszti rangot viselők esetében a **tisztiszolga váltáság**. Idesorolható a **sérülési pótdíj** is amelyet kizárólag a fegyveres szolgálat során szerzett sérülések után lehetett folyósítani.³⁰

Az állam egyes alrendszerében – nevezetesen a fegyveres testületeknél – eltöltött szolgálat nehézségeit és veszélyeit, az adott alrendszerben szolgálatot teljesítők pótdíjban részesítésével honorálták. Ez a rendszer működött például a rendőrségnél, a csendőrségnél, a pénzügyőrségnél, a büntetés-végrehajtásnál.

A Magyar Királyi Rendőrségnél szolgálatot teljesítő egyenruhások, és detektívek **rendőrségi pótdíjban** részesültek.³¹ A rendőrséghez hasonlóan, a csendőrség tagjai is rangjuktól függő **csendőrségi pótdíjban** részesültek. A rendvédelmi testületek pótdíjainak összegét a pénz vásárlóértékének változása függvényében időnként újraszabályozták.³²

A rendvédelmi testületek magasabb rendfokozatú vezető állásokat betöltő tisztjei **működési pótdíjra** is jogosultak voltak. A működési pótdíj a vezető állásból fakadó reprezentációs költségek fedezésére szolgált, amellyel nem kellett elszámolni.³³

A rendvédelmi testületek azon tagjai, akiknek a munkaköre kevésbé volt veszélyes a testület más tagjaihoz képest nem testületi pótdíjban, hanem testületi **pótlékban** részesültek, amelynek az összege kisebb volt, mint a pótdíjé. A Magyar Királyi Rendőrség személyi állományába tartozó számvevőségi, pénztári és kezelési tisztviselők például rendőrségi pótlékban részesültek.³⁴ A más tárcákhoz tartozó rendvédelmi testületek tagjai is azonos elv szerint részesültek pótlékban. Az igazságügyi tárcához tartozó büntetőintézeteknél és bírósági fogházaknál alkalmazott fegyőrök, börtönőrök, fogházőrök, zárkaőrök, nőfelügyelők, ápolók, kapusok, bakók például úgynevezett őri pótlékban részesültek.³⁵

Összességében állami alkalmazottak fizetési- és nyugdíjrendszere kedvezőbb volt, mint a magánszférában tevékenykedők hasonló rendszerei. Ez is elősegítette, hogy:

- a státuszokra jelentkezők köréből a legalkalmasabbakat választhatták ki az arra illetékesek;
- az állami alkalmazottak egyfajta elitet képeztek, amely a lakosság ügyei intézésének a színvonalában is megmutatkozott, egyáltalán az állam és alrendszerének a működését kedvezően befolyásolta.
- mivel a fizetési- és a nyugdíjrendszer átlátható és logikus volt, valamint a társadalom többsége számára szimpatikus elvek szerint működött, amelyben elenyésző módon kapott szerepet a vezetői szubjektivitás, lehetőség nyílt a nyugodt körülmények között végzett alapos és minőségi munkára, amelyet a hivatali áskálódások mélyrehatóan nem voltak képesek befolyásolni;
- az állami szférában tevékenykedők viszonyai egységes rendszert képeztek, így módon az alrendszerben szolgálatot teljesítők nem voltak megosztottak, az egyes alrendszerben fellelhető többletjuttatások arányban álltak a szakterületnek az átlagostól eltérő nehézségeivel, az alrendszer között

pedig átjárhatóság állt fenn, melynek alapvetően az eltérő szakképesítésnek való megfelelés szabott gátat;

- a fizetési és nyugdíjrendszer arra ösztönözte az érintetteket, hogy szakmai kvalifikáltságukat folyamatosan gyarapítsák, a pályát ne hagyják el, hanem tapasztalataikat a közszféra terén hasznosítsák, mindez hozzájárult a tudás tekintélyének növeléséhez, ezen keresztül pedig az apparátus működése színvonalának emeléséhez;

- a kedvező ellátási körülményekből fakadóan az állami alkalmazottak nem kényszerültek kiegészítő jövedelem-szerző tevékenységre, hiszen a pozíciójukhoz méltó megélhetést számukra az állam biztosította, éppen ezért másfajta jövedelemszerző tevékenységet nem is vállalhattak, ily módon az állami alkalmazottak kiegyensúlyozott életvitele tükröződött a munkavégzésükben, a felkészültségük gyarapításában;

- ebben a közegben a korrumpálhatóság szinte szóba sem jöhetett, az állami alkalmazottak szellemisége, és azok a körülmények, amelyek e szellemiség kifejlődését lehetővé tették gyakorlatilag lehetlenné tették a korrupciót.

Ezek a vonások teszik a kiegyezés és a második világháború közötti humán viszonyokat figyelemreméltóvá. E vonások kialakulását előidéző intézkedések jelentik azt a tapasztalatanyagot, amelyből merítve megújulhat a harmadik évezred elején az Európai Unió fejlett körülményei közé kerülő magyar állam.³⁶

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* I. évf. (1990) 1. sz. 30-37. p.

² Idem: A magyar rendvédelem fejlődési sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* VI. évf. (1996) 7. sz. 80-89. p. A tanulmány korábbi változata 1995 október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háborúból diktatúrába” című hetedik konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³ - GLATZ Gusztáv: *A forradalmak kora. Magyarország története 1918-1920.* Budapest, 1992, Akadémia Kiadó.

- ÖRY Károly: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. *Had-történelmi Közlemények.* LXXXIV. évf. (1970) 1-2. sz.

- Idem: A rendvédelem szerepe az első világháború, az „öszirózsa” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 5. sz. 42-54. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború forradalom Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁴ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem-története.* Budapest, 1996², Osiris, 68-172. p.

⁵ Idem: A rendvédelem, a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁶ *Közzolgálati jogszabályok gyűjteménye,* Budapest, 1940, Pénzügyminisztérium.

⁷ PARÁDI József: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. *RTF. Főiskolai Figyelő Plusz,* IV.évf. (1993) 1. sz. 130-136. p.

⁸ CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannonia Kiadó Alapítvány, 100-103. p. /Pannónia Könyvek./

⁹ 1912/LXV. tc. az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról.

¹⁰ 7000/1925. ME. r. a létszámviszonyok rendezése és az állami és vármegyei tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjait megillető illetményeknek, továbbá az említetteket, valamint mindazok özvegyeit és árváit megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása tárgyában.

¹¹ 929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről, és a 3000/1929. BM.r.

¹² 1939/II. tc. a honvédelemről.

¹³ 1912/LXV. tc. az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról.

¹⁴ 7000/1925. ME. r. a létszámviszonyok rendezése és az állami és vármegyei tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjait megillető illetményeknek, továbbá az említetteket, valamint mindazok özvegyeit és árváit megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása

¹⁵ 1873/II. tc. a kiszolgált altisztek alkalmazásáról.

¹⁶ 1912/LXV. tc. az állami alkalmazottak valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról.

¹⁷ 5630/1928. ME. r. az állami tisztviselőknek és egyéb alkalmazottaknak, valamint ezek hozzátartozóinak öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló 1928/XL. tc. végrehajtása.

¹⁸ PARÁDI: *A magyar rendvédelem-története.* 216-217. p.

¹⁹ Vö. 14. jegyzettel

²⁰ 1893/IV. tc. az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről.

²¹ 1938/XXXVII. tc. a közszolgálati tisztviselők korpótlékáról.

²² 2000/1940. PM.r. a közszolgálati tisztviselők korpótléka után járó nyugdíjról.

²³ 9000/1927. ME.r. az állami, vármegyei az államvasúti és az állami vas- acél és gépgyári tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjait megillető illetmények, továbbá az említetteket, valamint mindazok özvegyeit és árvaikat megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása.

²⁴ 1926. március 26. Minisztertanácsi határozat.

- V. fizetési osztályban 40%
- VI. fizetési osztályban 30%
- VII. fizetési osztályban 20%
- VIII. fizetési osztályban 15%
- IX. fizetési osztályban 10%
- X. fizetési osztályban 5%

²⁵ 1933. július 7. minisztertanácsi határozat Nem kinevezhető tisztviselők számára adományozás tilalma.

²⁶ Vö. 24. jegyzettel

²⁷ 31 820/1934. PM.r. a pénzügyőri altisztek rangsorolására.

²⁸ 8000/1940. ME.r. a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményei, továbbá a nyugdíjasok, özvegyek és árvaik ellátási díjai.

²⁹ 1912/XXXV. tc. az állami, vármegyei és államvasúti alkalmazottak családi pótlékáról és egyéb intézkedésekről.

³⁰ PARÁDI: *A magyar rendvédelem-története.* 214-215. p.

³¹ 3260/1930. ME.r. a Magyar Királyi Honvédség és egyéb fegyveres őrtestületek tagjainak pótdíja és egyéb intézkedések.

³² 6160/1938. ME.r. a rendőrségi pótdíj felemelése.

³³ 62 400/1930. BM.r. a Magyar Királyi Államrendőrségnél működési pótdíjak engedélyezése.

³⁴ 8000/1940. ME.r. a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményei, továbbá a nyugdíjasok, özvegyek és árvaik ellátási díjai.

³⁵ Vö. 14. jegyzettel

³⁶ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996. Osiris, 220-221. p.

Fontosabb jogszabályok

Törvények:

- 1873/II. tc. a kiszolgált altisztek alkalmazásáról.
- 1875/LI. tc. a közös hadsereg (haditengerészet) és a Magyar Királyi Honvédség egyéneinek katonai ellátásáról és egyéb intézkedésekről.
- 1881/LXXI. tc. a Magyar Királyi Csendőrség nyugdíjigényei.
- 1883/I. tc. a köztisztviselők minősítéséről.
- 1885/XI. tc. az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról.
- 1893/IV. tc. az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmasításának felemeléséről.
- 1897/XXIV. tc. az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról.
- 1912/XXXV. tc. az állami, vármegyei és államvasúti alkalmazottak családi pótlékáról és egyéb intézkedésekről.
- 1912/LXV. tc. az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árvaiknak ellátásáról.
- 1922/VIII. tc. a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felgyverzésének megállapításáról.
- 1928/XL. tc. az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról.
- 1929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről.
- 1930/XXVI. tc. a Magyar Királyi Honvédség és egyéb fegyveres testületek tagjainak pótdíjairól.
- 1931/III. tc. a honvédség, vámőrség, folyamőrség és csendőrség kötelekében szolgálatot teljesített legénységi állományú egyéneknek a köz- és magán szolgálatban alkalmazásáról.
- 1934/I. tc. a közszolgálati alkalmazottaknak és a honvédség tagjainak valamint mindezek hozzátartozóinak ellátását szabályozó rendelkezések módosításáról.
- 1936/VIII. tc. rendőrlegénységi és csendőrlegénységi betegsegélyezési alap létesítéséről.
- 1938/XXXVII. tc. a közszolgálati tisztviselők korpótlékáról.
- 1938/XXXVIII. tc. a közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok anyagi helyzetének családvédelmet szolgáló javításáról.
- 1938/XXXIX. tc. az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásaira jogosultak körének kiterjesztéséről.
- 1939/II. tc. a honvédelemről.

Rendeletek:

Kormányrendeletek:

- 4600/1906. ME.r. az állami alkalmazottak részére pótlékok engedélyezése.
- 5694/1907. ME.r. a 4600/1906. ME.r. módosítása.
- 3000/1917. ME.r. az állami és vármegyei tisztviselők, altisztek és szolgák magasabb összegű fizetés természetével bíró illetményekre igényt adó szolgálati várakozási idejének újabb szabályozása.
- 5000/1924. ME.r. az állami és vármegyei tisztviselők és egyéb alkalmazottak, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjai illetményeinek újabb szabályozása.
- 5100/1924. ME.r. az állami és vármegyei tisztviselők és egyéb alkalmazottak, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjai, nemkülönbén mindezek özvegyei és árvaik ellátási díjainak újabb szabályozása.
- 7000/1925. ME.r. a létszámviszonyok rendezése és az állami és vármegyei tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjait megillető illetményeknek, továbbá az említetteket, valamint mindezek özvegyeit és árvaikat megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása.
- 3000/1927. ME.r. a létszámviszony rendezését és az állami és vármegyei tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjait megillető illetményeknek, továbbá az említetteket, valamint mindezek özvegyeit és árvaikat megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása.

tetteket, valamint mindezek özvegyeit és árváit megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása tárgyában kiadott 7000/1925. ME.r. kiegészítése illetve módosítása, továbbá az állami és vármegyei altisztek és kiegészítő szolgálók létszámviszonyainak rendezése tárgyában

- 9000/1927. ME.r. az állami, vármegyei, az államvasúti és az állami vas- acél- és gépgyári tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjait megillető illetmények, továbbá az említetteket, valamint mindezek özvegyeit és árváit megillető ellátási díjaknak újabb szabályozása.

- 5630/1928. ME.r. az állami tisztviselőknek és egyéb alkalmazottaknak, valamint ezek hozzátartozóinak öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló 1928/XL. tc. végrehajtása.

- 3260/1930. ME.r. A Magyar Királyi Honvédség és egyéb fegyveres őrtestületek tagjainak pótdíja és egyéb intézkedések.

- 25 500/1930. PM.r. a pénzügyőri altisztekre vonatkozóan.

- 3300/1931. ME.r. az egyes fizetési osztályok B fizetési csoportjába tartozó állami, vármegyei, államvasúti, állami vas- acél- és gépgyári, állami kőszénbányászati tisztviselők részére személyi pótléknak engedélyezése.

- 1700/1932. ME.r. az állami és más hatóságoknál tényleges szolgálatban álló tisztviselők és rangosztályba sorozott havi díjasok mellékjárandóságainak szabályozása.

- 3000/1932. ME.r. az állam és az önkormányzatok személyi kiadásainak további csökkentése.

- 1400/1933. ME.r. az állam és az önkormányzatok személyi kiadásainak további csökkentése.

- 4100/1934. PM.r. a pénzügyőri altisztek rangsorolása.

- 7700/1934. ME.r. az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozása.

- 31 820/1934. PM.r. a pénzügyőri altisztek rangsorolása.

- 700/1935. ME.r. az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozásáról szóló 7700/1934.

ME.r. kiegészítése és módosítása.

- 3000/1936. ME.r. az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozása.

- 7000/1937. ME.r. a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményei, továbbá a nyugdíjasok özvegyek és árvák ellátási díjai.

- 5630/1938. ME.r. az állami és vármegyei altisztek és kiegészítő szolgálók létszámviszonyainak rendezéséről szóló 3000/1927. ME.r. értelmezése.

- 6160/1938. ME.r. a rendőrségi pótdíj felemelése.

- 9900/1938. ME.r. az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozása.

- 12 000/1939. ME.r. a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményeiről, továbbá a nyugdíjasok, özvegyek és árvák ellátási díjai.

- 5700/1940. ME.r. a honvédelmi kötelezettségeket teljesítő közszolgálati, köztisztviselői, közigazgatási és közüzemi alkalmazottak illetményeinek és egyéb jogviszonyainak szabályozása.

- 8000/1940. ME.r. a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményei, továbbá a nyugdíjasok, özvegyek és árvák ellátási díjai.

Miniszterei rendeletek:

- 16 742/1901. PM.r. a pénzügyigazgatás összes ágazatainál működő gyakornokok véglegesítésének megszüntetése.

- 1800/1919. PM.r. a pénzügyi altisztek illetményeinek szabályozása.

- 25 500/1930. PM.r. a pénzügyőri altisztek rangsortpótló névjegyzékbe csoportosítása.

- 62 400/1930 BM.r. a Magyar Királyi Államrendőrségnél működési pótdíjak engedélyezése.

- 62 836/1933. BM.r. az ideiglenes kinevezéseknek a pénzügyőri altisztek létszámában való megszüntetése iránt kiadott 5367/1881 PM.r. hatályon kívül helyezése.

- 4308/1938. PM.r. a közszolgálati tisztviselők korpótlékáról szóló 1938/XXXVII. tc. végrehajtásáról.

- 2000/1940. PM.r. a közszolgálati tisztviselők korpótléka után járó nyugdíjról.

Minisztartanácsi határozatok:

- 1926. március 26. az állami tisztviselők cím és jellegadóományozása.

- 1931. június 11. kiszolgált állami tisztviselők nyugállományba helyezése tárgyában.

- 1933. május 26. a címadományozási javaslatok előterjesztése idejének meghatározása

- 1933. július 7. nem kinevezett tisztviselők számára címadományozás tilalma.

- 1934. június 11. az állami tisztviselők részére a IX. fizetési osztályú állás címének és jellegének adományozása.

- 1935. június 21. az 1931/III. tc. (A honvédség, vámőrség, folyamőrség és csendőrség kötelékében szolgálatot teljesítő legénységi állományú egyéneknek a köz- és magánszolgálatban alkalmazásáról) egységes végrehajtása

Magyarország felszabadítását követően az új kormányzat egyik legfontosabb teendője a közbiztonság, közrend helyreállítása volt, ami nem kis feladatot jelentett, hiszen a II. Világháború befejezésekor a korábbi évtizedekre jellemző erős, szervezett rendőrség fellazult, egy része az új kormány számára politikailag megbízhatatlanná vált, a vidék közbiztonságát felügyelő, ott rendet tartó csendőrség, mint szervezet megszüntetésre került, a csendőrség tagjait, tisztjeit a kollektív bűnösség kimondása miatt az új országos rendőrség szervezésébe, létrehozásába nem vették át és a szervezet feloszlásával együtt kivonásra került az egyenruházatuk is.¹

Mindezek mellett elsősorban a fővárosban megjelentek a fosztogatók, vetkőztetők, akiknek a felszámolására korábbi rendőri tapasztalattal nem rendelkező, ugyanakkor megbízható embereket neveztek ki nyomozóknak, rendőröknek, mint például az azóta legendássá vált R csoport tagjait, akik civil ruhában teljesítettek éjjel nappali szolgálatot átmeneti időre az egyenruhás orosz katonákkal együtt.

Az új helyzetben ezért dr. ERDEI Ferenc belügyminiszter átmeneti intézkedésre kényszerült az 1945 októberében kiadott rendelet a magyar államrendőrség egyenruházati és felszerelési szabályzatáról, magán viseli mindazon jegyeket, amelyek az országra a II. Világháborút követően jellemzőek voltak.²

Az új egyenruházat nemcsak formájában, hanem az azt megelőző több mint 3 évtizedben megszokott színben is változást hozott. Míg korábban a sötétkék és a fekete szín dominált, az új egyenruha színe galambszürkére változott, amit azonban megfelelő mennyiségben gyártani még nem lehetett, ezért annak beszerzéséig lehetőség volt sötétebb szürke anyagból készített egyenruha viselésére is. Az átmeneti anyagok beszerzése is központi hatáskörbe került és csak az abból készült ruházati cikkek használata volt megengedett.³

Ugyancsak átmeneti intézkedésként az egyenruhával való ellátásig a megújult Magyar Államrendőrség állományába tartozók azonosítására, közterületen történő fellépése érdekében karszalag került rendszeresítésre. A rendszeresítés kapcsán szabályozták a karszalag színét, méretét, továbbá a karszalagon alkalmazott jelzéseket. Ennek megfelelően a piros-fehér-zöld színű karszalag 12 cm. széles lehetett, amelyre egy 6×22 cm-es fehér mezőben 3,5 cm-es nagyságú fekete betűvel a „Rendőreg” felirat volt olvasható. A felirat előtt – ugyancsak a fehér mezőben – egy 5×5 cm-es nagyságú négyyszögletű alátét hajtóka posztóra egy 3,5×3,5 cm-es búzavirág kék színű posztót varrtak fel, amelyen a megfelelő rangjelzések kerültek elhelyezésre. Az alhadnagyi rendfokozattól felfelé arany színű, a tiszthelyetteseknél ezüst színű, míg a rendőröknel és az ideiglenes minőségű rendőröknel pedig fekete színű megkülönböztetéssel.⁴

Az új szabályzat rendelkezett a közterületi szolgálatot ellátók egyedi megkülönböztetésének változtatásáról is. Ennek megfelelően azonnali hatállyal megszüntették a derékövön még 1908-ban bevezetett szám viselését. Helyette a rendőr tiszthelyettesek és rendőrök részére szolgálati jelvényt rendszeresítettek, amelyet mind a rendes, mind a rendkívüli szolgálat alkalmával viselni kellett. A jelvény helye ekkor még mind zubbonyon, mind köpenyen a jobb mellen a zseb felett, illetőleg a zsebfedő magasságában volt.⁵

Az új szolgálati jelvény fémből (vasból, acélból vagy alumíniumból) készült, fektetett téglalap alakú, 6 cm hosszú és 3,5 cm széles volt. Az egyedi azonosítási számok a szám alakjának megfelelő lyukasztással kerültek a jelvényre. A számok magassága 1 cm, vastagsága 0,2 cm volt. A jelvény széleit 1 cm vastagságban balról tölgy, jobbról cserfaág övezte, amelyek alul, középen száraikkal keresztelték egymást. A jelvény felső részén középen keresztben 2 cm szélességben keresztbe fektetett kardokon nyugvó pajzs volt látható.⁶

Ezen felül a határrendőrségi, a folyamrendészeti és a légiforgalmi rendészeti szerveknél dolgozó tisztek, tiszthelyettesek, rendőrök és hivatali altisztek részére megkülönböztető jelzés került bevezetésre kürt, horgony kötéllal, illetve pajzson álló kifeszített szárnyú turulmadár formájában, amelyet a zubbony illetve a köpeny bal felső karjának közepére kellett rávarrni. A megszüntetett derékszj helyett csattal és vállszíjjal ellátott fekete lakkbőr derékszjkat rendszeresítettek. A nyersanyag beszerzésének lehetetlensége miatt azonban a derékszj és a vállszj átmenetileg barna színű bőrből készült, a katonai vállszijas derékszjval megegyezően. Bár a szabályzat hatályba lépett – megfelelő posztó hiánya miatt – nem volt lehetőség az elrendelt hajtókák, szegélyek felvarrására sem a zubbonyon, sem nadrágon, sem a köpenyen.⁷

Az országos ellátatlanság miatt ezért a szabályzat megengedte, hogy a személyi állomány azon tagjai, akik korábban is rendelkeztek rendőrségi ruházati és felszerelési cikkekkel, azokat 1948. december 31-ig használhassák azzal a megkötéssel, hogy azt csak belső szolgálatban, vagy külső szolgál-

lat esetén zárt rendben kivonulásoknál, illetve gyakorlatoknál viselhették. Ez esetben azonban csak akkor ha az egységes megjelenés biztosítható volt. Ez a lehetőség csak a tiszthelyettesekre és a legénységi állományúakra vonatkozott és zárt rendben sem lehetett a korábbi és a későbbi rendszeresítésű ruházatot keverni.⁸

A tisztek esetében is külön tilalom volt a régi és új ruházati cikkek keverésére, azokat vegyesen viselni nem lehetett.

Az új egyenruházat az övcserén kívül más – a korábbi hagyománytól eltérő – változásokat is tartalmazott. Rendszeresítésre került az a tányérsapka, amit korábban csak a gépkocsivezetők viselhettek. Az új tányérsapka az egyenruhával azonos színű galambszürke szövetből készült, fekete bőr ellenzővel. Jellegzetessége az elől magasított fejrész, amelyen az eddigi legnagyobb méretű magyar rendőrségi sapkajelvényt helyezték el. A jelvény magassága 9 cm, szélessége 6 cm volt, amelyen egy 3,5 cm magas és 3 cm széles pajzs, felette pedig háromágú csillag volt található, melyet két oldalról ágdíszítés övezett. A pajzson vízszintesen elhelyezett piros-fehér-zöld nemzeti szín volt látható. A sapkajelvény tiszteknél aranyozott, tiszthelyetteseknél ezüstözött fémből, a rendőröknél pedig bronzból készült. Vélhetően ez az általános tányérsapka mérettől eltérő magasság a viselő rendőr kimagaslását jó felismerhetőségét szolgálta, hasonlóan a korábban rendszeresített sisakhoz.⁹

A zubbony szabása is új volt, bár a zárt gallér továbbra is megmaradt mind a zubbonyon, mind a köpenyen. Továbbra is rendszeresítésre került, igaz immár galambszürke színnel a pantalló, valamint a csizma(lovagló)nadrág. Szolgálaton kívül átmenetileg engedélyezve volt a fekete nadrág viselése is. A nyári öltözet vékonyabb anyagú vászonból vagy zsvolyból készült és a galambszürke szín mellett fehér anyagból is készülhetett. Minden rendőr részére posztóból vagy szövetből készült körköpenyt illetve csuklyával ellátott esőköpenyt rendszeresítettek. Az egyenruhához télen sötétszürke anyagból készült fülvédő is viselhető volt. Megmaradt a korábban használt fekete gumibetétes (cúgos) cipő, a fekete csizma, valamint bevezetésre került a fekete magas szárú fűzős cipő.¹⁰

Az egyenruhán viselt hajtókák színei a különböző állománycsoportba soroltakat jelezték. Az I. állománycsoportnál az alapszín a meggypiros, a II/A-nál ibolyakék, a III-nál fekete bársony, a IV-nél barna, az V.-nél sötét lila, míg a VI.-nál papagáj zöld volt. Mindegyik esetében a rákerülő hajtóka színe a búzavirág kék.¹¹

Dr. ERDEI Ferenc belügyminiszter 1945. október 29-én kelt rendeletében meghatározta azt, hogy – a rendelet hatályba lépését követően – az államrendőrség kinevezett és egyenruha viselésre kötelezett tagjait természetbeni ruhaellátásban kell részesíteni. A II/B. állománycsoportba sorolt nyomozótisztek egyenruhát sem szolgálatban, sem szolgálaton kívül nem viselhettek, részükre ruházati járulékot, valamint egyrendbeli polgári ruházati jogosultságot állapítottak meg. Mindazok, akik korábbi egyenruhájukat viselték, az új egyenruházattal történő ellátásukig ruházati járulékot kaptak 1945. november 1-jét követően.¹²

A miniszter által kiadott szabályzat viszonylag gyorsan, néhány hónapon belül több pontjában is módosításra, illetve kiegészítésre került.

Így 1946. június 4-i hatállyal dr. SZEBENYI Endre miniszteri osztályfőnök megtiltotta az 1908-ban rendszeresített rendőrségi sisak használatát, bár eredetileg annak kihordási ideje 1948. december 31. tartott. Ennek megfelelően ezt követően a „Zrínyi” sisakot tehát sem szolgálatban, sem szolgálaton kívül viselni nem volt szabad. Helyette mind szolgálatban, mind díszelgésen a rendszeresített tányérsapkát kellett viselni. Ezzel az intézkedéssel gyakorlatilag megszűntek azok a jellegzetes ruhadarabok és kiegészítők, amelyek a magyar rendőrt az azt megelőző közel négy évtizedben Európában egyedivé, különlegessé tették és a magyar rendőrség egyenruházata egyre inkább alkalmazkodott stílusában, rendfokozatjelző vállapjában az országot ekkor erősen befolyásoló szovjet egyenruha kultúrához mint azt majd a későbbiek során látni fogjuk.

Ugyancsak dr. SZEBENYI Endre módosította, illetve egészítette ki 1946. május 28-án kelt rendeletével a mindössze néhány hónapos szabályzatot.¹³

Vélhetőleg praktikussági okokból módosították a szolgálati jelvény viselésének helyét, az a jobb mellről a bal mellre került a zubbonyon a bal felső zseben, míg a köpenyen a zseb magasságában kellett viselni. Valószínű, hogy a vállon viselt puska hordszíja rendszeresen beleakadt a jelvénybe akár le is szakítva azt.

Újabb megkülönböztető jelzéseket rendszeresítettek a köztársasági elnöki osztag (Kossuth címer közepén hegyével felfelé álló karddal, mely felett nagy G betű található, amelyet kiterjesztett szárnyú turulmadár tart karmaiban, valamint galambszürke színű mell- zsinórdísz hurokrésszel magzsinórból és két darab magból. Mindez tiszteknél arany, tiszthelyetteseknél ezüst színű), a rendőrségi zenekarok (zenei líra egy 8 cm. oldalméretű egyenlőszárú háromszögben) valamint a gépkocsizó rendőri sze-

mélyzet (stilizált kettős szárny közé fogott kormánykerék, mely felett lombozat közé helyezett kisméretű Kossuth címer található) tagjai részére. Míg az osztag tagjai azokat a zubbony bal felső zsebén, a zenészek és a gépkocsizók a bal felső kar közepén viselték ezeket.¹⁴

Ezen rendelet megszüntette a közel 70 évvel azelőtt rendszeresített szolgálati kard viselését. Ettől kezdve kardot csak a kivonuló csapatok parancsnokai viseltek. A vállszíjas derékszíj, illetve az átmenetileg használt derékszíj viselete már csak szolgálatban volt kötelező.¹⁵

A tányérsapka bőrellenzője ettől kezdve nem fekete, hanem szürke lett, és a korábban említett szokatlanul magas homlok rész magassága is 3 cm-rel csökkent. Ezzel egy időben új sapkajelvény került rendszeresítésre, szélességét és magasságát tekintve egyaránt 4,5 cm-rel. A nemzeti színű stilizált pajzsot tartalmazó jelvényt ágdíszítés övezte, a pajzs középrészét egy, a pajzsra fektetett háromágú csillag takarta. A zubbonyról attól kezdve mellőzték a háromszög alakú alátét hajtókát, valamint megszüntették a háromágú fémcillag viselését. Hogy az őrszemélyzet válláról a puskaszíj ne csússzon le, a jobb vállon válltekereszt rendszeresítettek a szolgálati időre, amely bármikor cserélhető volt a vállszalaggal. Ezzel a megoldással már korábban az I. világháború idején, illetve azt követően is találkozhattunk. Rendelettel megtiltották a fekete nadrág szolgálaton kívüli, valamint a gumibetétes (cúgos) cipő viselését a kihordási időn túl.

Végül a rendelet megszüntette az állománycsoportokat jelző kettős színű hajtóka viselését.¹⁶

Nem sokáig maradt változatlan az egyenruházati és felszerelési szabályzat annak ellenére, hogy korábban 1948. december végéig engedélyezték – egyes kivételekkel – a régi egyenruházat viselését, illetve hogy az újonnan előírt egyenruházati cikkekkel sem sikerült teljes mértékben ellátni a jelentős mértékben megújuló rendőrségi személyi állományt.

Dr. SZEBENYI Endre belügyminisztériumi államtitkár 1947. július 5-én kelt rendeletével új egyenruházatot és felszerelést rendszeresített. Azonban – a megfelelő anyagi eszközök hiányában – ekkor sem lehetett biztosítani minden cikkre a gyártási háttérrel, ezért a rendeletben foglaltak megvalósítására türelmi időt kapott a személyi állomány.¹⁷

A változtatások közül az egyik legjellegzetesebb egyenruházati cikk a rendőrsisak volt, ami egyébként a mai napig az egyik legrövidebb „életű” rendőri felszerelési cikk. A gyűjtők körében – ritkasága miatt – komoly értéket képvisel. Az új rendőrsisak az egyenruhával megegyező szürke színű, gyapjú nemezsből készült, ovális félgömb alakú fejfedő volt. A sisak korántsem idézte elődje a Zrínyi sisak tekintélyét, magasztosságát. Inkább emlékeztetett a világháború során rendszeresített francia mintájú rohamsisakra. Karhatalmi célra – a szolgálati sisakkal azonos színben és formában ugyan – de acéllemezből is készült sisak, amelyhez a sisak alá felvehető bőrsapkát is rendszeresítettek. A nyári megre is gondoltak a tervezők, ekkor vászon és parafa anyagból készült – a nyári vászonruha színével megegyező – sisakot viselhetek a rendőrök.¹⁸

A tányérsapkát ettől kezdve szürke bőrellenzővel készítették, amely a zubbony színével megegyező szövetből készült, továbbá ovális tetejű és magas elejű volt. A tányérsapka felszereléséből egyértelműen megállapítható volt, hogy viselője mely rendfokozati csoportba tartozik. Míg korábban a rendőrsapkák és sisakok csak a tisztikar valamint a tiszthelyettesi és közrendőri megkülönböztetést jelezték az új tányérsapkák alapján már fel lehetett ismerni, hogy legénységi, tiszthelyettesi, főtiszt, törzstiszt vagy altábornagyi illetve vezérőrnagyi rendfokozata van viselőjének.¹⁹

A rendőrségi jelvény a jellegzetes és ugyancsak rövid ideig használt háromágú kék csillagot tartalmazta, amely alapja egy keresztbe fektetett puská és kard volt, amelyet nemzeti színű pajzs fedett le, két oldalon babérkoszorú fogta közre. A háromágú csillag a demokrácia ellenségei ellen folytatott küzdelmet jelképezte. Bár hivatalos utalás nincs rá, ma is úgy tartják, hogy a jelképet az akkori országos rendőrfőkapitány, MÜNICH Ferenc „hozta” magával a spanyol szabadságharcból, amelyben ő maga is részt vett. A ma már csak „mercedesz jelnek” nevezett háromszög csak néhány évig jelent meg a rendőrségi felszereléseken, korábban hagyománya nem volt és a későbbiekben sem került vissza semmilyen formában a rendőrség jelképrendszerébe. Az új sapkajelvény 40×45 mm-es nagyságú volt, a sisakjelvény pedig 50×55 mm-es. A tányérsapkán és a rendőrsisakon viselt jelvény valamennyi rendfokozatú rendőr számára egyforma kivitelben készült, a háromszög színe kék volt, itt a tisztek és tiszthelyettesek esetében különbség nem volt. Újdonság volt a zubbonyok szabása is, hiszen közel 7 évtized után nyitott galléros fazon került rendszeresítésre a korábbi zárt nyakú zubbony helyett a legénység, a tiszthelyettesek és a tisztek esetében egyaránt. A zubbonyt mindig begombolva, inggel, nyakkendővel kellett viselni.²⁰

A nyári ruházat színe galambszürke volt, szintén nyitott, kihajtásos fazonú zubbonyal, ami a téli posztó anyaggal szemben zsávolny anyagból készült. Minden évszakban szolgálatban galambszürke inget, ünnepi alkalmakkor fehér inget, mindkettő esetében matt, sötétszürke gyapjúból készült nyakken-

dőt viseltek a rendőrök. A zubbonyhoz pantalló nadrág járt tiszteknek és legénységnek egyaránt. Továbbra is rendszeresítésre került a lovaglónadrág, a téli köpeny, valamint esős időre a galambszürke, vízhatlanított anyagból készült bő esőköpeny.²¹

Az új egyenruhához a rendőrök marhabőrből készült bakancsot, fekete fél illetve magasszárú cipőt, rövidszárú csizmát (csak tiszthelyettesek és legénység esetében) valamint magas puhaszárú fekete tehénbőr csizmát viseltek a szolgálat jellegének megfelelően. Bevezetésre került a szürke vászonból készült, egybeszabott munkaruha is (overall). A zord, hideg téli időjárás miatt téli „óvócikket” is rendszeresítettek, mint például a kötött ujjas gyapjú mellényt nyitott nyakrésszel, a szőrmevel bélelt szürke posztómellényt, az őrszolgálatra készített „botost” ami nemezből vagy halinából készült bőrtalppal, amibe az őrszemélyzet a csizmájával beleállt, érmelegítőt, szőrmevel bélelt fejes kesztyűt, bundát, szőrmevel bélelt fekete szőrmegalléros bundát, sötétszürke gyapjú vagy posztósálat, illetve szürke anyagból készült fülvédőt.²²

A tisztek és tiszthelyettesek részére engedélyezett volt a körköpeny viselése, a fekete lovaglónadrág is. Szolgálaton kívül műselyemből vagy selyemből készült előrekötött nyakkendőt viselhettek.

A korábbi megkülönböztető jelzések mellett megjelent a központi kiképző zászlóalj jelzése két makkal ellátott hátrahajló hármastölgyfalevél formájában, valamint az őrsparancsnoki jelzés, amit az állománycsoport-jelzés fölött viseltek egy bronzos arany színű sima kisgomb formájában, továbbá a járőrvezetői jelvény, ami egy 4 cm átmérőjű fémből készült kör alakú jelvény volt. A jelvény alapját óarany színű, stilizált csillagsugarakkal díszítették, amelyeken a jelvénnel egyező nagyságú, háromágú kék zománcozott csillagot helyeztek el. A középmezőbe helyezett nemzeti színű pajzsot széles zöld babérkoszorú övezte, amelynek alsó felében fehér alapon fekete betűkkel „járőrvezető” felirat volt olvasható. A zenenövendékek esetében a tányérsapkán és a sisakon a rendőrségi jelvényt bronzos arany színű lant helyettesítette.²³

A II. világháborút követően a hiányzó létszám pótlására – a korábbi hagyományoktól eltérően – a hivatásos állományba nőket is felvettek. Először elsősorban forgalomirányítási feladatokra, később már más szakmai feladatokat – ifjúságvédelem, igazgatásrendészet, bűnügyi szolgálat – is elláttak. Miután korábban női egyenruha nem volt, a frissen felvett rendőrnők egyenruhával történő ellátása megoldatlan volt, amivel kapcsolatban egy idő után a képviselőjükön keresztül panaszt tettek a belügyminiszternél. Panaszukat elfogadták és részükre is egyenruhát terveztek, amelynek szabályozása már ebben a rendeletben is megjelent. Így a férfiakéval azonos anyagból és színnel került bevezetésre a női tányérsapka, a kihajtásos, női szabású, nyitott nyakú zakó, amely mellrészén már zseb nem volt található, a női szoknyanadrág és szoknya a női ingblúz, valamint először a rendőrség történetében a hosszú valamint térdharisnya. A köpeny is nőies, baloldalra való gombolással készült, és megjelent a lapos sarkú, csattal ellátott magas szárú fekete női cipő. Szolgálatban nyakba akasztható, barna színű tehénbőrből készült szolgálati táskát viseltek és természetes színű bőrből készített 4 cm. széles díszcsattal ellátott női derékszíjat kaptak. Nyáron zsávolyból készült zubbonyt és szoknyát hordtak.²⁴

Átmenetileg 1948. december 31-ig a zártgallérú zubbonyokat is viselni lehetett, de a rendfokozati jelzéseket már ott is a vállon kellett viselni és nem a galléron mint korábban.

Kardot a lovas rendőrök viselhettek és csakis a lovon, leszállás után azt azonnal le kellett csatolni.

1948. január 30-án újabb megkülönböztető jelzést vezettek be ezúttal az akkor alakult Rendőraadémia hallgatói részére az egységes szellem kialakítása céljából. A jelvényt csak a hallgatók viselték, a tanárok nem. A kék háromágú csillagot két oldalról cseresznye, illetve babérkoszorú fogta közre. A csillagon középen egy fehér lapoldalú, óarannyal szegélyezett nyitott könyv volt látható, oldalain „RA” betűkkel.

Két héttel később RAJK László belügyminiszter rendszeresítette a rendőr őrvezetői rendfokozatot.

Még abban a hónapban apróbb módosítások születtek. A változtatásokat rendeletben foglalták össze. A módosítások közé tartozott, hogy a bunda szőrmegallérja feketéről szürkére változott, annak használatát csak kifejezetten a nagyon hideg időjárásban engedélyezték, bevezették a lovas alakulatok tagjainak megkülönböztető jelzését egy patkó formájában, amelyben egy hosszú kard volt keresztbe fektetve. Szabályozták a vállszijas derékszija viselését.²⁵

1948. június 19-én szabályozzák a zubbony nélküli ing viseletét. Ettől kezdve a meleg időjárás esetén június 1-jétől szeptember 30-ig természetesen mindig teljesen begombolva és tisztán, gyüretlen állapotban a megfelelő rendfokozati jelzéssel ellátva lehetett viselni, a rendszeresített nyakkendővel együtt. Tilos volt zubbony nélkül az ingviselet színházakban, előadásokon, felügyeleti szolgálatokon, a díszkivonulások alkalmával, valamint minden szórakozás alkalmával, ahol az ott megjelenő civil közönség is kabátot, zakót viselt.²⁶

A szigorú szabályozások közepette érdekes színfolt az a BM rendelet, amely a szolgálati esőköpenyek szabálytalan használatáról és csonkításának megtiltásáról szól 1948 októberében. A rendelet szerint ugyanis különösen a tisztek, a részükre kiadott esőköpenyt nem rendeltetésszerűen használták, azt részben megcsonkították vagy átalakították. Ennek oka a miniszter szerint az egyéni tetszetőség és hiúsági szempontok voltak. Ezért kellett ilyen magas szintű szabályzásban az átalakítást, testhez igazítást fegyelmi felelősség terhe mellett megtiltani.²⁷

1948 novemberében nőiesebb, könnyebb anyagból készült tányérsapkát vezetett be a miniszter a nők részére, igazodva a korábbi férfias tányérsapkával kapcsolatos jogos észrevételekhez. Ugyancsak a nők érdekében BM rendelet szabályozta a nyomozóként dolgozók ruházati ellátását és rendelkezett arról, hogy a nőket a velük egy állománycsoportba sorolt férfiakkal azonos elbánásban és elbírálásban kell részesíteni.²⁸

Miközben a korábbi egyenruhák kihordási határideje lassan lejárt, az új ellátást a Belügyminisztérium folyamatosan ellenőrizte és igyekezett elérni, hogy a határidőnek megfelelően a ruházat átalakítása, megvarratása elkészüljön. Ezt rendelet útján is szabályozta. Ennek ellenére nem sikerült a megfelelő mennyiségű új szabású zubbonyal ellátni az állományt, ezért 1948 decemberében a korábbi miniszteri rendelet módosításra került és a zárt gallérú köpeny és zubbony kihordási ideje 1949. december 31-re változott.²⁹

KÁDÁR János belügyminiszter 1949. március 1-jétől a rendőrségből kivált államvédelmi hatóság állományába tartozók részére új, tábori-zöld egyenruhát rendszeresített. Ugyancsak ez év áprilisában a tányérsapkához szürke bőr, csatos álszíjat rendszeresítettek. Április hónapban bevezették a polgári ruhát viselő rendőr férfiak és nők ruhautalvány-rendszerét, mely szerint az állami áruházak kijelölt fiókjaiban a részükre kiadott utalvány ellenében vásárolhattak civil ruhát. Az utalványon már a rendfokozatot és a beosztási helyet tilos volt feltüntetni, így vásárlója megőrizhette inkognitását.³⁰

1949 októberében megszüntették a „nőies” derékszíj használatát és attól kezdve a nők is csak a férfiaknál rendszeresített vállszíjas derékszíjat, valamint a legénységi derékszíjat hordhatták. 1949. november 3-án dr. ZÖLD Sándor államtitkár az addigi tányérsapka helyett kerekített, a zubbonyal egyező szövetből készült fénytelen szürke bőrellenzős tányérsapkát rendszeresített. Ettől kezdve új rendőrségi jelvényt kaptak a rendőrök, a jelvény búzakoszorú és redőzött nemzeti színű szalag között vörös csillagot ábrázolt kék mezőben. A csillag alatt keresztbe fektetve a csillag alsó két szárával párhuzamosan két puská volt látható. Mérete 40×40 mm volt. Ezzel megegyező volt a rendőrség új sisakjelvénye is, mindkét esetben rendfokozattól függetlenül. A jelvényváltással egy időben cserélni kellett az egyenruhához rendszeresített gombokat a zubbonyon, a köpenyen és a sapkán, illetve a sisakon egyaránt. Az új gombon a korábbi háromszög helyett az akkori népköztársasági címre volt látható. Ezzel megkezdődött a rendőrségi egyenruha viselet történetében a „Rákosi címeres” időszak.³¹

December 3-án eltörölték a rendőrségi szolgálati jelvényt, mind a tisztek, mind a tiszthelyettesek és legénység tekintetében. Ettől kezdve a szolgálati minőség megjelölését a derékszíj, illetve vállszíjas derékszíj viselése szolgálta, amit attól kezdve csak pisztolytáskával illetve tölténytáskával lehetett hordani. Ezzel egy időben rendszeresítésre került az acélszürke, alumínium drót pamutfonalra sodort jelsíp zsinór, amelyet a tiszthelyettesek és a legénység minden fajta szolgálatban köteles volt viselni, míg a tisztek csak a zártrendű kivonulás alkalmával, valamint ha a szolgálat sajátossága azt megkívánta. A jelsíp zsinór azonos kivitelezésben készült minden állománycsoport esetében. Módosították a járőrvezetői jelvényt is, amelynek alapját sötét bronzos arany színű stilizált sugarakat ábrázoló díszítés alkotta, amelyen ötágú vörös csillagot helyeztek el. A csillag közepén búzakoszorú, ennek alsó felében félkörben kék alapon aranybetűvel „járőrvezető” felírás volt olvasható. 1950 februárjában megszüntették a rendőri tányérsapkák paszományait és módosították a rendfokozati jelzéseket. A rendelet szerint az ország egész területén az új rendfokozati jelzéseket 1950. március 15-ig be kellett vezetni, a tányérsapkákról a paszományokat pedig azonnal le kellett szedni.³²

A gyalogos rendőrség részére díszelgésekhez, a kivonuló csapatok parancsnokainak, valamint a lovas rendőröknek februárban újfajta szolgálati kardot rendszeresítettek 50. M. „Kossuth” kard néven, e szálfegyvert hasonló feladatokra a Magyar Köztársaság rendőrségénél a mai napig is használják.

1951 új fordulatot hozott a rendőrség egyenruha történetében. Április 21-én KURIMSZKI Sándor rendőr vezérőrnagy új, bár neve szerint csak ideiglenes egyenruházati és felszerelési szabályzatot adott ki, amely alapjaiban változtatta meg az addig épphogy országos szinten egységesített és bevezetett rendőr viseletet. Az színében és részben anyagában, valamint jelképrendszerében egyaránt változó egyenruházat tökéletesen illeszkedett az országban kialakult politikai hangulathoz. Mint a korábbi – 1908-as vagy 1945-ös változások – az 1951-es is politikai, felső szintű döntés eredménye, mely célja

ez esetben többek között a Szovjetunió vezette, szocializmust építő béketáborhoz való tartozás kifejezése volt.³³

Bevezetésének ideológiájában fellelhető az élet minden területén megjelenő azon gondolat, mely szerint minden magyar állampolgár mindig minden körülmények között legyen büszke adott munkahelyére, a szocialista „termelések”, eredményeire, ez esetben a magyar rendőr arra, hogy a dolgozó nép rendőrségének egyenruháját viselheti, mely tény váltson ki minden rendőrből büszkeséget és vegye azt kitüntetésnek.

Megjelent a napjainkban szervezeti imázs néven tanított „PR” fogalom, mint tartalmi elem is. A változást indokló tábornoki bevezető szerint: „Az egységes szervezeti megjelenés a dolgozó nép rendőrségének egyöntetű öltözködésén keresztül érvényesül...”. E ma is érvényes gondolkodásnak megfelelően az egyenruha tiszteletet, megbecsülést és tekintélyt kellett hogy szerezzen a rendőröknek, akiktől elvárando volt, hogy öltözködésükkel is kivívják a dolgozó nép szeretetét, megbecsülését. A bevezető elítéli a gondozatlan ruházatú és hanyagul öltözködő testületi tagokat, akik ilyen magatartásukkal méltatlanná válnak a dolgozó nép bizalmára, az egyenruhára. Ezzel a belső öntudat fokozását is el kívánták érni a változtatást eldöntő politikusok. Az egyenruhán, a jelvényeken, váll-lapokon és a rendfokozati jelzéseken az ötágú csillag már tudatosan a proletár nemzetköziség eszmeiségét közvetíti, elvárva a szocializmus építésének védelmében a fokozott helytállást. Ugyancsak a kor üzenete a takarékoság és a gondos használat a szocializmus tevékeny építése érdekében, ami egyébként beépült a rendőri eskübe is a rendőrségi és más népi vagyon megőrzése illetve megőriztetése jegyében.³⁴

Az új egyenruha színe acélkékre változott, ami a különböző időben és céllal használt egyenruhazati cikkeknek megfelelően posztóból, fésűs-szövetből vagy sávoly anyagból készültek. A tányérsapka esetében a tetőrészt és az oldalrészt, valamint az oldalrészt és a fejrészt piros posztószegély (paszpol) választotta el egymástól. A szemernyő és az állszíj fekete bőrből vagy műbőrből készült. Az állszíjat középen csattal rögzítették. A közlekedési forgalom irányítói, valamint a folyam- és légirendészet területén dolgozó rendőrök tányérsapkája fehér vászontető rátéttel készült, amely cserélhető illetve lehúzható volt. Ezen a rátéten piros szegélyezés nem volt. A tábornoki sapkák karimája vörös posztóval volt bevonva és az állszíj helyett hármass fonatú aranyzsinórral látták el. A zsinór felett 20 cm hosszú aranyzállal hímzett, kétszárú 11–11 levelű tölgyág volt a megkülönböztetés. A tábornokokon kívül a tányérsapka valamennyi rendfokozatú női és férfi rendőr esetében azonos volt.

A rendelet szabályozta a tányérsapka viselési módját is szolgálatban és szolgálaton kívül egyaránt.³⁵

A megújult rendőrségi jelvény dombormű kidolgozással sárgás-arany színű fémből készült. Viszonylag nagy, 40 mm széles illetve magas jelvény búzakoszorú és redőzött, nemzeti színű szalag között vörös csillagot ábrázolt kék mezőben. A csillag alatt – annak alsó két szárával párhuzamosan – két keresztbe fektetett puská volt látható. A csillag meghatározó szerepet kapott a jelvényben, sugara 17 mm-es volt. A tűzzománccal készült jelvény rendfokozatra való tekintet nélkül azonos kivitelű volt. A tábori sapkán egy kisebb szélteben és magasságában mindössze 20–20 mm-es, de egyébként mindenben megegyező jelvényt viseltek. Az egyenruhára sárgás-arany színű gombok kerültek, közepükön a Népköztársaság címerének domború kiképzésével.³⁶

Az új egyenruha zubbony acélkék színű posztóból, fésűs szövetből vagy sávolyból készült, ismét zárt nyakú változatban, lehajtott gallérral. Míg a posztó és fésűs szövet zubbony külső, a sávoly zubbony rejtett gombolással készült. A tábornokok zubbonyára 2 mm széles skarlátvörös szegély került az új toldalék végére. A zubbonyokra a váll-lap felgombolása céljából 8 mm szélességű bújtatót varrtak.

A forgalomirányítók és a folyam- és légirendészeti rendőrök időjárás függvényében fehér vászontető készült rejtett gombolású zubbonyt is kaptak, amit azonban csak a tényleges szolgálat idején viselhettek.

A nők zubbonya mindössze gombolásában tért el, ami ellentétes volt a férfiakéval, illetve nem varrtak felső zsebet rá. Továbbra is megmaradt a puskával szolgálatot ellátók részére a válltekercs, amelyet a jobb vállon lévő váll-lappal cseréltek le a szolgálatukat puskával ellátó rendőrök.³⁷

Az új szolgálati pantalló színe és anyaga a zubbonyéval megegyező volt, és a tábornokokat kivéve minden rendfokozatot viselő esetében megegyezett. A tábornokok pantallója a saját sávoly pantallójuk kivételével lampasszal készült.

Ez a különbség jellemzi a lovaglós nadrágot is, amely szintén az ellátmány része volt minden rendőrnek. A nők részére egyszerű szabású, sima ránc nélküli szoknya készült a zubbonyuk anyagából.³⁸

Változott a köpeny színe is, acélkék posztóból, felgombolható gallérral készítették, hátán derék–magasságban piskóta alakú derékszalagot erősítettek fel két köpeny gombbal. A tisztéknek a köpeny végig, az alacsonyabb rendfokozatúaknak csak derékig volt bélelve. A tábornokok 2 mm. széles skar-

látvörös szegélyt kaptak pluszban ezen ruházatukra. Viselését október közepétől április közepéig rendelték el általános helyzetben. Ez az időtartam egyébként a mai napig megfelel a hivatalos téli fűtési szezonnak. A nők férfias szabású köpenye mindössze az ellenkező oldalra történő gombolással különbözött.³⁹

Esőköpenyt is kaptak a rendőrök, amely acélkék színű, vízhatlanított anyagból készült, legombolható csuklyával, gallérján rendőrségi hajtókával.⁴⁰

A tiszteknek puha szárú, fekete borjú vagy marha boxbőrből készült sertésbőr béléssel ellátott csizmát adtak szegelt talppal, beépített orr- és sarokvassal. Az alacsonyabb rendfokozatúak csizmájának fejrésze fekete zsíros marhabőrből, míg szára bőrből vagy impregnált, feketére festett vászonból készült. A lovagló csizmára sarkantyú bőrt varrtak. A pantallóhoz fekete boxbőr félcipőt, vagy ugyancsak fekete dupla talpú szegelt egész cipőt rendszeresítettek. A nők félcipője sima felsőrésszel és lapos sarokkal készült fekete bőrcipő volt, valamint magasszárú fűzős cipővel is ellátták őket ugyanazon anyagból. A női rendőrtisztek a férfiakéval azonos kivitelű csizmát is kaptak. Télen kötött gyapjú béléssel ellátott kékes szürke ötujjas sertésbőr kesztyűt kaptak férfiak és nők egyaránt. Szabályozták a rövidszárú harisnya (zokni) viselését, a férfiaknál szürke, sötétkék vagy fekete színben, a nők pedig különböző hosszúságban acélkék színű pamut harisnyát viselhetek. A közlekedési forgalmat irányítók minden esetben fehér vászonból készült karmantyút kaptak kezükre. Ünnepeles alkalmakkor fehér bőrből, cérnából vagy gyapjúból készült kesztyű is kiegészítette a jellegzetes, jól felismerhető, tekintélyt adó acélkék színű új egyenruhát, amelyhez nők és férfiak esetében egyaránt acélkék ing vagy nyáron fehér rövid ujjú ing volt rendszeresítve.⁴¹

A szolgálati jelzéseket a gallér hajtókán kellett viselni. A közrendvédelmi szolgálatot ellátók két egymáson keresztbe fektetett puskával voltak megkülönböztetve. A közlekedésrendészeti szolgálati ágnál tevékenykedőknél ez kiegészült egy kormánykerékkel. A lovasoknál két keresztbefektetett kard, a folyamrendészetnél kötéllel átfont horgony, a rádió műszaki egységeknél két keresztbe fektetett megtört szárnyú nyél, a rendőr zenekarok tagjainál egy lant volt a megkülönböztetés. Az akkor már létező légirendészet tagjainak függőleges légcsavar, amelyből jobbra és balra egy-egy szárny nyúlt ki, volt gallérjukra varrva. A gépkocsizó rendőröknél a légcsavar helyett egy kormánykerék volt ábrázolva. Az anyagi szolgálatot ellátók jele egy keresztbe fektetett kalapács illetve búzakalász volt, középen egy gépkocsi kerék és abban egy ötágú csillag, végül az egészségügyi szolgálatban dolgozó rendőrök a két keresztbe fektetett kard felett vöröskeresztet viseltek fehér zománc köralapon.

A tábornokok szolgálati jelzése a zubbonyokon hét levelű, a köpenyen kilenc levelű aranyszállal hímzett tölgyfaág volt.⁴²

Újdonság volt a megkülönböztető jelzések bevezetése az állománytípusokon belül. A politikai munkások esetében külön jelvényt kaptak a főállású, valamint a nem függetlenített politikai munkatársak. Az előbbieket egy 60 mm-es átmérőjű körben búzavirág kék posztó alapon alulról kiinduló két búzakalászt viseltek aranyfonalból, a kör közepén pedig vörös filcből készült ötágú csillagot helyeztek el. Ennek közepén egy tömör ötágú arany fémfonalból hímzett csillag volt. Az arany csillagot a nem függetlenített politikai munkások nem viselték. Az iskolán lévő hallgatók saját váll-lapot kaptak és a szolgálatvezetőket is ellátták új jelvénnel. Ez háromszög alakú volt, amelynek közepére egy ötágú vörös csillagot hímeztek, az alsó szélére pedig a megfelelő szolgálati jelzést helyezték.

Az őrsparancsnokok is saját jelzést kaptak egy 4 mm széles arany paszomány formájában, amit a köpeny és a zubbony hajtókáján varrtak fel.

A rendőr járőrvezetők saját jelvényt kaptak, amelyet a legalább kétfős járőrszolgálat idején viselhetek. A jelvény ötágú vörös csillagot ábrázolt, amelyet körben aranyszínű, stilizált sugarak díszítettek. A csillag átmérője 30 mm volt, közepén összevelő búzakalász és járőrvezető felírás volt látható.⁴³

Tekintettel az akkori hideg téli időjárásra, a külterületen járőröző, valamint őrszolgálatot ellátók, illetve a motoros rendőrök speciális egyenruházati kiegészítőket kaptak.

A téli sapka széles fekete szőrmecsíkkal volt ellátva, amely fülre és tarkóra volt lehajtható. A homlokrészen középen tűzték fel a rendőrségi jelvényt. A tisztek közül csak az ellenőrzést végzők viselhetek téli sapkát és mindannyian csak legalább -5 °C-nál hidegebb időben. A „botos” nemezből készült fatalpú, bőr- sarok- és orr-résszel ellátott lábbeli volt, amit csak álló őrszem viselhetett. Az őrszizmával együtt lépett ebbe a lábmelegítőbe, ami az akkori fagyokat figyelembe véve szükséges volt, nehogy lábuk lefagyjon. A férfiak és nők részére halina csizma is készült, a nőknél húzózárral. A motoros rendőrök vatelinnal bélelt sapkát, kabátot és nadrágot kaptak bőrből készítve. Ehhez irhából vagy bőrből készült hosszított bőrszárú ötujjas kesztyűt rendszeresítettek. A gépkocsivezetők szereléshez munkájukhoz szürke vászonból készült kétrészes ruhát kaptak, elsősorban az egyenruha felet kellett viselni, hogy megvédje a portól azt. A hivatali altisztek egyenruházata elsősorban színében különbö-

zött, ami sötétszürke volt. Az általuk viselt rendőrségi jelvény nem dombormű kidolgozással, hanem lapos, sima nyomással készült, és mindössze 32 mm átmérőjű volt. Nem fémgombokat, hanem sötétszürke csontgombokat varrtak ruhájukra.⁴⁴

Az egyenruhához 3 mm vastag, sötétbarna bőrön járt, sárgarézéből készült csattal. Ugyanilyen bőrből készült a pisztolytáska és a lovasok derékszíja is. A tisztek a derékszíjhoz vállszíjat is viseltek. A járőrök táskája barna színű vízhatlan vászonból készült.

A rendelet külön felhívta a figyelmet az együttlévő rendőrök azonos öltözködésére, az azonos megjelenésre. Külön kiterjedt a rendelkezés azon egyenruhás rendőrökre, akiknek egyenruhába való megjelenése közfeltűnést keltett volna, ők csak polgári ruhában láthattak el szolgálatot, akárcsak a terhes női rendőrök. Már megengedték a tiszthelyetteseknek is, hogy a tisztekkel együtt szolgálaton kívül polgári ruhát is viselhessenek. A tisztesek és rendőrök szabadidejükben is kötelesek voltak egyenruhát viselni.

A rendfokozatokat a váll-lapon viselték, a korábbi megszokott sávozás és csillagszámnak megfelelően.

Még ez az év új fordulatot hozott a rendőrségi tiszti váll-lapok tekintetében. Az erős szovjet hatásra ugyanis bevezették az ún. orosz típusú váll-lapot, valamint rendfokozati jelzéseket. A váll-lap – a korábbi hagyományoktól, valamint a későbbi évtizedek alkalmazásától eltérően – egy szögben végződő 6 cm széles és 14 cm hosszú kemény anyagból készült megkülönböztető jelzés volt, amelyen csak fémcillagokat lehetett használni, hímzettet nem, kivéve a tábornokokat. A váll-lap alapszíne arany-sárga volt, az aranyfémszálas kivitel a társasági öltönyön, a selyempamut szálal váll-lap pedig a többi egyenruházati cikken volt viselhető.

Az új egyenruha az 1956-os forradalomig további jelentősebb változtatások nélkül volt használatban. '56 végén a politikai körülmények miatt a forradalom napjaiban az orosz jelképnek számító váll-lapokat a tisztikar tagjainak többsége levette, és a korábbi csillagokat – a rendfokozatnak megfelelően – a gallérjukra tűzték, ezzel is jelezve politikai gondolkodásukat, hozzáállásukat. A forradalom leverését követően az elsődleges intézkedések között az egyenruha változtatása nem szerepelt, de megkezdődött annak átalakításának tervezése. Az új egyenruha (sötétkék pantalló, szürke zubbony) a későbbiekben a KÁDÁR rendőrség jellegzetes egyenruhájává vált és egészen a politikai rendszer váltásáig, 1989-ig meghatározó volt a magyar rendőrség arculatában, megjelenésében.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története* Budapest, 1996², Osiris, 269. p.

² 267 455/1945. BM. r.

³ Loc. cit.

⁴ Loc. cit.

⁵ Loc. cit.

⁶ Loc. cit.

⁷ Loc. cit.

⁸ Loc. cit.

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Loc. cit.

¹¹

¹² 2374 026/1945. BM. r.

¹³ 231 677/1946. BM. r.

¹⁴ Loc. cit.

¹⁵ Loc. cit.

¹⁶ Loc. cit.

¹⁷ 195 000/1947. BM. r.

¹⁸ Loc. cit.

¹⁹ Loc. cit.

²⁰ Loc. cit.

²¹ Loc. cit.

²² Loc. cit.

²³ Loc. cit.

²⁴ Loc. cit.

²⁵ 391 348/1948. BM. r.

²⁶ A zubbony nélküli ing viselésének az engedélyezése jól mutatja, hogy az egyenruha viselési szabályok lényegében az általános ruhaviselési normákat követik (a szerk.)

²⁷ A személyi állomány eső elleni védelmének biztosítása az egyenruhák neuralgikus pontjának bizonyult. Az esőköpeny funkciójából fakadóan ugyanis kevésbé volt alkalmas a díszítő elemek elhelyezésére, a rangok láttatására. Ebből adódóan pedig az egyenruha alaprendeltetésével került ellentétbe ez a ruhadarab. (a szerk.)

²⁸ A női egyenruha a XX. század szülötte. Kezdetben mindenütt a férfi egyenruha alakított változata képezte a női egyenruhát. A későbbiek során ez jelentősen módosult ugyan, azonban a XIX. században is férfias vonásokat tartalmaz a női egyenruha. (a szerk.)

²⁹ 1945-ig a rendvédelmi testületek tisztái és részben az altisztai állománya is varratta az egyenruháját. A magyar egyenruha egyik báját a konfekció nélküliség képezte, amely jelentős mértékben hozzájárult a viselés esztétikum értékének gyarapításához. (a szerk.)

³⁰ A magyar rendvédelem egyenruházatában nem volt szokatlan a zöld szín. Eredetileg ez a szín képezte a Magyar Királyi Csendőrség Öltözetének az alapszínét. Ettől a testület tagjai az I. világháború során – az anyagihiány következtében – tértek el, mivel csupán a haderő csukaszürke egyenruhájával pótolhatták az elhasználódott öltözékeiket. A háború után pedig – kisebb-nagyobb kiegészítésekkel – a Nemzeti Hadsereg, majd a Magyar Királyi Honvédség öltözékét rendszeresítették a Magyar Királyi Csendőrség számára is. (a szerk.)

³¹ Ezek a rendelkezések egyértelműen a magyar egyenruha hagyományok kiiktatását, a nemzeti és testületi motívumok elhagyását, a szovjet ékítmény és formavilág átvételét célozták. Lényegében a forma tükrözte a valóságot, azaz a szovjet befolyási övezethez való tartozást. (a szerk.)

³² Az egyenruha szabályozás történetében e ponton érhető tetten az antidemokratizmus. Nevezetesen eltörölték annak a lehetőségét, hogy az állampolgár felismerhesse a vele szemben álló rendőr szolgálatban van-e vagy sem. Az intézkedő rendvédelmi testületi tagok egyenruha alapján történő beazonosíthatatlansága úgy tűnik a pártállam egyik következménye. (a szerk.)

³³ A II. Világháborút követő meglehetősen gyakori egyenruha változások jól tükrözik a korabeli politikai helyzet alakulását. A hatalmon lévők világnézetét és stílusérzékét fejezték ki a rendőri öltözékek, egyfajta üzenetet közvetítve az utca ember számára. Ezt a változást tükrözte a KURINSZKY Sándor által jóváhagyott egyenruha és felszerelési szabályzat. Az új egyenruha már alig különbözött a Szovjetunió tagköztársaságaiban használatos uniformisoktól.

³⁴ KURINSZKY Sándor: *Rendőrségi egyenruha és felszerelési szabályzat*

³⁵ Loc. cit.

³⁶ Loc. cit.

³⁷ Loc. cit.

³⁸ Loc. cit.

³⁹ Loc. cit.

⁴⁰ Loc. cit.

⁴¹ Loc. cit.

⁴² Loc. cit.

⁴³ Loc. cit.

⁴⁴ Loc. cit.

A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941

A magyar politikai vezetés legfontosabb feladata volt, hogy a visszatért területeket – katonai közigazgatás végrehajtó szervezetén keresztül – „szellemileg és anyagilag a Szent Korona testébe mielőbb szervesen beillessze.” Így a „katonai közigazgatás nem öncél, hanem az állami akarat gyorsabb érvényesülési formája. A cél csak az lehet, hogy a visszatért területek mielőbb szerves részét képezhessék az anyaországnak.”¹

A katonai igazgatás mindig nehezebb keretek között működött, mint a polgári közigazgatás, mert rendkívüli körülmények között első feladata a rendes polgári élet menetének gyors biztosítása alkotta. Ez nehéz feladatnak bizonyult különösen akkor, ha a terület birtokbavétele harccal történt, mint a Délvidéken is, mert a rendes polgári életlehetőségek biztosítását – legalább is az első időszakokban – alá kellett rendelni a másik nagy feladatnak, a hadviselés érdekeinek.²

A katonai közigazgatás ezt a kettős feladatot csak akkor tudta igazán megoldani és kielégítően biztosítani, ha a birtokba vett területen a mindennapi élet zavartalan menetét már helyreállította. Ezt elérni nehéz feladat volt, mert a katonai közigazgatás általában olyan területre vonult be, ahol az állami élet szervezett működése átmenetileg szünetelt vagy teljesen megszűnt, tehát az új magyar közigazgatási rendszer teljes berendezését előlről kellett felépíteni.³

A katonai közigazgatás szervezeti felépítése főszabályának mindig azt tekintették, hogy az ott talált közigazgatási rendszerbe lehetőleg az első időben beilleszkedjék.⁴

A katonai közigazgatás rendszere felépítése, általában a talált állapotokhoz igazodott, még akkor is, amikor a történelmi Magyarországhoz tartozó területrészekben működött. A csendőrség, a rendőrség teljesen azonos szervezet szerint kerül beállításra, úgyszintén a posta és vasút, valamint általában mindaz, ami a magyar állami élet megnyilvánulását jelentette.⁵

A helyi adottságokhoz akkor is alkalmazkodtak, amikor az idegen állam közigazgatásának szerveit ideiglenesen átvették ugyan, de katonai felügyelet alatt tartja. Így lehetett elérni azt, hogy a katonai közigazgatás gyorsan működőképes legyen az idegen államtól visszaszerzett területek életében.⁶

A Legfelső Honvédelmi Tanács működését békében előkészítő Vezértitkárság feladata volt, az előkészítő munka.⁷ A rendelkezésre álló igen rövid idő ellenére a tárcák érdekeit mindig összhangba tudta hozni a honvédelmi érdekekkel. Így megteremtette a Honvéd Vezérkar főnöke számára azokat az alapokat, melyekre a magyar katonai közigazgatási rendszer felépült.

A magyar katonai közigazgatást, a külön rendeletekben meghatározott keretek között, a Legfelső Honvédelmi Tanács irányelvei alapján a Honvéd Vezérkar főnöke az 1913. évi XLIII. törvénycikkbe foglalt hágai egyezményben lefektetett hadijog rendelkezéseinek figyelembe vételével irányította.⁸

Központi szervezete Budapesten a szállásmesteri csoport volt. Ez a Honvéd Vezérkar főnökétől kapott utasítások alapján a végrehajtás elvi alapját teremtette meg. Általános érvényű alapvető rendelkezéseit az alárendelt szervezetek katonai közigazgatási parancsokban adta ki, irányította és egyben a jogszabályalkotást is előkészítette.⁹ *(I. sz. melléklet)*

A keleti és erdélyi területek katonai közigazgatásának szervezetében a katonai közigazgatása három fokozatú volt: járási (városi), vármegyei katonai parancsnokságok és a hadsereg katonai közigazgatási csoportja működött. A harmadfokú katonai közigazgatási hatóság szerepét a honvéd vezérkar főnökének szállásmesteri csoportja töltötte be. Belső szervezetében a különböző polgári hatóságok rendelkezési jogát minden járás területén a járási, városokban a városi katonai parancsnok személyében egyesítette. A szükséges polgári szakszerűséget megfelelő szakemberek beosztása révén a vezetés biztosította.¹⁰ *(II. sz. melléklet)*

Az alsóbbfokú közigazgatásnak azok a szervei, amelyek a dolog természetéből kifolyóan szervezeteikben nem egyeztek a járások területi beosztásával, nem kerültek az elsőfokú katonai közigazgatási szervezetekhez, hanem a másodfokú hatósághoz kaptak beosztást.¹¹

Néhány példával támasszuk alá ez elmondottakat. Erdélyben a román nyersolajbőség következtében az üzemekben, sőt a magánlakásokban is inkább az igen olcsó pakurával fűtöttek. A főhatalom változásakor a katonai közigazgatásnak nemcsak új tüzelőanyagokról (szén, benzin) kellett gondoskodnia, hanem szorgalmaznia kellett a kályhák, kazánok stb. tüzszerkényeinek átalakítását is.¹²

Az iparosok, a kereskedők a megszokott beszerzési forrásaitól elszakítva átmenetileg tehetetlenek voltak, ezért a katonai közigazgatásnak kellett az új gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok felvételét előkészíteni.¹³

1940 őszén a négy székely vármegyével az összeköttetést sokáig egy szál távírókábelrel és egy nagyon rossz úton bonyolódott le. Emellett ez a négy megye az elsőrendű közszükségleti cikkekben hi-

ányt szenvedett. A havazás megindulása előtt sürgősen odaszállítottak 4 200 tonna búzát, 3 000 tonna kukoricát, 1 850 tonna benzinszeszt, 1 400 tonna petróleumot, 236 tonna egyéb árut, összesen 10 686 tonnát, hogy a téli hónapokban a közellátását megoldja. A szállítás megszervezése szintén katonai közigazgatási feladat volt. 450 katonai tehergépkocsit vetettek be műszaki személyzettel a feladat megoldására. A szállításban nagy nehézséget okozott az, hogy minden anyagot Besztercén gépkocsira, Szászrégenben azután újra vasúti kocsiba kellett átrakni.

A katonai közigazgatás adminisztrációját tekintve Erdély vonatkozásban összesen 49 katonai közigazgatási parancs jelent meg 212 oldalon. Ezt elosztó szerint esetenként 350 szerv és parancsnokság kapta meg. Ezek melléklete 33 különböző hirdetmény volt, amely 800 000 példányban 3 nyelven jelent meg. Ez 3,5 millió mellékletével 110 tonnát, vagyis 43 tehergépkocsi rakományt tett ki. A szállásmesteri csoport 10 000 ügydarabot intézett el.¹⁴

A **Délvidék** visszatérésekor – a tapasztalatok alapján – a vezetés csak a járási (vármegyei, városi, törvényhatósági városi) szervezetet tartotta meg, mint elsőfokú hatóságot. A közvetlen végrehajtás másodfokú szerve a jugoszláv volt báni hatáskörnek megfelelően első időben Szabadkán, később Újvidéken települt déli-hadsereg katonai közigazgatási csoportja volt. Ez alkalommal vármegyei katonai parancsnokságok nem működtek, ezért a területi beosztás alapján felépülő polgári szervek közegei a deli hadsereg katonai közigazgatási csoportjához kerültek beosztásra.¹⁵ (**III., IV. sz. melléklet**)

A Honvéd Vezérkar főnökének közölni kellett azokat az irányelveket, amelyek szabályozták a lakossággal és a volt jugoszláv tisztviselőkkel való bánásmódot. Szabályokat hoztak az internálásokra, a sajtóügyekre, iskolaügyekre, egyesületi és gyülekezési jogra, a közéletre, közellátásra, a menekültekkel való bánásmódra, a hajtási irányra, a nyári időszámításra stb. Bevezették a katonai bírászkodást, meghatározták a volt trianoni országhatár átlépésének feltételeit. Rendezték az ipari és kereskedelmi, valamint az árkérdést. Megszervezték a polgári gépkocsi-forgalmat és üzemanyag ellátást. Megteremtették a katonai közigazgatás pénzügyi alapját. Rögtön hozzáfogtak a terület közbiztonsága érdekében a csetnik-szervezet kemény kézzel való felgöngyölítéséhez, a beköltözött idegenek kiutasításához. Az üresen maradt területen a termelés folytonosságának biztosításához. Így jutott a katonai vezetés oda, hogy kezdeményezze és előterjessze a kormánynak a bukovinai székelyeknek eredményes, szervezett, gyors hazatelepítését a Bácskába, valamint a környező államokból – így elsősorban a volt Jugoszláviából – az eddigi kintlévő magyarságnak akár független, akár népcsere keretében való szervezett hazatérését.¹⁶

A visszafoglalt Délvidékkel kapcsolatban megjelent 86 katonai közigazgatási parancs 306 oldal terjedelemben 165 darab melléklettel. Ezeket 134 parancsnokság és szerv kapta meg. Kiadásra került: 56 különböző hirdetmény négy nyelven 310 000 példányban. Ezek mellékletét 1 850 000 darab különféle nyomtatvány és segédlet képezte. A hirdetmények és nyomtatványok stb. 40 tonna súlyt képviseltek. A szállásmesteri csoport összesen 11 631 ügyiratot intézett el. Egy-egy járási (városi) katonai parancsnokság ügyforgalma általában 3-5 000 ügydarabot tett ki.

A katonai közigazgatás alatt működő propagandaszolgálat keretében kiadásra került 674 915 darab különféle propaganda plakát, könyv, folyóirat, füzet és röpirat négy nyelven. 4 000 darab nemzeti zászló, 20 000 darab papírzászlócska, 54 000 darab nemzeti színű kokárda szétosztása, továbbá 25 000 darab nemzeti zászlónak a Hangya Szövetkezet útján mérsékelt áron való forgalomba hozatala szintén a propagandaszolgálat feladata volt.

A sajtószolgálat keretében a szállásmesteri csoport leadott 124 sajtóközleményt. A fővárosi sajtó 21 napilapja a Délvidékről összesen 3 225 cikket, hírt és kommunikét közölt.¹⁷

A katonai közigazgatás mindezeket a feladatokat, amely magában foglalja a polgári közigazgatás minden ágát, annak – nagy és begyakorlott – személyi és anyagi szervezete nélkül. Ismeretlen körülmények között végezte nehéz feladatát, melyet rögtönzött, – kezdetben még össze sem dolgozott – személyzettel oldott meg.¹⁸

A katonai közigazgatás számára létrehozott szabályzók elsősorban pedig a visszatért területek helyzetét taglaló értékelő összegzéseket, a bevonuló magyar haderő mellett érkező rendvédelmi testületek is jól tudták alkalmazni. A határőrök majd határvadászok – akik az új határvonalat szállták meg – alapvetően ezekből az okmányokból tájékozódtak. A határőr alakulatoknak különösen nagy szükségük volt a helyismeretre, nem csupán a feladatuk jellegéből fakadóan, hanem azért is mert amíg a műszaki alakulatok – akár több éves munka eredményeként – nem hozták létre elhelyezési körleteiket, provizórikus szálláshelyeken laktak, a lakosság épületeit is igénybe véve.¹⁹

A katonai közigazgatás mérlege

A visszatért területeken bevezetett magyar katonai közigazgatás a polgári magyar állam berendezkedés új intézménye. Szervezetének és működésének irányelveit a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács – a Felvidéken és Kárpátalján alkalmazott, inkább szükségszerű, mint rendszeres katonai közigazgatás tapasztalatainak figyelembevételével – dolgozta ki.²⁰

Feladatát teljesítette, hiszen Kelet-Magyarországon és Észak-Erdélyben három hónap alatt, a Délvidéken pedig négy hónap alatt olyan helyzetet teremtett, hogy a polgári közigazgatás bevezetésének nem volt akadály.²¹

Azonban a közigazgatásban résztvevő elméleti és gyakorlati szakemberek részéről nagyon sok kifogás érte a katonai közigazgatás intézményét. Ezek szubjektív és objektív okokra épültek. A legfontosabb objektív ok az volt, hogy a katonai közigazgatás szervezete közigazgatásban járatlan katonai előjárókra volt felépítve és nem szakemberekre. Ezt nem befolyásolta a beosztott polgári szaktisztviselők szerepe sem, mert befolyásukat nem tudták kellően érvényesíteni. Vagyis a katonai hatóságok mindig azokban az esetekben hibáztak, amelyekben a polgári tisztviselőket nem hallgatták meg, vagy tanácsaikat nem követték.²²

A katonai közigazgatás kialakult szervezete, amely a katonai és polgári szervek együttműködésére épült nem volt a leghatékosabb megoldás. Ezért szubjektív okként jelentkezett az, hogy a feltétlen engedelmisséget követelő és ellentmondáshoz nem szokott katona nem vette komolyan a polgári előadó véleményét, aggodalmait inkább „üres paragrafusragásnak, céltalan jogászkodásnak”, mint komoly tanácsnak minősítette. A polgári előadók viszont szakmai önérzetből és sérelemből fakadó féltékenységgel és nagyobb szakmai tapasztalatból következő kritikával kísérték a katonai parancsnokok intézkedéseit. Ezek az ellentétek végigkísérték az egész katonai közigazgatás működését.²³

A közigazgatással foglalkozó elméleti szakemberek felvetették azt, hogy a Magyar Királyi Honvédség keretén belül katonai közigazgatási alakulatokat szervezzenek, amelyek a katonai és közigazgatási követelményeket és kívánalmakat egyaránt kielégítik. Amelyeknek tisztikarát különleges közigazgatási kiképzésben részesíteti tényleges tisztek és a polgári életben közigazgatási pályán működő tartalékos tisztek alkotnák.²⁴

A katonai közigazgatás működésének fogyatékoságai abból a tényből fakadtak, hogy működésének irányelvei nagyon széles körben mozogtak. Bármennyire is helytálló elgondolás volt az, hogy a rendkívüli körülmények között működő katonai közigazgatásnak lehetőleg minél szabadabb kezet kell biztosítani, mégis a közigazgatási intézkedések vitathatatlan helyességéhez fűződő közérdek – különösen a megszállt területek jogszabályainak hatályban tartása, a hazai jogszabályok bevezetése, a jogorvoslati lehetőségek alkalmazása tekintetében – lényegesen pontosabb szabályozást követeltek meg. A katonai közigazgatás irányelvei például megmondták, hogy ki lássa el a rendőri büntetőbírói teendőket, de nem határozzák meg a lényegesen súlyosabb jogkövetkezményekkel járó teendőket végző anyakönyvvezető személyét. A katonai közigazgatás működésének hiányos szabályozását az irányelvek elkészítésére fordított rendkívül rövid idő indokolta.²⁵

A katonai közigazgatás szervezetét fennállásának rövid ideje alatt állandóan egyszerűsítette. Erdélyi szereplése alatt a hadseregpáncsnokságok számát háromról egyre csökkentette. A Délvidéken az Erdélyben szerzett tapasztalatok alapján a vármegyei szintet teljesen elhagyta. Azonban érdekei is voltak, mert a katonai közigazgatásnak három hónapi tapasztalat elég volt ahhoz, hogy a törvényhatósági joggal felruházott és a megyei városok jogállása tekintetében fennálló indokolatlan különböztetést elvesse. A polgári közigazgatás 1886 óta nem volt képes a megyei városokat a vármegye idejét múlt gyámkodása alól kivonni.²⁶

A fővezérség által a katonai közigazgatás szervei részére kiadott kimerítő tájékoztató segédletek a közigazgatási adattárak szerepét töltötték be. Ezeket a polgári közigazgatásban évekkal ezelőtt tervezték, de nem valósították meg.²⁷

A katonai közigazgatás megvalósította az egyfokú fellebbviteli rendszert, ami polgári közigazgatásban nem volt, de állandóan beszéltek róla. A szakemberek elismerték, hogy a katonai közigazgatás – a modern szervezni elveknek megfelelően nagyon helyesen – különbséget tesz ügyintéző és kormányzószervek között. Az egyes ügyek intézése a hadseregpáncsnokságoknál az esetek túlnyomó részében véget ért, így a legmagasabb rangú katonai közigazgatási szerv egész teljesítőképességét a közigazgatás legfelsőbb irányítására fordíthatta. A Délvidéken szerzett tapasztalatok pedig csak alátámasztották azt a korábbi elgondolást, hogy az ügyintézés a másodfokú katonai közigazgatási hatóságoknál véget érjen. A polgári közigazgatás reformján dolgozó szakemberek szintén szerették volna tehermentesíteni a kormányhatóságait, hogy csak irányítsanak. A fővezérség szállásmesteri csoportján

belül működő katonai közigazgatási elvi osztály pedig a közigazgatási vezérkar intézményét töltötte be, amiért a közigazgatási reformerek irigykedtek.²⁸

Összességében a magyar katonai közigazgatás speciális körülmények között működve rövid idő alatt beintegrálta az ország közigazgatásában a visszatért területeket, a törvény és jog szellemében. Olyan szervezeti és irányítási elveket valósított meg melyeket a polgári magyar közigazgatás reformjára küzdő elméleti és gyakorlati szakemberek elismerését is kivívta.

Jegyzetek:

¹ MÁRTONFFY Károly (szerk.): *A korszerű közszolgálat útja* (A közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai) 1., 2., 7., 9. (A mai magyar honvédelmi igazgatás) 13., 14., 15., 16., 17. kötete. Budapest, 1936-1944.

² STEUER György: *Közéleti feladataink a Délvidéken*. Budapest, 1943, sn.

³ EREKY István: *A modern magyar közigazgatás kialakulása 1942*. Budapest, 1942. sn.

⁴ BENISCH Artúr: *Magyarország közigazgatási beosztása 1939*. Budapest, 1939, sn. /A korszerű közszolgálat útja 14./

⁵ KOVÁCH Lajos (szerk.): *A gyakorlati közigazgatási vizsga kompendiumai*. 1-23. kötet. Budapest, 1938-1944, sn.

⁶ FARKAS Ferenc: *Katonai közigazgatás, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai*. Budapest, 1943, sn.

⁷ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 185-187. p.

⁸ KISS István: *A közigazgatási adattárak. Általános közigazgatási és katonai tudnivalók* Kolozsvár, 1943, /Dolgozatok a közigazgatási reform köréből 42./

⁹ POHL Sándor: *A magyar közigazgatás szervezete*. Budapest, 1941, Magyar Közigazgatási Intézet.

¹⁰ POSTA Péter: *A modern közigazgatás alapjai*. Budapest, 1941, Magyar Közigazgatási Intézet.

¹¹ SÁGHY Ferenc: *Közigazgatási Enciklopédia*. Budapest, 1932, Magyar Közigazgatási Intézet.

¹² SORBÁN Jenő: *A megújított magyar közigazgatás*. Budapest, 1941, Magyar Közigazgatási Intézet.

¹³ LANTOS Lajos Béla: *Polgári kötelességeink a honvédelmében*. Budapest, 1943, sn.

¹⁴ ASZTALOS Miklós: *A visszacsatolt erdélyi részek bekapcsolása a magyar életbe*. Budapest, 1942, sn.

¹⁵ Nemzetvédelem, országvédelem. Budapest, 1943, sn.

¹⁶ RAICS Károly: *Polgári társadalom és a hadsereg*. Budapest, sa., sn.

¹⁷ VARGHA Gábor: *Magyarország közigazgatási viszonyai földrajzi szempontból. Segédlet a katonai közigazgatási szolgálat ellátására a visszafoglalt Dél-magyarországi területeken I.-II.* Budapest, 1942, sn.

¹⁸ HORVÁTH Kálmán: *A csapattisztek gazdaság- közigazgatási kötelei és felelősége*. Budapest, 1939, HM.

¹⁹ PARÁDI József: *A Magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.; Idem (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

²⁰ MÁRTONFFY: op. cit.

²¹ *Dolgozatok a közigazgatási reform köréből. Magyar Zoltán emlékkönyv 1940*. Budapest, 1940, Magyar Közigazgatási Intézet.

²² MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás*. Budapest, 1942, Magyar Közigazgatási Intézet.

²³ Utasítás a m. kir. belügyminiszter vezetése és felügyelete alatt álló közigazgatási hatóságok és egyéb szervek országmozgósítási szervezetének kiépítése tárgyában. Budapest, 1941, BM.

²⁴ Példaként a német katonai közigazgatási alakulatok szervezetét és teljesítményét hozták fel. A német katonai közigazgatás (Militärverwaltung, Kriegsverwaltung) önálló csapattest volt, jelvényekkel és külön rangjelzésekkel (Kriegsverwaltungsassessor, Oberkriegsverwaltungsrat, Kriegsverwaltungssabteilungschef, Kriegsverwaltungschef).

²⁵ BENKE József: *A magyar hadügyi közigazgatás alapelemei*. Budapest, 1925, sn.

²⁶ KARAY Kálmán: *Katonai közigazgatásunk vázlata, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai*. Budapest, 1943, sn.

²⁷ 8.500/1940 HM.r. Kártérítés a honvédelmi szolgáltatásokért.

²⁸ *A magyar közigazgatás szaknaptára és tisztii címtára 1942-1943*. Budapest, 1942-1943, sn.

Glosszárium

1. A polgári közigazgatás katonai jellegű feladatai

A polgári közigazgatás feladata a honvédelmi törvényből vagy más jogszabályból következő minden rendelkezések betartásának ellenőrzése, hogy már békében megteremtse azokat a feltételeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a honvédség, békefeladatát teljesíteni tudja. Ezt egyes közigazgatási reformerek ezt katonai közigazgatásnak is nevezték

Legfontosabbak ebből a szempontból a honvédelmi törvénynek a honvédelmi szolgáltatásokra vonatkozó rendelkezései. Ezek a népszerű nyilvántartásával (amely e vonatkozásban már a születés és anyakönyvvezetést jelenti) kezdődnek és a folytatódnak a katonai elő- és utóképzés szervezetével (levante- és lövészintézmények), az állítási kötelezettséggel, sorozással (hadkiegészítés), valamint a békeszolgáltatásokkal (például beszállásolás), és a természetbeni szolgáltatásokkal (például helyi fuvarok), a gépművek évenként történő megvizsgálásával, a ló- és járműösszeírással, a ló- és gépjármű igénybevitelével. A békeállapotról a háborús állapotra való átmenettel kapcsolatos közigazgatási közreműködéssel (például: a bevonulást, készséget fokozó közigazgatási, közrendészeti, stb. rendelkezések kiadásával) a légvédelmi „gondoskodással”, a honvédelmi munkakötelezettséggel és végül egyéb mozgósítással, kapcsolatos szaktevékenységgel, mint például a háborús élelmezés, a közellátás megszervezésével. Ezen feladatokat részben polgári közigazgatási tevékenységek is, ezért nagyrészüket a közigazgatási szervek a honvédség kirendelt szakembereinek bevonásával már békében előkészítik, illetve ellátják. A feladatok ellátása a honvédség életképes működését biztosítja.

2. Honvédelmi igazgatás

A honvédelmi igazgatás az állami közigazgatásnak egyik ágazata, amely a honvédség belső közigazgatása, a katonai szervezet megteremtését, fenntartását és életműködését hivatott biztosítani. Ezért az állami közigazgatással sok hasonlóságot mutat, de természetesen a honvédség és az állami közigazgatási apparátus arányainak megfelelően, a honvédség belső közigazgatása kisebb mértékű. A honvédség belső közigazgatása az állami élet minden vonatkozására kiterjed, kivéve általánosságban a

házassági és magánjogi kérdések elbírálását. Minden más közigazgatási természetű ügyet a honvédség saját keretén „kebelén” belül képes elintézni.

3. Katonai közigazgatás

Katonai közigazgatáson - a tárgyalt időszakban, és a két világháború között - a mindennapi nyelvben többféle adminisztratív funkciót értettek. Általánosságban katonai közigazgatásnak nevezték a „nemzetvédelmi” feladatokat megoldó közigazgatást, melyet az Osztrák-Magyar Monarchia közös védelmi kötelezettsége idején hadügyi közigazgatásnak is neveztek. Az önálló magyar haderő felállítása óta pedig honvédelmi közigazgatásnak hívták. Ez az általános közigazgatás egyik szakága, mint például a kulturális igazgatás. Katonai közigazgatás kifejezésével jelölték meg polgári közigazgatás katonai jellegű feladatait és a honvédelmi közigazgatást is.

Hivatalosan katonai közigazgatásnak nevezik a hadrakelt sereg által olyan hadművelési területeken kifejtett közigazgatást, ahol a polgári közigazgatás az ellenséges behatások folytán, a hadviselés érdekei, vagy más okok miatt nem működhet. Vagyis a katonai közigazgatáson a Magyar Királyi Honvédség szervei által a hadművelési területen kifejtett általános és szakigazgatási tevékenységet értünk. Továbbiakban mi is ilyen értelemben használjuk.

A katonai közigazgatás területi szempontból az ország határán belül, vagy azon kívül fekvő hadművelési területekre terjedhet ki. Az ország határán belül olyan területeken kerül alkalmazására, ahol a magyar polgári közigazgatás az ellenség tevékenysége következtében már nem képes működni. Az ország határán kívül olyan területeken működik, ahol a magyar polgári közigazgatás az ellenség behatásai következtében még nem tud működni, vagy megszervezésére még nem került sor.

A katonai közigazgatás szervezetét és hatáskörét tekintve, szükségszerű és rendszeres lehet. A szükségszerű katonai közigazgatás a rendszeres katonai közigazgatást megelőzi, akkor működik, amikor a rendszeres katonai közigazgatást még nem szervezték meg. A szükségszerű katonai közigazgatás átmeneti állapot a polgári közigazgatás megszűnésétől a rendszeres katonai közigazgatás felé, mint amilyen átmeneti jellegű maga a rendszeres katonai közigazgatás is a szükségszerű katonai közigazgatás és az újra működő polgári közigazgatás között.

A hadműveletekkel kapcsolatos katonai közigazgatás békés megszállással birtokbevett területeken is alkalmazható, azonban szervezetének és működésének irányelvei ez utóbbi esetben is többé-kevésbé módosulnak.

4. A szükségszerű katonai közigazgatás

A szükségszerű katonai közigazgatásnak nincs önálló szervezete, feladatait, a hadműveleteket irányító katonai alakulatok, csapatvezetők parancsnokai látják el. A hadművelési egységek parancsnokait ebben a feladatkörben megfelelő számú tartalékos tiszt segíti, akik a közigazgatási feladatokban gyakorlattal rendelkeznek és a polgári életben ezen a pályán működtek.

5. A rendszeres katonai közigazgatás

A rendszeres katonai közigazgatásnak önálló szervezete van, melynek élén, az alsó fokon a hadművelési egységektől függetlenül katonai közigazgatási parancsnokok felsőfokon pedig a magasabb hadművelési egységek parancsnokai állnak. A rendszeres katonai közigazgatás szervei: a járási és városi katonai parancsnokok, a vármegyei katonai parancsnokok és a hadsereg (önálló hadtest) parancsnokok. A rendszeres katonai közigazgatást a fővezérség irányítja. A rendszeres katonai közigazgatás szervezetének területi beosztása a lehetőséghez képest a hadművelési terület polgári közigazgatási hatóságainak területi szervezetéhez igazodik.

6. A járási katonai parancsnok

A járási katonai parancsnok elsőfokú katonai közigazgatási hatóság. A katonai közigazgatás terén betöltött szerepe a polgári közigazgatásban a főszolgabíró hatáskörének felel meg. Hatásköre azonban ennél jóval tágabb, mert nemcsak az általános igazgatásra, hanem az igazságszolgáltatás kivételével a szakigazgatás valamennyi ágára kiterjed és bizonyos fokig magában foglalja a községi helyhatóság hatáskörét is. A járási katonai parancsnok általában eljár mindazokban az ügyekben, amelyeket a katonai közigazgatás területén hatályukban fenntartott jogszabályok a járási hatóságok hatáskörébe utalnak. Gyakorolja a rendőrhatalom jogkört és végül eljár mindazokban az ügyekben, amelyeket a katonai közigazgatás alatt kiadott rendeletek külön hatáskörébe utalnak. A járáshoz tartozó községeket továbbra is a jegyző vezeti, de a katonai parancsnok személyes és közvetlen irányítása alatt, utasítása szerint. A járási katonai parancsnokok rendszerint a honvédség törzstiszti karából kerülnek ki, helyettesítésüket rendszerint tartalékos tisztek látják el. Katonai vonatkozású tennivalóik ellátására egy vagy több segédtsízt áll rendelkezésükre. A parancsnokság anyagi ellátását e célra kirendelt gazdasági tiszt végzi. A járási katonai parancsnokok közigazgatási személyzetéhez közigazgatási előadók és különböző szakközegek tartoznak. A közigazgatási előadók kirendeléséről a belügyminiszter gondoskodik. A szakközegeket az illetékes szakminiszter rendeli ki. A közigazgatási előadók rendszerint a vármegyei fogalmazási tisztviselők sorából kerülnek ki.

A szakközegek a következők: közegészségügyi előadó (magyar királyi tisztiorvos), pénzügyi előadó (magyar királyi pénzügyi fogalmazó), pénzügyőri előadó (magyar királyi pénzügyőri felügyelő), gazdasági előadó (magyar királyi gazdasági felügyelő), erdészeti előadó (magyar királyi erdőmérnök), állategészségügyi előadó (magyar királyi állatorvos) és tanügyi előadó (magyar királyi tanügyi fogalmazó). A közbiztonsági szolgálatot a járási parancsnokság területén a magyar királyi csendőrség valamely alakulata látja el, amellyel szemben a járási katonai parancsnok ugyanazt a hatáskört tölti be, amit a polgári közigazgatásban a járási főszolgabíró gyakorol. A közigazgatási előadók és szakközegek feladata, hogy a katonai parancsnok intézkedéseit (határozatait) előkészítsék, a vonatkozó tervezeteket kidolgozzák és általában a közigazgatási tennivalókat szakszerűen előkészítsék. A katonai parancsnok intézkedése előtt a közigazgatási előadókat meghallgatja. Az intézkedési és rendelkezési jog azonban minden tekintetben a katonai parancsnokot illeti, kiadott intézkedéseikért minden esetben ő felel.

7. A városi katonai parancsnok

A városi katonai parancsnok is elsőfokú katonai közigazgatási hatóság, aki a megyei városok polgármestereinek megfelelő, de azoknál jóval, tágabb hatáskörrel felruházott katonai közigazgatási szerv. Hatásköre általában a járási katonai parancsnok hatáskörével egyezik meg. Eljár mindazokban az ügyekben, amelyeket a katonai közigazgatás területén hatályukban fenntartott jogszabályok a városi hatóságok (polgármester, városi tanács) hatáskörébe utalnak. Gyakorolja a rendőrhatalom jogkört és intézkedik mindazokban az ügyekben, amelyeket a katonai közigazgatás alatt kiadott rendeletek hatáskörébe utalnak. A városi katonai parancsnokok is törzstisztek, sőt a nagyobb városokban tábornokok. Katonai személyzetük ugyanaz, mint a

járási parancsnokoké. Közigazgatási előadói városi tisztviselők, szakközegei ugyanazok, mint a járási parancsnokságoké, de ezeken felül még olyan szakközegekkel is rendelkezik, akikre csak a járásnál fejlettebb városi közigazgatásnak van szüksége. Ilyenek például a számvédelmi előadók, akik a magyar királyi belügyminiszter alá rendelt városi számvédelem és a magyar királyi pénzügyminisztériumi számvédelem tisztviselőinek sorából kerülnek ki. A városban van inkább szerepe még a társadalombiztosítási előadónak (országos társadalombiztosító intézeti fogalmazó), a tűzrendészeti előadónak (városi tűzoltóparancsnok), az iparügyi előadónak (magyar királyi iparfelügyelő), a közlekedési előadónak (magyar királyi közlekedési felügyelő), az árszabályozási előadónak (magyar királyi árkormánybiztossági előadó és a szociális előadónak (magyar királyi szociális felügyelő). A rendészet különböző ágaiban a városi katonai parancsnoksághoz kirendelt magyar királyi rendőr-különítmény vezetője áll a parancsnok rendelkezésére. A rendőr-különítmény látja el a rendőri büntető bíraskodást is. Törvényhatósági joggal felruházott és megyei városok között katonai közigazgatás csak annyiban tett megkülönböztetést, hogy az erdélyi katonai közigazgatási szervezetben a vármegyei katonai parancsnok hatáskörét a volt törvényhatósági joggal felruházott városokra nem terjesztette ki.

8. A vármegyei katonai parancsnok

A vármegyei katonai parancsnok a másodfokú katonai közigazgatási hatóság. Polgári életben az alispánnak megfelelő szerv, azzal a különbséggel, hogy hatásköre a szakigazgatást is felöleli. Eljár mindazokban az ügyekben, amelyeket a katonai közigazgatás területén hatályukban fenntartott jogszabályok a megyei hatóság hatáskörébe utalnak. Közvetlen irányító (rendelkező) és felügyelő hatósága az elsőfokú katonai közigazgatási hatóságoknak, fellebbviteli hatóság az elsőfokú katonai közigazgatási hatóságok elé tartozó ügyekben, eljár mindazokban az ügyekben, amelyeket a katonai közigazgatás alatt kiadott rendeletek hatáskörébe utalnak. A vármegyei katonai parancsnok rendszerint a honvédség táborszereplőjéből kerül ki. Katonai vonalon a vármegyei katonai parancsnok helyettes, a segédtiszt és a gazdasági tiszt állnak rendelkezésére. Szakszemélyzetét az elsőfokú katonai közigazgatási hatóságoknál felsoroltakon kívül ügyügyi előadó (magyar királyi államépítészeti hivatal vezetője) egészíti ki. A vármegyei katonai parancsnokság területén csendőr osztályparancsnokság működik, mellyel szemben a katonai parancsnok ugyanazt a hatáskört tölti be, mint a polgári közigazgatásban az alispán.

A vármegyei katonai parancsnokságok a gyakorlatban szerzett közigazgatási tapasztalatok szerint felesleges szerveknek bizonyultak. A visszafoglalt Délvidéken már nem is működtek. Másodfokú hatáskörüket a hadseregparancsnokságok vették át.

9. A hadsereg (önálló hadtest) parancsnok mint harmadfokú katonai közigazgatási hatóság

Akkor, ha a vármegyei katonai parancsnokok nem működnek, másodfokú katonai közigazgatási hatóság a hadseregparancsnokság. Az első esetben végsőfokú, a második esetben középfokú ügyintéző hatóság. Gyakorolja a katonai közigazgatás területén hatályukban fenntartott jogszabályok szerint a tartományi hatóságok hatáskörét, közvetlen irányító (rendelkező) és felügyelő hatósága a vármegyei és a törvényhatósági joggal felruházott városi katonai parancsnoknak, általában végső fokú fellebbviteli hatóság. Gyakorolja azt a hatáskört, amelyet a katonai közigazgatás alatt kiadott rendeletek reá ruháznak. A hadseregparancsnok hatáskörének egy részét a vármegyei, illetve törvényhatósági joggal felruházott város katonai parancsnokokra ruházhatja át. A katonai közigazgatás ennél a fokánál a közigazgatás vezetése már a hadművelleti egységek parancsnokainak kezében van, amennyiben a harmad-, illetve másodfokú hatóság maga a hadseregparancsnok. A hadseregparancsnok közigazgatási hatáskörét valamelyik tábornokára is átruházhatja. A hadseregparancsnok mellett a polgári közigazgatás szerveivel való összeköttetés biztosítása és a közigazgatási teendők irányításában, illetve intézésében való tanácsadás végett kormány megbízott működhet, akit a minisztériumok rendelhetnek ki.

10. A hadseregparancsnok mint katonai közigazgatási hatóság

A hadseregparancsnok a közigazgatási szolgálatot a hadsereg katonai közigazgatási csoport útján látja el, melynek élén a katonai közigazgatási szolgálatot átruházott hatáskörben gyakorló tábornok áll. A katonai közigazgatási csoport katonai és polgári csoportra tagozódik. A katonai csoport a vezető tábornok katonai vonatkozású tennivalóit készíti elő. Élén egy törzstiszt áll, aki egyben a katonai közigazgatási csoport vezetőjének helyettese is. Személyzete tényleges és tartalékos tisztből és a szükséges irodai munkaerőkből áll. Rendelkezik még a hadseregparancsnokságnak hadbiztosságával is. A polgári csoport a közigazgatási tennivalókat készíti elő. Élén a magyar királyi belügyminiszter által kirendelt közigazgatási előadó áll. A polgári csoport közigazgatási előadói és szakközegei az első- és másodfokú hatóságoknál felsorolt szolgálati ágakból kerülnek ki. Ezeken felül igazságügyi előadója (királyi bírósági és királyi ügyész), rendészeti előadója (magyar királyi rendőrfőkapitányhelyettes), vámügyi előadója (magyar királyi vámszakfelügyelő), vízügyi előadója (királyi mérnök) és postaügyi előadója (magyar királyi postamérnök), selyemtenyészési előadója (magyar királyi selyemtenyészési felügyelő), stb. is van. A hadseregparancsnokság területén a közbiztonsági szolgálatot ezredes, vagy alezredes parancsnoksága alatt álló hadsereg csendőr-csoport látja el.

11. A fővezérség mint a katonai közigazgatás legfelsőbb szerve

A katonai közigazgatást legfelsőbb fokon a fővezérség irányítja. Egyes esetekben ügyintéző hatásköre - harmadfokon - csak kivételesen és csak abban az esetben van, ha a vármegyei katonai parancsnokságok hiánya folytán másodfokon a hadseregparancsnokságok járnak el. A fővezérség a katonai közigazgatás legfőbb vezetését a magyar királyi honvéd vezérkar főnöke útján intézi, aki rendelkezéseit a szállásmester útján adja ki. A fővezérség mellett fővezérségi kormány megbízott működik, akit a magyar királyi kormány rendel ki. A kormány megbízott összekötő, szerv a kormány és a katonai közigazgatás között. Szerepe azért kiemelkedő fontosságú, mert a katonai közigazgatás és a polgári közigazgatás egymástól szigorúan elválasztott két út. A magyar királyi kormány s annak tagjai a katonai közigazgatás szerveivel kizárólag csak a fővezérség útján - a kormány megbízott körvetítésével - érintkezhetnek. Ugyanez vonatkozik a katonai közigazgatáshoz kirendelt polgári közegekre is, akikkel a kormányhatóságok a katonai közigazgatás életbelépése után közvetlenül nem rendelkeznek. Az egyes miniszterek a katonai közigazgatás alatt álló területen irányító befolyásukat a fővezérségen keresztül - a kormány megbízott útján - érvényesíthetik. Hasonló összekötő szerepet tölt be a katonai közigazgatás és a külképviseleti szervek között a külügyminiszteri megbízott a fővezérség vezérkari főnökének közelében.

12. A szállásmesteri csoport mint a katonai közigazgatás szakhatósága

A magyar királyi honvéd vezérkar főnöke katonai közigazgatási tennivalóit a szállásmesteri csoport készíti elő, mely a fővezérség katonai közigazgatási elei osztályra, a fővezérségi polgári csoportra és a fővezérségi hadiipari csoportra tagozódik. A katonai közigazgatási elvi osztály – mint neve is mutatja – a katonai közigazgatás szervezetének és működésének legfontosabb elvi kérdéseit tisztázza. Személyzete vezérkari tisztokból és a katonai közigazgatásban jártas honvédtisztekből áll. A polgári csoport a nélkülözhetetlen szakszerűséget biztosítja. Tagjai között a közigazgatás minden a szakértő szerve szerepet. A polgári csoportot a magyar királyi belügyminiszter által kirendelt közigazgatási előadó vezeti. A hadiipari csoport a hadiipar elvi és műszaki kérdéseivel és az anyaggazdálkodásra foglalkozik.

A békés megszállással birtokbevett területeken működő katonai közigazgatás szervezete is hasonló. A közigazgatási hatáskört a katonai parancsnokságok három fokozatban gyakorolják. A hatósági fokozatokat a megszálló csapatok hadrendje és az illető terület közigazgatási rendszere alapján - adott esetben - a vezérkar főnöke szabályozza. A békés megszállással birtokba vett területek katonai közigazgatását a minisztérium megbízása alapján, a magyar királyi honvéd vezérkar főnöke irányítja.

13. A szükségszerű katonai közigazgatás

A szükségszerű katonai közigazgatás célja: egyrészt a hadrakelt sereg érdekeinek, másrészt a helyben maradt polgári lakosság életlehetőségeinek biztosítása. Ezért működése a mindenkori helyzethez alkalmazkodó és a nélkülözhetetlen közigazgatási tennivalók rövid és gyors elintézésében merül ki. Utasításai csak a legelemibb közigazgatási feladatokra terjed ki: a közlelemzés biztosítása, a közbiztonság fenntartása, a közegészség védelme, a tábori és egészségügyi rendszert, a kémelhárítást és a hadtápszolgálat feladatait foglalja magába.

14. A rendszeres katonai közigazgatás

A rendszeres katonai közigazgatás célja: egyrészt a mindennapi élet "rendes menetének" biztosítása, másrészt a polgári közigazgatás bevezetésének előkészítése, esetleg az elfoglalt területeknek az anyaországba való zökkenésmentes beolvasztása. Ezért működési köre is szükségszerű, a katonai közigazgatásénál jóval tágabb és az általános és szakigazgatás minden ágára kiterjed. A rendszeres katonai közigazgatás működésének alapelve, hogy lehetőleg minden felmerült ügyet késedelem nélkül el kell intézni. Az ügyek intézése általában a birtokbavételkor fennálló jogszabályok szerint történik, kivéve, ha a fővezérség egyes ügyekben a katonai közigazgatás megkezdésekor, vagy tartama alatt, a magyar jogszabályokat életbe nem lépteti. A hatályukban fenntartott jogszabályok azonban csak annyiban alkalmazhatók, amennyiben az állami főhatalom változásából más nem következik.

A rendszeres katonai közigazgatás legfontosabb feladatai a belügyi igazgatás terén az általános közigazgatás zavartalan menetének biztosítása, ami a katonai közigazgatás működési területén lévő hatóságok, hivatalok, intézetek, közintézmények, közüzemek haladéktalan megszervezését jelenti. A helyben maradt polgári közigazgatás személyzetét általában a katonai közigazgatás is megtartja, hacsak helyükről önként nem távoznak, vagy nem tanúsítanak államellenes magatartást, vagy a magyar köztisztviselői erkölcsöt meg nem sértik. A személyzeti hiányokat elsősorban a helybeli lakosság köréből kell pótolni. Ezek alkalmazásánál olyan személyek jönnek tekintetbe, akik megfelelő nyelvismerettel rendelkeznek és megbízhatóak. Minden alkalmazás kivétel nélkül ideiglenes és határozatlan időre szól. A polgári közigazgatás helyben maradt személyzete a katonai parancsnok közigazgatási előadóinak és szakközvegeinek irányítása alatt működik. Elsőrendű feladat még az egyes hatóságok, hivatalok, intézetek, közintézmények, közüzemek pénzkészleteinek, értékeinek és irattárainak biztosítása. Előírás szerint a vagyont leltározni, a pénzkészleteket és értékeket megőrizni kell. A nyilvántartókönyveket a katonai parancsnok lezárja, újra hitelesíti és magyar nyelven tovább vezeti. A közületek háztartását (költségvetését) a legszűkebb keretek közé kell szorítani. A katonai közigazgatás rendszerint három hónapra szóló költségvetéssel dolgozik.

Abban az esetben, ha – a rendkívüli viszonyok következtében – a bevételek annyira csökkennének, hogy az egyes közületek működésében zavarokat idézhetnének elő, akkor a felsőfokú katonai közigazgatási hatóság készpénzelőleget folyósíthat. Az előleget – amely a közület tartozása –, később az államkincstárnak vissza kell fizetnie.

15. A katonai közigazgatás állami anyakönyvi igazgatása

Az állami anyakönyvvezetés a hatályukban fenntartott jogszabályok szerint, de magyarul történik, kiigazítást, vagy utólagos bejegyzést csak a katonai parancsnok rendelhet el. A katonai parancsnoknak gondoskodnia kell, hogy minden lakott hely valamelyik anyakönyvi kerületbe tartozzék, és arról, hogy az anyakönyv-vezetésbe a fennakadás ne történjen. A házassági jog terén a megszállt területen érvényes jogszabályok irányadók maradnak. Házasságot csak ezek szerint lehet kötni. A katonai közigazgatás tartama alatt állampolgársági és illetőségi bizonyítványokat nem szabad kiadni. A hatósági engedélytől függő jogosítványok elvileg érvényben maradnak. A jogosítvány gyakorlására megbízottat lehet kijelölni, ha a jogosítvány birtokosa a jog gyakorlásában valamely okból akadályozva van. A megbízás záros határidőre szól és a visszavonásából kártérítési igény nem támasztható. Újabb jogosítványt csak a közszükséglet kielégítése céljából, vagy más nyomós okból szabad kiadni.

16. A katonai közigazgatás rendvédelmi igazgatása

A rendvédelem köréből a rendőri büntetőbíráskodás megszervezését, a közlekedés rendjének megállapítását, a gépjármű forgalmi és vezetői engedélyek felülvizsgálatát, a bejelentési kötelezettség bevezetését, a gyülekezések eltiltását és az egyesületek működésének engedélyhez kötését kell elsősorban megemlíteni. A rendőri büntetőbíráskodás a magyar jogszabályok szerint történik. Szórakozóhelyek csak külön engedély alapján és felügyelet alatt működhetnek. A katonai közigazgatás tartama alatt szigorú záróra kötelezettség áll fenn.

17. A katonai közigazgatás tűzrendészeti igazgatása

A tűzrendészet általában a helyi szabályokhoz és gyakorlathoz igazodik. Az egészségügyi közigazgatás körében fő cél a katonai közigazgatás működési területén lévő egészségügyi és gyermekvédelmi intézmények zavartalan működésének biztosítása. A hatósági orvosokban, valamint a közkórházi orvosokban mutatkozó hiányt helybeli orvosokkal kell pótolni. A védőoltásokat haladéktalanul el kell rendelni. Az elhagyott gyógyszerárakat a katonai közigazgatás hatósági kezelésébe veszi. A fertőzésmentes ivóvíz biztosítása fontos feladat.

18. A katonai közigazgatás szociális igazgatása

A szociális közigazgatás terén az a munkaalkalmak teremtése a legfontosabb feladat. Munkanélküli támogatást csak teljesen munkakeréptelen egyén kaphat. A munkaalkalmakat szükségmunkákkal lehet növelni. A szükségmunkát azonban úgy kell megszervezni és a szükségmunka bérét úgy kell megállapítani, hogy a szabad munkapiacról munkáskezeket ne vonjon el. A szociális tevékenység eredményessége érdekében a helybeli jótékonyági és kulturális egyesületek vezetéséből munkaközösséget kell alakítani, amelynek célja a munkaalkalmak felkutatása és a támogatás módjának véleményezése. A támogatásra szoruló egyéneket a katonai parancsnok nyilvántartja. A hajléktalanok elhelyezése végett elsősorban az üres középületeket kell igénybe venni. Szükség esetén azonban magánépületek is igénybe vehetők. A katonai parancsnoknak intézkednie kell, hogy a betegsegélyező intézmények a szolgáltatásokat változatlanul folyósítsák, a járulékokat kivessék és beszédjék.

19. A katonai közigazgatás pénzügyi igazgatása

A katonai közigazgatás pénzügyi igazgatási működésének célja, hogy minden pénzügyi változás a legkevesebb súrlódással menjen végbe. Az adózók a hatályukban fenntartott jogszabályok szerint történik. Az önkormányzatokat illető bevételeket továbbra is az önkormányzatok kapják. A katonai közigazgatás új közszolgáltatásokat nem vezethet be. Az állami egyedúraságok birtokosai jogosítványuk élvezetében maradnak, ha ellenük jövedéki, vagy államhűség szempontból nem merült fel kifogás.

20. A katonai közigazgatás földművelésügyi igazgatása

A katonai földművelésügyi igazgatás legfontosabb feladata a mezőgazdasági termelés zavartalanosságának biztosítása. Ezért a felmerülő szükséghez képest munkaerőt kell kirendelni, vetőmagot kell adni, az elhagyott ingatlanokra gondnokot kell kirendelni. A termés gyors betakarításához a csapatokat is igénybe lehet venni. A katonai közigazgatás területén mindennemű vadászat tilos.

Az állategészségügyi biztosítása feladata: a fertőző állatbetegségek bejelentési kötelezettségének bevezetése, a hatósági húsvizsgálat, a dögterek létesítése és a marhalevél kötelezettség elrendelése. Erdészeti vonatkozásban a kitermelt fa mennyiségét kell megállapítani, elszállításáról és a helyi faszükséglet kielégítéséről kell gondoskodni. A vízügyi igazgatás első tennivalója a különféle vízművek megőrzése. A vízi társulatok a katonai közigazgatás által kirendelt biztos vezetése alatt tovább működnek. Az árvédelemhez szükséges anyagokat és eszközöket készletben kell tartani és a hiányokat pótolni kell. A folyók, patakok, csatornák medrében keletkezett akadályokat – ha kell – robbantással is el kell távolítani. A megkezdett, de félben maradt vízi munkálatokat folytatni kell.

21. A katonai közigazgatás közellátásügyi igazgatása

A közellátásügyi igazgatás terén az első feladat a bejelentési kötelezettség és a zár alá vétel elrendelése. A közellátás alapja a fejadagrendszer; alapelve, hogy a katonai közigazgatási terület önmagát lássa el. A katonai közigazgatás területe és az anyaország határa egyben gazdasági záróvonal, melynek átlépése engedélyhez van kötve. Az volt az elv, hogy a kötött forgalmat a jegyrendszer kivételével fokozatosan be kell vezetni. Minden községben és városban közellátásügyi hivatalt kell felállítani. Az árakat a katonai közigazgatás bevonulása után haladéktalanul rögzíti kell. Az árbejelentést és az árkiírást el kell rendelni. Árrejtegetés és áruhiány esetén egyes árucikkekre, cégekre, vagy termelőkre vonatkozóan felajánlási kötelezettséget, vagy kényszer igénybevételt ellehet rendelni.

22. A katonai közigazgatás ipariügyi igazgatása

A katonai közigazgatás ipariügyi feladatai között legfontosabb az ipar- és bányászati termelés folytonosságának biztosítása. A katonai közigazgatás területén a fontosabb ipari- és bányászati üzemek, mint hadiüzemek működnek tovább. Elv volt az is, hogy kerülni kell minden olyan intézkedést, mely az ipari- és bányászati üzemek tekintetében rendelkezésre jogosultakat rendelkezési joguk gyakorlásában feleslegesen, vagy indokolatlanul korlátozná. A katonai közigazgatás a működési területén lévő vállalatokhoz hatósági biztost rendelhet ki, ha a vállalatnak nincs vezetője, vagy kifogás alá esik, vagy a termelést nem folytatja. A hatósági biztos esküt tesz, a vezérkari főnök által megállapított díjazásban részesül és bármikor felmenthető. A hatósági biztos a vállalat törvényes képviselője és általában teljhatalmú vezetője. Bizonyos intézkedéseikhez azonban a vezérkari főnök hozzájárulása szükséges. A katonai közigazgatás alatt új iparjogosítványokat csak kivételesen és ideiglenes hatállyal lehet kiadni. A rombolást szenvedett üzemeket haladéktalanul helyre kell állítani. El kell rendelni a legfontosabb nyersanyagok készleteinek bejelentését. A katonai közigazgatás tartama alatt új bányajogosítványokat nem szabad kiadni. Bányajogi kérdésekben a döntést a polgári közigazgatásnak kell fenntartani. A katonai közigazgatás előtt érvényben volt szociális intézkedések életben maradnak. A legkisebb munkabérek továbbra is fizetni kell. Munkásmozgalmak esetén az elvet kellett érvényesíteni, hogy az ok megszüntetésére kell törekedni. A gyermeknevelési pótlékot a katonai közigazgatásnak is be kell vezetni.

23. A katonai közigazgatás kereskedelem- és közlekedésügyi igazgatása

A katonai kereskedelem- és közlekedésügyi igazgatás sokféle feladataiból elsősorban a közutak karbantartását, a rombolások helyreállítását, a félbe maradt út- és hidépítések befejezését, a vasúti közlekedés és a postaszolgálat megszervezését és vezetését kell kiemelni. A vasúti közlekedés és a postaszolgálat megszervezése központilag történik. A rádiót hallgatni szabad. A rádióleadókat azonban be kell vonni. A közhasználatú gépjármű vállalatokat a katonai közigazgatásnak központilag kell irányítani. Kereskedelmi üzletekre feljogosító igazolványok kiadása általában szünetel.

24. A katonai közigazgatás vallás- és közoktatásügyi igazgatása

A vallás- és közoktatásügyi igazgatás terén a katonai közigazgatás a vallásfelekezetek belügyeibe való beavatkozástól lehetőleg tartózkodik. Az egyházak élete a katonai közigazgatás alatt is az egyházi szabályok szerint folyik. Az egyházi szervek működését azonban figyelni kell, hiszen a magyar állam elleni izgatást még az Isten házában sem lehet tűrni. A katonai közigazgatás bevezetése után forgalomba kerülő képzőművészeti alkotások a magyar nemzeti szellemiség szempontjából is bírálat alá kerülnek. Műemlékeket, magán- és közgyűjteményeket indokolt esetekben őriztetni kell. Színtársulatok a katonai közigazgatás ideiglenes engedélye alapján működhetnek. Az iskolák feladata az első időben a napközi otthonokéhoz hasonló. Nem az oktatáson, hanem a zavartalan együttes időtöltésen van a hangsúly. Főcélként a hazafias érzés gondozását jelölték meg. Az idegen nyelvű feliratokat, az idegen állami főhatalommal összefüggő tárgyakat szemléltető eszközöket, a nem időszzerű tényeket tartalmazó könyveket el kell távolítani, de meg kell őrizni.

25. A katonai közigazgatás igazságügyi igazgatása

A katonai igazságügyi igazgatás tartama alatt a büntető igazságszolgáltatást a katonai igazságügyi hatóságok látják el. A polgári peres- és nemperes ügyeket a katonai parancsnokságok kijelölése alapján helybeli bírák és ügyvédek is intézhetik. A büntető igazságszolgáltatásban a magyar büntetőtörvényeket, a polgári ügyekben a hatályukban fenntartott jogszabályokat kell alkalmazni. A telekönyvi beadványok elintézésér beiktatás után függőben kell tartani. Végrehajtás a foglaláson, vagy más biztosítási intézkedésen túl nem terjedhet. Árverést elrendelni és foganatosítani nem szabad. Az ügyvédek és közjegyzők esküitétele után működésüket folytathatják, kivéve azokat, akiket a hatóság államellenes magatartásuk miatt a működéstől eltilt.

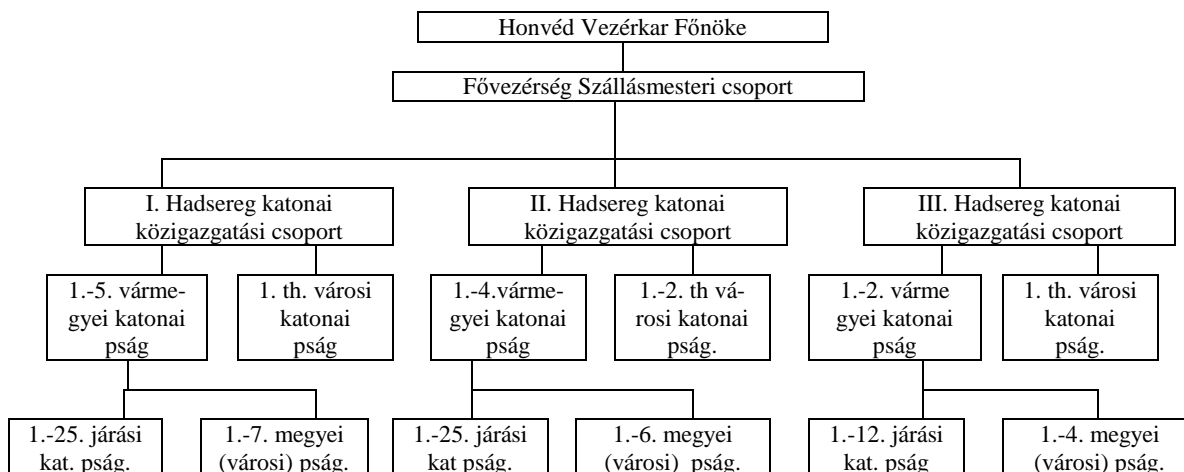
26. A honvédelmi igazgatás területi hatálya

A honvédelmi igazgatás köréből különleges feladatokat ad a záróvonal (a katonai közigazgatási határoló vonal) átlépésének szabályozása, továbbá a határszéli forgalom és a távolsági forgalom lebonyolítása. Ide sorozhatjuk a nemzetvédelmi és kém-elhárítási teendőket is. A katonai hatóságok nemcsak a békében a polgári hatóságokhoz tartozó honvédelmi teendőket végzik, hanem a békében a katonai szervekhez tartozó feladatokat is ellátják. Így különösen a személyi, lő- és járműnyilvántartásra vonatkozó adatokat kell összegyűjtenie. A hadigondozottak ellátását továbbra is folytatják. A légmentesítés megszervezését haladéktalanul meg kell kezdeni.

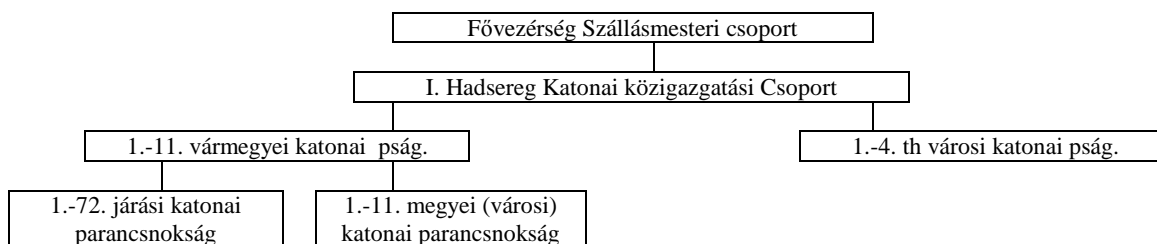
A békés megszállással birtokbevett területeken alkalmazott katonai közigazgatás feladata, hogy a közrendet és a közbiztonságot megóvja, a birtokbevett területet az ország gazdasági és szellemi életébe bekapcsolja, a polgári közigazgatás előkészítéséről gondoskodik és feladatát betöltve minél hamarabb átadja.

Mellékletek jegyzéke

<i>I. sz. melléklet.</i>	
A katonai közigazgatás szervezetének fejlődése. Az erdélyi katonai közigazgatás első szervezete.	82
<i>II. sz. melléklet.</i>	
Az erdélyi katonai közigazgatás második szervezete.	82
<i>III. sz. melléklet.</i>	
A katonai közigazgatás szervezet délvidéken.	83
<i>IV. sz. melléklet.</i>	
A délvidéki katonai közigazgatás elvi felépítése.	83

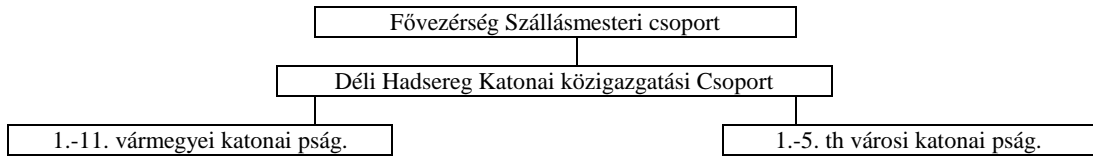
*I. sz. melléklet***A katonai közigazgatás szervezetének fejlődése. Az erdélyi katonai közigazgatás első szervezete**

Forrás: KARAY Kálmán: *Katonai közigazgatásunk vázlatja, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai.* Budapest, 1943, s.n.

*II. sz. melléklet***Az Erdélyi katonai közigazgatás Második szervezete**

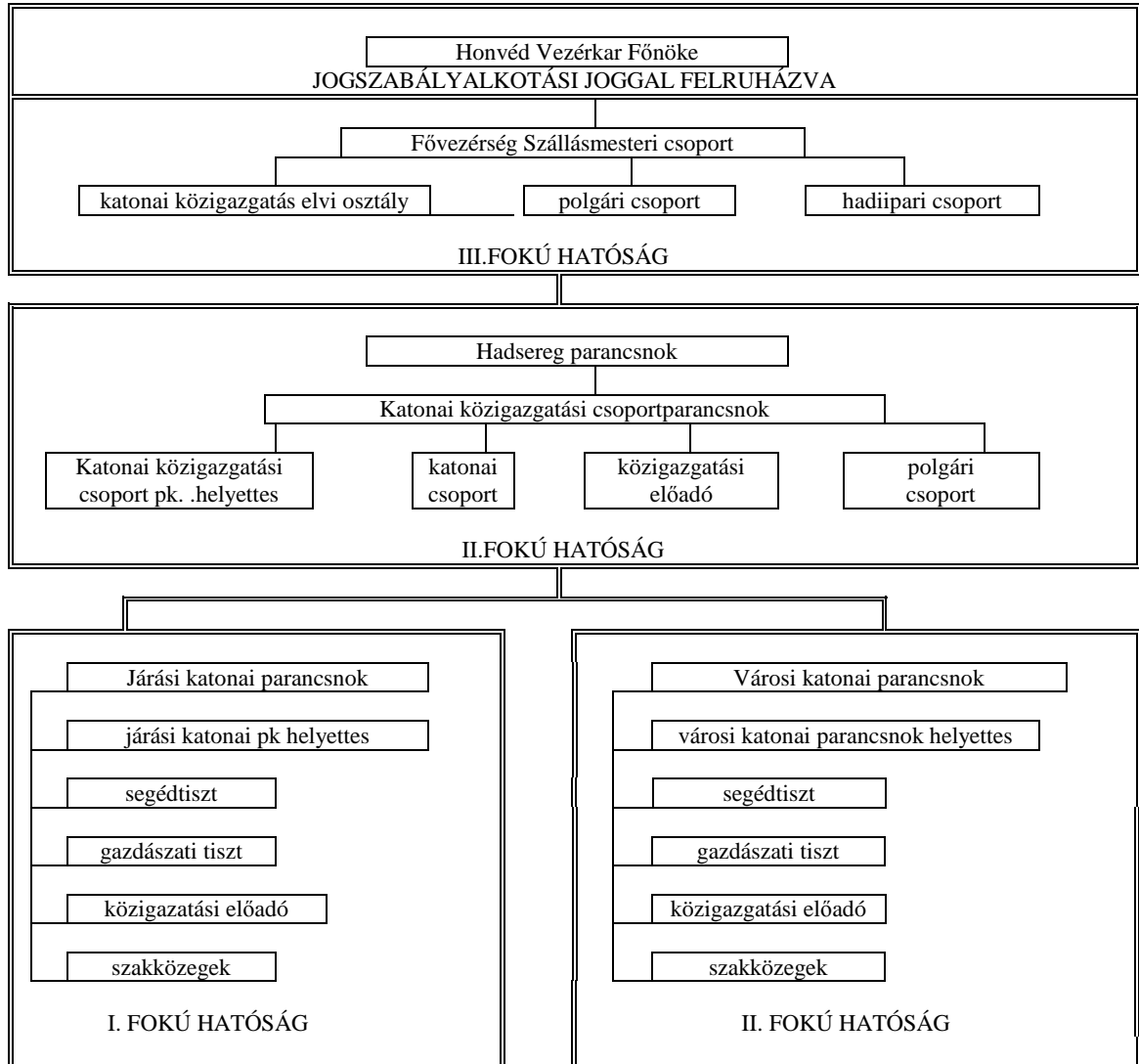
Forrás: KARAY Kálmán: *Katonai közigazgatásunk vázlatja, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai.* Budapest, 1943, s.n.

A katonai közigazgatás szervezete Délvidéken

Forrás: KARAY Kálmán: *Katonai közigazgatásunk vázlatja, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai.* Budapest, 1943, s.n.

A Délvidéki katonai közigazgatás elvi felépítése

Forrás: KARAY Kálmán: *Katonai közigazgatásunk vázlatja, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai.* Budapest, 1943, s.n.

SUBA János

A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században

A határmegállapítás a jövőre nézve beállított kötelezettség, amikor két ország meghatározza a köztük lévő határt, akkor egyik fő céljuk a szilárd és végleges megoldás rögzítése. Az államhatárok kijelölésének első fázisát rendszeresen azok **delimitációja** jelenti. A delimitáción az államhatárok megvonását értjük általában, amire rendszerint a béke- és egyéb szerződésekben kerül sor, amikor újból megállapítják az államhatárokat. Emellett többnyire *meghatározzák a határvonal irányát* és azt az adatot, bejegyzik a szerződés mellékletét képező nagyméretarányú térképbe is. Az államhatárok, megállapítását rendszerint megelőzi az attribúciós (allokációs) eljárás, amelynek célja, *döntéshozatal a meghatározott földterületek szétválasztása esetleg együvé tartozása ügyében*. Az attribúciós döntéseket sokszor az érintett államok, amelyeknek a határaitól volt szó, jelenléte nélkül hozták meg. Az allokációnak lehet szerződéses és szerződésen kívüli jellege. A trianoni határok megvonásakor szerződésen kívüli jellege volt. Az Felvidék visszatérésekor a két fél együtt határozta meg a területek hovatarozását.

Az államhatárok delimitációról szóló határozathozatalt követi azok **demarkációja**. Az államhatárok demarkációján *határ térbeni megjelenítését, azok kitűzését értjük az adott térségben*, amelyet rendszerint az államok kétoldalú (néhány esetben többoldalú is) bizottsága hajtja végre. A demarkációs határral kapcsolatos ténykedésben, a határterületben érintett, vagy az ügyben érdekelt államok vesznek részt. Ez a demarkációs bizottság, köznapi nyelvben **a határmegállapító bizottság (HMB)**. **A demarkáció eredménye a határ messziről láthatóvá tétele (abornement)**.

A korábban elvégzett határjelölés ellenőrzését, felülvizsgálatát **redemarkációnak** nevezzük. Ami általában új határjelzések elhelyezésével, a régié megváltoztatásával, esetleg kicserélésével jár. Hasonlóan, redemarkációt hajt végre azon államok közös bizottsága, amelyeknek a határaitól van szó, mégpedig a megállapodott műszaki irányelvek, utasítások alapján. Az államhatárok demarkációjával vagy redemarkációjával összefüggésben van azok rendszeres kitűzése is, esetleg a kitűzés kiegészítése, pótlása.

Az államhatárok megjelölése határjelzők, határjelek révén történik. Más jeleknek az állami határokon (állami címert viselő tábla elhelyezése, oszlopok, gyakran nemzeti színekkel kifestve, különböző táblák elhelyezése stb.) nincs határt jelző jellege, csupán kifejezi az államhatárok irányát vagy figyelmezteti az embereket az államhatárok közelségére és helyére. A határjelek megjelölik az államhatárok vonulatának minden változását, azok áthaladását a vízfolyásokon és kommunikációkon és minden, topográfiailag jelentős helyen. A határjelek alakját, méreteit és idomformáját a szerződésekben határozzák meg, esetleg az érdekelt államok vagy azok szervezetei által megkötött más közös dokumentumokban.

A szomszédos államok közötti viszony rendezettségének lényeges kérdése az államhatalom gyakorlása térbeli kiterjedésének egységes értelmezése, ismerete. E lényeges kérdés jegyében történik meg többek között a határvonal rögzítése. **A határvonal rögzítése különböző módban és formában történik**. Az egyik módja a határokmányokban a másik a határjelekkel történő rögzítés. Az egyes módokon belül különböző formákat alkalmaznak a felek, melyeket szerződésekben rögzítenek. A határjelekkel történő rögzítésnek az a rendeltetése, hogy az államhatárt „láthatóvá” tegye. Ez azért fontos, hogy a határőrizeti szervek, és a határon túli lakosság is ismerje a határjeleket, mert az ismeret birtokában nagymértékben csökkenthető a határrend megsértésének esetei. A határjelek azonban gyakran ki vannak téve természeti és más hatásoknak. Megsemmisülhetnek, eltűnhetnek. Tekintve, hogy az államhatár határjelek nélkül nem érzékelhető, szükséges az államhatár és a felmérési rendszer okmányokban történő rögzítése. A határjelek alakját, műszaki leírását, és a feliratok tartalmát, a határvonal megjelölése céljából elhelyezett határjelek számát és elhelyezésük módját az okmányokban rögzítik.

A határkérdés problematikája a dualizmus időszakában

A Dualizmus korában a „határkérdés” a „határkiigazítás” folyamatában a legfontosabb kérdés a „vitasá váló határszakaszok hovatarozásának eldöntése” volt, amelynek eldöntése maga után vonta a határvillongások megszüntetését, így megvalósult a „határkiigazítás” folyamata. Ez után már csak a határvonal menetét kellett „jól láthatóan” megjelölni.

A határvonal menetének bizonytalanává válásának földrajzi és gazdasági oka volt. A földrajzi okok közül az egyik az volt, hogy a vízi határszakaszon a folyó megváltoztatja a medrét, így a határvonal áthelyeződik a folyó valamelyik oldalára, így területnyereség, illetve területvesztés lép fel. A másik ok az volt, hogy a természetes, vagy a mesterséges határjelek valamilyen okból megsemmisülnek.

A gazdasági okok közül az első az, hogy ha a határ két oldalán lévő birtok egy kézben van, akkor a tulajdonost nem érdekelte az államhatár menete, így nem jelöltette meg (nagyobb birtok esetén be sem engedte a HMB tagjait a birtokára). Problémák akkor kezdődtek, ha a határmenti birtok tulajdonjoga megváltozott (öröklés, eladás, földesúri jogok bérebe adása, stb.) és ebből (magán)jogvita (birtokper)kezdődött. Így keletkeztek a birtokviták, illetve korabeli megfogalmazással a „határvillongások”.

A „határvitáknak” sokféle vetületei voltak, amely nagyon sok embert, szervezetet, érintett Politikai, külpolitikai vetülete az, hogy a szomszédos országgal feszültté válik a viszony, közigazgatási hatóságok, együttműködése csökken. Vámjogi szempontból problémák merülnek fel. Katonai vetülete az, hogy fegyveres erőt kell fenntartani a vitás területen, az ellenséges erők betörésének megakadályozására, esetleg erődítési munkálatokat kell végezni. (Őrházak építése). Rendvédelmi vetületét tekintve karhatalmi, rendőri erő fenntartása a vélt, vagy a valós birtokosok érdekeinek védelmében.¹ Közigazgatási (jogi) vetületét tekintve a közigazgatási apparátus elbizonytalanodik, utasítások végrehajtása kérdésessé válik, és elhúzódik. Gazdasági vetülete az, hogy a birtokhasználat „gazdaságilag” korlátozott: földművelés, legeltetés erdőhasználat bányászat halászati jog, vadászati jog, malomhasználat és bizonyos földesúri jogok korlátozása tekintetében

A „Határkérdés” megoldása három úton lehetséges: a jogi úton, amely lehet magánjogi per (magánszemély-magánszemély, magánszemély-jogi személy), közigazgatási per (magánszemély-állam, jogi személy-állam), és nemzetközi per (állam-állam), külpolitikai síkon, az államigazgatási szervezet útján HMB kiküldése, és lehet katonai erővel, (pl.: az 1918. május 7-i Bukaresti béke estén létrejött határkiigazítás). A vázolt folyamatok eredménye így lehet a bíróság ítéletét, illetve a nemzetközi válsztott bíróság ítéletét, illetve békeszerződés, amelyet végre kell hajtani.

A határkérdés megoldásának (megállapodásnak) végrehajtásának három feltétele van: a jogi alapok, a pénzügyi feltételek megteremtése és a személyek kijelölése. A jogi feltételek: közül egyik a békeszerződés, másik az országok közötti egyezmények a határkérdés(ek) megoldására, ezeknek előfeltétele az uralkodói akarattal egyezően az országgyűlés által törvénybe iktatva. A törvények végrehajtása közül a legáltalánosabb a minisztertanács MT határozat formájában történő végrehajtása volt, amelyet az érintett minisztériumok [a Magyar Királyi Belügyminisztérium (BÜM), a miniszterelnökség (ME), a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium (PÜM), a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium (HM)] utasítások formájában szabályoztak. Ebből adódott, hogy a feladat megoldására az MT tárcaközi koordinációt biztosított, a személyi feltételek megteremtésével pedig kijelölte e feladat végrehajtására a személyi állományt. Amely történhetett a közigazgatási apparátus bevonásával (a határszéli vármegyékben), a feladat kiosztásával, vagy egy szervezett (HMB) létrehozásával is. A feltételek közül legfontosabb a pénzügyi feltétel biztosítása volt, mert ez jelezte, hogy mennyire komolyan gondolták a feladat megoldását. Ez történhetett az évenkénti költségvetésben törvényileg jóváhagyva, általánosan megfogalmazva, pl.: „országos határkiigazítás céljára”, vagy konkrét megnevezéssel, pl.: magyar-román határ rendezése. Történhet külön törvény jóváhagyásával is (1909/XIX. tc. a magyar-román határvonal rendezésének pénzügyi feltételei.) Mivel menetközben derült ki, hogy pénz általában kevés, ezért póthitelek is szükségessé váltak, amelyeket a MT hagyott jóvá valamely minisztérium költségvetésnek terhére.

A határkérdés megoldására létrehozott szervezet feladata: a békeszerződés végrehajtása, a bírósági ítélet végrehajtása, két ország közötti szerződés végrehajtása volt, (törvény végrehajtása) amely több részből állt, a politikai határmegállapításból (delimitáció) a határvonal kijelöléséből (demarkáció) amely lehet egyszeri és időszakos (meghatározott időközben a határvonal határjeleinek felülvizsgálata) és lehetett a már kijelölt határ helyreállítása (redemarkáció) amely már sokszor eleve magában hordozta a delimitáció és demarkáció elemeit.

A határkérdés megoldására létrehozott szervezet felépítése a feladat szerint tagozódott. Általában a delimitációs és a demarkációs feladatok egyszerre szerepeltek. A politikai határ megállapításra „ad hoc” végrehajtóbizottság alakult az államapparátus kijelölt képviselőiből. Utána pedig a kijelölt műszaki közegek: földmérők térképészek, stb. végezték a műszaki feladatukat. A demarkáció estében csak a földmérők, térképészek dolgoztak. Amennyiben a redemarkáció – ha a redemarkáció delimitációval történt – a határvonal helyreállítása során olyan kérdések merülhettek fel, amelyek meghaladták a műszaki személyzet feladatkörét, akkor a kérdés eldöntése már politikai megoldást igényelt, amely általában végrehajtóbizottság által valósult meg. A műszaki személyzet által elkészített határokmányokat a végrehajtóbizottság hagyta jóvá, amely az elkövetkezőkben, mint jogi alap szerepelt. A határkérdés megoldására létrehozott szervezet által elkészített határokmányok kétféle típusba sorolhatók. Írásos: a bizottság által készített jegyzőkönyvek, a határvonal általános leírása, a határszakaszok részletes leírása, és a határjelek részletes leírása. A térképek és egyéb kartográfiai okmányok a különböző méretará-

nyú térképeket, a határvonal kitűzési vázlatát, és a geodéziai okmányokat jelentik. Ezek a határokmányok a később felmerült határkérdésekben jogi alapként (feltételként) szerepeltek.

A határmegállapítás szervezeti keretei. A Trianoni határvonalat kitűző Határmegállapító bizottságok (HMB)

A trianoni határvonal politikai kijelölését, (delimitációját) részletes kitűzését, határkövekkel való állandósítását, a határvonal térképezését, a határokmányok elkészítését a Szövetséges és Társult hatalmak által létrehozott nemzetközi Határ megállapító Bizottságok (HMB) végezték 1921 és 1925 között.²

A békeszerződés megkötésével kapcsolatos előkészületek, és az ebből fakadó feladatok végrehajtásával a magyar kormány már 1918 óta foglalkozott.³ A MT 1919. szept.30-i értekezletén elhatározta a Békeelőkészítő Iroda (továbbiakban: BI) felállítását. A BI vezetője gróf TELEKI Pál lett. Az iroda eleve két részből állt: A és B csoportból. Az „A” csoport az „elvi” csoport volt, mai szóhasználattal értékelő-elemző osztályt volt, amely az érveket, ellenérveket sorakoztatta fel a felmerülő kérdések ellen és mellett. A „B” csoport az „operatív” munkát végző párizsi delegáció volt. A két csoport helyzete tartóhatatlanná vált, hiszen az „A” csoport egyben konkurált a külügyi tárca (KüM) tudományos csoportjával, amely később beolvadt a KüM XIV.osztályába. A „B” osztály pedig beolvadt, illetve átszervezték feladatmódosítások után az országos Menekültügyi Hivatallá. **(I. sz. melléklet)**

A KüM már 1920. elején a békeszerződés tárgyalására vonatkozó teljes anyagnak gyűjtésére CHOLNOKY Jenő egyetemi tanár vezetése alatt egy tudományos osztályt állított fel. Ez az osztály a határkérdésre vonatkozó összes anyagot később az egyes magyar delegációk között szétosztotta. A békeszerződésből következő határkérdések feldolgozására, a határmegállapító munkálatok előkészítésére gróf CSÁKY Imre vezetésével „**határmegállapító irodát**” állított fel a magyar kormány. Ennek az irodának volt a feladata a szomszédos államokkal kapcsolatos és eldöntendő határkérdésekben a magyar érdekeket képviselni. A határmegállapítást érintő elvi döntéseket a miniszterelnök tartotta fent magának. A HMB anyagi ellátását pedig a HM és PüM intézte, az egyes tárcák alkalomadtán való bevonásával.

A HM – mivel a katonáknak kellett levelezni a határmegállapítást – 1921. augusztus 3-án Miniszter Tanácsban javasolta, hogy egy teljesen egységes, gyorsan működő szervet kellene létesíteni, amely haladéktalanul és hatékonyan tud intézkedni. Az általa javasolt tervezet szerint a miniszterelnöknek volna közvetlen alárendelve egy **határmegállapító központ**, (HMK) melynek vezetője gróf CSÁKY Imre lenne. A 4 HMB közvetlenül CSÁKY Imre grófnak lenne alárendelve, s tőle nyernék irányításukat úgy tárgyi, mint anyagi tekintetben. **(II. sz. melléklet)**

A **határmegállapító központ irodája** két részből állna: az első a közigazgatási osztály 2 tisztből és 3 tisztviselőből, a másik az elvi anyagi osztály volna, amely a belügyi, földművelésügyi, honvédelmi, igazságügyi és pénzügyi tárca, valamint a Kereskedelemügyi Minisztérium 1-1 képviselőjéből állna. Az egyes tárcák képviselői fel lennének hatalmazva a központi -Iroda és a képviselt tárcák között felmerült elvi, anyagi kérdések 24 órán belüli lebonyolításában. A HMK iroda látta el az egyes HMB-t a munkájukhoz szükséges tárgyi kellékekkel s biztosítaná anyagi szükségleteiket. Úgy a HMK Irodába, mint a HMB-ba beosztott tisztek és tisztviselők azon minisztériumok állományában maradnának, amelyben dolgoztak, ezért fizetésüket is onnan kapnák, csak a határmegállapításból kifolyó személyi és tárgyi kiadások terhelnék a HMK irodát. A központ vezetősége a miniszterelnök „rendeletéből” kiadványoz. A minisztertanács elfogadta a honvédelmi tárca előterjesztését. A külügyminiszter a HMK Iroda szervezésével dr. SZÖGYÉN Györgyöt, követségi tanácsost, kereskedelmi igazgatót bízta meg. A HMK Irodája 1921. augusztus 13-án kezdte meg működését.⁴ **(III. sz. melléklet)**

Az így létrejött szervezetnek külső előzményei a következők voltak: A Nemzeti Tanács 1921. június 21-én párizsi magyar képviselőhöz intézett jegyzékében kijelentette, hogy haladéktalanul meg kell tenni az intézkedéseket a HMB megalakítására és csatolta az összes HMB számára (az 1920. július 22-én) kiadott utasításokat és a(z 1921. jún.3-án) magyar HMB számára elfogadott pótutasításokat. **(IV. sz. melléklet)**

A HMB úgynevezett „nem érdekelt” tagjai voltak az angol, francia, olasz és japán megbízottakból és megfelelő segédszemélyzetből álló delegáció. Az „érdekelt államok” delegációit a magyar delegáció és határszakaszonként az érdekelt államok (csehszlovák, román, jugoszláv, osztrák) delegációkból állt fel. **(V. sz. melléklet)**

A NT által kiadott utasítás szerint minden egyes HMB. áll: biztosokból, akiknek számát és nemzetiségét a békeszerződés határozza meg általánosságban esetleg segédbiztosokból és a műszaki személyzetből, akik a helyszíni munkát végzik el, valamint ezeket kiszolgáló állományból (térképrajzoló, titkárok, tolmácsok, futárok, sofőrök, stb.).

A „nem érdekelt szövetséges hatalmak” kiküldötteinek létszáma elvben nem lehet több mint: egy biztos, egy tolmács, és egy titkár valamint egy segéd-térképrajzoló. Ha a körülmények úgy kívánták, akkor a NT Rendelhetette, hogy a küldöttség egy segédbiztossal, műszaki személyzettel és a szükséges kiszolgáló állománnyal növelhető. Takarékosági szempontból és a NT rendeletére ugyanazon a biztosok több bizottságnak is tagjai lehettek, mint ahogy lettek is (hiszen így két fizetést kaptak).

A HMB-ok a NT hozzájárulásával a különböző hatalmak delegációin kívül, felállíthatnak egy titkárságot, melynek összetételét a HMB munkálatai szerint változhat, és amely elvben állhatott: egy tisztből, aki a bizottság titkára és egy titkárból. A NT jelölte ki, hogy melyik „nem érdekelt szövetséges hatalom”-nak kell a titkárságot kiszolgáltatni. Az „érdekelt hatalmak” – akiknek a határát megállapítják – delegációját, létszámát tételesen nem határozták meg, mivel a műszaki munkálatok végzése küldöttségükre hárult. Ez azt jelentette, hogy a határmegállapítás második fázisában a műszaki munkálatoknál a létszámemelés saját belátásukra volt bízva.

A magyar határmegállapító bizottságok szervezeti felépítése és ügyrendje

A HMB-ok személyzetének jogállásáról az utasítás a következőket írta elő: „a határmegállapító bizottságok személyzetének, elvben, katonainak kell lenni⁵ a mellékszemélyzet, melyet előnyösen lehet a helyszínen összeállítani, lehet civil is. A biztosok és amennyire lehetséges, a helyettes biztosok csak törzstisztek lehetnek vagy ezekkel egyenrangúak. A műszaki személyeknek alantás tiszteknek kell lenni vagy ezekkel egyenrangúaknak. A titkárok, segéd-térképrajzolók, stb., elvben, altisztek, csapatkatonák vagy ezekhez hasonlóak.” A HMB személyzete katonai egyenruhát viselt. Kivételesen abban az esetben, ha az egyenruha viselése incidensekre adna alkalmat, a HMB az egyenruha viselését megtilthatta. A magyar biztosok vezetése alatt segédbiztosokból, műszaki és irodaszemélyzetből állították össze az egyes HMB magyar delegációját. A katonatisztek mellett a KüM állományából minden delegációba egy-egy képviselőjét rendelte ki.⁶ (VI. sz. melléklet)

A magyar HMB-k felépítését (státuszokat) tekintve minden HMB-ban volt 5 tiszti hely (biztos, I-III. segédbiztos, segédtszt). A tolmácsi helyeket (2) (francia, és cseh, román, szerb) esetenként tisztek is betölthették. Ezen kívül a következő altiszti helyek voltak rendszeresítve: 2 altiszt gépíró (magyar, francia) 1 rajzoló altiszt. Valamint 5 (7) tisztszolga. A törzslétszám 5 (7) tiszt, 4 (2) altiszt, 5 (7) katona volt. A térképészeket és a műszaki segédszemélyzetet a Honvédelmi minisztériumtól igényelhették (távírások, politikai detektívek stb.) Ez alapján álltak fel a HMB-ok. Ez az állománytábla csak a politikai határmegállapítás, a delimitáció időszakára volt érvényes. Ehhez jöttek még esetenként különböző minisztériumok szakértői is. A műszaki munkálatoknál a műszaki delegáció (osztály) létszámát a tervek szerint duzzasztották fel. Ezen kívül a HM utasította a katonai kerületek, és vármegyei parancsnokságok határelőadóit, hogy a helyi jellegű gazdasági érdekek letárgyalása céljából álljanak a biztosok rendelkezésére. A HMB-ok munkáját megkönnyítve, a határszakaszt kellően ismerő tiszteket bocsátott ideiglenesen a HMB -ok rendelkezésére.

Az Állami földméréstől volt vezényelve a Műszaki segédbiztos és a bizottság mérnöke. Feladata a rendelkezésre bocsátott mérnökökkel a politikai határmegállapítás után a határvonal terepen való kijelölése kicövekelése, a határkövek, felállítás, és a szükséges geodéziai topográfia felmérések után az „Utasítások”-ban előírt térképek és határokmányok elkészítése.

A PüM mint felügyeleti szerv koordinálta a mérnökök beosztását a különböző HMB-okhoz, és ügyelt arra, hogy munkájuk elvégzése után azonnal bevonuljanak az eredeti állomáshelyükre, mert ott is várt rájuk a munka. A vezényléseket minden évben újra szabályozták. A legkiválóbb mérnököket vezényelték a határvonalra.

Ezek alapján álltak fel a HMB magyar delegációi. Az delegáció felépítése, feladata és ügyrendje csak általános irányelvül szolgált a magyar delegációk felépítésére. Ezt a felépítést a tapasztalatok alapján a határmegállapító biztos utasítás szerint a helyi viszonyoknak megfelelően célnak megfelelően megváltoztathatta.

A Visszatért területek határkijelölései 1938-1941. Magyar-csehszlovák határmegállapító bizottság

Az 1938. november 2-i bécsi Döntőbírói Határozat 1. §-ban megállapított új határvonalat 1: 750 000 ma térképen húzták meg. A világoszölddel meghúzott vonal pontosan követte az etnikai határokat, csak Pozsony mellett hagyott meg Szlovákiának néhány magyar községet, hogy a tartományi fővárosnak hinterlandja legyen. Kis méretarányánál fogva a térkép nem szabta meg egyértelműen minden határmenti község hovatartozását, ugyanis a vonal vastagsága a valóságban 750 m széles sávot jelentett, hegyen-völgyön át.

A bécsi döntőbírói határozat végrehajtására alakult magyar-csehszlovák bizottságok közül *egy bizottság foglalkozott a bécsi döntőbíróóság által megállapított határvonal értelmezésével* és magyarázásával. Ennek a két fél által létrehozott *közös albizottságnak* – melyet **magyar-csehszlovák határmegállapító bizottságnak** is, neveztek feladata volt a határvonal részletes kitűzése is. Ennek a bizottságnak kellett értelmeznie a döntőbíróisági vonal futását és a községek hovatartozását a Dunától az Ung folyóig – Ungpinkóctól (Pinkovce) keletre – terjedő szakaszban.⁷ A HMB 1938. nov. 3-tól 1939. márciusig ülésezett, és 25 ülésen döntött a határvonal részletes kitűzéséről, viszonylag fájdalommentesen, mindkét fél számára elfogadható módon. A határvonal értelmezésére kijelölt magyar bizottságot a korabeli dokumentumok **Határmegállapító bizottságnak** (HMB) nevezték.⁸ (**VII. sz. melléklet**)

Március 1-jén létrejött a végleges megállapodás a szlovák-magyar határon a részletek tekintetében is. A HMB-ban befejezték a végleges jegyzőkönyvet és megrajzolták a térképeket.⁹ A végleges jegyzőkönyvet a kormányok elé terjesztették, hogy ennek alapján igazítsák ki a demarkációs vonalat, és ezután kerüljön sor a határmegállapodások formális nemzetközi egyezménybe foglalására. Ezt az egyezményt, amely az egész határt egységesen fogja megállapítani, a magyar politikusok véleménye szerint nem kell törvénybe cikkelyezni, hanem csak egyszerűen közzétenni, mint a bécsi döntőbíróisági határozat végrehajtásaképpen létrejött megállapodást.

Március 3-án a magyar kormány megadta a hozzájárulását, és így az 1939. márc. 7-én kötött végleges határegyezmény következtében Magyarország tiszta nyeresége 132 km² lett, 3 660 magyar és 1 263 szlovák lakossal. Ezt eredményezte a bécsi térkép vonalának térképi és terepi értelmezése.

Határkijelölő Központi bizottság (HKB)

A március 7-i és az ezt kiegészítő április 4-i jegyzőkönyv szerint a határoknak a helyszínen történő kijelölését a HMB által felállítandó vegyes Helyi Bizottságoknak (HB) kellett végrehajtani. A HB-nak joguk volt a határvonalon kisebb jelentőségű igazításokat foganatosítani, ha azt a helyi viszonyok, illetve a kisbirtokoknak az országhatárhoz viszonyított fekvése megkívánta: „...a bizottságok megszervezésével kapcsolatos tennivalók ellátására, a bizottságok munkájának irányítására és igazgatására központi szerv állíttassák fel, hasonlóan ahhoz, amint annak idején a trianoni határra vonatkozóan történt.” szövegű a Minisztertanácsi határozat.¹⁰ Határkijelölő Központi Bizottság (HKB) elnöke MEDVEY Aurél ny. altbgy, a Honvéd Térképészeti Intézet (HTI) volt parancsnoka lett. (**VIII. sz. melléklet**)

A HKB. vezetője a miniszterelnöknek, a bizottság – a miniszterelnökségség II. ügyosztályán keresztül – a miniszterelnöknek (mellérendeltségi alapon végzett együttműködés) van alárendelve. Érintkezés a többi minisztériumokkal felkérés miniszterelnök rendeletéből. Érintkezés közigazgatási szervekkel utasítás miniszterelnök rendeletéből a belügyi tárca egyidejű értesítése mellett történt. Alárendeltség pénzügyi szempontból a pénzügyminiszternek. Szolgálati út: jelentések miniszterelnöknek címezve II. ügyosztály útján A HKB rendszeresített szervezete 10 főből állt: vezető, vezető helyettes, főtitkár, titkár, műszaki előadó, geográfus, kartográfus, irattáros, gépíró és a küldönc volt.

A HKB. első ülését 1939. jún. 9-én tartotta Pozsonyban és június 20-ig tartó ülésein megállapított a határkijelölési munkálatok egységes végrehajtásában. Miután a területcsere-bizottságok Csek-lész, Zsitvaújfalú, Kálasz és Nagyhind kérdésében nem tudtak megegyezni, a tárgyalások félbeszakadtak. Ezért függőben maradt ennek a határszakasz kitűzése is (az A I. határszakasz).

Az országos határvonal kitűzésének műszaki munkálatai, a határvonal felmérése mindig az Állami Földmérés feladata volt.¹¹ A műszaki munkálatokat a számítások szerint 45 magyar és 45 csehszlovák mérnök 1–1,5 év alatt tudta volna elvégezni. Az Állami Földmérés rendelkezésre bocsátotta a szükséges mérnököket.¹² A HKB a Dunától a lengyel határig terjedő határrészt 5 szakaszra és szakaszonként 4, azaz 20 alszakaszra osztotta. Ezért ennek megfelelően 5 szakasz-felügyelőséget és 20 helyi bizottságot állított fel. A határszakaszokat Ny-ról kezdve A-tól E-ig nagy betűk jelölték. Az alszakaszok megjelölése a határszakasz nagybetűjével és Ny-ról K felé római I-től IV-ig terjedő számokkal történt. (pl.: B II. alszakasz). A határszakaszoknak állandó központjai voltak: A: Komárom, B: Balasagymat, C: Rimaszombat, D: Kassa, E szakasz: Ungvár. Ezekben tartózkodtak a szakasz-felügyelőségek.

A szakasz-felügyelőségek az Állami Földmérés egy főtisztviselőjéből és a szükséges segédszemélyzetből álltak. A segédszemélyzet létszámát szakasz-felügyelőségek szerint a HKB állapította meg. A HB-ok az állami földmérés egy mérnökéből, a munkában soron lévő határszakaszon érdekelt járás szolgabírájából, a határórség egy tisztjéből, az érdekelt község jegyzőjéből, bírájából és esetleg még más szakértőjéből álltak. Segédszemélyzetet szükség esetén a mérnök fogadhatott fel.

A HKB HB-ai a kataszteri térképek segítségével megállapították a részletes határvonalat. A helytelenül megszánt részeknél a határt az esetek 90 %-ban helyesbítették. Ily módon például a szlovákok-

nak mintegy 1 100 h-t adtak vissza. A kataszteri határok helytelen megszállását a HB csak ott nem helyesbítették, ahol ezek a területek más igények által is érintve voltak.¹³

A HB-ok a határmenti munkálatokat okt.31-ével beszüntették, a nem vitás határrészeket, ahol területi igények ne merültek fel – „félállandó jelleggel” – azaz karóval kijelölték.¹⁴ A szlovák delegáció merevsége miatt azonban a határkijelölő munkálatok abbamaradtak, a tárgyalások szüneteltek.¹⁵ A tárgyalások eredménytelensége ellenére a többi bizottságban egyeztették a kölcsönösen bejelentett magyar-szlovák határ menti igényeket, megállapodást kötöttek a műszaki vonatkozású kérdések rendezésére. 1940 májusában ismét tárgyalások kezdődtek, de ezek megint megszakadtak a tárgyaló felek merev álláspontja miatt. A további tárgyalások már nem változtatták meg a határvonal futását és a határjelek jellegét.

Az 1947 évi párizsi békeszerződés értelmében végzett határkijelölő munkálatok szervezeti keretei Magyarország határai a II. Világháború után megváltoztak. Az 1947. február 10-én aláírt párizsi békében Magyarország elvesztette az I. és II. Bécsi döntés során visszacsatolt területeket, Felvidéket, Észak-Erdélyt, valamint Kárpátalját és Délvidéket. A békeszerződés visszaállította Magyarország 1938. jan. 1-i határait kisebb módosításokkal.¹⁶ Ez maga után vonta azt, hogy a műszaki munkálatoknál nemcsak egyszerűen rekonstruálták az eredeti állapotot, hanem az adott politika és gazdasági helyzet által diktált szempontokat is figyelembe kellett venni.¹⁷

A II. Világháború folyamán Magyarország határvonalának megjelölése egyrészt háborús cselekmények, másrészt pedig természeti behatások következtében több helyen megsérült. Így az volt a feladat, hogy a szomszédos országokkal egyetértésben olyan VB-kat létesítsenek, amelyek az eredeti határvonalat régi állapotában, egyértelműen megjelölve helyreállítják. Ezért az országhatár műszaki helyreállítására részletes műszaki tervet és végrehajtási utasítást kellett kidolgozni a trianoni iratanyag műszaki adatainak felhasználásával, azok kiértékelésével. Tekintettel a költségek minimalizálására.

A pénzügyminisztérium részéről kijelölt műszaki szakértők, dr. HAZAY István egyetemi tanár, az **Állami Földmérés** vezetőjének irányításával – aki egyben a határrekonstrukciót előkészítő műszaki munkálatok központi irányítását is ellátta – megkezdték a trianoni HMK és a 4 HMB műszaki vonatkozású iratainak átnézését és kiértékelését a küszöbön álló műszaki határrekonstrukció céljaira.¹⁸

Első feladatuk a terület visszacsatolás idején, illetve a háborús események folytán a trianoni határjelekben keletkezett károk és hiányok pontos megállapítása, a műszaki adatok folyamatban lévő összegyűjtése és kiértékelése volt. A magyar politikai vezetés fontosnak tartotta, – tekintettel a hároméves terv zavartalan keresztülvitelének biztosításához fűződő általános kormányzati érdekekre, – hogy a takarékoság és gazdaságosság elve a határkijelölés végrehajtásánál is a lehető legmesszebbmenő mértékben érvényesüljön. Azért, hogy a határ helyreállítás műszaki dologi kiadásai (határkövek, napszám stb.) legalább hozzávetőlegesen kiszámíthatók legyenek, – a folyamatban lévő földreformmal kapcsolatos földmérési munkálatok előrehaladásának helyszíni ellenőrzésével egybekapcsolva – az egyes földmérési felügyelőségek vezetői utasítást kaptak, hogy a hiányzó határjeleket összeírják. Így az állami határjelekben esett károk és előállott hiányok előzetes becslésszerű megállapítása külön műszaki apparátus és költség nélkül megoldható volt.¹⁹

Az Állami Földmérés Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltsége 1947. május 15-én kezdte meg a munkáját a Miniszterelnökség I. ker. Úri utca 54-56. szám alatti helyiségében. A kirendeltség vezetője: dr. HAZAY István min. osztályfőnök, helyettese: BONK Árpád ny. min. tanácsos, beosztottak: dr. MÁJAY Péter műszaki főtanácsos, HIDVÉGI Gyula műszaki tanácsos és SCHMIDT Béla főmérnök, továbbá a helyszíni munkálatokra szükség szerint esetenként kirendelt műszaki személyzet. A kirendeltség munkájával kapcsolatban felmerülő jogi kérdésekben dr. OSZVALD György ny. min. osztályfőnök állt a kirendeltség rendelkezésére, aki határügyi kérdésekkel már negyven éve foglalkozott.²⁰ (IX. sz. melléklet)

A „bizalmas jellegű helyszíni vizsgálat” során megállapították, hogy, a **csehszlovák** szakaszon kb. **2 250 határkö**, a **szovjet** szakaszon kb. **450 határkö**, a **román** szakaszon kb. **580**, a **jugoszláv** szakaszon kb. **390**, az **osztrák** szakaszon kb. **650 határkö**, **hiányzik**. Megállapították, hogy azokon a határszakaszokon, ahol a határvonalat élő vízfolyás képezi, egyes helyeken a vízfolyás helyét megváltoztatva, a trianoni határ is megváltozott. Megállapítás szerint egyes helyeken a szomszéd államok a trianoni határtól eltérő vonalat tartanak megszállva. Ezeknek a kérdéseknek a rendezése a későbbiekben államközi tárgyalásokat igényelt. (X. sz. melléklet)

A **magyar-csehszlovák határ** redemarkálására az 1947. évi párizsi békeszerződés végrehajtására (a békeszerződés I. rész 1. cikk d. pontja alapján) határrendező bizottság alakult, a „**Pozsonyi hídfő**” átadása és az új határvonal kijelölése magyar-csehszlovák bizottság által. Később egy másik bi-

zottság is megalakult a magyar-csehszlovák határvonal redemarkálása, amely a **Magyar-Csehszlovák Vegyes Műszaki Bizottság** (M-CS VMB) nevet viselte. Ennek feladatát vette át az Állami Határügyi bizottság 1948–1950 között. A **magyar-szovjet határ** redemarkációs munkálatait egy **Magyar-Szovjet vegyesbizottság** (M-SZ VB) irányította. A **magyar-román határszakaszon** először a **X. számú magyar-román bizottság** foglalkozott a **hiányzó határkövek pótlásával**.

Hasonló feladatok merültek fel, mint a trianoni békeszerződésben megállapított határvonalakkal kapcsolatban 1921-25 között. Ezek a feladatok meghaladták a jelenleg működő HB-ok feladatkeretét. Ezért a Minisztertanács **Állami Határügyi Bizottságot** (továbbiakban: AHB) létesített.²¹ Az AHB hatáskörébe tartozó feladatok: a szomszédos államok megfelelő szerveivel egyetértésben az államhatárok jelzésének felülvizsgálata, a határjelek helyreállításával kapcsolatos dologi és gazdasági jellegű tárgyalások lefolytatása, a természetes határvonalatok esetleges megváltoztatása, az elbirtoklásból adódó problémák letárgyalása, és végül jelentéktelenebb határkiigazítási ügyekben javaslattevéssel.²² Az AHB a miniszterelnök felügyelete alatt állt. A működésével kapcsolatos személyi és dologi kiadásokat a miniszterelnökség költségvetésében irányozták elő. Az AHB elnökét a kormány a miniszterelnök előterjesztésére nevezte ki.²³ Az AHB elnökének Kiss Rolandot (volt HM államtitkár) rk. követnek és megh. miniszternek nevezték ki.²⁴ Az AHB az elnökből, titkárból, 8 állandó és 8 pótagból állt. A 8 állandó, ill. a 8 pótagot a ME, a KÜM, a BM, a PM, a FM, az IM, a HM és a Közlekedésügyi miniszter előterjesztésére a kormány nevezte ki 1949. januárjában. A miniszterelnök 1949. februárjában KÖRMENDI Pál min. tanácsost kinevezte az AHB titkárává, és így az AHB megkezdte érdemi működését. Székelye az V. ker. Báthory u 20. II/1.-ben volt.

A szervezeti keretek kialakulásának bonyolultságát a VB megnevezések sokszínűségei, mutatja. A magyar-román határszakaszt tekintve az AHB a „**A hiányzó határkövek pótlására létesített magyar-román vegyesbizottság magyar (Állami Határügyi bizottság) delegációja**” (M-R VB) néven szerepelt a hivatalos iratokban. Hiszen az AHB első feladatául tűzte ki a magyar-román határügyi egyezmény megkötését, abból a célból, hogy a békeszerződés rendelkezésének megfelelően helyreállítsa a régi trianoni határvonalat, és egyúttal szabályozza a határoszlopok és a határvonal megjelölésére szolgáló egyéb jelek védelmére, karbantartására és helyreállítására vonatkozó kérdéseket. A M-SZ VB-i tárgyalások közben már megalakult az AHB, de ezekbe a tárgyalásokba nem avatkozott be. 1950-ben a minisztertanács 250/1950. (X.7.) M.T. számú rendelete alapján az **AHB** megszűnt. Ezután az AHB feladatkeretét a **külgyminiszter** látja el, amennyiben eljárása más miniszter feladatkeretét is érinti, az illetékes miniszterrel egyetértésben jár el. Az AHB mellé szervezett titkárság személyzetét a rendelet hatálybalépésével a KÜM állományába helyezték át. A „határügyek” (delimitáció-demarkáció) vezetését a KÜM apparátusa látta el.

A csehszlovák határszakasz esetében a **magyar-csehszlovák határvonal egyes szakaszainak rendezésére alakított Magyar-Csehszlovák Vegyesbizottság** (M-CS VB) alakult. A VB a magyar kormány által kinevezett 4 főből álló tagozatból és a csehszlovák kormány által kinevezett 3 főnyi tagozatból állt. Mindegyik tagozat egyik tagja annak elnöke. A VB feladata a magyar-csehszlovák határvonal részletes megállapításának megtárgyalása és keresztülvitele volt. Az üléseken szakértőket és segédszemélyzetet (pl.: tolmács) igénybe vehettek. A VB ülészakát a két ország által közösen megállapított helyén tartotta. Az ülés tartamát esetről esetre állapították meg. Akkor, ha a letárgyalandó kérdések sorrendjére vonatkozólag nem történt megegyezés, a sorrendet úgy határozták meg, hogy felváltva tárgyaljanak le egy magyar és egy csehszlovák javaslatot.²⁵ A M-CS VB 1953. július 13-i ülésén kijelölte a határvonalat.²⁶

A magyar-román országhatár helyreállításának munkálatai befejezése után – a Nagyváradon 1949. jún. 22-i határügyi egyezmény VII. cikk. 3. pontja szerint – összehívták a **Magyar-Román Határügyi Vegyesbizottságot**, (M-R HVB) hogy a helyreállítás kapcsán készült határokmányokat (határtérképek és határleírási jegyzőkönyvek) hitelesítsék. Ez a VB 1952. januárban ült össze.²⁷

Magyar-jugoszláv vegyesbizottság létesítése határjelek pótlására és karbantartására (M- JU VB) 1953-ban történt meg. 1953. dec.3-tól kezdődően felváltva Szabadkán és Szegeden történő tárgyalásokon, során rendezték a felmerült kérdéseket.²⁸

Az osztrák határszakasz esetében 1957-58-ban történtek meg a tárgyalások a határon lévő határjelek felújítása és helyreállítása tárgyában. **Magyar-Osztrák Vegyesbizottság alakult a határjel felújítási és helyreállítási munkálatokra**, (M-O VB). A VB mindegyik tagozata 3-3 tagból állt. A VB tagozatai feladatának ellátására megfelelő számú szak- és segédszemélyzetet vehetett igénybe, amely nem haladhatta meg az 5-5 főt. A VB rendes üléseit negyedévenként felváltva Sopronban és Wiener-Neustadtban tartotta.

A negyedévenként megtartandó rendes üléseken kívül a VB bármely tagozata rendkívüli ülés megtartását kezdeményezheti diplomáciai úton. A határjelek felújítását és helyreállítását **vegyes technikai csoportok** (VTCS), megfelelő számú fizikai munkaerő igénybevételével végezték. A VTCS-ok magyar és osztrák tagozatból álltak. Mindegyik tagozatnak 1-1 elnöke és 2-2 bizottsági tagja volt. A VTCS-ok elnökeit a VB elnöke nevezte ki. A VTCS-ok számát, valamint az egyes VTCS alárendeltségébe tartozó munkacsoportok létszámát a szükséghez képest a VB határozta meg. A munkacsoportok a két állam polgáraiból, katonai vagy polgári személyekből állhattak. A technikai- és munkacsoportok munkáját a technikai csoport azon tagozatának elnöke irányította, amely tagozat a munkacsoportokat biztosította.²⁹

A XX. században Magyarország határait három szakaszban módosították, nevezetesen a trianoni békediktátum kapcsán, a terület-visszacsatolásokkal és a párizsi békeszerződésekből következően. Mindhárom alkalommal a történelmi Magyarország területén belül, az aktuális nagyhatalmi érdekeknek megfelelően húzták meg az új határokat. Az új határok kitzése jelentős munkálatokat követelt, amelyet nem lehetett rövid időn belül megvalósítani. A határok végleges kitzéséig is őrizni kellett azonban az új határszakaszokat, amelyek nem mindig estek egybe a véglegesen kitzított határvonalakkal. Ezen időszakok kétség kívül a magyar határőrizet érdekes periódusai közé taroznak.³⁰

Jegyzetek:

- ¹ - PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44–51. p.
- Idem: *A dualista Magyarország Határőrizete (1867-1914)*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 138. p.+24. p. melléklet
- KESERŰ István — PARÁDI József: *A magyar határőrizet története, hagyományai*. Budapest, 1990, Határőrség, 72. p., ill.
- KESERŰ István — PARÁDI József: *Határőrizetiünk (1867-1990)*. Budapest, 1990, Határőrség, 157. p., ill.
- PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, 1994.1. sz. 4-23. p.
- Idem: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, (1997) 1. sz. különszám 11-35. p.
- Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. 1-3. köt. Budapest, 2003, Tipico Design Kft, 1. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. 219p., 8 jogszabály, 11 melléklet. 2. köt. *Csendőrség a határőrizetben*. 186p., 11 jogszabály, 7 melléklet. 3. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. 266p., 12 jogszabály, 10 melléklet. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- Idem: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. In. BODA József(szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 74-109. p. A tanulmány korábbi változata 2003. nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. In. MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó, 357-388. p. /Jogtörténeti értekezések, 28./
- ² A forrásokban különböző megnevezésekkel találkozhatunk, pl.: a MILLERAND féle kísérőlevélben „határbizottságok”, az utasításokban és a pótutasításokban „határmegállapító bizottságok”. VASSEL Károly (a M-JU HMB. elnöke) 1922. évi jelentésében „határendező bizottság” és „határt rendező bizottság”, 1924-ben készült jelentésében „határkiigazító bizottság” névvel találkozhatunk. Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban mindenütt határmegállapító bizottság (HMB) kifejezést használom. A határmegállapító bizottságok működésére lásd: SUBA János: *Magyarország határának kitzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* I-IV. 1996. Budapest. 1-1002. p. Doktori értekezés (kézirat.) ELTE BTK könyvtár, illetve SUBA János: *Magyarország államhatárának változásai 1867-1945 között (A Határmegállapító Bizottságok működése Magyarországon a XIX. XX. században.)* Budapest 2002. 1-125. p. ELTE BTK és MTA könyvtára
- ³ *A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről NEULLY S-ben 1920. január-március havában*. Budapest, 1920, Külügyminisztérium. I-III.köt. I. Bevezetés.
- ⁴ Tagjai: Elnök gróf CSÁKY Imre, a központi iroda vezetője dr. SZÖGYÉN György II. oszt. követségi tanácsos, kereskedelmi igazgató, "irodaszabkbeli hivatalnokul" ORSZÁGH Miksa konzuli irodafőtiszt, és STOUY Kamilló miniszteri irodatisztet neveztek ki a Külügyminisztérium állományából. Az egyes minisztériumokból a legfontosabb a Pénzügyminisztériumból a földmérési osztály vezetőjét ANTALFFY Andor min. tanácsost, a Kereskedelemügyi minisztériumból dr. PÉTERI Ödön miniszteri tanácsost, az igazságügy-minisztériumtól dr. CSÁSZÁR Károly miniszteri tanácsost, a honvédelmi minisztériumtól báró THEISSENRUCK-FLEISCHMANN Móric vk. alezredest vezényelték a határmegállapító központi irodába. A HMK székhelye a Szalay utca 8-10. V. emeleten volt. A Határmegállapító Központ vezetését gróf CSÁKY Imre helyett dr. SZÖGYÉN György vette át (1922. aug 25.-i MT előterjesztés. MOL. K. 27.)
- ⁵ A M- CS HMB-ba TÁNCOS Gábor altáb.-t, a M-R HMB-ba DORMÁNDY Géza vk. ezds.-t, a M -JU HMB-ba VASSEL Károly vk. ezds.-t, a M-O HMB-ba KERESZTES Arthur vk. eds.-t neveztek ki.
- ⁶ A tisztek a Honvédelmi minisztérium Elnöki D. Osztály létszám feletti állományában voltak beosztva. Létszámuk állandóan változott a vezénylések, áthelyezések miatt. Létszámsökkentés is volt, mivel a kivált tisztek pótlását a HM.VI./1. osztálya nem tartotta szükségesnek, „mert az eddigi tapasztalatok szerint a még várható határkiigazítások oly csekély mérvűek lesznek, hogy katonai szakértő ezekhez nem szükségesek.”
- ⁷ A SUBA János: *Határkijelölés a Felvidék visszatérése után 1938-1940*. In: FISCHER F.–HEGEDŰS K.–MAJOROS I.–VONYÓ J. (szerk.): *Kárpát medence vonzásában. Tanulmányok Polányi Imre emlékére*. Pécs, 2001, Pécsi Egyetem. 463-482. p.

⁸ A bizottság magyar delegációjának elnöke MEDVEY Aurél ny. altábornagy, a Térképészeti Intézet volt igazgatója, tagjai: dr. TÁTRAY István min. tanácsos, a PüM IX/b. /Állami Földmérés/ vezetője, a HM részéről dr. RAKOLCAI László vk. örgy. és RÉDEY László m. kir. mérnök voltak.

⁹ SUBA János: *A magyar-szlovák határ*. In: ÁDÁM Magda-SZARKA László (szerk.): *Az I. Bécsi döntés Okmánytára*. (megjelenés előtt)

¹⁰ 16.400/1939. M.E. rendeletet a Határkijelölő Központi Bizottság (HKB) felállításáról. Budapesti Közlöny 1939. ápr.22-i száma.

¹¹ A trianoni határvonal összes ilyen munkálatát az Állami Földmérés személyzete végezte. Így a trianoni 805 km hosszú magyar-csehszlovák határvonal kitűzését és felmérését 30 magyar és 30 csehszlovák mérnök két és fél év alatt végezte el. Összesen 9188 határjelet (követ) helyeztek el és határoztak meg.

¹² Dr.TÁTRAY István az Állami Földmérés vezetője a határmegállapítás műszaki munkálataihoz az Állami Földmérés kellő gyakorlattal bíró, fiatalabb mérnökeinek kirendelését javasolta: mivel az Állami Földmérésre olyan sok ingatlan-átruházással, telepítéssel, öntözéssel, tagosítással, kisajátítással, városméréssel és kataszteri felméréssel kapcsolatos halaszthatatlan munkafeladat hárult, hogy ilyen nagy számú mérnöknek a rendes munkafeladat ellátásától való elvonása zavarokat okozott volna. Továbbá kérte, hogy a határkijelölésre kirendelt mérnökök legalább egy részének pótlására még munkabíró nyugdíjas, továbbá az állami földmérésnél felvételre jelentkezett fiatal mérnököket tiszteletdíjként alkalmazzanak. (MOL. K 69. IV. d. - Jelentés a H.K.B.1938. nov. 9-i üléséről.) A visszatért Felvidéken és Kárpátalján 4 új felmérési felügyelőséget szerveztek: Kassa, Komárom, Ungvár és Munkács központtal.

¹³ Ez megfelelt a végrehajtási utasítás I. rész 10. bekezdésében foglalt elveknek, miszerint ne tűzzék ki ott a határt, ahol minden valószínűség szerint rövid időn belül változás történik.

¹⁴ Minden pontot, ahova határkő került, mintegy 8-10 cm átmérőjű és a talaj kötöttsége szerint 100-150 cm hosszú karóval jelölték meg. A karókat úgy ásták le, hogy azokból 50-100 cm álljon ki a földből.

¹⁵ A HKB feljegyzése szerint: "Gyakran hallani azt a véleményt, hogy a szlovák részről a határkijelölés nem sürgős, a munka hiábavaló, nem állandó. Ezt a hiedelmet alátámasztja a szlovák bizottság magatartása is, amennyiben a bizottságok találkozására kitűzött határidőket állandóan késedelmesen tartja be".

¹⁶ *A Párisi magyar békeszerződés és magyarázata*. Budapest, 1947, sn. Documenta Danubiana.

¹⁷ SUBA János: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi párizsi békeszerződés alapján. A magyar rendvédelem sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VI.évf. (1996) 7. sz. 98-106. p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háborúból diktatúrába” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹⁸ Az Állami Földmérésről kijelölt 4 mérnök dr. HAZAY professzor irányításával megkezdte a határkijelölés műszaki előmunkálatait 1947. máj.15-én. A Gazdasági Főtanács, illetőleg a Minisztertanács ezekhez a munkálatokhoz a folyó költségvetési évre 8 000 Ft előirányzat nélküli kiadás igénybevitelét engedélyezte.

¹⁹ MOL XIX-K-15.48.721/1947. -PüM IX. osztály A trianoni határok helyreállításával kapcsolatos földmérési és egyéb műszaki munkálatok adminisztratív előkészítése.

²⁰ MOL XIX-K-15.61.339./48-PüM. Állami Földmérés Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltségének jelentése a kirendeltség működéséről, 1947-ről.

²¹ Az 1948. évi okt.29-én kelt 12.030/1948. Korm. számú rendelet és az 1948. évi dec.10-én kelt 12.340/1948. Korm. Számú rendelet intézkedett az **Állami Határügyi Bizottság (AHB)** felállításáról, szervezetéről és feladatköréről. A rendelet szerint: „Az országhatár megállapítására és kijelölésére vonatkozó minden olyan ügyben, amelyben az intézkedés, vagy a határozat a jelen rendelet hatálybalépésekor fennállott jogszabályok értelmében egy vagy több szakminiszter hatáskörébe tartozott, az alábbiakban szabályozott Állami Határügyi Bizottság jár el, tárgyal és dönt. A „bizottság tesz javaslatot, továbbá az országhatárra vonatkozó olyan ügyekben, amelyek törvényhozás útjára tartoznak, vagy amelyekben egyébként a minisztertanács döntése, vagy jóváhagyása szükséges.” SUBA János: *Egy különös szervezet: az Állami Határügyi Bizottság*. (Kézirat)

²² MOL XIX-A- 83a-246. 12 jkv.-1948 Miniszterelnökség 7346/1948. M.E.I.-Minisztertanács elöterjesztés 1948. jul 22-én.

²³ MOL XIX-A- 83a-266. 12 jkv.-1948 Állami Határügyi Bizottságról szóló 12.030/1948. Korm. számú rendelet (Magyar Közlöny 263. sz.) módosítása tárgyában Miniszterelnökség 12.340/1948 M. E. II/A Elöterjesztés a Minisztertanácshoz 1948. dec.6.

²⁴ Kiss Roland 1888-ban született Budapesten. Iskolai végzettsége: jogi alapvizsga. 1907-ben lépett állami szolgálatba. 1919. augusztus 1-től 1945. április 1-ig azonban nem fejtett ki hivatali tevékenységet. A felszabadulás után rehabilitálták. A munkásmozgalomban 1917. áprilisa óta megszakiítás nélkül részt vesz. Jelenleg honvédelmi államtitkár.- írta róla RAJK László 948. dec. 9-én /MOL XIX-A- 83a-266. 12 jkv.-1948 - KüM 7372/1.-1948

²⁵ M-CS VB 1951. márc.19-20 i ülés jkv-e (MOL-XIX-J-1-j-Cseh-29/h- 00634-1951) A magyar tagozat azt javasolta, hogy a "Vegetszbizottság" szó elé a "határügyi" szó kerüljön és azt, "ülés" szót "ülésszak" szóval helyettesítsék. Az utóbbi indítványt elfogadták, azonban a "határügyi" szót nem kapcsolták a Vegetszbizottság fogalmához.

²⁶ M-CS VB Zárójegyzőkönyv -határvonal kijelölése MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h-00636-1951.

²⁷ A VB magyar tagozata állt: BM, az ÁVH Határőrség, az Országos Földmérési Intézet és a KüM munkatársaiból. Elnöke KURIMSZKI Sándor r. vörögy volt. /M-R HVM 1952 jan.10- i ülése (MOL XIX-J-1-j-Rom-29/h-003038-1951. SUBA János: *Redemarkációs munkálatok a román határszakaszon 1947-1952 között*. Kézirat.

²⁸ Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 0531209/1/1953. sz. határozata Titkos (Határozatok tára nem közölheti.) A magyar-jugoszláv vegetszbizottság létesítése határjelek pótlására és karbantartására MOL XIX-J-1-k-Jug-29/h- 02915/80-1953. SUBA János: *Redemarkációs munkálatok a déli határszakaszon 1947-1956 között*. Kézirat.

²⁹ MOL XIX-J-1-k-Au-29/f-124-1957-58. Megállapodás a magyar-osztrák határon lévő határjelek felújítása és helyreállítása tárgyában. SUBA János: *A nyugati határszakasz határjeleinek helyreállítása a II. Világháború után*. Kézirat.

³⁰ - Parádi József: *A magyar állam határőrizete (1920-1941)*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264. p. + 562. p. melléklet.

- Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4. sz. 391-404. p.

- Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V.évf. (1994) 6. sz. 64-75. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, 1994. 2. sz., 84-126. p.

- Idem: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5. sz. különszám 27-48. p. és 14 melléklet.

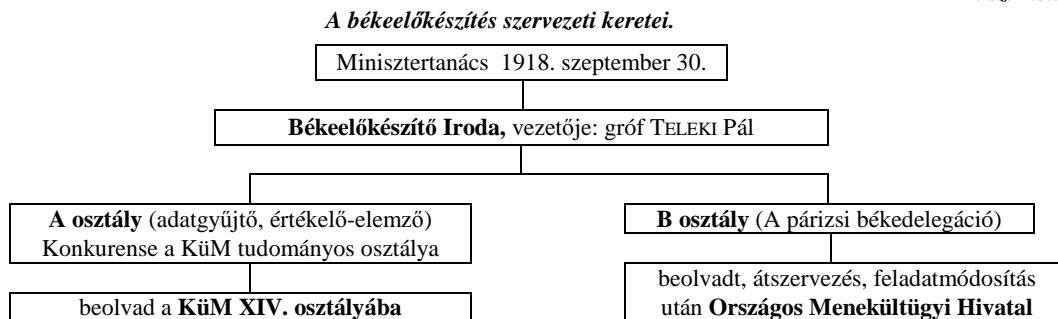
- Idem: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között.

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), X. évf. (1999) 11. sz. 42-53. p. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Szabad mozgás a Kárpát-medencében” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Mellékletek jegyzéke

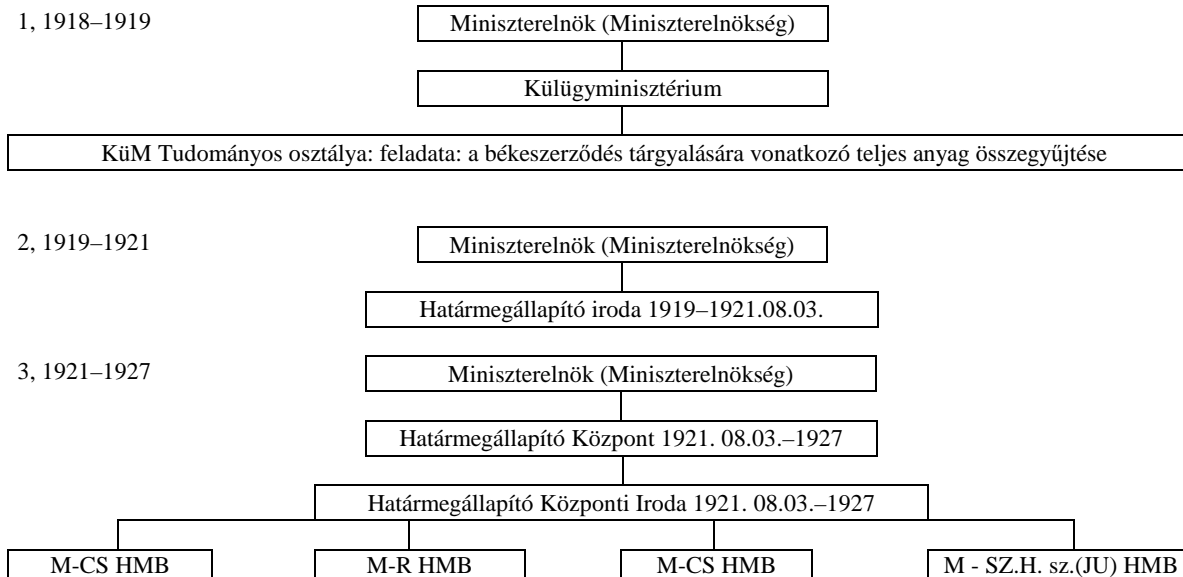
<i>I. sz. melléklet</i>	
A békeelőkészítés szervezeti keretei.	93
<i>II. sz. melléklet</i>	
A határmegállapítás tervezett magyarországi szervezete.	94
<i>III. sz. melléklet</i>	
A Határmegállapító Központi Iroda szervezete.	94
<i>IV. sz. melléklet</i>	
A határmegállapító bizottságba delegáltak.	94
<i>V. sz. melléklet</i>	
A határmegállapító bizottság szervezete.	95
<i>VI. sz. melléklet</i>	
A határmegállapító bizottság személyzete.	95
<i>VII. sz. melléklet</i>	
A bécsi döntés határvonalmódosításra hozott határozatának végrehajtására alakult bizottság.	95
<i>VIII. sz. melléklet</i>	
Határkijelölő központi bizottság.	95
<i>IX. sz. melléklet</i>	
A határkijelölés szervezeti keretei.	96
<i>X. sz. melléklet</i>	
A határmenti bizottságba delegáltak.	96

I. sz. melléklet

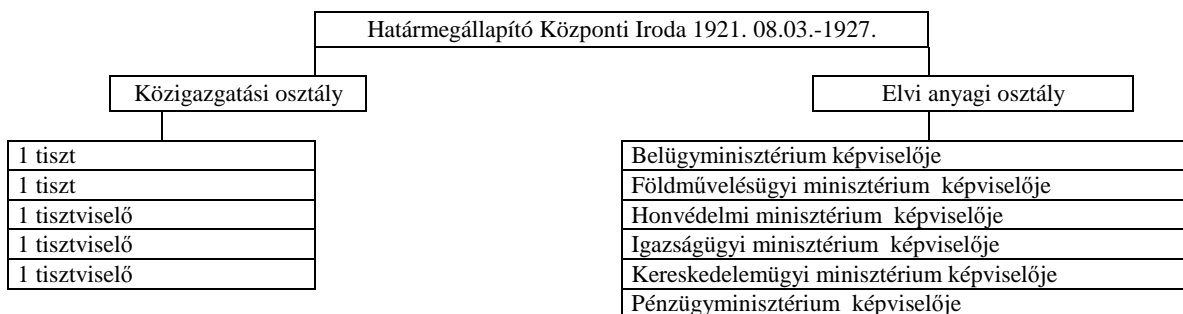
Forrás: SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* Doktori értekezés (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

A határmegállapítás tervezett magyarországi szervezete.

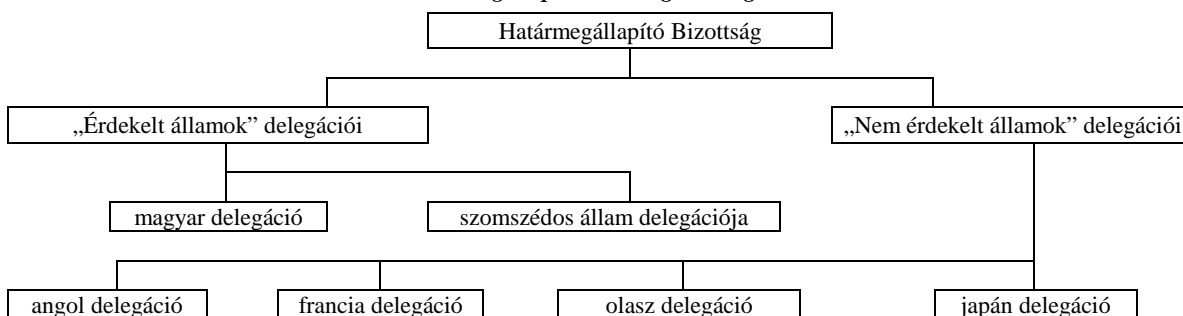
Forrás: SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* Doktori értekezés (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

A Határmegállapító Központi Iroda szervezete.

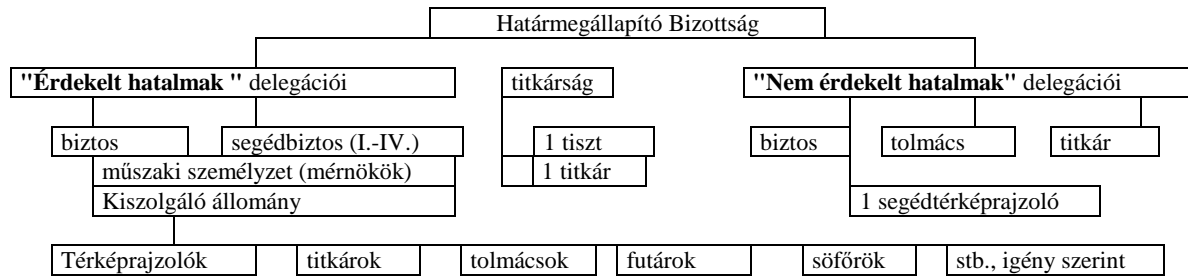
Forrás: SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* Doktori értekezés (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

A határmegállapító bizottságba delegáltak.

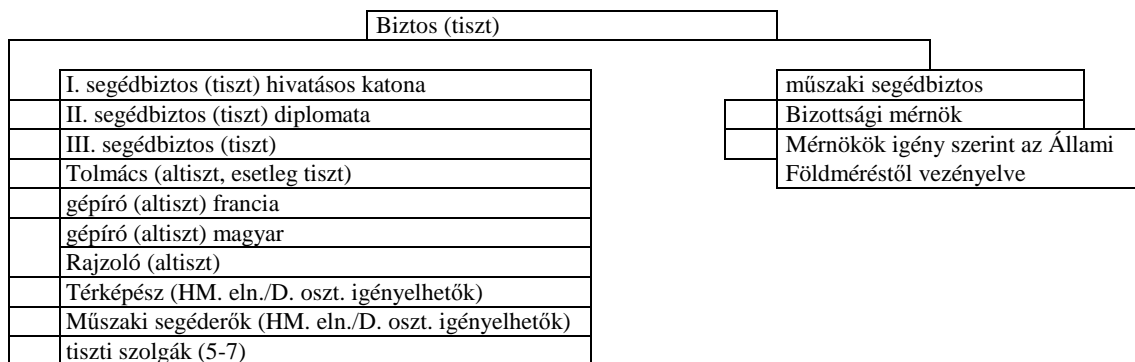
Forrás: SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* Doktori értekezés (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

A határmegállapító bizottság szervezete.

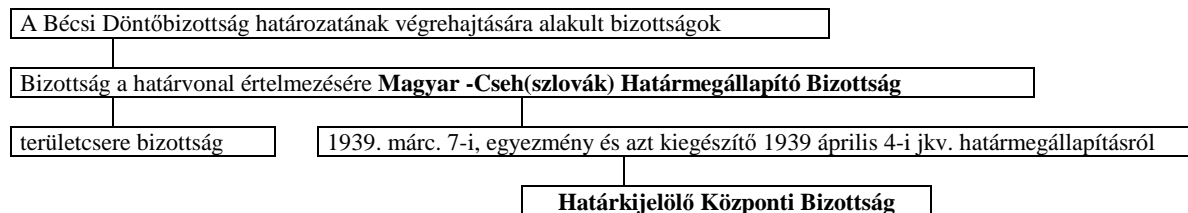
Forrás: SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* Doktori értekezés (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

A határmegállapító bizottság személyzete.

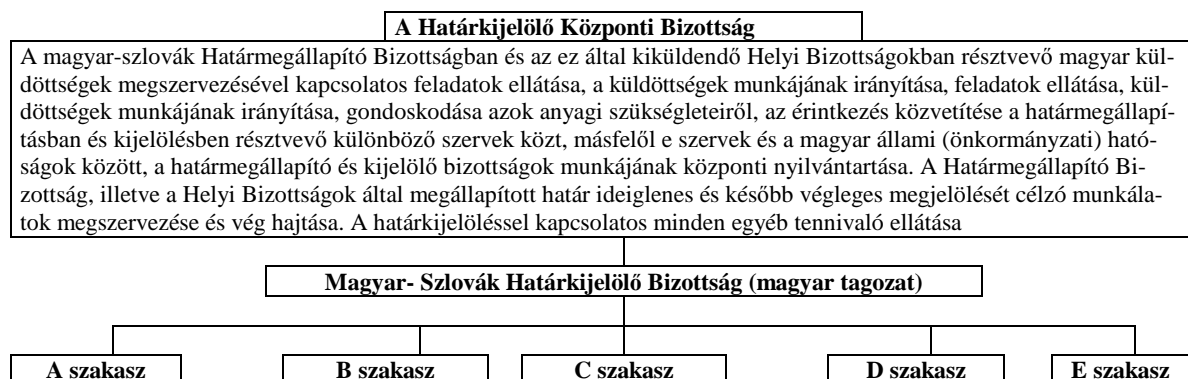
Forrás: SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése)* Doktori értekezés (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

A bécsi döntés határvonal módosításra hozott határozatának végrehajtására alakult bizottság.

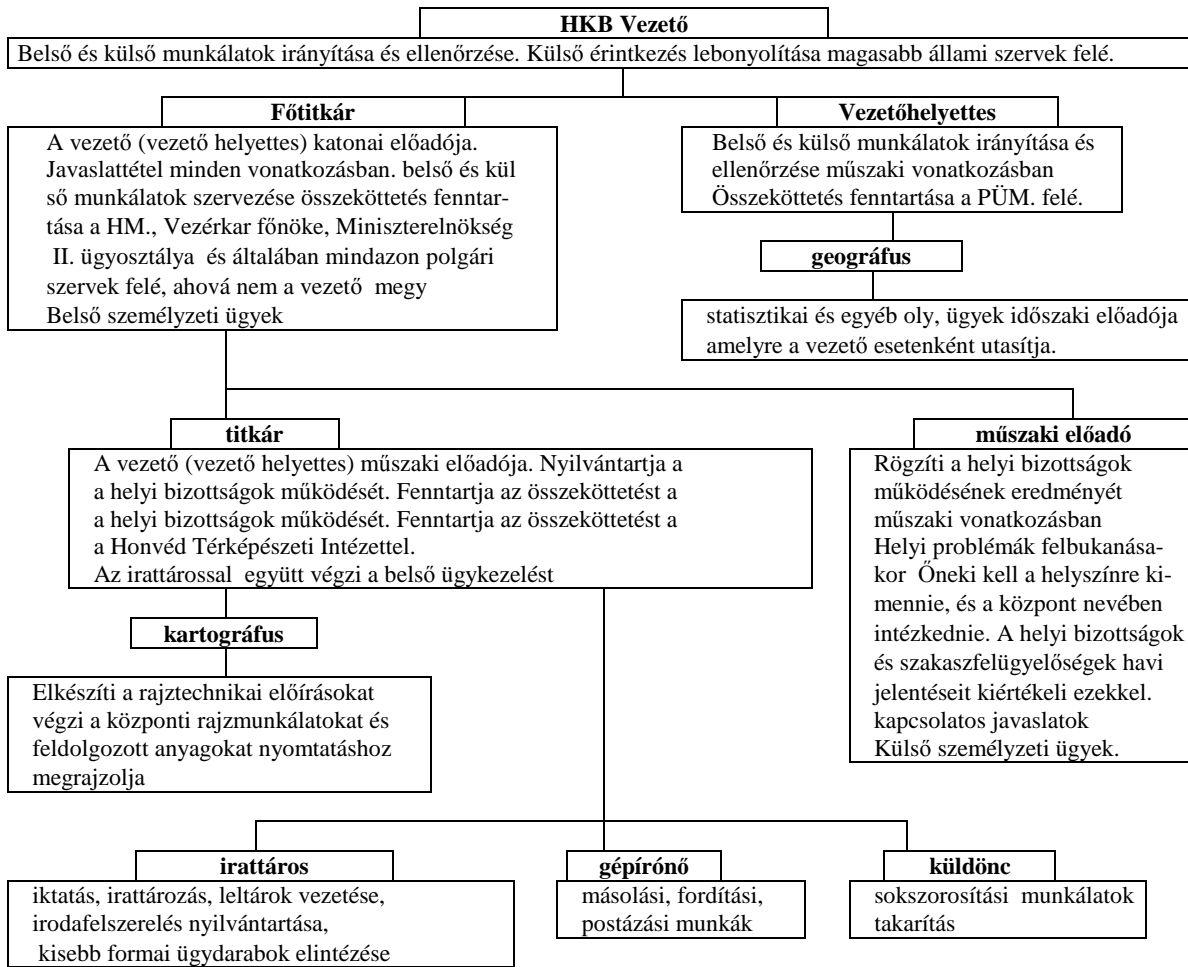

Forrás: SUBA János: *Határkijelölés a Felvidék visszatérése után 1938-1940.* In FISCHER F. – HEGEDŰS K. – MAJOROS I. – VONYÓ J. (szerk.): *Kárpát medence vonzásában. Tanulmányok Polányi Imre emlékére.* Pécs, 2001, Pécsi Egyetem. 463-482. p.

Határkijelölő központi bizottság.

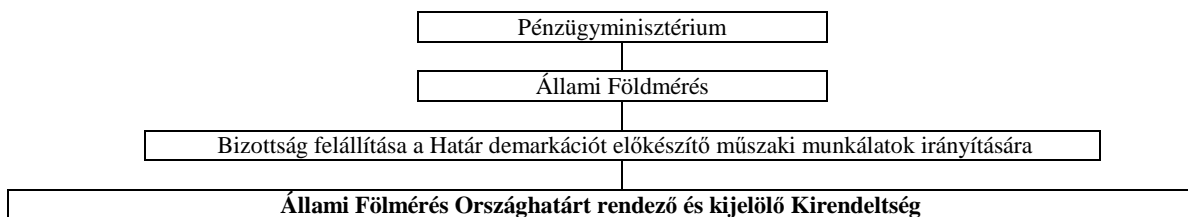
A feladatok jól körülhatároltak voltak, amelyet az alábbi táblázat mutat be:

Forrás: 16.400/1939. M.E. rendeletet a Határkijelölő Központi Bizottság (HKB) felállításáról. Budapesti Közlöny 1939. április 22-i száma.

IX. sz. melléklet

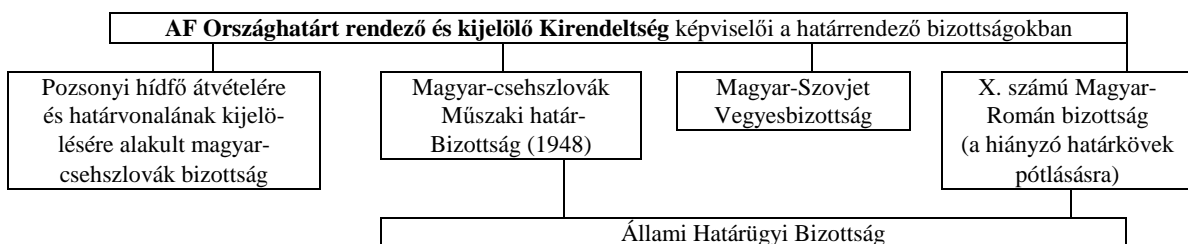
A határkijelölés szervezeti keretei.

Forrás: MOL XIX-K-15.48.721/1947. - PüM IX. osztály A trianoni határok helyreállításával kapcsolatos földmérési és egyéb műszaki munkálatok adminisztratív előkészítése.

X. sz. melléklet

A határmenti bizottságba delegáltak.

Forrás: MOL XIX-K-15.48.721/1947. - PüM IX. osztály A trianoni határok helyreállításával kapcsolatos földmérési és egyéb műszaki munkálatok adminisztratív előkészítése.

TURCSÁNYI Károly – HEGEDÚS Ernő
Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben

A légideszant és légi szállítású csapatok haditechnikai eszközrendszerének vizsgálatára vonatkozó kutatást 2004-ben kezdtük meg a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskoláján. Kutatásunk folyamán – a haditechnika, a harceljárás és a katonai szervezet kölcsönhatásait feltáró törvényszerűség figyelembe vételével – a légideszant csapatok komplex vizsgálatát végeztük illetve végezzük el.¹ Ennek folyamán rendvédelmi és rendvédelem-történeti vonatkozások is a kutatás tárgyát képezték, mivel a hagyományos katonai feladatok mellett a légideszant csapatok úgy a múltban, mint napjainkban egyre nagyobb szerephez jutnak a válságreagáló műveletek, a békefenntartás és a terrorrelhárítás területén is. Ezek a tevékenységek elég egyértelműen a rendvédelemhez is kötődnek. Ez a tendencia a történeti előzmények során is jól kimutatható a rendvédelem-történeti kutatás módszereivel. A második világháború folyamán rendvédelemhez kötődő alkalmazásokhoz kapcsolódnak például a fogolyszabadítás, városok rendészeti célú megszállása, illetve irreguláris és diverziós csoportok blokkírozása és felszámolása terepen. A témának magyar vonatkozásai is vannak, úgy jelenkori mint történeti vonatkozásban. A cikk keretei között ismertetni kívánjuk a téma hazai vonatkozásait, emellett utalunk a légideszant alakulatok rendvédelmi tevékenységével kapcsolatos eddigi publikációinkra és eredményeinkre is. Ismertetünk néhány történeti példát, amely jól rávilágít a légideszant csapatok rendvédelemben, illetve terrorrelhárításban betöltött szerepére. Kitézött célunk annak bizonyítása, hogy a katonai és rendvédelmi szervezetek fejlődési tendenciáinak meghatározásában jelentős segítséget nyújthat a rendvédelem- történeti megközelítés.

A rendvédelmi szerepkör és mai aktualitása a légideszantok feladatrendszerében

A légideszant, a légi mozgékonyosság, a légi szállítású csapatok és a légi ellátás széles körű alkalmazása a korszerű hadviselés jelentős ismérve. Ehhez kapcsolódva felidézzük a légideszant csapatok tevékenységi területeinek egyfajta felosztását, ami egyúttal megszabja a területen folytatott kutatások fő irányait is. *A légideszant csapatok feladatrendszere két területre osztható. A légideszant csapatok egyfelől klasszikus katonai feladatokat oldhatnak meg, másfelől bevonhatóak a rendvédelem bizonyos feladataiba.*

A légideszant csapatok klasszikus katonai feladatai: hidak és hágók, illetve kulcsfontosságú útszakaszok elfoglalása, folyamatkezelések és partraszállások támogatása, részvétel üldözésben és bekerítésben, mélységi felderítés és diverzió. A klasszikus légideszant feladat és eszközrendszerhez kötődő publikációink a *Katonai Logisztika*,² a *ZMNE Hallgatói Közlemények*³ és a *Magyar Szárnyak*⁴ című folyóiratok hasábjain, illetve a *ZMNE Repülőműszaki Intézet és OTDK konferencia-anyagok* formájában,⁵ illetve hadtörténeti témájú kiadványokban önálló tanulmányként jelentek illetve jelennek meg.

A légideszant csapatok rendvédelemhez kötődő feladatai: városok rendfenntartási célú megszállása, az irreguláris és diverziós csoportok blokkírozása és felszámolása terepen, illetve a fogoly- és túszzabadítás. A légideszant csapatok rendvédelmi jellegű feladatai *szoros összefüggésbe hozhatóak napjaink válságreagáló műveleteivel*⁶ és a *terrorizmus elleni harccal*. A *rendfenntartási célú megszállás* a válságreagáló műveletekhez és a békefenntartáshoz köthető. Napjaink ilyen feladatokra specializált gyorsreagálású magasabb-egységeinek jelentős részét – hozzávetőleg 30%-át - a gyorsan mozgósítható légideszant alakulatok teszik ki.⁷ *A fogoly- és túszzabadítás, illetve az irreguláris és diverziós csoportok blokkírozása és felszámolása nyílt terepen* a terrorrelhárítás rendvédelmi és katonai feladataihoz egyaránt köthetőek.⁸ *A tús- és fogolyszabadítási műveletek* leginkább a *túszejtéses bűncselekmény megszakítása* néven ismert rendvédelmi tevékenységhez köthetőek, amelyeket terrorcselekmény esetén különféle terrorrelhárító-egységek végeznek. Ezek a terrorrelhárító egységek egyaránt lehetnek katonai vagy rendvédelmi erők. Napjainkban a légideszant egységeket légi mozgékonyosság, az épületharc és a kiscsoportos önálló tevékenység területén rendelkezésre álló képességeik folytán egyre gyakrabban alkalmazzák a terrorrelhárításnak ezen a speciális területén.⁹ *Az irreguláris és diverziós csoportok blokkírozása és felszámolása* külföldi, illetve belföldi helyszíntől függően lehet inkább honvédelmi, illetve inkább rendvédelmi feladat. Ilyen feladatoknál az alkalmazó állam saját területén végzett műveleteknél gyakran együttműködésben tevékenykednek a katonai és a rendvédelmi erők.¹⁰ Ezekre a feladatokra napjainkban gyakran alkalmaznak területek gyors lezárására alkalmas légideszant csapatokat az afganisztáni hegyvidéken¹¹ és az afrikai szavannákon¹² egyaránt.

Ennek a szervezet-fejlesztési tendenciának friss magyar vonatkozásai is vannak. A Magyar Köztársaság állampolgárainak terrortámadás elleni védelme érdekében a jövőben – a Rendőrség Terrorrelhárító Szolgálat mellett, azzal párhuzamosan – a Honvédség szervezeti keretei között is kialakítanak

egy terrorelhárító kommandót. A felállítás alatt álló új szervezeti elemet tervezetten a 34. Bercsényi Miklós Felderítő Zászlóalj bázisán hozzák létre¹³ Az ejtőernyős felderítő alakulat bázisán szervezett terrorelhárító kommandót belföldi és külföldi műveleteknél egyaránt alkalmazni kívánják. A felderítő zászlóalj haditechnikai eszközrendszere és képességei – az új feladatok hatékony ellátása érdekében – folyamatos fejlesztés alatt állnak. A nagy nyilvánosság előtt végrehajtott „Bebetési Irány 2005” gyakorlaton bemutatták a felderítő zászlóalj terrorelhárítással kapcsolatos új képességeit. A gyakorlaton a zászlóalj egy különleges műveleti csoportjának helikopteres be és kiemelése volt látható, úgynevezett gyorskötél segítségével, amelyre egy különleges műveleti raj csatlakozhat, a megfelelő hevederekkel. A gyorskötéles eljárás alkalmas a raj bonyolult terepviszonyok közötti be és kiemelésre, akár lakott területen is, így alkalmas a terrorelhárító csoportok hatékony bejuttatására. A 34. Bercsényi Miklós Felderítő Zászlóalj bázisán felállítás alatt álló új terrorelhárító kommandó megjelenésével hazánkban is létrejöhet egy kettős struktúra, amely szerint egy speciális rendvédelmi feladatra – a terrorelhárításra – egyaránt alkalmaznak katonai és rendőri erőket.

A légideszant csapatok tevékenységének kiemelkedő rendvédelem-történeti eseményei

A légideszant csapatok tevékenységi területeinek és szervezet-fejlesztési tendenciáinak rendvédelmi vonatkozásait kutatva felmerült a lehetősége egy rendvédelem-történeti kitekintésnek is.

Ennek keretében megvizsgáltuk az ejtőernyős, vitorlázógépes és légi szállítású, illetve légideszant eljárással bevetésre kerülő különleges hadviselési erők rendvédelmi tevékenységhez kötődő második világháborús műveleteit. A szovjet, német, brit és amerikai, illetve magyar vonatkozásokat vizsgáltuk ezen a területen. Az összes vizsgált légideszant műveleten belül a rendvédelemhez köthető műveletek száma hozzávetőleg 10% volt. Olyan műveletekre figyeltünk első sorban, mint a fogolyszabadítás, (5 ilyen műveletet találtunk) városok rendfenntartási céllal történő megszállása (5 művelet) és a diverzáns illetve gerilla csoportok blokkolása és felszámolása terepen (2 művelet).

A vizsgálatok eredményeképpen több *következtetés volt levonható*. A második világháború során a légideszant csapatok rendvédelmi tevékenységgel összefüggő alkalmazása két fő okra volt visszavezethető: egyrészt a gyors beavatkozás, másrészt a meglepés igénye. A vizsgált, rendvédelemhez köthető légideszant műveletek egyik fontos jellegzetessége volt, hogy a végrehajtó csoport sok esetben valamilyen titkosszolgálat alárendeltségében tevékenykedő különleges műveleti erő vagy valamilyen titkosszolgálati szervvel együttműködő légideszant alegység volt. Mindez ezen a területen a különleges műveleti erők kiemelt szerepére enged következtetni.

A légideszant csapatok néhány fogolyszabadítási művelete

Egy ismert példa a légideszant csapatok túszzabadítási műveletére: *MUSSOLINI légideszant-kommandóval kivitelezett kiszabadítása a fogságból, 1943 szeptember 10-én*. Az RSHA, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal titkosszolgálati alárendeltségben tevékenykedő német Friedenthal Különleges Alakulatból és hagyományos ejtőernyős csapatokból összeállított légideszantot vetettek be. Az RSHA által lefolytatott hosszas nyomozati és hírszerző munka után sikerült behatárolni a fogva tartott MUSSOLINI pozícióját, akit a Gran Sasso 2900 méter magas hegyén, egy szállodában őriztek. A művelet végrehajtását egy ejtőernyős zászlóaljra bízta, ehhez csatlakozott az SS Friedenthal Különleges Alakulat 40 kommandója, Otto SKORZENY vezetésével. A szálloda előtt adódott egy nyílt terület, ahova vitorlázógéppel megoldható volt a leszállás. Itt landolt 12 db Gotha DFS 230 vitorlázóval a különleges erőkkel megerősített zászlóalj. *A művelet sikeres végrehajtásának egyik kulcsa a légideszant alakulatok speciális deszant-eszközeinek használata volt*. A Gotha DFS 230 deszant-vitorlázógépet már a besiklás folyamán nyitható fékernyővel és az orrészén elhelyezett fékezórakétákkal látták el, így a gép képes volt 30–50 méteres sík terepszakaszon biztonságosan landolni és megállni. A vitorlázógépen beérkező légideszant erők egyik része megkezdte az épület elfoglalását, másik részüket a szállodához vezető drótkötélpálya biztosítására különítették ki. Az épületbe gyorsan és hatékonyan bejutottak az épületharcra és rohamműveletekre jól felkészített erők, a túszzabadítása néhány perc alatt megtörtént. MUSSOLINI ezután egy esetenként a légideszant csapatok által is alkalmazott speciális futárrepülőgépre, egy Fi-156 Storch fedélzetére ültették. Ez a repülőgép – kis tömegének és különleges szárnykialakításának köszönhetően – képes volt igen kis sebességgel, rendkívül rövid területen le és felszállni, így a kiszabadított túszzal a területet gyorsan elhagyhatták. Az ismertett második világháborús példa alapján is látható, az ilyen műveletek rendszerint összetett szervezeti keretek közt zajlanak, klasszikus katonai és különleges hadviselési erők, titkosszolgálatok és rendvédelmi szervek együttes bevonásával.

Néhány további, ezúttal fogolyszabadítással kapcsolatos példát is megemlítenek. *Szövetséges hadifoglyok kiszabadítása céljából 1943 októbertől vetettek be ejtőernyős SAS különleges műveleti kom-*

mandókat az angolok. Október 2-ától október 6-ig 61 fővel működött egy kommandó az ellenség mögöttes területein Ancona és Pescara között. Ez alatt 50 szövetséges hadifoglyot szabadított ki. Július 31-én egy újabb 23 fős SAS különleges műveleti csoportot dobtak le ejtőernyővel Le Mans térségében. Ez a csoport már eredményesen zavarta a visszavonuló ellenség mozgását, emellett 150 fő hadifoglyot szabadított ki.¹⁴

A légideszant csapatok alkalmazása rendészeti célú megszállásra

A szovjet légideszant csapatok a besszarábiai légideszant műveletnél hajtottak végre rendvédelmi jellegű bevetést. Két légideszant dandárt vetettek be 1940. június 29-én, amikor a szovjet hadsereg a román haderő kivonását követően megszállta Besszarábiát. A szárazföldi haderőnem lovas és harcokcsi csapatai gyors előrenyomulást hajtottak végre két kulcsfontosságú város, Izmail és Bolgrád irányába. A szárazföldi hadműveletek június 28-án kezdődtek meg. A légideszant csapatok tervezett feladata az volt, hogy szállják meg a városokat, akadályozzák meg az ott található objektumok, hidak és vasútvonalak, illetve az úthálózat és ipari kapacitások felrobbantását és megsemmisítését a kivonuló román csapatok részéről és biztosítsák a területet a gépesített és lovas csapatok beérkezéséig. Három légideszant dandárt a célterülettől 350 km. távolságra elhelyezkedő repülőtereken vontak össze. A szállítási feladatokat 170 darab TB-3 repülőgép végezte. A három dandárból végül csak kettőt vetettek be, a harmadikat tartaléknak hagyták. A bevetés napján egy légideszant-dandárt Bolgrádtól 12 km-re dobtak le. A dandár a várost estig el is foglalta. A következő napon a dandár egyik zászlóalja elfoglalta Kagul városát is. A következő bevetni kívánt légideszant-dandárt eredetileg leszálló módszerrel kívánták deszantolni az Izmail város környéki repülőtereken. Mivel a légi felderítés adatai alapján úgy találták, hogy ez nem lehetséges, 30-án ejtőernyős dobással – nehézfegyverzet nélkül - deszantolták a dandárt, közvetlenül Izmail területén. A dandár még aznap megszállta a várost, és biztosította a város környéki létfontosságú útvonalakat is. A művelet folyamán fegyveres összetűzésre nem került sor a visszavonuló román erőkkel.

Athén térségében 1944 október 12-én vetettek be egy angol ejtőernyős zászlóaljat az egymással ellenséges görög irreguláris erők összetűzésének megakadályozására. A román hadsereg átállása miatt a Görögországot megszálló német csapatok erők elvágásának megelőzése érdekében a gyors visszavonulás mellett döntöttek. A német haderő október 4-ig bezárólag ürítette ki Athént, majd néhány napon belül az egész országot. Ezt követően az országban belpolitikai feszültségek alakultak ki az angolbarát és a baloldali beállítottságú ellenálló erők között. Mivel a baloldali irreguláris alakulatok voltak túlsúlyban, fennállt a veszélye Athén megszállásának. Az angol katonai felső vezetés egy hadtestet indított útnak azzal a feladattal, hogy szálljon partra Görögországban, és stabilizálja a belpolitikai válságot. A hosszú hajóút miatt a partra szállásra csak 13-án és 14-én kerülhetett sor, így az angol katonai vezetők gyorsabb megoldást kerestek Athén megszállásának megelőzésére és térségének stabilizálására. 12-én a főváros melletti Mégara repülőtéren ledobtak egy ejtőernyős zászlóaljat. A zászlóalj ejtőernyős ugrására erős szélben került sor, ami növelte a szétszóródást és a sérülések számát. A földet érést követően a zászlóalj biztosította a repülőteret, ahova vitorlázó gépeken az ejtőernyős alakulat mozgékonyságának fokozása céljából gépjárműveket deszantoltak. A zászlóalj járművein bevonult Athénbe, ahol a partra szálló erők harcelőrseként hatékonyan beavatkoztak a zavargásokba, így nagy mértékben hozzájárultak a stabilitás megteremtéséhez.

A légideszant csapatok alkalmazása diverzáns és gerilla csoportok blokározására és felszámolására

Jugoszláv partizán csoportok felszámolása céljából alkalmaztak légideszantot 1944 május 25-én Drvarnál, két hegyivadász hadosztály bekerítő műveletének támogatására. A bevetést az SS Fallschirmjäger 500 ejtőernyős zászlóalj¹⁵ hajtotta végre. TITO partizánjai a hegyekben folytatták gerillaharcukat. A német vezetés elhatározta, hogy megsemmisíti TITO főhadiszállását. A főhadiszállás egy fennsíkon volt Drvar közelében, egy mély barlangban. A fegyveres védelmet 12000 partizán látta el. Ellenük került bevetésre a német légideszant-zászlóalj 800 embere azzal a céllal, hogy kössék le a partizánok erőit, amíg a főerők – két hegyivadász zászlóalj – elvégzi a terület bekerítését és megközelíti a partizánok főhadiszállását. Csak két hullámban voltak képesek a deszantot eljuttatni a célhoz, mivel nem biztosították a feladat végrehajtásához szükséges kellő számú szállító repülőgépet. Ráadásul öt órányi különbséggel vetették be a két támadó deszant-hullámot. Az első, ejtőernyős légideszant hullám elfoglalta Drvar városát. A második, vitorlázógépes hullámmal további 300 fő érkezett és kihasználva az első hullám által elért harcászati eredményeket, közvetlen támadást indított TITO főhadiszállása ellen. A bekerítést végző szárazföldi erők – a tervezett beérkezési időponthoz képest – jelentős késéssel közeltek a partizán főhadiszálláshoz. A két hegyivadász hadosztály csak másnap reggel mentette fel a

harcban álló SS zászlóalj. A légideszant zászlóalj ez idő alatt felmorzsolódott, 800 emberéből 600 odaveszett. TITO ugyan elmenekült a főhadiszállásról, de a partizánok erőit az ejtőernyős támadás valóban lekötötte, és azok a bekerítést követően jelentős veszteségeket szenvedtek.

1944 júniusa és augusztusa között ejtőernyős partizáncsoportok felszámolására egy magyar ejtőernyős zászlóalj Beregszász majd Máramarossziget bázisról vetettek be, egyfajta deszant-elhárító tartalékként. A feladat végrehajtását a térségben egyre növekvő számban ledobásra kerülő magyar–szovjet ejtőernyős diverziós (partizán) csoportok tették indokolttá. Ekkorra már rendelkezhetett információval arról a magyar katonai vezetés, hogy a német ejtőernyős csapatok sikeres bevetést hajtottak végre a Jugoszláv hegyekben tevékenykedő partizánok ellen. A katonai vezetés ezért májusban elrendelte az ejtőernyős zászlóalj mozgósítását ejtőernyős partizáncsoportok elleni tevékenységre. A szovjet hadsereg a magyar hadifoglyok diverziós feladatok ellátására vállalkozó állományát – összesen 391 főt – partizániskoláiban robbantásra és ejtőernyős ugrás végrehajtására képezte ki, majd szakasz erejű csoportokban, szovjet parancsnok-helyettessel, rádióssal és orvossal, esetleg robbantási szakemberrel megerősítve dobta le ejtőernyővel Magyarország észak-keleti területein. A diverziós csoportok bevetésének súlypontja a Munkács–Szatmárnémeti térség volt. A májustól szeptemberig bevetett 19 csoport többségét ott vetették be. A ledobott egységek rejtőzködését segítette az erdős-hegyes terep, amelynek tisztásain lehetőség nyílt a légi utánpótlás és erősítés fogadására is. A csoportok feladata a diverziós cselekmények végrehajtása, esetenként mélységi felderítő tevékenység mellett a helyi ellenállás szervezése volt. Május 10-én, Munkáctól északra dobtak le egy 22 fős magyar-szovjet ejtőernyős csoportot.¹⁶ Augusztus 8-án Munkáctól 15 km-re délre dobtak le egy 11 fős magyar-szovjet egységet.¹⁷ Augusztus 25-én éjjel három szállító repülőgép fedélzetén érkezett be egy 31 fős erősítés és az utánpótlás, amelyet jelzőtüzekkel megvilágított területre dobtak le ejtőernyővel. Szeptember 24-én éjszaka további utánpótlás és két fő erősítés érkezett légi úton. Augusztus 21-én Szatmárnémetitől északra, Máramarossziget térségében dobtak le egy 14 fős magyar-szovjet csoportot.¹⁸ Szeptember 20-án egy újabb 12 fős csoportot¹⁹ dobtak le itt. Szeptember 17-én Szatmárnémetitől délre dobtak le egy 21 fős magyar-szovjet csoportot²⁰ két szállító repülőgép fedélzetéről. A magyar ejtőernyős zászlóalj június 5-én indult Pápáról Beregszászra, majd 27-én állományát a diverziós tevékenység súlypontjának áthelyeződése miatt Máramarosszigetre vezényelték. A zászlóalj szakasz-század szinten teljesített járőr-feladatokat a környező területeken. Egy Ju-52-es szállító repülőgépekkel üzemelő repülőszázad ebben az időszakban a térségben tevékenykedett²¹. A zászlóalj települési területéhez közel, Aknaszlatinán egy kisebb repülőtér is rendelkezésre állt, így felmerült a szükség szerinti ejtőernyős alkalmazás gondolata is.²² A nagy területen szétszórva ledobott diverziós csoportok blokározásánál és felszámolásánál elvileg hasznosnak bizonyult volna a zászlóalj alegységeinek ejtőernyős ledobása, erre végül mégsem került sor. A helyi hatóságok – főként a csendőrség – ugyanis általában hatékonyan számolták fel a diverziós csoportokat, így elegendőnek bizonyult az ejtőernyős zászlóalj gépjárműves járőrtevékenysége. Habár ennél a műveletnél nem került sor ejtőernyős deszant vagy légi szállítású művelet végrehajtására, a tervezés szintjén mégis megjelent annak szándéka.

1944 július 22-én a Dél-Franciaország területén elhelyezkedő Vercors-fennsík gerilla-csoportok felszámolása céljából hajtott végre zászlóalj erejű légideszant műveletet a német haderő.²³ A légideszant két szárazföldi hadosztályt – többségében hegyivadász erőket – támogatott az irreguláris csoportok által megszállt fennsík elfoglalásában. A tengerszint felett 1000 méterre elhelyezkedő, rendkívül elzárt Vercors fennsík a normandiai partraszállást követően vált tömegessé a francia gerillák jelenléte. Mintegy 6000 fő gerilla tevékenykedett ott, az erdős-hegyes terepnek köszönhetően viszonylag rejtve. A szövetségesek a nagy létszámú, jól szervezett gerillacsoport felfegyverzésére és kiképzésére törekedtek, mivel a dél-franciaország területén tervezett partraszállás²⁴ támogatására, esetleg nagyobb létszámú szövetséges légideszant fogadására is alkalmasnak tartották ezt a katonai erőt, illetve a területet. A szövetséges titkosszolgálati szervek ejtőernyős deszant módszerrel juttattak el rádiós specialistákat, egy építőmérnököt és rajj erejű különleges hadviselés erőt a francia ellenállók segítségére és irányítására. A további hatékony légi ellátás érdekében a mérnök vezetésével a gerillák megkezdték egy 1000×140 méteres tábori leszállópálya építését a fennsík legalkalmasabb területén, Vassieux városa mellett. Még a leszállópálya elkészültét megelőzően, július 14-én – az addigi egy-két gépes szállításoktól eltérően – 72 db B-17-es jutott el 800 db ejtőernyős konténerekben mintegy 300 tonna ellátmányt az ellenállók számára²⁵. A német légierő észlelte a szövetséges utánpótlás-szállítási műveletet, és vadászgépeivel akadályozta a konténerek összegyűjtését. Az ejtőernyős konténerekkel aknavetőket és automata fegyvereket, lőszert és egyéb anyagokat juttattak el a gerilláknak. A nehézfegyverzet – könnyű hegyi ágyúk és páncéltörő ágyúk – eljuttatását a leszállópálya elkészülte után, szálló módszerrel kívánták megoldani.

A gerillák létszámának intenzív növekedése, az egy lépcsőben, nagy számú géppel végrehajtott légi ellátási művelet és végül a további erők és eszközök fogadását lehetővé tévő leszállópálya építése arra készítette a német katonai vezetést, hogy jelentős erők összehívásával megkezdje a gerilla-erők azonnali felszámolását. A német tervek a francia gerillák erőinek hatékony lefogásán alapultak, mivel el akarták kerülni, hogy a mozgékony ellenálló csoportok valamilyen irányba elhagyják a területet. Ennek érdekében jelentős repülő-erőket vontak össze a közeli repülőtéren,²⁶ és bombázó bevetésekkel egy hetes intenzív előkészítésbe, a kulcsfontosságú objektumok és Vassieux rombolásába kezdtek. A gerillák erőinek hatékony lefogására a fennsíkot bekerítették, a támadást minden irányból egy időben kezdték meg, a fennsík középső területein elhelyezkedő leszállópályát és a környékbeli falvakat pedig egy légideszant-támadással kívánták lefogni. A szárazföldi erők – főként hegyivadász csapatok – támadása július 21-én kezdődött meg. A légideszantot ezzel egy időben vetették be. Vadászrepülőgépek intenzív légi előkészítését követően, azok további támogatása mellett egy vitorlázógépes deszant-század elfoglalta a Vassieux melletti leszállópályát, rajta ütött az építést végző gerillákon és megszállta a környező épületeket. Más vitorlázógépes szakaszok a környező falvakat támadták meg és foglalták el. A sikeres deszant-támadás jelentős veszteségeket okozott a gerilláknak, lehetetlenné tette a további légi ellátást, emellett a deszant ellenőrzése alá vonta a terület központi részén átfutó utakat, így megakadályozta a területet védő gerillaerők átcsoportosítását is. A deszant első hullámát alkotó 20 gépet követően további 25 vitorlázó – köztük Gotha közepes szállító vitorlázók – érkeztek be a területre. A deszant az esti órákban a leszállópálya körül, illetve az elfoglalt falvakra, mint megerősített támpontra támaszkodva védelembe ment át. A gerillák ugyanakkor mozgósították tartalékaikat és megkezdték a deszant bekerítését. A második harcnapon a gerillák erőkkel lerohanták a német deszant védőkörleteit, de – főként a támogató repülőgépek hatékony tevékenységének köszönhetően – rohamaikat sora visszaverték. A leszállópályára eközben szállító-repülőgépek fedélzetén, leszálló módszerrel érkezett utánpótlás és további erősítés. A gépek a visszaúton a német deszant sebesültjeit szállították el.²⁷ A szállító repülőgépeket és a leszállópályát a gerillák tűz alatt tartották, jelentősebb veszteségek okozására azonban – megfelelő fegyverzet hiányában – nem voltak képesek. A szárazföldi támadás végül sikerrel járt, a német csapatok több ponton betörték a fennsíkra és felvették a kapcsolatot a deszant erőivel. A fegyveres küzdelem intenzív szakasza a harmadik harcnapon véget ért, ezután még három hétig végezték az erdős terepszakaszok megtisztítását a német erők.

A légideszantok rendvédelmi szerepével kapcsolatban eddig megjelent publikációink tanulságai

A légideszant csapatok rendvédelemhez kötődő tevékenységi területeinek vizsgálatáról három publikációnk jelent meg, a Kard és Toll című folyóirat hasábjain illetve a Rendvédelem-történeti Füzetekben. A három publikációban leközölt főbb következtetések:

„Katonai és rendvédelmi alakulatok a terrorizmus elleni harcban”²⁸ Ebben a publikációban összehasonlítottuk a rendvédelmi és katonai terrorelhárító alakulatok képességeit, a terrorelhárítás fogalmát, annak kötődését a rendvédelmi szervek – főként a rendőri csapaterő – karhatalmi tevékenységhez. Emellett vizsgáltuk a szervezett bűnözői csoport felszámolását, összevetve a haderő felderítő-diverzans csoport felszámolása esetén végzett tevékenységével. Megállapítottuk, hogy a mélységi felderítő csapatok speciális képességei közös vonásokat mutatnak a rendvédelmi szervek terrorelhárító csoportjainak egyes képességeivel. Kimutattuk, hogy terrorelhárító alakulatok létrehozása és szervezése területén létezik egy európai modell, amely a rendvédelmi szervekre épül, emellett létezik egy speciális katonai erő alkalmazására épülő angolszász modell is. Vizsgáltuk a titkosszolgálatok szerepét is. Véleményünk szerint a jövőre vonatkozó legvalószínűbb szervezet-fejlesztési tendencia egy kettős modell kialakulása, mivel a rendőri és katonai alapon szervezett terrorelhárító csoportok képességei és működési lehetőségei jól kiegészítik egymást. Ebből következhet például a közös kiképzés lehetősége.

„Légideszant alakulatok a terrorizmus elleni harcban”²⁹ címmel közöltünk egy cikket ugyanott. 34 ország terrorelhárító alakulatának vizsgálatát követően megállapítottuk, hogy azok 80%-a rendelkezik a légideszant fogalmköréhez köthető helikopteres légimozgékony képességgel. Ez leginkább azal az igénytel magyarázható, hogy a terrorelhárító csoport rövid idő alatt legyen eljuttatható a terrorcselekmény helyére. Tehát elsődlegesen nem a közvetlen alkalmazásnál, hanem a légimozgékony célterületre szállításnál jelentkezik a terrorelhárító csoportok légideszant jellege. (Ugyanakkor az objektumokba behatolás végrehajtásánál a terrorelhárító kommandók gyakran alkalmaznak alpin-technikát, ami szerves részét képezi a helikopteres légideszant egységek harceljárásának.) Megállapítottuk továbbá, hogy a terrorelhárító alakulatok 50%-át napjainkban a mélységi felderítő, illetve különleges hadviselés erők bázisán szervezik, ezáltal az érintett országok katonai erőt alkalmaznak, illetve katonai erőt is alkalmaznak egy rendvédelmi feladatra. Kimutatható, hogy a katonai alapokon szervezett ter-

rorelhárító csoportok létrehozásának egyik fő oka a külföldi alkalmazás igénye. A katonai alapon szervezett terrorelhárító csoportokkal kapcsolatban kimondható, hogy a műszaki-üzemeltetési és kiképzési feltételek egy része a haderő bázisán inkább rendelkezésre áll.

„Katonai erők rendvédelmi szerepkörben – légideszant alakulatok a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harcban”. címmel Hegedűs Ernő tartott előadást a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság konferenciáján. A konferencia lehetőséget teremtett a szakterület művelőivel folytatott személyes konzultációra. Az előadás írott változata a Rendvédelem-történeti füzetek című tudományos periodikában jelenik meg.³⁰

Konklúzió

A napjainkban egyre erősödő tendencia, amely szerint a légideszant csapatokat fokozódó mértékben vonják be a válságkezelés és a terrorelhárítás feladataiba, már a történeti előzmények szintjén is behatárolható. Ezek a tevékenységi formák részben a rendvédelem körébe sorolhatók, így sok esetben dokumentálható az együttműködés, illetve területek közötti átfedés a rendvédelmi szervekkel. Számos alkalmazási példán nyomon követhető a titkosszolgálatok, a különleges hadviselés erők és a légideszant csapatok együttműködése, illetve a speciális deszant eszközök használata. Az is jól nyomon követhető a példákon, hogy egy túszzabadítási művelet hatékony végrehajtásához különféle szervezetek közötti összehangolt együttműködésre és speciális eszközökre van szükség. *A második világháború során a légideszant csapatok rendvédelmi tevékenységgel összefüggő alkalmazása két fő okra volt visszavezethető: egyrészt a gyors beavatkozás, másrészt a meglepés igénye volt az, ami indokolta az ilyen jellegű – légimozgékony és légideszant képességekkel bíró – katonai erő alkalmazását.* (A tanulmányban bemutatott műveletek eklatáns példái annak, hogy a rendvédelemtől a katonai elemek nem idegenek. *a szerk.*)³¹

Jegyzetek:

- ¹ TURCSÁNYI
- ² TURCSÁNYI – HEGEDŰS KL234-248; TURCSÁNYI – HEGEDŰS KL249-272; TURCSÁNYI – HEGEDŰS KL147-148;
- ³ HEGEDŰS ZMNEHK
- ⁴ HEGEDŰS MSZ
- ⁵ HEGEDŰS OTDK
- ⁶ HAJDÚ István
- ⁷ KÖSZEGVÁRI 1998
- ⁸ KÖSZEGVÁRI 2003
- ⁹ Sok más terrorelhárító szervezet mellett erre példa a légideszant harceljárásával tevékenykedő britt Special Air Service (Különleges Légi Szolgálat), melyet a hetvenes évektől alkalmaznak terrorelhárító feladatokra is.
- ¹⁰ SZÉP – FELHÁZI
- ¹¹ KÖSZEGVÁRI 2004
- ¹² HAJDÚ Péter
- ¹³ BERCSÉNYI
- ¹⁴ SAS
- ¹⁵ Az alakulat 1943 végén került felállításra a haditörvényszék elé állított és elítélt katonákból. Az állomány egy része a gdanskmatzkaui és a dachau katonai börtönökből hozták az alakulathoz. A katonák visszakapták rangjukat és beosztásukat feltéve, hogy elvállalnak néhány speciális légideszant bevetést. McNab
- ¹⁶ MASZLOV–MELNYIKOV csoport, később VATUTYIM, majd THANKO-osztag.
- ¹⁷ USZTA-csoport, később RÁKÓCZI egység.
- ¹⁸ Dékán-csoport
- ¹⁹ RISZDORFER-csoport
- ²⁰ MALÉTER-csoport
- ²¹ SZABÓ
- ²² HUSZÁR
- ²³ PEARSON
- ²⁴ A partraszállás tervezett időpontjához képest egy hónapot késett, ez is hozzájárult Vercors védőinek vereségéhez.
- ²⁵ PEARSON
- ²⁶ A német repülőteret többször támadni próbálták a szövetségesek, de a bombázók kétszer is célt tévesztettek és más repülőtereket bombáztak.
- ²⁷ PEARSON
- ²⁸ TURCSÁNYI – HEGEDŰS KT18-27
- ²⁹ TURCSÁNYI – HEGEDŰS KT16-25
- ³⁰ HEGEDŰS KH
- ³¹ GÁSPÁR – PARÁDI; PARÁDI 1994; PARÁDI 1996; PARÁDI 2000/23-26; PARÁDI 2000/79-87; PARÁDI 2001; PARÁDI 2002.

A jegyzetekben használt rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- HAJDÚ István — HAJDÚ István (szerk.): *Válságreagáló műveletek elmélete és gyakorlata a XXI. században*. Budapest, 2004, ZMNE.
- KÓSZEGVÁRI 2003 — KÓSZEGVÁRI Tibor: *A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai I*. Budapest, 2003, ZMNE.
- KÓSZEGVÁRI 1998 — KÓSZEGVÁRI Tibor: *Hadviselés a XXI. században*. Budapest, 1998., ZMNE, 24-33. p.
- MCNAB — MCNAB, Chris: *Fallschirmjäger: A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban*. [German Paratroopers] ford.: SZILÁGYI Béla, Debrecen, 2000, Hajja és fia könyvkiadó.
- PARÁDI 1996 — PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PEARSON — Michael PEARSON: *A diadal könnyei. az elárult Vercors*. [Tears of Glory] ford.: SZILÁGYI Tibor Budapest, 1982, Kossuth, 134-240. p.
- SZABÓ — SZABÓ Miklós: *A Magyar Királyi Honvéd Légierő elméleti – technikai – szervezeti fejlődése 1938-1945*. Budapest, 1999, Zrínyi.
- SAS — *A SAS enciklopédia*. Budapest, 2000, Zagora Kft.

TANULMÁNYOK

- BERCSÉNYI — Csapatszemle: Az MH 34. Bercsényi Miklós Felderítő-zászlóalj. *Magyar Honvéd*, XVI. évf. (2005) 16. sz. 3-5. p.
- GÁSPÁR – PARÁDI — GÁSPÁR László – PARÁDI József: A magyar határőrizeti szervek feladatai, a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXX.évf. (1987) 134. sz. 131-151. p.
- HAJDÚ Péter — HAJDÚ Péter: Fire Force: gerillaellenes helikopteres egység Rhodesiában. *Haditechnika*, XXXVII. évf. (2003) 4. sz. 36-41. p.
- HEGEDŰS MSZ — HEGEDŰS Ernő: A magyar katonai ejtőernyőzés, és a légideszant alakulatok szervezeti fejlődésének vázlata 1937-2003. *Magyar Szárnyak*, XXXI.évf. (2003) 31. sz. 108-113. p.
- HEGEDŰS ZMNEHK. — HEGEDŰS Ernő: Légideszant – A Légierő gyalogsága: a légideszant és a gyorsreagálású erők alkalmazásának harcászati elvei. *ZMNE Hallgatói közlemények*, VIII. évf. (2003) 3. sz. 190-212. p.
- HUSZÁR — HUSZÁR János: A magyar ejtőernyős alegységek harci tevékenysége 1944-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, C.évf. (1987) 2. sz. 289. p.
- KÓSZEGVÁRI 2004 — KÓSZEGVÁRI Tibor. A terrorizmus elleni harc katonai tapasztalatai Afganisztánban. *Hadtudomány*, XIV.évf. (2004) 3-4. sz. 67-76. p.
- PARÁDI 1994 — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 13-17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI 2000/23-26 — PARÁDI József: A rendvédelmi diszciplína Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 23-26. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI 2000/79-87 — PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI 2001 — PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 97-108. p.
- PARÁDI 2002 — PARÁDI József: Rendvédelem kontra rendészet. *Pécsi határőr tudományos közlemények*, I.évf. (2002) 1. sz. 7-12. p. A tanulmány korábbi változata 2002. júniusában Pécsen hangzott el a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja által szervezett hadtudományi tudományos konferenciasorozatnak „Határőrség és rendészet” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZÉP – FELHÁZI — SZÉP László – FELHÁZI Sándor: A területellenőrzés, mint a szárazföldi csapatok tevékenységének új eleme. *Hadtudomány*, VIII. évf. (1998) 4. sz. 3. p.
- TURCSÁNYI — TURCSÁNYI Károly: Az ember – haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban. *Honvédelem*, XXXIX. évf. (1988) 8. sz. 83-93. p.
- TURCSÁNYI – HEGEDŰS KL234-248 — TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Bevezető gondolatok a légideszant és légi szállítású csapatok alkalmazásának, szervezetének és haditechnikai eszközeinek vizsgálatához. *Katonai Logisztika*, XII. évf. (2004) 4. sz. 234-248. p.

- TURCSÁNYI – HEGEDŰS KL249-272 — TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: A szovjet légideszant fegyvernem alkalmazásának, szervezetének és haditechnikai eszközeinek fejlődése (1930-1945) I. *Katonai Logisztika*, XII.évf. (2004) 4. sz. 249-272. p.
- TURCSÁNYI – HEGEDŰS KL147-185 — TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: A német légideszant fegyvernem alkalmazásának, szervezetének és haditechnikai eszközeinek fejlődése (1930-1945) II. *Katonai Logisztika*, XII.évf. (2005) 12. sz. 147-185. p.
- TURCSÁNYI – HEGEDŰS KT18-27 — TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Katonai és rendvédelmi alakulatok a terrorizmus elleni harcban. *Kard és Toll*, VI.évf. (2005) 2. sz. 18-27. p.
- TURCSÁNYI – HEGEDŰS KT16-25 — TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok a terrorizmus elleni harcban. *Kard és Toll*, VI.évf. (2005) 3. sz. 16-25. p.
- ELŐADÁS
HEGEDŰS KH — HEGEDŰS Ernő: *Katonai erők rendvédelmi szerepkörben – légideszant alakulatok a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harcban*. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság 2004. október 13-14.-én megrendezett „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában*” című konferenciájának előadása.
- KÉZIRAT
HEGEDŰS OTDK — HEGEDŰS Ernő (konz.: Turcsányi Károly): *A légideszant csapatok harcjárműveinek és fegyverzetének haditechnika történeti áttekintése*. 2005 áprilisi OTDK pályamunka, Haditechnika és haditechnika történet szekció II. helyezés. Budapest, ZMNE

VEDÓ Attila
Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918

Az emberi történelem során, egészen az első, szervezeten együtt élő törzsközösségektől kezdve mindig fontos szerepet töltött be a „határ” kérdése. Az emberi együttműködés egyik alapvető szükséglete volt, hogy a közösség kooperáló tagjai tudják, meddig terjed ki fennhatóságuk, mekkora az a terület, melyen akár a legkezdetlegesebb formában is, de össze kell fogniuk a társadalmi feladatokat. A határ, államhatár, határvonal képe és fogalma a változó korok változó követelményeinek megfelelően alakult. A fejlődéssel párhuzamosan egyre pontosabban állapították meg az állammá szerveződött társadalmak főhatalmát a szomszédos területektől elhatároló képzeletbeli vonal helyét. Sokszor egész nemzetek sorsa függött attól, hogy országuk határvonala a nekik legkedvezőbb helyen haladjon, sőt birodalmak, államrendszerek felemelkedését vagy bukását jelentették a túlságosan előretolt vagy túl kicsire zsugorodott határok.

Az államok szuverenitásának eképpen demonstrálása máig fennmaradt, ám a határok szerepe gyökeresen megváltozott. Az egymással államszövetséget, uniót kialakító országok gyakran könnyítik vagy megszüntetik közös államhatáruk őrzését minimalizálva annak elválasztó szerepét, ám ezzel párhuzamosan a föderáción kívüli államok irányában többnyire erőteljesebben nyilvánítják ki különállásukat határaik megerősítése által. A törvények hatálya, az egyes nemzeti hatóságok illetékessége, intézkedési jogosultsága azonban szorosan kötődik az államhatárhoz, ezért helyének ismerete a belső határokon is elengedhetetlen.

A fentiek alapján láthatjuk milyen fontos szerepet töltenek be mindennapi életünk során azok a jelek, amelyek az államhatár helyzetéről tájékoztatnak minket.

Mielőtt rátérnék a tárgyalt korszak határmegjelölésének és határjeleinek bemutatására, szükséges szót ejteni az államhatárral és a határjelekkel kapcsolatos alapvető kérdésekről. A következő oldalakon ezekről az általános tudnivalókról olvashatunk. Lássuk hát, mi is az államhatár!

Az államhatárról általában.

Filozófiai értelemben az államhatár történelmi kategória, mivel az emberi társadalom kialakulása nyomán, az állam létrejöttéhez kapcsolódóan jelent meg. Az államhatár az államrendszerek fejlődésével egy időben, hosszú történelmi fejlődés során nyerte el mai formáját. Az államhatár megállapíthatósága alapvetően letelepedett és államisághoz kapcsolódó emberi közösségek létét feltételezi.¹ Az ösközöség felbomlása után, a rabszolgatartó társadalmi rend létrejöttével a határokat természetes határok alkották. Ezek viszonylag széles sávban megközelítési, közlekedési akadályt képeztek, ezzel biztosítva az állam területi sérthetlenségét.

Az Ókor vége felé a széles határöveket egyre gyakrabban felváltotta a konkrét tereptárgyakhoz kötődő, vagy annak húzódását követő határ (pl.: Római Birodalom „limes”-e, bár a „limes” is – mint védelmi övezet – mélységében tagolt szerkezetű volt). Az ókori nagyhatalmak ekkor már többé-kevésbé vonalszerű politikai határok kiépítésére törekedtek (amilyen később a kínai nagy fal).² A Középkor folyamán az államok határait a terepen szinte semmi nem jelölte, helyének tisztázása az ott élő emberek (gyakran oda telepített határőrök) hagyományismeretére volt bízva. Az államterület csak a hűbéri monarchiák létrejöttével kapott egyre határozottabb körvonalat. Ekkor többnyire a határ menti földbirtokok birtokhatárait tekintették az állam határának is. Bár az első határleírások az írásosság lassú térnyerésének eredményeként már ebben az időben megszülettek, még a XVIII. században is túlnyomórészt természetes terepképződmények útján határozták meg az államok területének kiterjedését. A határvonal jelölésére csupán sajátos **átmeneti formák** alakultak ki a természetes és mesterséges határok között. Ide sorolhatók az **utak mentén húzódó**, valamint a **folyóknak bizonyos vízállás melletti partvonalában** kijelölt határokat. A mesterséges határok csupán az Újkorban terjedtek el, mivel a vezető tőkésállamok egyre hatékonyabban igyekeztek kihasználni az uralmuk alatt álló földterületeket.

Az államhatár mai értelemben az állam területét (felségjogát) a szomszédos államokétól a légtérben, a föld-víz felszínén, és annak mélyében elválasztó képzeletbeli folytatólagos síkok összefüggő sorozata. Tulajdonképpen az állam területének más állami, vagy más jogállású (nemzetközi) területtel közös érintkezési felülete, amely meghatározza az adott állam területi főhatalmát. E síkoknak a Föld felszínéhez viszonyított függőleges helyzetéből az következne, hogy az államhatárok elvileg a Föld középpontjában találkoznak, míg ellenkező irányban a végtelenbe tartanak. Ennek azonban gyakorlati jelentősége nincs, hiszen a földkéreg belső szerkezeti elemei el nem érhetők, a világűr, pedig fel nem osztható. Éppen ezért az államhatár kiterjedésének értelmezésénél a Földben elérhető mélységet, a lég-

térben, pedig azt a magasságot kell alapul venni, ahol még alkalmas a levegő sűrűsége a felhajtóerőt használó légi járművek fenntartására (*Kármán vonal*).³

Az államhatár szárazföldi, vízi, és légi területre tagozódik. Az államhatárok a szárazföldi terület kiterjedését állapítják meg, a vízi és légtéri terület ennek határaihoz igazodik. Bizonyos vonatkozásban az adott állam területéhez tartozónak tekintendő a területi felségjog alapján az állam felségjelével ellátott nyílt tengeren közlekedő hajók, illetve külföldi (nemzetközi) légtérben repülő légi járművek („úszó és repülő államhatár”).

A magyar politikai földrajzban az államhatár kezdetben mint földrajzi fogalom jelent meg, ezért a „jó határ” fogalma egyet jelentett a természetes (orografikus) határral, ezen belül is a hegygerincen végigfutó vízválasztó vonallal vagy folyamhatárral.⁴ Magyarország határait tehát elsősorban természetes határként értelmezték, azokat hegygerincek, erdőövek, síkságokon a folyók, tavak, mocsarak sajátos szintézise alkotta.⁵ A határvonal esetében a legfontosabb és egyben legrégebb szempont a könnyű felismerhetőség. Emiatt volt nagy jelentőségük a történelemben a folyamhatároknak, olyan kis folyó esetében is, mint a Lajta („a magyar Rubicon”), amely a közvélekedés szerint Cisz- és Transzlajtániára osztotta fel az Osztrák–Magyar Monarchiát. Ahol a természet nem gondoskodott a határ felismerhetőségéről, ott az állam tette ezt (pl: a Vogézekben a francia-német határ mentén 4 km széles sávban kirtották az erdőt, hasonlóan cselekedett Magyarország a Kárpátokban a magyar-román határon).

Később a természetes elválasztó vonalak szerepét a mesterséges határok vették át. Mesterséges határok azok, amelyeket a Föld felszínén a határkijelölés műveletei során pontosan bemérnek, és a terep szárazföldi (ritkábban vízi) részén jól látható jelekkel jelölnék meg. A mesterséges határoknak ezt az általánosan elfogadott módját geometriai határoknak is nevezzük. A **geometriai határok** talán legkülönlegesebb formája a földrajzi hálózat valamely hosszúsági fokával vagy szélességi körével egybeeső, ún. **asztronómiai határ**. Ezt főleg lakatlan vagy nagyon ritkán lakott területek, elsősorban sivatagok esetén alkalmazzák (ilyen például Csád és Szudán határának egy része vagy az USA belső határai). Az asztronómiai határt a terepen általában semmi nem jelöli.

Az államhatár eszmei-jogi értelemben elhatároló jellegű, csupán képzetben létezik. Ugyanakkor tárgyi értelemben is elhatároló, amennyiben a Föld felszínén határjelek által szimbolikusan láthatóvá van téve, hisz ott materiális dolgokat (tereptárgyak, objektumok) határol el egymástól. Másfelől a szomszédos országokat össze is köti, mint már említettem egyben érintkezési felület is.

Az államhatártól fogalmilag nem választható el a határvonal, amely annak speciális részét képezi, nem más, mint az államhatár és a föld (víz) metszési vonala. A fentiekben ismertetett okok miatt, melyek az államhatár elválasztó és összekötő jellegéből következnek e vonal ki-, illetve megjelölésre szorul.

Az államhatárnak mindenkor két funkciója volt: politikai és vámzaki. Az adott korra jellemző módon hol a politikai, hol a vámhatár jellege dominált. A politikai határokhoz mindig érzelmek társulnak, melynek legjobb példája az ismert jelszó, miszerint „Magyarország a földkerekség egyetlen országa, amely mindenütt saját magával határos”, és az általa gerjesztett indulatok.

E dolgozat csupán az államhatár kijelölésének és megjelölésének módjait, elsősorban azonban az alkalmazott határjeleket vizsgálja, nem terjed ki a politika és a vámügy szakmai kérdéseire.

A Magyar Köztársaság államhatárainak kialakulása és megjelölésének kezdeti formái.

Határaink története a Kárpát-medencében a honfoglalásig nyúlik vissza. Első írásos a XI., első térkép-történeti forrásai pedig a XII. századból maradtak ránk.⁶ Határaink kezdeti megjelölésére a népmesékben és a köznapi beszédben gyakran megjelenő „senki földjé”-t, a gyeplévélt használtuk. A **gyepű és gyeplévélt** kifejezések alatt olyan lakatlan, lakhatatlan, nehezen járható területsávot értünk, mely a szomszédos népeket, országokat egymástól elválasztotta.⁷ A gyeplévéltrendszer a X.-XIII. század idején funkcionált, a határ ekkor nem vonal, hanem zóna jellegű volt. Magyarországon a gyeplévélt határok és az országhatárok nem voltak azonosak. A honfoglaló törzsek települési területeit körülvevő országos gyeplévéltvonal nem nyúlt túl a hegyvidék belső peremén és fokozatosan tolták ki a későbbi határoki. Összefüggő mesterséges gyeplévélt csak ott volt szükség, ahol nem volt természetes védővonal. Egymás mögött több gyeplévéltvonal is létezett, néhol 2-3 is megállapítható. Az egyes magyar törzsek települési területei között is volt gyeplévélt. A védővonal egy részét valószínűleg még az avarok építették, a honfoglaló törzsek csak kiegészítették azt. E határvédelmi rendszer a tatárdúlásig (1241-42) bizonyult hatékonynak, az Árpád-ház korának végére már teljesen korszerűtlenné vált. A gyeplévéltrendszer sávjának csökkenését elősegítette a feudális viszonyokból származó földadományozás. A XI.-XIV. században az állam-és birtokhatárok között szoros összefüggés figyelhető meg, melyet a korszakból származó birtoklevelek is igazolnak. Az akkori felfogás szerint az ország területe a királyi jog (ius regnum) érvényesülési területével volt azonos. Az országhatár elhelyezkedését ennek megfelelően az határozta meg,

hogyan a határ menti birtokra érvényes volt-e a *ius regnum*. Bár határvonalról még mindig nem beszélhetünk, a birtokhatárral egybeeső államhatárok esetében a földterület határait jelző természetes végső pontok (fák, források, dombok, hegycsúcsok, sziklák) mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a mesterséges határjelek is (földhányások, faoszlopok, élő fába vésett jelek).⁸ Valószínűsíthető, hogy az államhatár mai értelemben vett fogalma a XIII. – XIV. század fordulóján kezdett kialakulni. A határ további zóna jellegét egyrészt a XV.-XVI. században a törökök által veszélyeztetett irányban kiépített, az Adriai-tengertől Szigetvár, Kanizsa, Győr, Komárom, Érsekújvár, Eger, Szatmár, Várad, Temesvár vonalán egészen az Al-Dunáig húzódó **végvár-rendszer** és **katonai határőrvidékek**⁹ igazolják, másrészt az a tény, hogy 1526-ig a szultán és a magyar király között megkötött, Magyarországot érintő békeszerződésekben a felek nem határvonalat, hanem végvárakat, és hozzájuk tartozó területeket rögzítettek. Ugyanakkor a határnyiladékok vágása és a béketárgyalások idejére kijelölt határvonal arról tanúskodik, hogy egyes esetekben már ekkor is elismerték a vonal mentén haladó államhatárt. Sőt az Árpád- és Anjou-korbeli okiratokban és határleírásokban már találkozhatunk a határjelek legkezdetleesebb formáival, a határfákkal is.¹⁰ A Kárpát-medencében még a XVI. - XVII. században sem beszélhetünk vonalszerű határról, hiszen a török hódoltság ideje alatt a Felvidékre menekült nemesség adót szedett az otthon maradt jobbágyoktól. Nem léteztek tehát a mai „szigorú” határok.¹¹ Az 1699-es karlócai békeszerződés alapvető változást hozott a határkijelölésben. A kétoldalú tárgyalások 1698. november 13-án kezdődtek meg, magát a szerződést pedig 1699. január 26-án 11⁴⁵ perckor írták alá, mely értelmében az oszmánok átengedték az osztrákoknak Magyarország nagy részét, Erdélyt, Szlavóniát, és a nagyrészt lakatlan Temesköz kivételével minden magyar hódoltsági területéről lemondtak. Hazánk déli határait a szerződés értelmében meghatározott vonalon tüzték ki és ezt térképen is rögzítették.¹² A határok vonallá zsugorodásának egyértelmű rögzítését, pontosabb, kő-és fa határjelekkel való kitűzését a XVIII. században végrehajtott I. katonai felvételezés eredményezte. A felmérés során (1782-85.) a térképészek, geodéták minden törésben **határdombokat** emeltek három öl magasságban. Ahol a határvonal hosszan egyenes vonalban haladt, a dombok egymástól 200 ölnyire helyezkedtek el, ahol pedig kanyargó patakok miatt a határvonal húzódása is hasonló volt, a határdombok közti távolságot rövidebbre vették. Erdős, bozótos területen áthaladó határvonal mentén három öl szélességben a fákat is kivágták. Ekkor már pontosabb térképek születtek, melyeken a határt már mai formában (szaggatott vonal közé beszúrt pont) jelölték. Az I. katonai felmérés jelentősége tehát abban állt, hogy a karlócai béke utáni határkitűzéssel szemben nem csak a déli határok mentén, hanem az államhatár teljes hosszában kitűzték és megjelölték a határvonalat. A határvonal terepen való kitűzése is fejlődött és a II. katonai felmérés óta számozott határkövek jelölik az államhatárt, melyek segítségével egy adott határszakasz pontosan beazonosítható.¹³ A határmegjelölés történetében fontos állomás az 1888-as magyar-román, és az 1897-es magyar-bukovinai határszerződés, melyek hatására megvalósult a határjelek büntetőjogi védelme.¹⁴ E védelem érvényre juttatása véget hoztak létre a Határszéli Csendőrséget 1891-ben, melynek feladata volt többek között a határjelek megrongálásának, megsemmisítésének megakadályozása.¹⁵

A korabeli határszerződésekben a határjelek leírása mellett a határ jellege is szerepel. E szerint a szárazföldi határt „**fix**” határként, a vízi határt „**mozgó**” határként definiálták. A mozgó határ vonalát a folyók esetében a hajózhatóság döntötte el, ez alapján a hajózható folyókon a sodorvonal, a nem hajózhatókon a középvonal jelentette és jelenti azóta is az államhatárt. Mozgó határ esetében a határvonal folyamatosan követi a meder térbeli változásait, így a folyó építő-romboló tevékenységéből eredően hazánk területe kis mértékben ugyan, de változik.

A határjelekről általában.

Mint már az államhatár fogalmának történeti áttekintése kapcsán említettem a katonai felmérések eredményeként nem csak pontosan megjelölték az államhatárokat a térképen, de megkezdődött a határ helyének terepen való pontos, rendszeres kitűzése is. Egy-egy esetleges határ-megjelölésre már jóval korábban is volt példa, de a határvonal húzódását csak a XVIII. századtól kezdték jelölni. Ekkor még elsősorban természetes tereptárgyakat jelöltek meg, később ennek híján mesterséges határ-megjelölést is alkalmaztak (pl.: határdombok).

Ma már műholdas mérések alapján kitűzött határjelek rendszere mutatja a terepen, és számítógépes rajz-és nyomdatechnika jeleníti meg térképeinken, hol az államhatár. A **határjel** az államhatárt közvetlenül vagy közvetetten jelölő, föld alatti és föld feletti mérési jelek együttese. A határvonal helyzetét tehát határjelek, illetve a **határnyiladék** érzékelteti a terepen. Az államhatár vonalának kitűzése során azonban nem csak határjeleket, hanem más, elsősorban földmérési **segédjelzéseket** (pl.:

sokszögköveket, vízrajzi szelvényköveket, stb.) is elhelyeznek. Ezek a határ-megjelölés szempontjából egy tekintet alá esnek a határjelekkel.

Hazánk határain kis számban, de még mindig megtalálhatók azok a ma már nem használatos, a tárgyalt korszakból származó határjelek, melyeket korábbi határokmányok határoztak meg. Ilyenek:¹⁶

1. Határdomb facövekkel
2. Oszlopok (PILOTISEN BOIS)
3. Sziklatömbök (ROCHES)
4. Élő fák vastáblával (ARBRES FRONTIERES)
5. Polygonkövek (BORNES POLYGONALES) stb.

A határjeleket **anyaguk szerint** is csoportosíthatjuk. A jelek anyagát azok helye és szerepe, valamint a szomszédos államok erre vonatkozó megállapodása határozza meg. Határjel készülhet: terméskőből, betonkőből, vasbetonból, fából, fémből, és földből, illetve ezek együtteséből (főleg fa földdel, fémmel). Az államhatár egészét tekintve a dualizmus korában a leggyakrabban alkalmazott anyagok a terméskő, a föld, a fém, és a fa.

A Magyarország határainak megjelölésére alkalmazott határjelek 1867-től a trianoni békeszerződés megkötéséig.

A dualizmus korára a határörizet körülményei jelentősen megváltoztak, magát a határvonalat több szakaszon rendezni kellett (osztrák, horvát, szerb, és román viszonylatban). A határviták legfőbb kiváltó okai a földbirtokosok vélt vagy valós sérelmei voltak, melyeket a XVII. századig magánjogi aktusként kezeltek. A határok pontosításait törvénybe foglalták, vagy nemzetközileg választott bíróság ítélkezett a vitatott területek hovatartozását illetően, de előfordult az is, hogy a tárgyalásokat uralkodói döntés vagy minisztertanácsi állásfoglalás zárta. A magyar állam határai a valóságban a XVIII. század végére szilárdulnak meg. 1439-től 1903-ig 93 db törvénycikk rendezi a határvillongásokat a különböző viszonylatokban.¹⁷

A kor határörizete két részre osztható. A Magyar Királyságnak az osztrák örökös tartományok felé nem volt szüksége határörizetre, a Magyar Királyi Határrendőrség azonban itt is látott el szolgálati feladatokat, hiszen a magyar kormányok szükségét látták a határforgalom felügyeletének. Ennek tükrében nem meglepő tehát, hogy a kiegyezést követően kiépülő polgári közigazgatás kiemelkedően fontos feladata volt a határvonal pontos megállapítása úgy a Monarchia külső határain, mint Magyarország és Ausztria között. E folyamat keretében 1871-ben megkezdődött a határörvidékek polgárosítása, valamint a horvát kiegyezés során (1868) visszakerült Hazánkhoz a Muraköz és Fiume, így az ország területe 211 715 km² lett. A határrend terén is lényeges változások történtek. A román határegyezmény számos, a határrendre is vonatkozó változást is rögzített. Ilyenek voltak például: a határnyiladékok gondozása, a határjelek védelme, a határvizek természetes folyásának biztosítása, valamint a rendezett kishatárforgalom, vasúti és határvízi közlekedés szabályai. Az egyezményt a határvillongások felszámolása céljából hosszas előkészítés után 1887-ben írták alá. A dokumentum rögzítette az államok közti pontos határvonalat, a határjelek leírását, valamint a kitzítés helyeit. A szerződést az 1888/XIV. tc-be¹⁸ iktatták, melynek első cikkelye a csatolt térképekről rendelkezett, második cikkelye a román-bukovinai, a harmadik pedig a magyar -román határt rögzítette.

Magyarország természetes határát a Kárpátok láncjai, az Alpok keleti nyúlványai, és a Horvát-Szlavón hegység alkották. A politikai határvonal futása mindenkor ezeket a természetes vonalakat igyekezett követni. A Magyar Királyság határa 4166 km hosszú volt, melynek 86%-a természetes határként, a hegyek és a folyók mentén alakult ki. Ám a fent leírtakból is látszik, hogy az államhatár ilyen markáns természeti jellege mellett is szükség volt a határvonal mesterséges megjelölésére is. Persze ez a Monarchia belső és külső határai esetében eltérő fontossággal kezelt kérdés volt. A magyar politikai határ 50%-a az Osztrák Császársággal volt közös, míg 20%-a román, 11%-a szerb, 14%-a bosnyák viszonylatba került, fennmaradó 5%-a pedig a tengerrel érintkezett. Kimondható, hogy a magyar kormányok a magyar-osztrák határ megjelölését fontos elvi kérdésnek tartották, ám a közös államhatár demonstratív kijelölésén, és az egyes országok közigazgatásának elhatárolásán túl gyakorlati jelentőséggel nem bírt. A határvonal pontos, folyamatos kijelölésére ennek tükrében soha nem került sor, csupán ott helyeztek el határjeleket, ahol az emberek mindennapi tevékenységeik során megfordulhattak. Pl.: 1892-ben Magyarország és Alsó-Ausztria között, Dévénynél és Farkasvölgynél új határkijelölés történt, melynek során országunk területe 74 m²-rel gyarapodott. A munkálatok során 2 új határkövet helyeztek el a Rókaszigeten és a dévényi kőbánya mellett.

Magyarország és Ausztria közös államhatárának megjelölése.

A XV. századtól kezdve az osztrák határszakaszon merült fel a legtöbb vitás kérdés az államhatárral kapcsolatban. A magyar országgyűlés többször kinyilvánította, hogy Magyarország területi épsége semmilyen okból nem szenvedhet kárt. Az 1439. évi XVII. törvénycikk „Magyarországnak és Ausztriának meg Morvaországnak határaitól” a következőképpen fogalmaz: „*A Magyarország és Ausztria közt levő határok és határvonalak tárgyában tett korábbi rendelkezések és intézkedések továbbra is erejükben maradjanak. I. § A mi pedig a Magyarország és Morvaország között fekvő határokat és határvonalakat illeti, szívesen megteszünk mindent, a mit a főpapoknak, báróknak és az ország nemeseinek tanácsából törvény szerint tennünk kell.*” Ám az országgyűlés minden igyekezete ellenére az uralkodó rendre figyelmen kívül hagyta a hasonló határozatokat. A probléma gyökere, egyben az osztrák területi követelések alapja egy 1462-ben megkötött, majd 1491-ben megújított békeszerződés volt, mely alapján Ausztria igényt tartott Szarvkő, Borostyánkő, Fraknó, Kőszeg, Kabold és Kismarton várára, valamint összes tartozékukra. A XVII. századra az országhatár haladása a sok határvillongás és pereskedés ellenére is feledésbe merült, és a 6 várát Alsó-Ausztriához tartozónak tekintették. Ez évszázados vitát eredményezett, melynek megoldására a magyar országgyűlés számtalan bizottságot küldött ki eredménytelenül és törvénycikkek tucatjaiban kérte az uralkodó döntését ill. annak végrehajtását.¹⁹ A határvonal pontos megállapítása azért volt nehézkes, mert azokon a birtokokon, ahol a határ mindkét oldalán ugyanaz volt a tulajdonos, saját uradalma határain belül nem törődött a határjelek fenntartásával.

Vas vármegye és Stájerország között a XVI. századtól álltak fenn vitás kérdések az Ausztriának elzálogosított borostyánkői várra és tartozékaira, valamint a Lapincs patak bal partján, magyar területen fekvő, de osztrák tulajdonú és ottani telekkönyvekbe felvett 377 hold földterületre. Vitás volt továbbá a Wagendorf és Lipótfalva közötti 6 holdnyi terület (ún. Sarokrét vagy Winhelwiese) hovatartozása is, amely a patak medrének változásai folytán került osztrák területre. A kérdés rendezésére vegyesbizottságot küldtek ki 1807-ben, amely 1834-es határozatában kimondta, hogy a vitás területek Magyarországhoz tartoznak, a Sarokrét pedig fele részben magyar, fele részben stájer terület. A határozatot az uralkodó jóváhagyása dacára nem hajtották végre, és a vitát sem az egész magyar-stájer határ kijelölését elrendelő 1855. évi 17285. sz. soproni helytartótanácsi rendelet, sem az 1867-ben újrakezdett tárgyalások nem rendezték. Az uralkodó csak a minisztertanács 1897-es kérésének engedve tett lépéseket az ügy lezárására.

Az ugyancsak Vas vármegyében fekvő Alsó- és Felső-Eőr falvakra nézve már 1547-ben hozott törvényt a magyar országgyűlés, melyben kérte az uralkodót, hogy tegyen lépéseket az osztrák birtokosok túlkapásai ellen: „*a Vas vármegyében fekvő Felső- és Alsó-Eőr falukban lakó egytelkes nemeseket (a mely falvakat Ő felsége, mint mondják, ideiglenesen Kinigspergherre ruházott) javaikban és birtokaikban semmi módon se merészkedjék háborítani és nekik alkalmatlanságot, kárt és jogtalanságot semmi módon se okozzon, vagy azok fekvő jóságait erőszakosan el ne foglalja, mert azok Magyarországnak a nemesei.*”²⁰

A későbbiekben a határvonal határjelekkel történő megjelölését is végrehajtották, de még az 1638/XXXVII. tc. is a vita fennállásáról tanúskodik.²¹

Az 1655/XXX. tc.²² 8. §-a határjelek felállítását rendeli el a Rába és a Mura folyók melletti vitás területeken is, ami remekül példázza a mesterséges határjelek szükségességével kapcsolatos korabeli vélekedést. Az uralkodó azonban a következő évtizedekben sem tett lépéseket a határpercek ítéleteinek végrehajtása és a határ kijelölése ügyében. 1723-ban az országgyűlés újabb törvénycikkben kérte az uralkodót, hogy az elrendelt határjel építési munkálatokat megindítani, és „*ugyanazon alkalommal a holicsi uradalom s a gödingi morvák közt a holicsi uradalomtól elszakasztott mintegy 90 holdnyi föld s a Magyarország és Stájerország közt a Mura folyó mentében az ennek sodrától elszakasztott szigetek iránt fenforgó viszályokat is megvizsgálni s eldönteni*” szíveskedjék.²³

Előfordult, hogy a jogos vagy jogosnak vélt követeléseknek erővel próbáltak érvényt szerezni a lakosok a már felállított határjelek kárára. Ez történt a Magyarországhoz tartozó, de évszázadok óta Ausztriában fekvő Zillingsdorf és Búdöskut (Sopron vm.) között fekvő legelőn is. A területen az 1819. évi kataszteri felméréskor megállapították az ideiglenes határvonalat, ám 1845-ben a búdöskuti lakosok a határcölöpöket kiásták és a legelőt használatba vették. A tárgyalások 1888-ig folyamatosan zátonyra futottak, amikor vegyesbizottságot küldtek ki a helyszínre. A bizottság 1894-ben felvett jegyzőkönyvében a vitát egy magánjogi egyezség zárta le, tehát ahol az 1/3 – 2/3 arányban megosztott terület birtokhatárai húzódtak, az lett az ideiglenes határvonal. Az egyezséget a kormányok elfogadták és megtörtént a határjelek felállítása is. A magyar kormány kikötése szerint a döntés nem érinti az ugyanott évszázadok óta függőben maradt határvitákat, tehát a határvonal ideiglenes.

A másik véglet a határvonal villongás vagy pereskedés nélküli, hivatalból kezdeményezett kiigazítása. A Mauthdorf (Ausztria) község melletti, a Mura folyó mentén haladó államhatár annak 1830-as megállapítása óta a mederváltozások és partrombolás miatt megváltozott, jelölése hiányossá vált. 1890-ben vegyesbizottság vizsgálta meg az államhatár vonalát a terepen, melyet 1903-ban jelöltek ki. A magyar kormány 1910-ben hagyta jóvá a határ-megállapítás tényét.

A déli határszakasz.

Magyarország déli határszakaszán a határőrvidék felszámolása után az államhatár kiigazítását főként a Duna és a Száva szigetei körüli tulajdonviták követelték. Több magyar tulajdonú sziget ugyanis a folyó középvonalán túl, szerb területen feküdt. A legismertebb viták a „Mlinski Otok” szávai, és az Aba-Kaleh dunai sziget körül zajlottak. A Mlinski Otok szigetre nézve 1901-ben az országgyűlés kimondta, hogy a terület nem tartozik a magyar koronához, mivel az elfogadott határvonalon túl fekszik és tulajdonképpen egy tévedés folytán került be a magyar telekkönyvekbe. Az Aba-Kaleh sziget 1738-as török megszállásától egészen 1913-ig török felségterületnek minősült, bár a Monarchia 1878-ban tényleges hadmozdulatok nélkül okkupálta. A szigetet 1913-ban Krassó-Szörény vármegyéhez csatolták.²⁴

A déli határszakasz vitáira a Magyarország, s Horvát-, Szlavon és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről szóló 1868. évi XXX. törvény cikk 65. §-a tesz pontot, miszerint: „*Horvát-Szlavonországok területi épségét Magyarország elismeri s annak kiegészítését előmozdítani ígérkezik. Különösen sürgetni fogja ezentúl is, hogy a határőrvidék azon része, mely Horvát-Szlavonországhoz tartozik, s a határőrvidéken levő katonai községek ez országokkal, valamint törvényhozási, úgy közigazgatási és törvénykezési tekintetben is egyesíttessenek, s mint eddig is számos ízben felszólalt ez ügyben, ezentúl is követelni fogja a magyar szent korona jogán Dalmatia visszacsatolását, követelni fogja annak Horvátországhoz kapcsolását. E visszacsatolás föltételeire nézve azonban Dalmatia is meghallgatandó.*” A 66. § felsorolja a Horvát-, Szlavon és Dalmátországok területéhez tartozó megyéket, melyek magyar vármegyékkel közös határa tekintendő államhatárnak.²⁵

A magyar-román államhatár határjelei az 1887-es határszerződés alapján.

Magyarország keleti határa az évszázadok folyamán többször változott. Havasalföld felől nem volt lényeges határkiigazítás, hiszen a Kárpátok vonulata mereven megszabta a határt. A magyar határ az 1739. évi belgrádi békeszerződés, valamint II. József török hadjárata után megkötött, 1791. évi szisztovói béke értelmében Moldva és Oláhország felől is végleg visszahúzódott a Kárpátok gerincére.²⁶ A pontos határkijelölés azonban nem történt meg a törökökkel 1739-ben kötött békeszerződés, és az ezt követő határbejárás során sem. A határbejárás okiratokat 1741-ben cserélték ki, ám ezekben a régi határokat rögzítették. A viszonylat a XVII. századtól kezdve többször vált határvillongások színterévé. 1743-tól a szászok vitatni kezdték a Lotrutól északra eső területek tulajdonjogát. A határper 1770-ig tartott, amikor a vitatott területek Magyarországhoz kerültek. A további viták rendezésére többször küldtek ki bizottságokat, pl.: 1804-ben és 1839-ben. Az 1868-ban, '69-ben, és '81-ben létrehozott nemzetközi bizottságok sem értek el eredményeket. Az áttörés csak 1882-ben következett be, amikor a magyar kormány ismételten tárgyalásokat indított, és elkészítette határrendezési javaslatát, melyet a bécsi közös Külügyminisztérium is tanulmányozott. Ennek eredményeként 1886. nov. 2-án ismét összehívták a nemzetközi vegyesbizottságot, amely 1887. ápr. 15-ig közös megegyezéssel megállapította, leírta, és térképen rögzítette a határvonalat. A közös határvonalat 6 szakaszra osztották, melyek mindegyikén egyszerre kezdték el a kitűzési munkálatokat. E határvonal biztosítására különböző határjeleket állítottak fel, úgy mint: **határköveket** Bukovina felől, és **fa határoszlopokat** magyar oldalról. A jelek betűkkel és számokkal történő megjelölése a magyar-román-bukovinai hármashatárponttól kezdődött. A számok a két szomszédos ország nevének kezdőbetűi alatt helyezkedtek el. „*Úgy a határkövek, mint a határoszlopok a határvonallal párhuzamos mindkét oldalukon az illető országok kezdőbetűivel láttatnak el, jelesül a ... határoszlopok pedig az egyik oldalon M. O. (Magyar Ország), a másik oldalon R. (Románia) betűkkel fognak megjelölni. A betűk alatt folyó számok fognak alkalmaztatni, melyek a Bukovina, Magyarország és Románia között fennálló "Triplex confiniumnál" kezdődnek. Ezen a ponton egy háromoldalú kölobor fog felállítatni és oldalain a fenti módon a három ország kezdőbetűivel és I. számmal megjelölni.*”

*A határkövek és határoszlopok méretei, valamint azok felállításának módozatai, a C. alatt mellékelt vázlatban vannak meghatározva.*²⁷

A határoszlopok pontos koordinátáinak (felállítási pontjainak és szögeinek) leírását külön jegyzékbe foglalták. Ahol a határt folyó képezte, ott **kettős határköveket**²⁸ állítottak fel. Az egymással

szemben fekvő kövek általában egyenlő távolságra álltak egymástól. A határpatakok eredeténél 1-1, míg torkolatánál 2-2 határkő vagy faoszlop került elhelyezésre. Szárazföldi határ esetében azokon a helyeken, ahol a természetes határvonalat nem, vagy csak nehezen lehetett kivenni, a határkövek és határoszlopok között **földhalmokat** és **kőrákosokat**²⁹ emeltek egymástól látótávolságban. A határdombok 2 m átmérőjűek, közepén 1 m magasak voltak. Ott, ahol a határvonal erdőn halad át 4-4 méter, tehát összesen 8 méter széles határnyiladék vágását rendelték el.

Az egyezmény III. cikke, amely a Szucsava folyó szabályozásáról rendelkezik a folyót ideiglenes határként határozza meg, amíg annak szabályozására terv nem készül, és „Az ezen tervezet útján megállapított folyóirány azután kőből készített, s ezen egyezmény VI. cikkének rendelkezése szerint felállítandó határjellel fog megjelölni, s fogja a jövőbeli határt képezni.”

Az egyezmény VII. cikke szerint a határkijelölést követő két év múlva, majd tíz évente kell határvizsgálatot tartani. A határvonal első közös ellenőrzését 1890-ben végezték. A vegyesbizottságok megállapították, hogy a határleírás hiányos, a határjelek száma nem elegendő, és a határvonal haladása sok helyen nem egyértelmű. A hiányosságok orvoslására 1894-től 1899-ig újra felmérték a már kijelölt határt, és pontosabb leírásokat, térképeket készítettek a határjelek elhelyezkedéséről a kb. 900 km hosszúságú határvonalon. A munkálatok végeztével 1900-ban határvizsgálatot tartottak, hogy az immár véglegesen és pontosan kijelölt határpontokat állandósítsák ill. a határjeleket újakra cseréljék. A magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről szóló 1900. évi XIX. törvénycikk 1. §-ának rendelkezései szerint: „A magyar királyi és román királyi kormányok közt a magyar-román határvonalon a határ jelzése céljából felállított határoszlopok és határhalmoknak szilárdabb szerkezetű határjelekkel való kicserélése iránt megállapodás létesülvén: ezen munkálatok végrehajtására, nevezetesen a fából készült s a határ menetének jelzésére szolgáló oszlopoknak vasoszlopokkal, az ugyancsak a határvonalon a határ menetének jelzése céljából emelt földhalmoknak és kőrákosoknak pedig terméskőfalazatból készült halmokkal való kicserélésére, ...” Ennek eredményeként 1365 határoszlopot és határdombot cseréltek ki és 257 új jelet építettek olyan helyeken, ahol a határvonal haladása nem volt egyértelmű.³⁰

A következő, 1910. évi határvizsgálat alkalmával már csak a megrongálódott határjelek helyreállítása jelentkező feladatként.

Magyarország és Bukovina közös államhatárának határjelei.

Bukovina története egyenlő a hódítók, elnevezések és határok változásaival. A terület az V. században avar fennhatóság alá tartozott, majd a IX. századtól a Kijevi Nagyfejedelemség illetve a Halicsi Fejedelemség része. A középkorban Moldva kiegészítő területe, majd magyar, török, és orosz uralom után 1775. május 7-én a Porta végleg átengedte Ausztriának. Ezután eleinte Galícia része volt, majd 1786-ban Bukovina néven koronatarományi rangra emelték.

Magyarország (Beszterce-Naszód és Máramaros vármegyék) és Bukovina között 1886-87-ben, a román határrendezéssel párhuzamosan kezdődtek tárgyalások az „országos határvonal” megállapításáról. A határvonalnak ez a része Bukovina tartomány Ausztriához csatolása óta vitás volt. A határszakasz azért bírt különösen nagy fontossággal, mert itt, a Borgó patak völgyén haladt át az egyik legfontosabb kereskedelmi útvonal Erdélyből Bukovina, majd Magyarország felé. A határvonal megállapítása hosszas várakozás után 1868-ban került újra napirendre, amikor a magyar-román határ megállapítására nemzetközi vegyesbizottságot küldtek ki. A tárgyalások és egyeztetések az évek során folyamatosan folytak, de eredményre csak 1886-87-ben vezettek. A bizottsági jegyzőkönyvet 1887. január 17-én írták alá Bécsben. A vitás terület 400 hektáron a Piatra-Dorni nevű hegy és a Priporu-Candri nevű hegy között terült el. A Bizottsági Jegyzőkönyv szövege szerint „a Priporu-Candri és Piatra-Dorni közötti, s jelen tanácskozás tárgyát képező határvonal kivételével, - a Bukovina és Magyarország (Erdély) közötti határvonalon, a Podu de Piatrán lévő hármass határponttól kezdve, a Bukovina, Gácsország és Magyarország (Erdély) között levő hármass határpontig, kétség nem forog fenn, de egyáltalában jelenleg vizsályok sem léteznek: a Bukovina és Magyarország (Erdély) között fennálló jelenlegi határ mint valóságos országos határnak tekintendő.” A határvonal azonban itt sem volt megfelelően megjelölve, ezért bizottság az előkészítő munka végeztével azzal a javaslattal fordult a kormány felé, hogy a határt ne csak annak vitás részein, hanem teljes hosszában tűzzék ki állandó határjelekkel.³¹

A probléma abban gyökerezett, hogy a bizottság munkáját lényegesen megnehezítették a terepre alkalmazni próbált határleírások és térképek, valamint a kataszteri leírások különbözőségei. Az új határvonal állandó pontjai így a mindkét leírásban szereplő, azonos pontok lettek (a Jegyzőkönyv 6 pontot jelöl meg állandóként), melyek között a bizottság próbált „természetes” határvonalat keresni. A Magyarország és Ausztria között, egyrészt Beszterce-Naszód és Máramaros vármegyék, másrészt

Bukovina szélén elhúzódó országos határvonal megállapításáról szóló 1897/XIV. törvénycikk Határleírás címében azonban utalásokat találunk egy korábbi, mesterséges határjelekkel végrehajtott határkijelölésre is: „A határvonal ... a Pripor-Candri nevű magaslat azon pontjára vezet, a hol nyugatra és az ugyanott elvonuló államút előtt egy régi határdomb létezik. Innen a határ egyes vonalban az államutat keresztül átmetszve egy második kelet felé s ezen úthoz közel fekvő határdombhoz vezet...”

A törvénycikk 2. §-ában Határjelzés cím alatt található az új megjelöléshez alkalmazott korszerű határjelek leírása: „A fentebb körülírt határvonalak megjelölése oly módon eszközendő, hogy az alantabb megnevezett állandó pontokon ... 70 cm magas és 25/40 cm vastag határkövek helyeztessenek el, melyek az egyik oldalon B. betűvel (Bukovina), a másik oldalon M.O. betűkkel (Magyarország) jelölendők meg. Ezen határkövek Podu de Piatrától kiindulva északnyugati irányban folytatódólagosan megszámozva és álló helyeiken egymástól távolságuk, valamint a szögökkel, melyeket az összekötő határvonalak képeznek, pontos meghatározásával s az országos felmérés háromszögelési hálózatába való befoglalásával pontosan állandósíttatnak. Ezen állandó pontok közt, a határvonal mintegy 1 m magas és 2-25/10 m alsó átmérőjű kőhalmokkal jelöltetik meg, melyek megfelelő távolságokban akként helyezendők el, hogy minden egyes ily határjeltől mindkét irányban egy másik határjel látható legyen.

Az erdőkben a határvonal mindkét oldalán egyenként 3 m s így összesen 6 m széles átvágás eszközendő.

Valamennyi határjel felállításuk után egy határtérképen és egy jegyzőkönyvbe feljegyeztetnek, mely okmányok két példányban kiállítva a megjelölő bizottság által szerkesztendők.”³²

A jelek felállítását már a kormányok 1887-es jóváhagyó döntése értelmében megkezdték, és 1889. decemberében befejezték. E tény a magyar kormány 1889. december 10-én, az osztrák 1892. elején hagyta jóvá.³³

A dualista Magyarországon először alakult ki a mai értelemben vett, terepen geodéziailag kitűzött, határjelekkel állandósított, karbantartott és ellenőrzött határvonal, melynek őrzésére létrehozták a Határszéli Csendőrséget. A birtokhatárokat jelölő határjelek büntetőjogi védelmét az 1879/XLI. tc.³⁴ kiterjesztette az államhatár határjeleire is, így e jelek megóvása is szerepelt az újonnan létrejött rendvédelmi szerv feladatai között.³⁵

Magyarország és Galícia (Gácsország) államhatára.

Ausztria legnagyobb, legnépesebb és legészakibb tartománya a magyar országgyűlés által évszázadokon át visszakövetelt 13 elzálogosított szepesi város által kapcsolódik szervesen a magyar történelemhez. Lublyót, Podolint és Gnezdát, és további 13 várost 1412-ben vette birtokba Zsigmond királytól Ulászló lengyel király 185 000 forintért, és csak 360 év múlva, Lengyelország első felosztása alkalmával kerültek vissza a magyar koronához (1772.). Számptalan törvénycikkben megjelent a magyar országgyűlés igénye ezen városok visszaváltására,³⁶ majd 1791-től az országhoz visszacsatolására.

A határkiigazítások közül a legnagyobb érdeklődést a „Halastó vita” váltotta ki a magyar közvéleményben. A Magas Tátra második legnagyobb tava körüli határszakasz pontosítását birtokviták tették szükségessé. A magyar felfogás szerint ugyanis a határt a Halastói patak (Bialka patak) képezi, tehát a Halastó keleti része a Tengersizem csúccsal együtt Szepes vármegyéhez tartozik. A lengyelek viszont az egész Halastavat és a Tengersizem tavat is Galiciának követelték a Tengersizem csúcs egy részével együtt. Álláspontjuk szerint a határvonal a Hétgránátos gerincen halad a Bialkától keletre. A két vonal közti 650 holdnyi terület hovatartozása évszázadok óta vita tárgyát képezte. A közvélemény érdeklődését jelzi, hogy a Mikszáth Kálmán által szerkesztett Országos Hírlap is beszámol a „Tengersizem történetéről”. A felek álláspontjának leírása mellett sok történelmi tény is feltár: „...Báró Seeger olyképp állapította meg a határvonalakat, hogy azt a két tavon: a Halastó és Tengersizem közepén vezette keresztül, amint ezt az utána fenmaradt térképek ma is feltüntetik. Mindezek dacára az elfoglalt területeket Magyarországhoz csatolták, ez azonban csak két évig tartott, mert 1772-ben Lengyelország első felosztása után az okkupált területet visszacsatolták Galiciához s így a Seeger báró által teremtett ideiglenes határ megszűnt létezni. De a magyarok hetven éven át folyton követelték ezt a területet és csak az 1840-ben bekövetkezett politikai események folytán mondtak le róla.”

A lengyel sajtóban megjelent propagandára reagálva fontos tényt állapít meg a lap: „... Ezeket írja a "Wszechpolski" című lebergi újság. A maga részéről egyetlen új történelmi adatot sem visz bele a vitába, ellenben a történelem fonalán világosan és lelkiismeretesen – noha szándéka ellenére – ki mutatja azt, hogy Magyarország tényleg soha sem szűnt meg fenntartani igényeit a tengersizemre.”³⁷

1858-ban a birtokosok egyezsége alapján felmérték a határvonalat, majd 1867-ben újra háromszögelési és határ-megjelölési munkálatok kezdődtek. Az 1898 évi határfelmérés alkalmából ismételt

építettek és állítottak helyre határjeleket. A határvonal állandósítása a vitás területeken azonban egyik felmérés alkalmával sem történt meg.

A terület hovatarozását illetően egy grazi székhelyű nemzetközi választott bíróság³⁸ döntött, melynek ítéletét az 1903/IX. tc-be foglalták.³⁹ A Magyarországra nézve kedvezőtlen eredmény a Tengszem csúcs és a Bialka – Poduplaszki összefolyás közti terület felmérését és a határvonal kitűzését jelentette, amely 850 hektárral csökkentette az ország területét.⁴⁰ Az új határvonal ki- ill. megjelölését a mérnökök 1905. június 15-én kezdték a Bialka és Poduplaszki patakok összefolyásánál. A háromszögeléssel újonnan kijelölt pontokat 8 mm vastag vaslemezről készült, 1 m hosszú, 12 kg súlyú, alul csúcsban végződő vascsövekkel állandósították, amelyek felső végükön csavarral lezárható fedővel voltak ellátva. A kúpos vascsöveket a helyszínen vashengerekbe vert kúpos végű bükkfával is helyettesítették. A csöveket 80 cm mélyre kellett levern, ám ez a sziklás talaj miatt nem mindig volt lehetséges. Ilyenkor a csövet kőhányással vették körül, a kövek hézagait pedig mohával töltötték ki.⁴¹ Mivel a határvonal hegygerincen haladt a munkálatok során a mérnökök jellegzetes, hegyes sziklákat is bemértek és térképen ábrázoltak, mint az államhatár állandó pontjait.

A Bialka-patak főszereplője volt egy kevésbé ismert határvitának is 1813-ban. Szepes és Sáros vármegyék, valamint Galícia közös „hármashatárpontja” közelében Zubrzyk galíciai község és Mniszek között a folyómeder változásai következtében 62400 ölnyi termőterület került Magyarországhoz.⁴² A vitás terület egy részét az 1854. október 13-án kelt 19814. sz. cs. kir. belügyminiszteri határozat Gácsországnak ítélte, amit a századfordulón határjel építési és helyreállítási munkák követtek.

Sáros vármegye határán, kb. 15 km-rel keletebbre újabb vitás kérdést kellett rendezni. Dubne (Galícia) és Lénártó települések között 1 kat. holdnyi fenyőerdő feletti tulajdonjogát, és egyben a terület Ausztriához tartozását akarta határozatban megerősíttetni az osztrák birtokos. Az 1906. évi határbejárás során a határvonal haladását sem a terepen, sem térképen nem tudták pontosan megállapítani, ezért az újbóli felmérés és kitűzés mellett döntöttek. A határszakaszon 11 új határdombot állítottak fel ill. iktattak be a munkálatok során megtaláltak közé.

Elmondható, hogy Magyarország határai a dualizmus korában és azt megelőzően is folyamatosan változtak. A magánjogi vitákat, pereket, villongásokat egy lassan működő, bürokratikus államigazgatás próbálta kezelni élén az uralkodóval, aki Ausztria és nemesi megkárosítása helyett a tétlenséget választotta megoldásul. A sokszor évszázadokon át húzódó viták végén az ítélet végrehajtása elmaradt, vagy áthatolhatatlan erdők és meredek csúcsok álltak a határkijelölés útjába. A határjelek karbantartása nem volt rendszeres, ezért megsemmisülésük vagy eltűnésük bizonytalanná tette a határvonal helyét az egyébként rendezett szakaszokon is. Máskor földrajzi okokból, a folyók mederváltozásai miatt vált szükségessé a redemarkáció.

A kiegyezést követően megkötött határegyezmények azonban mérőföldkövet jelentettek a mesterséges határmegjelölés történetében, és bevezették a ma is alkalmazott korszerű határjeleket. A meghatározott műszaki paraméterekkel, célirányosan gyártott határkövek vagy fa határoszlopok az időszakos szemlék karbantartásainak köszönhetően megfeleltek a kor követelményeinek, sőt túlhaladták azt, és pontosan, tartósan jelölték az államhatár vonalát.

Az első világháború kezdetére a magyar államhatár megszilárdult, haladását mesterséges határjelek érzékeltették csaknem minden szakaszán. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, a vereség után az 1918. május 7-ei bukaresti béke, majd a trianoni békediktátum átrajzolta határainkat, egyben elültette egy újabb világégés magvát. A bukaresti béke és az azt követő korszak azonban már egy következő tanulmány tárgyát képezi.

Jegyzetek:

¹ Nemzetközi jog: 234. p.

² Sz. G.

³ A Kármán-vonal a világűr határa, mely 100 km-es magasságban húzódik. Ez az a magasság, ahol egy jármű már nem tud a felhajtóerő segítségével repülni, és el kell érnie az első kozmikus sebességet (7,9 km/s). A határt, mely a nevét viseli KÁRMÁN Tódor határozta meg. A 100 km egy kerekített érték, mely csak kevéssé tér el az eredetileg számítottól.

⁴ HUNFALVY

⁵ PRINZ

⁶ SALLAI: 29. p.

⁷ Gyeprendszer: az ellenséges támadások ellen, védekezés céljából kialakított területsávok rendszere a korai Árpád-korban. A természetes, védekezésre alkalmas határokat mesterséges védőművekkel s az ezeken túli lakatlan vagy gyéren lakott területsávokkal bővítették. A lakatlan területsávot gyepülvének, az ezen belül húzódó védővonalat gyepűnek nevezték.

⁸ SUBA János: 13. p.

⁹ SALLAI op. cit. 54. p. A katonai határőrvidékek megszervezésének gyökerei az 1522-es évre nyúlnak vissza a Habsburg-Jagelló családi szerződés aláírásának idejéig. A Száva mentén a Tisza torkolatáig a horvát-, a temesi és bánáti területeken a

szerb-, majd Mária Terézia alatt délkeleten a székely határörvidéket szervezték meg. Ezek az udvari haditanács irányítása alatt álltak, lakosait szabad földhasználat illetve jobbágyi kötelezettségek nélkül.

¹⁰ RÓMER

¹¹ Vö.2. sz.jegyzettel

¹² SALLAI: op. cit. 51. p.: A szerződés V. szakasza kimondja: „...mindkét fél részéről kiküldendő megbízottak válasszák el egyenként az egyes kerületeket és járásokat, megvonván a határvonalakat részleteikben, megjelölvén árkokkal, kövekkel, karókkal, vagy valamely más módon a zavar elkerülése végett, és ezek a jelek legyenek a választóvonal Horvátországnak és vidékeinek a határvidék végéig azokon a helyeken, amelyek mindkét hatalom birtokában maradnak.”

¹³ Loc. cit. 58.p

¹⁴ 1891/XLI. tc. „1.§ Aki az ország határának megjelölésére szolgáló szobrot, kő-vagy faoszlopot, árkot, kő-vagy földhalmot, vagy más jelzót szándékosan és jogtalanul megrongál, vagy a határszobornak vagy oszlopnak feliratát vagy egyéb megjelölését részben vagy egészben olvashatatlanná vagy felismerhetetlenné teszi: vétséget követ el...”

¹⁵ 43.396/1891.BM.r.

¹⁶ GÁSPÁR: 55. p.

¹⁷ SUBA op. cit. 22. p.

¹⁸ 1888/ XIV. tc.

¹⁹ 1635/LX. tc. ; 1647/LXXI. tc.

²⁰ 1547/XXXVII. tc. 1.§

²¹ 1638/XXXVII. tc. „4. § Továbbá az a villongás, mely a borostyánkői vár urához tartozó Felső- és Alsó-Sicz faluk lakói, meg a Vasvármegyében levő Felső-Eőr nemesei közt a határookra nézve felmerült és a melyet már az ország nádor ura is a felek beleegyezése mellett, határjelek felállításával ugyan kiegyenlített, de a mely a borostyánkői vár urának akadályozása folytán újfólag felmerült...”

²² 1655/XXX. tc.

²³ 1723/XVII. tc.

²⁴ BALLA

²⁵ 1868/XXX. tc.

²⁶ Az 1739-ben megkötött belgrádi békében a török megkapta Belgrádot, Sabácot, Szerbiát, Orsovát, és a Havasalföld császári részét. Az 1791. augusztus 4-én megkötött béke értelmében II. Lipót lemondott a háborúban elfoglalt területekről, így október 20-án a törökök átvették Smederevót, majd 23-án Belgrádot, 30-án Šabacot.

²⁷ Vö. 18. jegyzettel „A határvonal, mely a Magyarország, Bukovina és Románia közötti Triplex confiniumtól, vagyis a Pietrile rosii hegység gerinczén s jelesül a »Podul de piatra« nevü nyergen fekvő pontból indul ki...”

²⁸ Loc. cit. VI. rész: Határjelzés: „A határvonal ott, hol azt valamely folyó képezi, kettős határkövekkel fog megjelölni, melyek vízkároknak ki nem tett megfelelő pontokon alkalmazandók.

Az egymással szembeeső határkövek a folyó medrétől (folyam sodra) egyenlő távközökben kell, hogy legyenek. Ezen távközök kivételesen csak azon esetben lehetnek különbözők, ha az eltérést területi nehézségek szükségessé teszik.”

²⁹ Loc. cit.: „A rónaföldön vagy fónsikon, hol a természetes határvonal a terület alakulásánál fogva ki nem vehető, a határkövek és határoszlopok közt földhalmok vagy körakások emelendők és pedig oly távolságban egymástól, hogy egyik a másikatól látható legyen. Ezen határhalmok alapjukban két méter átmérőjűek, középen pedig egy méter magasak lesznek.”

³⁰ 1900/XIX. tc.

³¹ 1897/XIV. tc. 2. § „...miként a Bukovina és Magyarország (Erdély) közötti országos határra nézve minden lehető kételyek kikerülése végett a határnak ne csak a Priporu-Cadri-tól Piatra-Dorni-ig terjedő része, hanem az annak egész kinyúlásában is a Podu de Piatrától kezdve végig, azaz a Magyarország, Gácsország és Bukovina között levő hármas határpontig jeleztessek, s hogy az itten felállítandó határjelek a Podu de Piatrán levő hármas határponttól kezdve folyó számokkal és pedig az egyik oldalon B. (Bukovina), a másik oldalon M. O. (Magyarország) jelzéssel elláttassanak...”

³² SALLAI: op. cit. 61.p

³³ SUBA: op. cit.

³⁴ vö. 14. jegyzettel

³⁵ PARÁDI

³⁶ 1655/LXXXII. tc. A Lengyelország felől levő határok igazítására és a sérelmek elintézésére biztosokat neveznek ki.

³⁷ MIKSZÁTH

³⁸ 1897/II. tc.

³⁹ 1903/IX. tc.

⁴⁰ VUCSKICS

⁴¹ SUBA: op. cit. 2., 5., 3., 1. sz. függelék

⁴² Loc. cit. 2., 5., 3., 2. sz. függelék

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- GÁSPÁR — GÁSPÁR László: *Határismeret*. Budapest, 2001, Határörtség.
- HUNFALVY — HUNFALVY János: *A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása*, I.-III. kötet, Budapest, 1863-1865., s.a.
- Nemzetközi jog. — *Nemzetközi jog*. Budapest, 2001, Osiris Kiadó.
- PRINZ — PRINZ Gyula: *Magyarország földrajza* 1914. III. kötet *Az államföldrajzi kép*. Budapest, 1915, s.a.
- RÓMER — RÓMER Flóris: *Magyar Akadémiai Értesítő*. II. kötet. Budapest, 1860-61. p. s.a.
- SUBA — SUBA János: *Magyarország államhatárának változásai 1867-1947 között*. Budapest, 2003, Tipico Design.

TANULMÁNYOK

- BALLA — BALLA Tibor: *Aba-Kaleh sziget az osztrák-magyar fennhatóság alatt 1878-1918. Hadtörténeti*

- közlemények*, CXII.évf. (1999) 1. sz.
- PARÁDI — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csenedőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.
- SALLAI — SALLAI János: Az államhatár fogalmának történeti áttekintése. *Határőrségi Tanulmányok*, (2002) különszám.
- Sz. G. — Sz. G.: Vonalak, számok kövek. *Korunk*, IX.évf. (1998) 4. sz.
- VUCSKICS — VUCSKICS Zoltán: A Halastó és Tengersizem melletti új állami határvonal felvétele. *Kataszteri Közlöny*, XIV.évf. (1905) 6-16. p.
- CIKKEK
- MIKSZÁTH — MIKSZÁTH Kálmán: A Tengersizem története. *Országos Hírlap*, II.évf. (1898) 187. sz.
- JOGSZABÁLYOK
- 1547/XXXVII. tc. — 1547/XXXVII. tc. az országnak Stiria, Ausztria és Morvaország felől levő határai kiigazítandók
- 1635/LX. tc. — 1635/LX. tc. az Ausztriához foglalt uradalmakra nézve, az eljárás tovább folytatására, a karok és rendek részéről biztosokat neveznek ki.
- 1638/XXXVII. tc. — 1638/XXXVII. tc. a szomszédos országokkal és tartományokkal vitás határok megjárására és kiigazítására, meg a villongások kiegyenlítésére és végleges elintézésére bizottságot határoznak
- 1647/LXXI. tc. — 1647/LXXI. tc. az Ausztriához foglalt fekvőjóságok, tudniillik Borostyánkő, Kőszeg, Kis-Marton és Szarvkő tárgyában alakított bizottságról és hogy azoknak az országba való bekebelezése Szent Lőrincz vértanu napjára megindítandó és végrehajtandó
- 1655/XXX. tc. — 1655/XXX. tc. a szomszéd országokkal és tartományokkal való határigazításokra, továbbá a Rába folyó kitisztítására és a Mura mellett való töltések készítésére határidőt és biztosokat jelelnek ki
- 1655/LXXXII. tc. — 1655/LXXXII. tc. Lubló vár és a tizenhárom szepesi város kiváltásáról. A Lengyelország felől levő határok igazítására és a sérelmek elintézésére biztosokat neveznek ki.
- 1723/XVII. tc. — 1723/XVII. tc. a határoknak a szomszéd országokkal és tartományokkal való kiigazításáról s megvizsgálásáról és ennek foganatosításáról
- 1868/XXX. tc. — 1868/XXX. tc. a Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről.
- 1888/XIV. tc. — 1888/XIV. tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fenforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7-én november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.
- 1891/XLI. tc. — 1891/XLI. tc. a határ-és földmérési jelek büntetőjogi védelméről
- 1897/II. tc. — 1897/II. tc. a Magyarország és Ausztria közt Szepes vármegye és Gácsország szélén, az ugynevezett Halastó körüli területen, az országos határvonalnak választott bíróság által leendő megállapítása tárgyában
- 1897/XIV. tc. — 1897/XIV. tc. a Magyarország és Ausztria között, egyrészt Besztercze-Naszód és Máramaros vármegyék, másrészt Bukovina szélén elhúzódo országos határvonal megállapításáról
- 1900/XIX. tc. — 1900/XIX. tc. a magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről.
- 1903/IX. tc. — 1903/IX. tc. a Magyarország és Ausztria között Szepes vármegye és Gácsország szélén az ugynevezett Halastó körüli területen, az országos határvonalnak megállapítása iránt az 1897/II. tc értelmében alakított választott bíróság által hozott ítélet becikkelyezése tárgyában
- 43.396/1891.BM.r. — 43.396/1891. BM. r. az 1888/XIV. tc-el becikkelyezett magyar-román határegyezmény végrehajtásából folyólag, a magyar-román határvonalon felállított határ- és földmérési jelek védelméről.

ZEIDLER Sándor

A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig

Magyar rendőri rendfokozati jelzések – az első magyar rendőri szervezet, a Fővárosi Rendőrség államosítástól napjainkig, azaz 1881-től 2008-ig – jelentős változásokon estek át. A mai értelemben vett egyenruha a XVIII. században az állandó hadseregek felállításának idejétől alakult ki. A hadsereg mintáját nagy vonalakban és késleltetve ugyan, de követte a többi fegyveres és rendfenntartó testület. A rendfokozati jelzések ebben az időben a fejfedőn és az egyenruha ujján elhelyezett paszománycsíkokból álltak. A XIX. század közepéig nem tükrözték pontosan viselőjük valóságos rangját. Például csak azt lehetett látni, hogy viselője törzstiszt, ezen belül nem különült el, hogy őrnagy, alezredes vagy ezredes.

A szelektívebb látható rendfokozati jelek bevezetésére 1848 áprilisában a szabadságharc honvédségénél került sor. A galléron vékony csíkokkal jelölték a rendfokozatokat, azonban így sem mindegyiket.

A véglegesen kialakult rendfokozati rendszer, mely teljes mértékben láthatóvá tette a rangokat 1849 tavaszán és 1850 januárjában jelent meg az osztrák hadseregben. A galléron elhelyezett 1-3 hatágú csillagokkal és paszományokkal, színes hajtókan jelezte a hovatartozást. A szabadság harc bukása után ez honosodott meg hazánkban, mely a mai napig él.

A rangok elnevezésének eredete sokkal régebbi keletű. Azokat a vezető állású tiszteket, akik nem egy csapatot vezettek, hanem valamennyi felett rendelkeztek Franciaországban már a XIII. században általános kapitánynak – CAPITAINE GENERALNAK – azaz generális fővezérnek neveztek, hiszen a kapitány szó a latin CAPUT (fej) kifejezésből ered.¹

A császári hadseregben a harmincéves háborúban jelent meg ez a elnevezés, és felváltotta az addig használt legelső főember (oberster Hauptmann, feld Hauptmann) címet. A császári hadsereg legmagasabb rangú tábornoka a Tábornagy (Feldmarschall) volt, ennek helyettese az altábornagy /Feldmarschall-Lieutenant/ volt, mint ahogy a százados (Hauptmann) helyettese a hadnagy lett. A legalacsonyabb törzstiszti rang viselőjét az őrnagyot a XIX. század elején legfelsőbb őrmesternek (Obriest-Wachtmeister) nevezték. Idővel a rendfokozati rendszer az igényeknek megfelelően bővült. A legénységi állományúaknál az őrzető, a tizedes (aki már altiszt volt) és az őrmester mellett 1857-ben megjelenik a szakaszvezető, majd 1913-ban a törzsőrmester mellett megjelentek a törzsaltiszti rangok is. A tiszti rendfokozatok mellett a hadapród tiszthelyettes zászlósra változott, tisztjelölti minőségben.

A hadseregben a tiszti állásúak három állománycsoportot alkottak. Az úgynevezett katona /harcos/ állományú tisztek hatágú csillagokat viseltek saját paszománymintával. A nem katonaállományú tisztek /orvos, hadbíró, gazdász/ a csillagok mellett más mintázatú paszomány és a többi egyenruházott állami tisztviselővel megegyező mintázatú paszományt alkalmaztak.

A tiszti állásnak megfelelő fizetési osztályokat az egész állami hierarchián belül I-XI rangosztályba sorolták. A rangfokozati elnevezések ennek megfelelően szakáganként változtak. Például az elnevezések VIII. rangosztályban a katonaállománynál százados, a nem katonaállományú orvosnál *ezredorvos*, a fogalmazókari rendőrtisztviselőnél *kapitány*, míg a felügyelőkari rendőrtisztviselőknél *felügyelő*, vagy *detektívfelügyelő* volt az elnevezés.

A rendőri feladatot ellátók rangfokozati elnevezésükről is vannak források. A *városkapitány* a XV. század közepén tűnt fel, rangban a bíró és a polgármester után állt. A város belső rendjének őre a fegyveres őrség parancsnoka többnyire az egyik városi tanácsnok volt. A városokban a rendfenntartásban meghatározóvá vált az utca, illetve a bennük kialakult közterületi egység a tized. Élükre *utcakapitányt*, vagy *hadnagyot* illetve *tizedest* választottak. Más városokat negyedekre osztották, elöljáróik *negyedmesterek*, *fertálymesterek*, *negyedkapitányok* voltak. Előfordult a *százados* és a *száznagy* elnevezés is.²

Az 1848-1849. évi szabadságharc alatt a belügyminisztérium III. osztálya volt a rendőri osztály. A korabeli forrásanyag hiányos, rangleírásokat nem tartalmaz.

A szabadságharc bukása után a népszerűtlen osztrák policia végezte a rendőri feladatokat hazánkban. 1861 tavaszán azonban feléledtek a városi önkormányzati rendőrségek, ekkor szervezték újra Pest város polgári rendőrségét, amely a későbbi fővárosi rendőrség alapját alkotta.³

1872-ben Óbuda, Buda és Pest egyesítésével foglalkozó törvény rendelkezett a Fővárosi Államrendőrség felállításáról, mely közvetlenül a belügyminiszter alárendeltségébe került.⁴ Az 1872. évi törvény azonban még csupán ideiglenesen rendezte a Fővárosi Államrendőrség témáját. 1881-ben rendezték véglegesen a főváros rendőrségének helyzetét.⁵

A vidéki városok rendőrsége 1919-ig továbbra is az önkormányzatok alá tartoztak, anyagi és szervezeti tekintetben egyaránt. A belügyminiszter csak törvényességi felügyeletet látott el a polgármesterek keresztlél.⁶ 1886-tól azonban a rendőrkapitányokat már kinevezték nyugállományba vonulásukig tartó hatállyal.⁷ Az önkormányzati rendőrségek tisztjainak tagjait – akiket rendőrtisztviselőnek hívtak – azonban továbbra is ugyanúgy választották egy-egy ciklusra, mint a többi önkormányzati tisztviselőt.⁸

Az önkormányzati rendőrségek ruházatai, felszerelése és rendfokozati jelzései a helyi elképzelések szerint alakultak. Fő vonalakban a Fővárosi Államrendőrség szolgált zsinórmértékül ugyan, azonban mégis rendkívül változatos kép alakult ki. Az önkormányzatok különböző fegyvernemek (huszárok, vadászok, gyalogosok) egyenruháihoz hasonló uniformisokat rendszeresítettek a rendőri szervezet számára a település jelvényével és színeivel ellátva.⁹

A Fővárosi Államrendőrségen az egyenruhás személyi állomány az államosítás után két állománycsoportra tagozódott. Az egyik a fogalmazói kar mely igazgatásrendészeti, feladatokat látott el. A fogalmazói kar tagjai jogvégezett személyek lehettek, belőlük kerültek ki a rendőrfőkapitányok. Az őrszemélyzet vezetője a rendőrfőparancsnok volt, tisztjei alkották a felügyelői kart. Lovas és gyalogos egységekre tagolódtak, a legénység rendfokozati elnevezése is ennek megfelelően különböző volt.¹⁰

A rendőrlegénységet a katonaságtól leszerelt altiszti rangot elért személyekből válogatták, akik a próbaidő letelte után rendőri vizsgát tettek. A rendfokozatokat a legénységi állomány 8.5 x 4 cm búzakék posztó alapon az állógalléron viselve.¹¹ **(I. sz. melléklet)**

<u>Fogalmazói kar:</u>	<i>meggyvörös bársony</i>	<u>Felügyelői kar:</u> <i>búzakék posztó</i>
VI fiz. osztály	főtanácsos	felügyelő
VII	tanácsos	felügyelő
VIII.	kapitány	felügyelő
IX.	fogalmazó	felügyelő
X.	segédfogalmazó	felügyelő
	fogalmazó gyakornok	felügyelő gyakornok

<u>Gyalogosoknál</u>	<u>Lovasoknál</u>	
Próbarendőr	próbarendőr	rendfokozati jelzést nem visel;
II. osztályú rendőr	lovarendőr	1 sárga rózsácska;
I. osztályú rendőr	lovastizedes	1 sárga rózsácska, 13 mm-es;
Ellenőr	szakaszvezető	2 sárga rózsácska;
Örmester	örmester	3 sárga rózsácska ezüstpaszományon.

A X. fizetési osztályba tartozók két ezüst csillagrózsácskát, a XI. fizetési osztályba tartozók három ezüst csillagrózsácskát, a VIII-VI-ig fizetési osztályba tartozók pedig egy, kettő, illetve három csillagrózsácskát 30 mm-es ezüstpaszományon viseltek.

A Fővárosi Rendőrség személyi állományában külön csoportot alkottak a detektívek, akiknek tilos volt egyenruhát viselniük, így rendfokozati jelrendszerrel sem rendelkezhetek.

Az 1906-ban felállított Magyar Királyi Határrendőrség¹² rendfokozatai az 1908-as egyenruházati szabályzatban jelentek meg.¹³ A legénységi állománynál csak az elnevezések módosultak és sötétszürkére változott a hajtóka színe. **(II. sz. melléklet)**

Határrendőr	mint az I. osztályú rendőr
Őrségvezető	mint az ellenőr
Örmester	mint az örmester

1908-ban a Fővárosi Rendőrség fogalmazói kar hajtókaszíne sötétkékes lilára változott. Az első világháború éveiben – anyagihiány miatt – a rendőrök táborig szürke öltözetet is viseltek. Ezen időszakban az altiszti rendfokozat főellenőri ranggal bővültek.

A Tanácsköztársaság 1919. március 30-án kiadott rendelete megszüntette többek közt a rendőrségeket és a határrendőrséget. Valamennyi rendvédelmi testületet beolvasztotta az újonnan felállított Vörösőrségbe.¹⁴ A Tanácsköztársaság Magyarországon is érvényre jutatta a diktatúrák azon jellemző vonását, hogy az egyetlen szervezetbe tömörített rendvédelmi struktúrát központi felügyelet alá helyezve a központi államhatalom közvetlen irányítása alá vonta. Minden rendfokozatot eltöröltek. A testület tagjainak szolgálatban balkaron 10 cm széles vörös karszalagot kellett viselniük, amelyen fekete betűkkel Vörösőrség felirat volt olvasható.

A Tanácsköztársaság bukása után 1919. augusztusában visszaállt a korábbi állapot. 1919. őszén államosították a vidéki rendőrségeket, ezzel megkezdődött az egységes szervezet kialakítása.¹⁵

Az 1921-ben kiadott ideiglenes szabályzat a felügyelői és a fogalmazói kar rendfokozati jelzéseit módosította. Ezüst paszományok és csillagok helyett aranszínűt rendszeresítettek és a XI. rangosztályba tartozók 1 arany rózsácskát kaptak rendfokozatuk jelzésére.¹⁶

Az 1922-ben megjelent rendeletek lényeges rangmódosításokat tartalmaztak. Az V. fizetési osztályban (vezérőrnagyi rangnak felel meg) rendszeresítették a fogalmazói karban a kerületi rendőr-főkapitányi rangot.¹⁷ Az VIII-VI. fizetési osztály elnevezését felügyelőről főfelügyelőre változtatták. **(III. sz. melléklet)**

A legénységi rendfokozati rendszer kibővült, elnevezései változtak. **(IV. sz. melléklet)**

A személyi állomány tagjai magasabb rendfokozatban az alacsonyabb rendfokozatban meghatározott idő letöltése nyomán léphettek. A legénységi rendfokozatok tekintetében a várakozási idő differenciáltan alakult. Ideiglenesen rendőr 7. hótól, rendőr 3 évtől, őrmester 7 évtől, törzsőrmester 9 évtől, főtörzsőrmester 11 évtől. Az 1924. évben megjelent módosítás lehetővé tette az V. után IV. fizetési osztály elérését (altábornagynak felel meg) a fogalmazói, illetve a felügyelői kar számára. Az új állománycsoport elnevezése a fogalmazói karnál főkapitányi kar.¹⁸ Rendfokozati jelük 3.5 cm széles és 8 cm hosszú aranypaszományon 1-2 ezüst rózsá.

1931-ben rendszeresítették a legmagasabb altiszti rendfokozatot az alhadnagyot. Jelzése függőleges 13 mm-es arany paszományon 1 ezüst rózsá volt.

1937. ismét a legénységi rangjelzés változásait hozta.¹⁹ A változtatás a rendőr rendfokozatot képesítő vizsgához kötötte és a rendőr rendfokozat 3 csillagrózsácskára változtatta. Továbbá a korábbi első osztályú rendőrfelügyelő-helyettesi rang tiszthelyettesre változott, a másik két osztály pedig megszűnt.

A második világháború alatt, az 1944. június 21-én megjelent kormányrendelet a rendőrséget katonailag szervezett testületté szervezte.²⁰ Ennek nyomán a rendfokozati jelzéseken a csillagrózsácskák helyett hatágú katonai csillagok jelentek meg és a rendfokozati megszólítások is a katonaihoz igazodtak. A rendőrségnél a katonai rangrendszer bevezetésének teljes körű végrehajtása – a magyarországi harctevékenységek miatt – csak a háború után valósult meg. **(V. sz. melléklet)** Gyakorlatilag a csendőrség felszámolásával egyidőben valósult meg a rendőrségnél a katonai rangok bevezetése.²¹

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány intézkedett az új rendőrség felállításáról, melyet már Budapesten 1945. január 25-én kezdtek el szervezni.²² A ruházat hiánya miatt tarka volt a kép. Sokan csak magyar és orosz nyelvű karszalagot hordtak. 1946. januárjában a karszalagokat szabályozták, nemzeti színű 12 cm széles alapon rendőrség felirat és a katonai köpeny-rendfokozati jelhez hasonlóan csíkokkal jelölték a rangot. **(VI. sz. melléklet)**

A Belügyminiszter 1946. elején megjelent rendelettel²³ új rendőrségi egyenruhát és rendfokozati rendszert rendszeresített. A rendfokozati jelek – amelyek katonai rangok voltak – a maihoz hasonló váll lapra kerültek. A tiszti rangok alhadnagytól altábornagyig, tiszthelyettesek őrmestertől főtörzsőrmesterig terjedtek, míg a legénységi rendfokozatok próbarendőr, ideiglenes minőségű rendőr és rendőr rangokból álltak. **(VII. sz. melléklet)** A csillagok hatágúak voltak, és a szolgálati ágakat színekkel különböztették meg. A legénységnél fekete rangjelző csíkokat alkalmaztak. A színjelöléseket 1946. június 1-vel eltörölték, és kékszegélyű sötét színű váll lapokat rendszeresítettek. A csillagokat keresztben helyezték el. A tábornoki váll lap szögletesebb lett. **(VIII. sz. melléklet)**

1947. március 8-ával megváltoztatták rangok elnevezéseit, az elnevezéseket az ideiglenes minőségű rendőrt tizedesre, a rendőrt pedig szakaszvezetőre módosították. **(IX. sz. melléklet)** 1947. őszén az R-9 szabályzat kis módosításokkal megerősítette a korábbi kiegészítéseket.²⁴

Az 1950-es években a rendfokozati jelekben ismét lényeges változások történtek. Az őrmestertől főtörzsőrmesterig a csillagok helyett a mai tiszti hallgatói évfolyamjelzéshez hasonló rangjelzéseket rendszeresítettek. A többi rendfokozatnál a csillagokat hosszanti elhelyezését alkalmazták. **(X. sz. melléklet)**

Az 1950-ben kiadott ideiglenes ruházati utasítás kék alapon vörös szegélyes váll lapokat írt elő, a csillagokat ötágúra változtatták, az alhadnagyi rang jelölésére egy csillagot alkalmaztak csík nélkül. A hadnagy kettő, főhadnagy három a százados pedig négy csillagot viselhetett szovjet minta szerint.²⁵ **(XI. sz. melléklet)** 1951-ben a tisztek szovjet típusú váll lapokat kaptak, ezt a mintát követte a tiszthelyettesi és a legénységi állomány is. **(XII. sz. melléklet)**

Az 1956-os Forradalom és Szabadságharc kitörése után hamar lekerültek a szovjet mintájú rangjelzések a rendőrök válláról és október 31. után a rendfokozati jelzések ideiglenesen a galléra kerültek.²⁶ **(XIII. sz. melléklet)**

1957 tavaszán ismét változás történt. Nagyjából az 1947-es rendfokozati jelzéseket hozták vissza, azonban ötágú csillaggal és azok hosszanti elhelyezésével. **(XIV. sz. melléklet)**

Az 1961-es öltözeti utasításban rögzített rendfokozati jelzések formájukban már csaknem megegyeztek a rendszerváltás előtt rangokkal, azonban a váll lapok színe szürke volt kék szegéllyel. A színeket 1963-ban egységesen kékre változtatták. A második világháborútól a hetvenes évekig a rendőr tiszthelyettesek rangjelzései is dinamikusan változtak. **(XV. sz. melléklet)** 1963-tól – a zászlósi rendfokozatok bevezetésének kivételével – a rendőri rangrendszer lényegében nem változott. **(XV. sz. melléklet)** 1966-ban a BM tábormokok ruhája a honvédséggel megegyező khaki színűre változott a váll lap szegélye vörös lett. 1971. június 5-én kelt utasítással zászlósi rendfokozatot vezettek be.

A rendszerváltás után 1992-ben megszüntették az alhadnagyi rendfokozatot, majd az ötágú csillagok helyett hatágúak kerültek a váll lapokra. 2002-ben – az új társasági ruha bevezetésekor – a honvédségihez hasonló módon a rendfokozatok jelölései a galléra helyezték át. A dandártábornoki rang bevezetésével a tábornoki rendfokozatok és a csillagok száma nőtt.

Jegyzetek:

- ¹ BARCY: 148. p.
- ² ERNYES: 59. p.
- ³ Rendőrségi almanach. 21. p.
- ⁴ 1872/XXXVI. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- ⁵ 1881/XXI. tc. a Budapest fővárosi rendőrségről.
- ⁶ PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 97-104. p. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19-20-án Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közbiztonság közös európai örökségünk” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- ⁷ 1886/XXI. tc. a törvényhatóságokról.
- ⁸ PARÁDI: 68-100. p.
- ⁹ ERDŐDY
- ¹⁰ 10538/1892.fk.r. és 2761/1886.fk.r.; PARÁDI: 47. és 54. sz. mellékletek.
- ¹¹ Fővárosi rendőr szabályzat.
- ¹² - PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve; A Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIX.évf. (1986) 3. sz. 541-570. p.
- Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. 1-3. köt. Budapest, 2003, Tipico Design Kft, 3. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. 266p., 12 jogszabály, 10 melléklet. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII. évf. (2007) 15. sz. 139-159. p. A tanulmány korábbi változata 2004. áprilisában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett „*Szemere Beszélgetések*” szimpóziumsorozat rendezvényén a Rendőrség Tudományos Tanácsának közreműködésével. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ¹³ Határrendőri Egyenruhaszabályzat.
- ¹⁴ Belügyi Népbiztos 1.B.N. számú rendelet.
- ¹⁵ 5047/1919. ME. r. a rendőrségek államosításáról.
- ¹⁶ 63.515/1921.BM. r.
- ¹⁷ 35000/1922.BM. r.
- ¹⁸ 158.742/1924. BM. r.
- ¹⁹ 123,000/1936. BM. r.
- ²⁰ 2300/1944. ME. r.
- ²¹ ZEIDLER Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 110-112. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örökség útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- ²² 13/1945.ME. r.
- ²³ 276.455/1945.BM. r.
- ²⁴ Rendőrségi közlöny 1947.évf.14.szám.
- ²⁵ 152.466/1950.BM. r.
- ²⁶ *Magyar Honvéd* (1956) október 31. sz.

A jegyzetekben használt rövidítések:

- BARCY..... BARCY Zoltán: *Évszázadok egyenruhái*. Budapest, 1991, Studio, 295. p.
- ERNYES..... ERNYES Mihály: *A magyar rendőrség története*. Budapest, 2002, Belügyminisztérium, 341. p.

- Rendőrségi almanach..... BAKSA János (szerk.): *Rendőrségi almanach*. Budapest, 1923, s.n.
- ERDÖDY..... ERDÖDY Géza: *Magyarország rendőrsége az államosítás előtt*. Gyula, 1898, s.n.
- Fővárosi rendőr szabályzat..... *Szervezeti szabályzat a fő- és székesvárosi Magyar Királyi Államrendőrség számára*. Budapest, 1893, s.n.
- Határrendőri egyenruhaszabályzat..... *A Magyar Királyi Határrendőrség egyenruhaszabályzata*. 1908
- PARÁDI..... PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 367. p.

Mellékletek jegyzéke:

(A rangok elnevezései mellett feltüntetett római számok azt a fizetési osztályt jelölik, amelyhez a rang tartozott. A fegyveres testületek egyenruha viselésére jogosult és fizetési osztályba sorolt személyi állományának tagjai azon rendfokozatot viselhettek, amely fizetési osztályba tartozott az általuk betöltött beosztás és a kinevezésük, illetve előléptetésük megtörtént.)

I. sz. melléklet

A Fővárosi Rendőrség majd a Magyar Királyi Államrendőrség rendfokozatai 1872-1922. 121

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Határrendőrség rendfokozatai 1906-1920. 122

III. sz. melléklet

A Magyar Királyi Államrendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség tiszti rendfokozatai 1922-1944. 123

IV. sz. melléklet

A Magyar Királyi államrendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség altiszti és legénységi rendfokozatai 1922-1944. 124

V. sz. melléklet

A katonailag szervezett rendőrség rendfokozatai 1944-1946. 125

VI. sz. melléklet

A rendőri karszalag 1945-1946. 126

VII. sz. melléklet

A Magyar államrendőrség rendfokozatai 1946. január 25–1946. június 1. 127

VIII. sz. melléklet

A Magyar Államrendőrség rendfokozatai 1946-1947. 128

IX. sz. melléklet

A Magyar Államrendőrség rendfokozatai 1947-50. 129

X. sz. melléklet

A rendőrség rendfokozatai 1950-1951. 130

XI. sz. melléklet

A rendőrség rendfokozatai 1951-1952. 131

XII. sz. melléklet

A rendőrség rendfokozatai 1952-56. 132

XIII. sz. melléklet

A rendőrség rendfokozati jelzései 1956.X.31-1957 tavaszáig. 133

XIV. sz. melléklet

A rendőri rendfokozatok 1957-től a régi szilvakék ruha kihordásáig, majd 1957-1963. 134

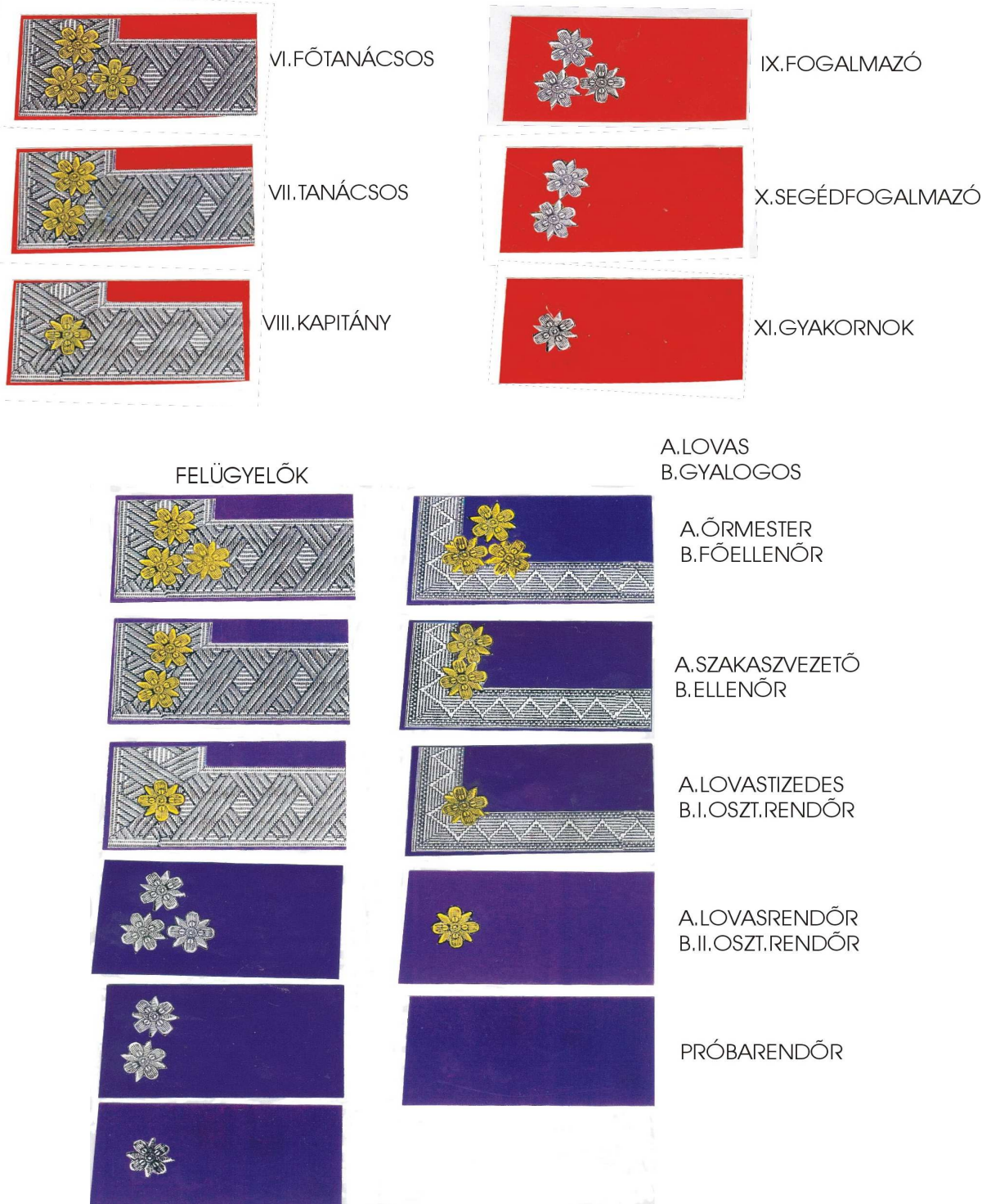
XV. sz. melléklet

Hallgatói rangok. 136

XVI. sz. melléklet

Rendőri rendfokozatok 1963-tól. 137

A Fővárosi Rendőrség majd a Magyar Királyi Államrendőrség rendfokozatai 1872-1922

Forrás: BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves a rendőrség.* Budapest, 1942. Halász Irodalmi és Könyvterjesztő Vállalat. ; 2761/1886. Budapesti Rendőr-főkapitányi rendelet ; 10.538/1892.sz. Budapesti Rendőr-főkapitányi rendelet

A Magyar Királyi Határrendőrség rendfokozatai 1906-1920

VI.FŐTANÁCSOS.

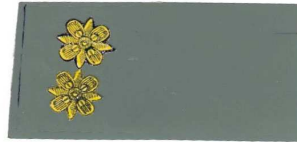
VII.TANÁCSOS.

VIII.KAPITÁNY

IX.FOGALMAZÓ.

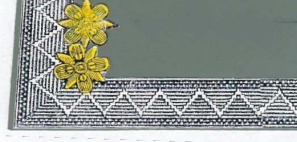
X.SEGÉDFOGALMAZÓ.

XI.FOGALMAZÓ GYAKORNOK

ÖRMESTER

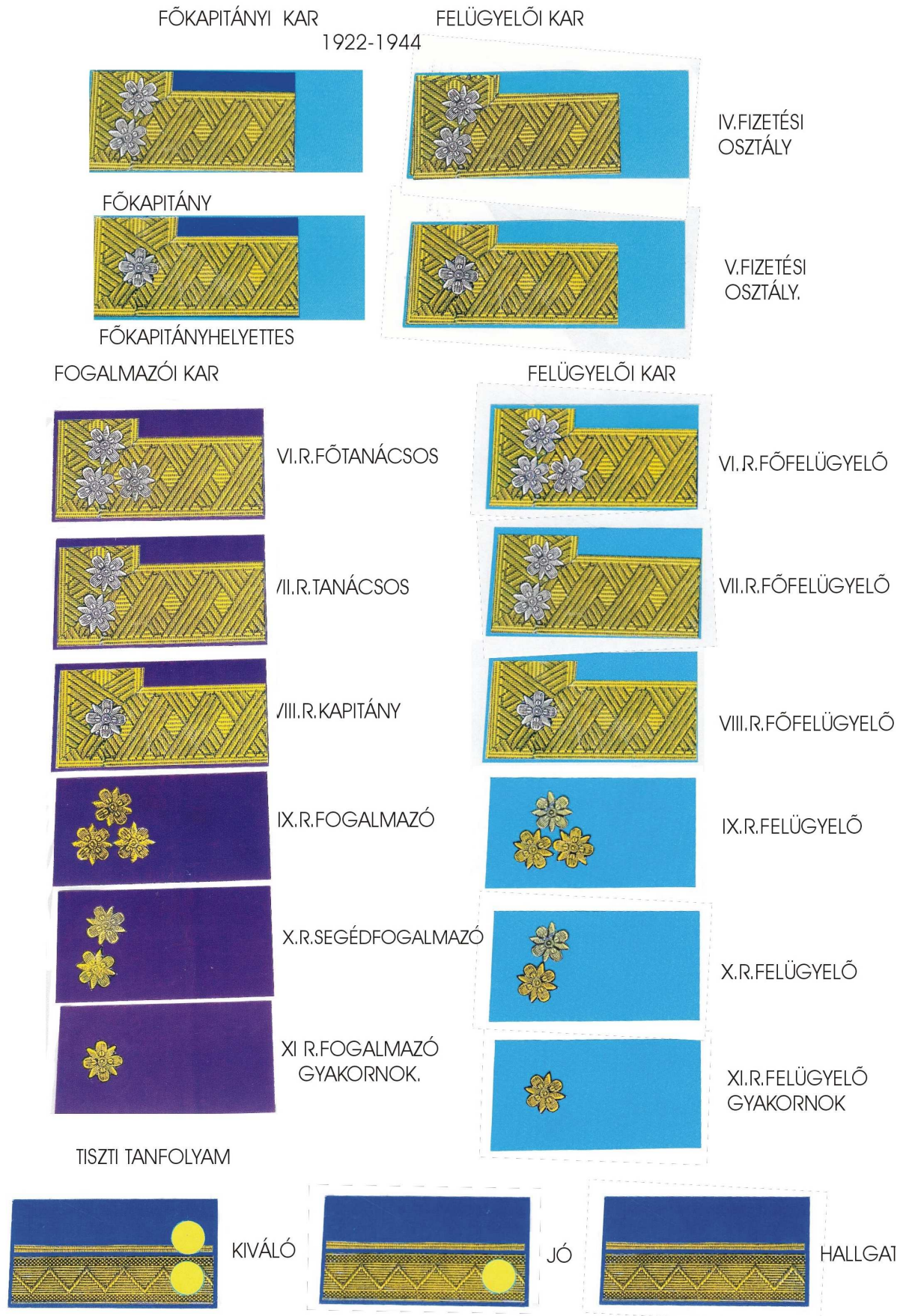
ÖRSÉGVEZETŐ

HATÁRRENDŐR

Forrás: A Határrendőrség egyenruházati szabályzata. s.l., 1908, s.n.

A Magyar Királyi Államrendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség tiszti rendfokozatai 1922-1944

Forrás: 35000/1922. sz. BM r. ; 158.742/1924. sz. BM r. egyenruházati szabályzat a M. Kir. Rendőrségnek az V. és ennél magasabb fizetési osztályba kinevezett egyenruha és fegyver viselésére jogosított tagjai részére

A Magyar Királyi államrendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség altiszti és legénységi rendfokozatai 1922-1944

ALHADNAGY
1931-

FŐTÖRZSŐRMESTER

III.O.FELÜGYELŐHELYETTES
1937-IG

TÖRZSŐRMESTER

II.O.FELÜGYELŐHELYETTES
1937-IG

ÖRMESTER

I.O.FELÜGYELŐHELYETTES
1937-IG
TISZTHELYETTES
1937-

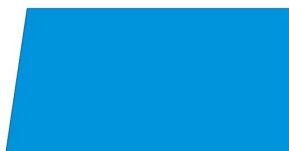
RENDŐR
1937-

RENDŐR 1937-IG
KÉPESITETT RENDŐR
1937-

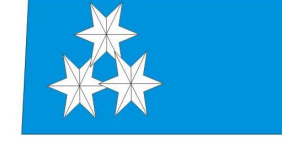

IDEIGLENES
MINŐSÍTÉSŰ RENDŐR
1937-IG

PRÓBARENDŐR

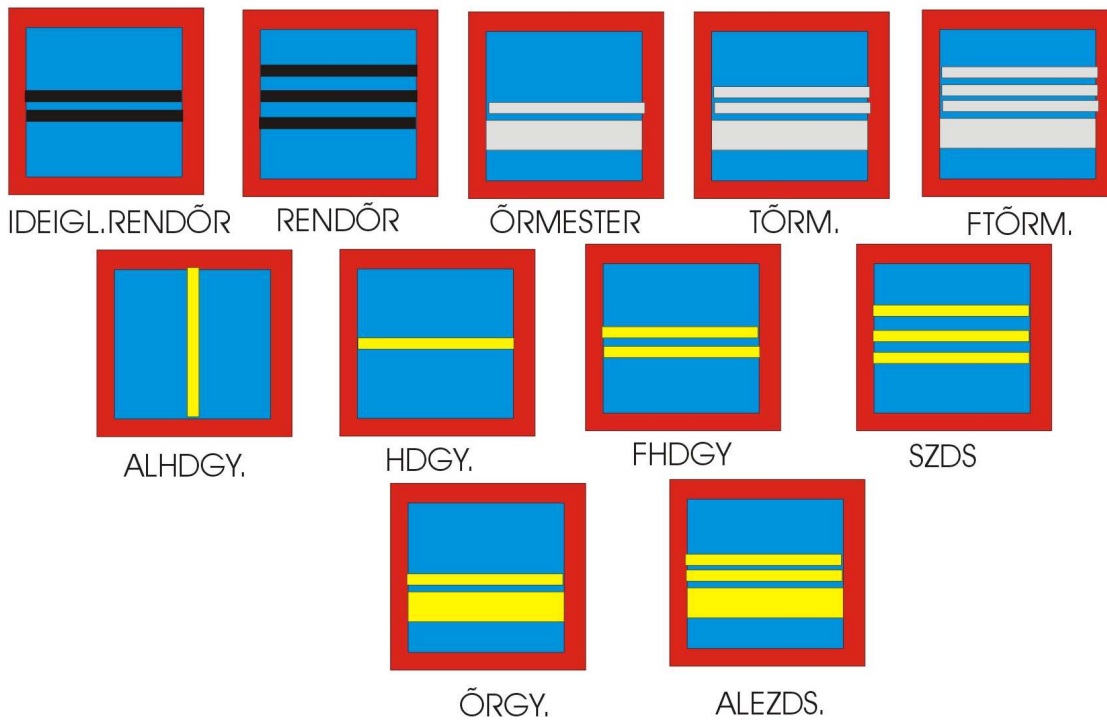
Forrás: 35000/1922 sz. BM r. ; 100.328/1931. sz. BM r. ; 123.000/1936. sz. BM r.

A katonailag szervezett rendőrség rendfokozatai 1944-1946

1944-1946			
	VI. R. EZREDES		VI. R. EZREDES
	R. ALEZREDES		VII. R. ALEZREDES
	R. ŐRNAGY		VIII. R. ŐRNAGY
	R. SZÁZADOS		IX. R. SZÁZADOS
	R. FŐHADNAGY		X. R. FŐHADNAGY
	R. HADNAGY		XI. R. HADNAGY
	ALHADNAGY		
	R. FÖTÖRZSŐRMESTER		RENDŐR
	R. TÖRZSŐRMESTER		KÉPESITETT RENDŐR
	R. ŐRMESTER		PRÓBARENDŐR

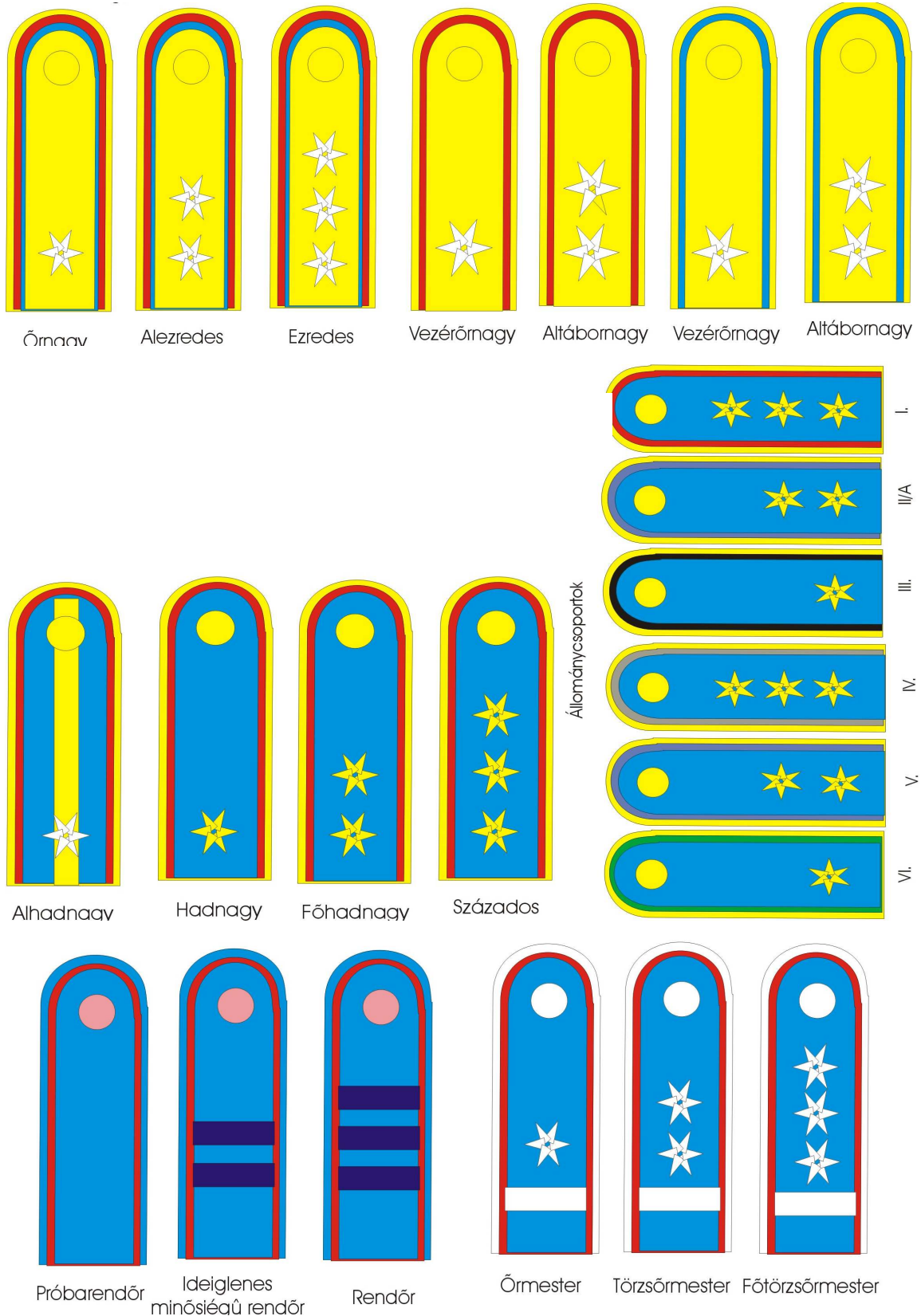
Forrás: 50.773/1944. sz. ME kr. Honvédségi Közlöny (1944) 31. sz.

A rendőri karszalag 1945-1946.

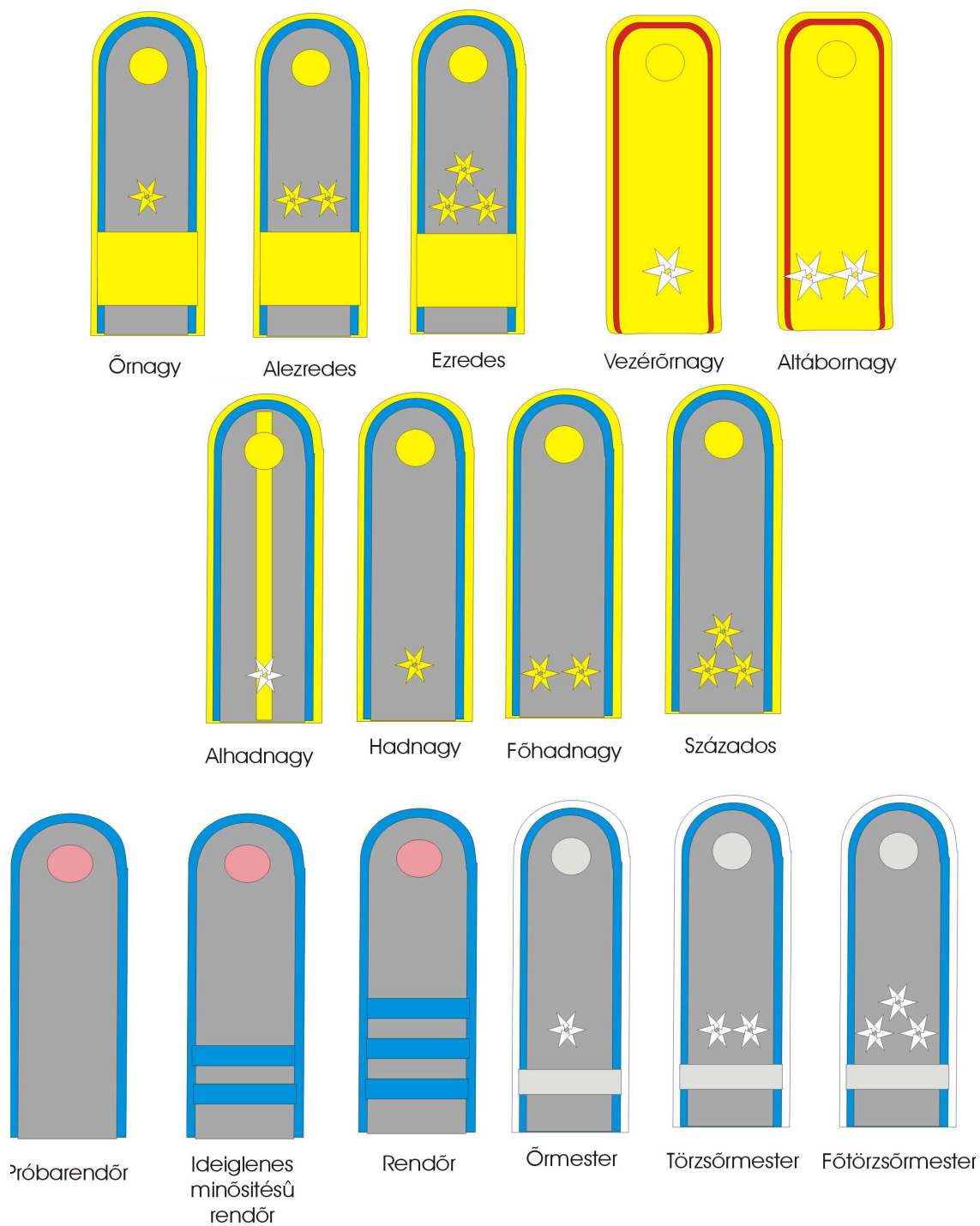
Forrás: 276.455/1945. BM r. Rendőrségi Közlöny 1946.

A Magyar államrendőrség rendfokozatai 1946. január 25-1946. június

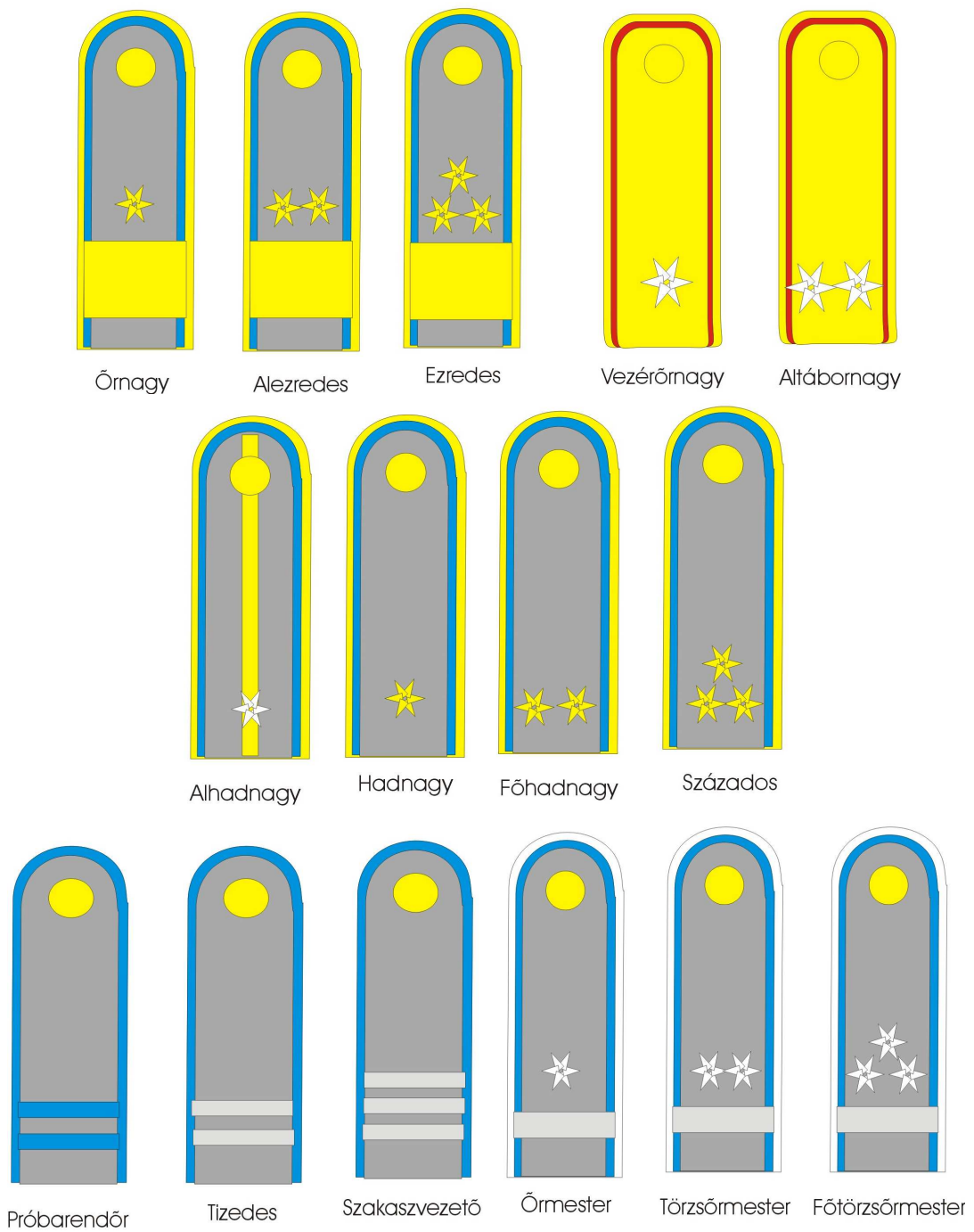
Forrás: 276.455/1945. sz. BM r. Rendőrségi Közlöny 1946.

A Magyar Államrendőrség rendfokozatai 1946-1947.

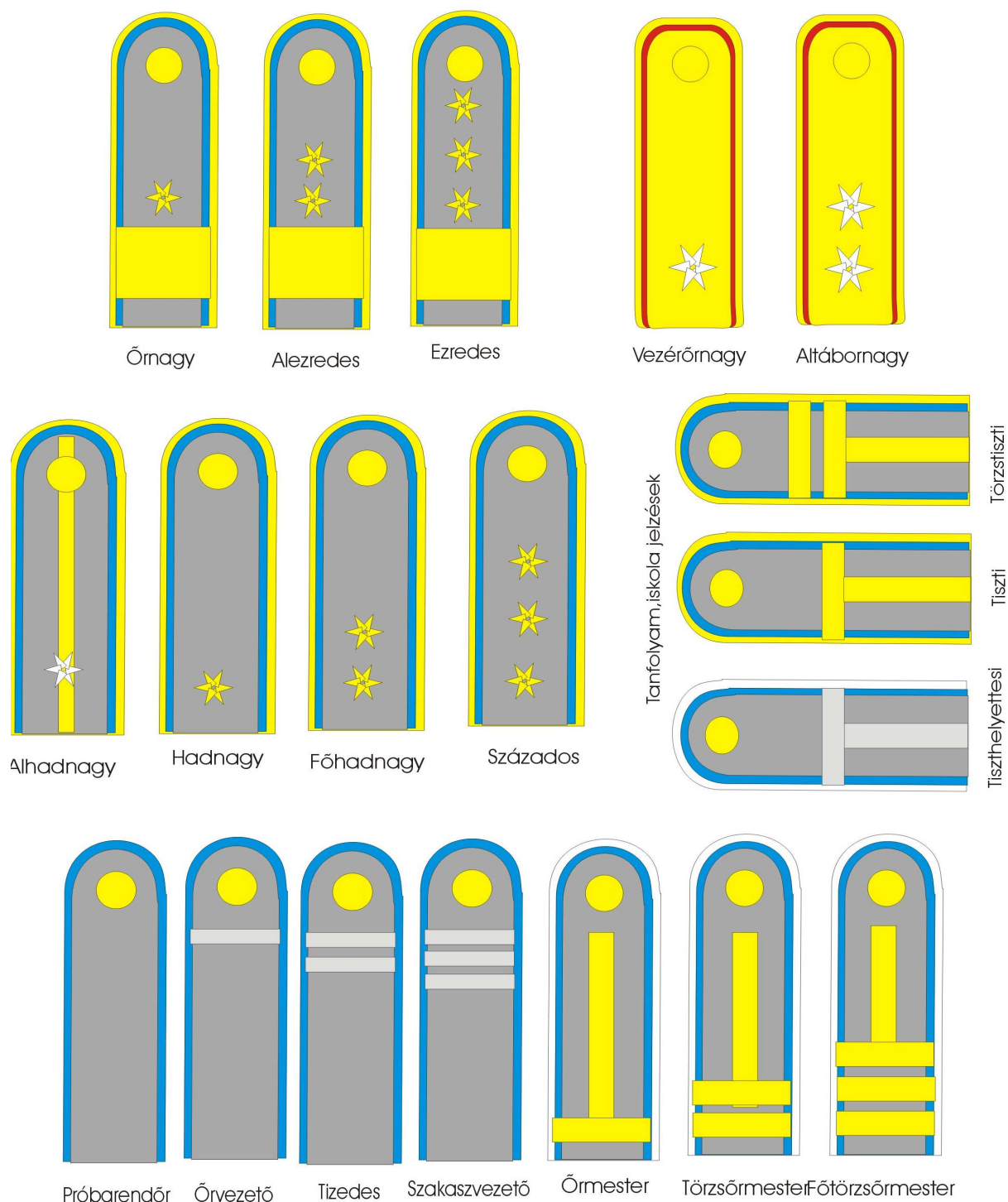
Forrás: 231.677/1946. BM r. Rendőrségi Közlöny 1946.

A Magyar Államrendőrség rendfokozatai 1947-50.

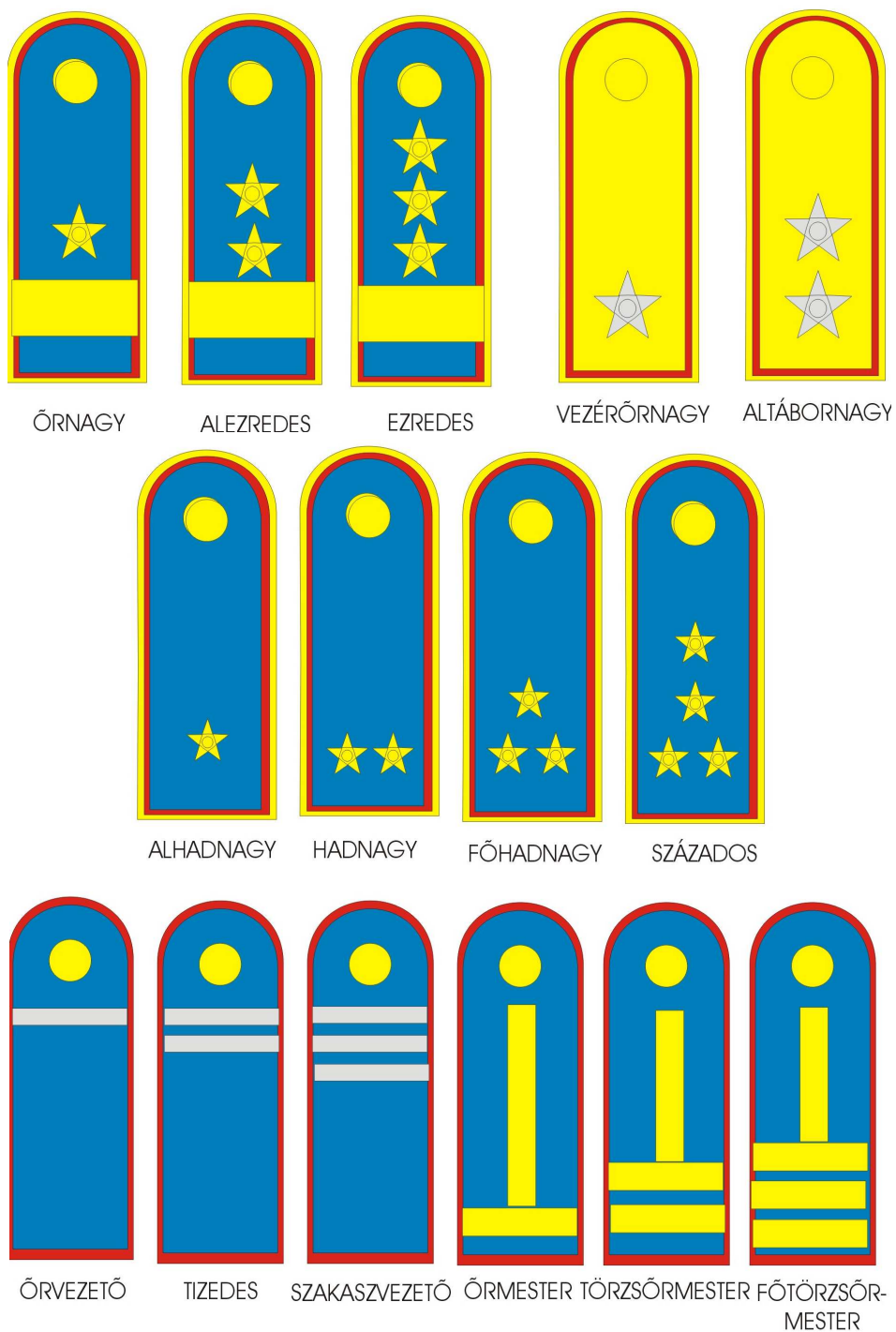
Forrás: 195.000/1947. sz. BM. r. Rendőrségi Közlöny (1947) 14. sz.

A rendőrség rendfokozatai 1950-1951.

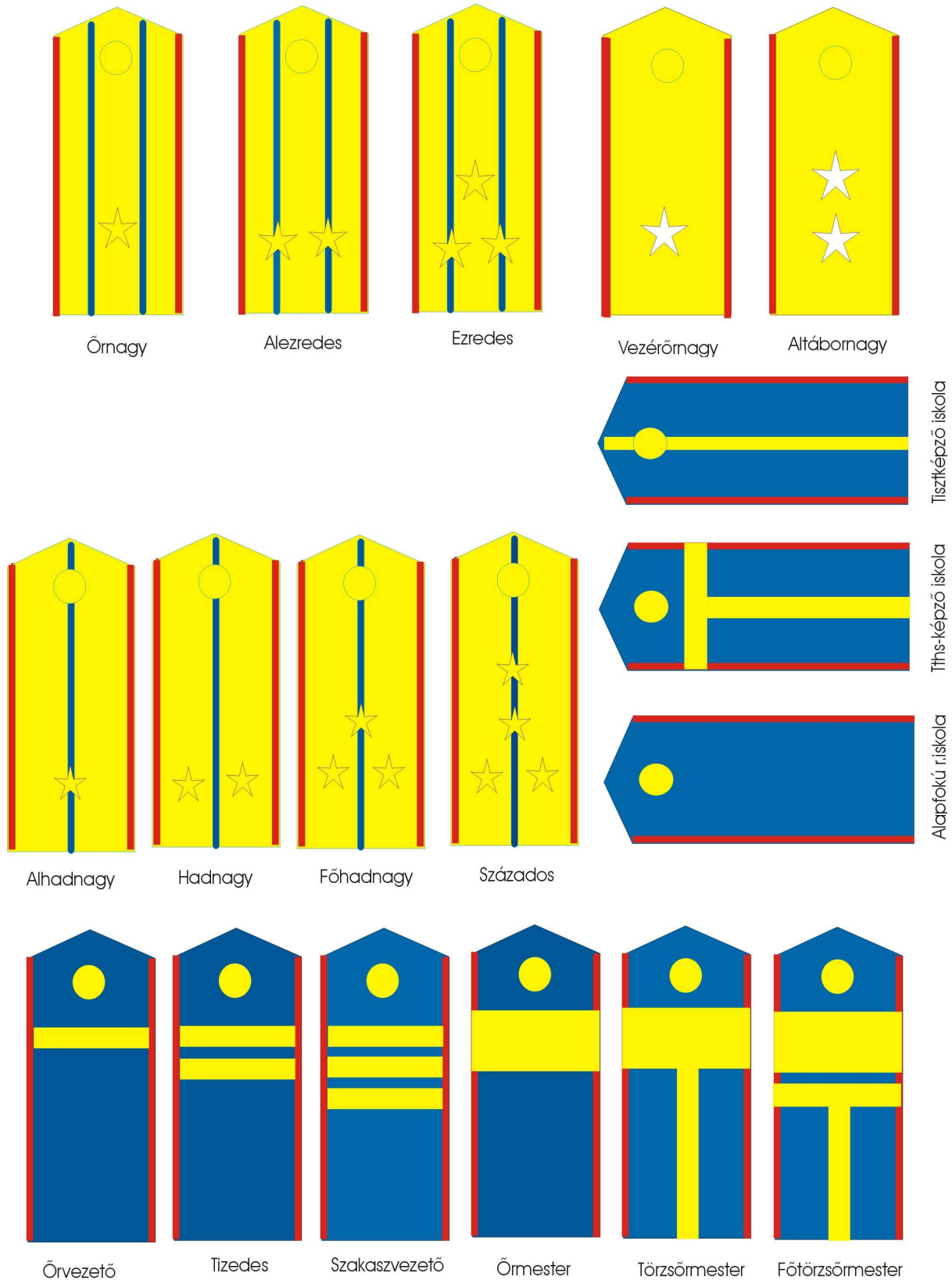
Forrás: 152.466/1950. sz. BM r.; 152.467/1950. sz. BM r.

A rendőrség rendfokozatai 1951-1952.

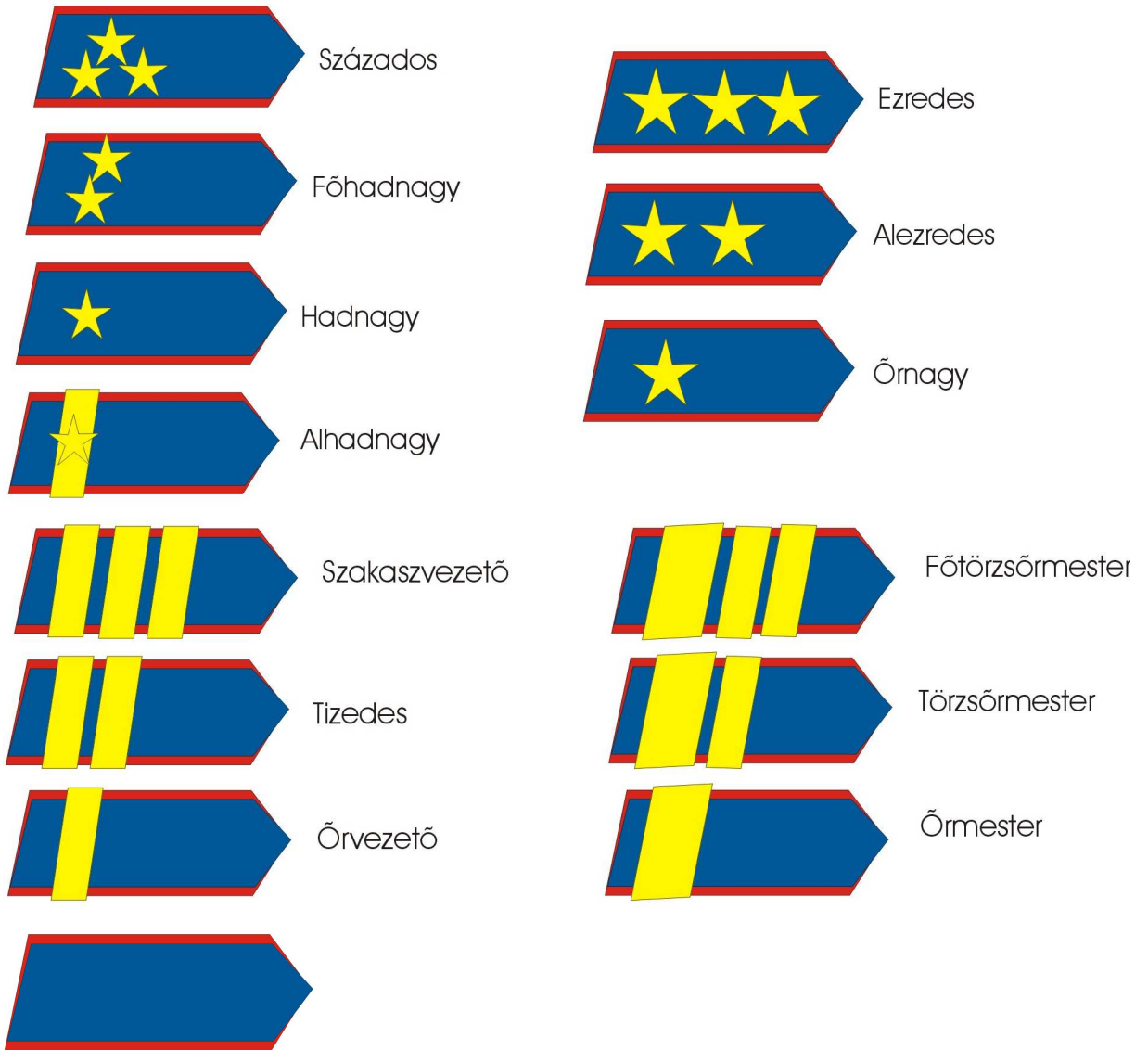
Forrás: *Ideiglenes egyenruházati és felszerelési szabályzat a rendőrség részére.* Budapest, 1951. s.n.

A rendőrség rendfokozatai 1952-56.

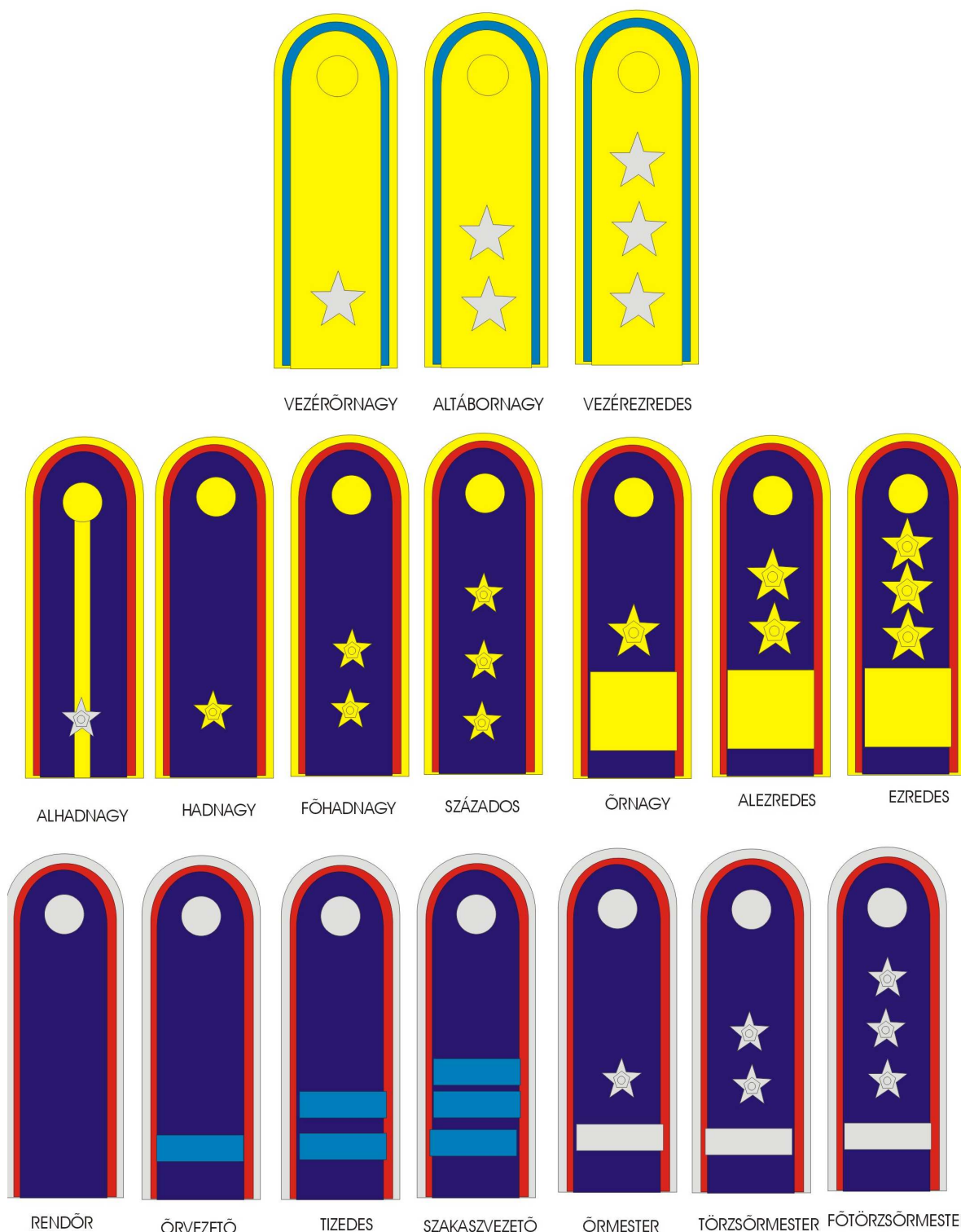
Forrás: 9.000-2/1952. BM. r. Belügyi Közlöny (1952)

A rendőrség rendfokozati jelzései 1956.X.31-1957 tavaszáig.

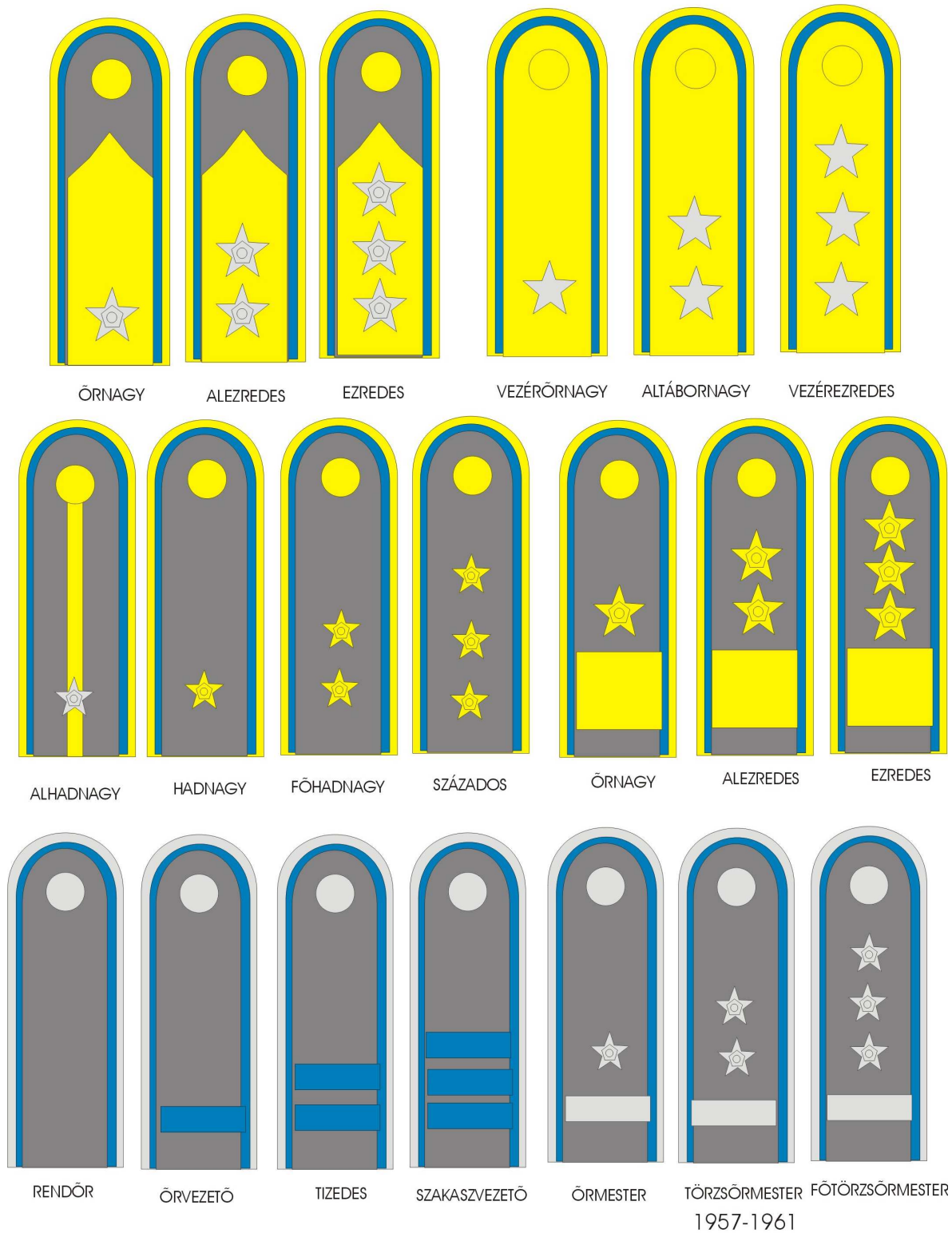
Forrás: Magyar Honvéd 1956. október 31. sz.

**A rendőri rendfokozatok 1957-től a régi szilvakék ruha kihordásáig, majd 1957-1963
(1957-től a régi szilvakék ruha kihordásáig)**

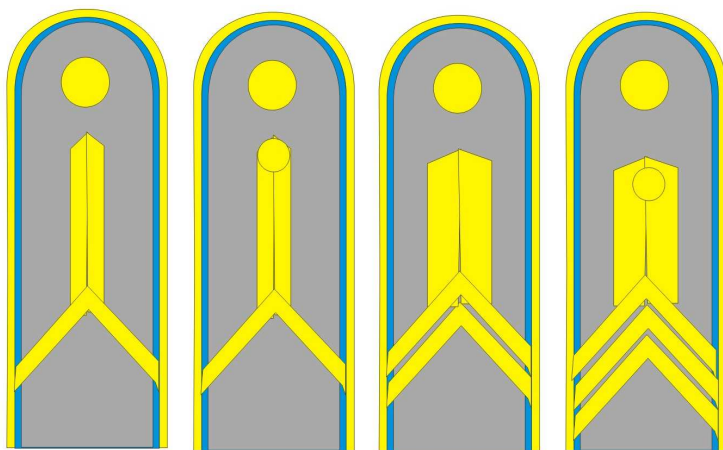
Forrás: LAKATOS István: *A Rendőrség rendfokozati rendszere és megkülönböztető jelzései 1945-től napjainkig*. Szakdolgozat (RTF). Kézirat. Budapest, 1993.

A rendőri rendfokozatok 1957-től a régi szilvakék ruha kihordásáig, majd 1957-1963
(rendőri rendfokozatok 1957-1963)

Forrás: LAKATOS István: A Rendőrség rendfokozati rendszere és megkülönböztető jelzései 1945-től napjainkig. Szakdolgozat (RTF). Kézirat. Budapest, 1993.

Hallgatói rangok.

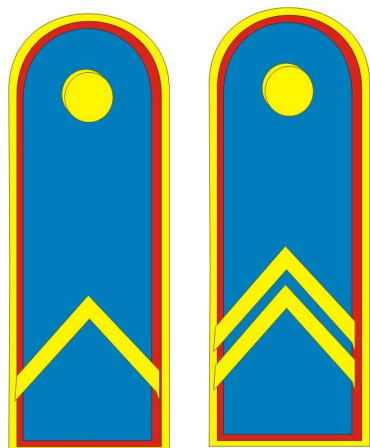
I.ÉV MEGFELELŐ

II.ÉV JÓ

II.ÉV JELES

III.ÉV KIVÁLÓ

TISZTKÉPZŐISKOLA 1950-1951

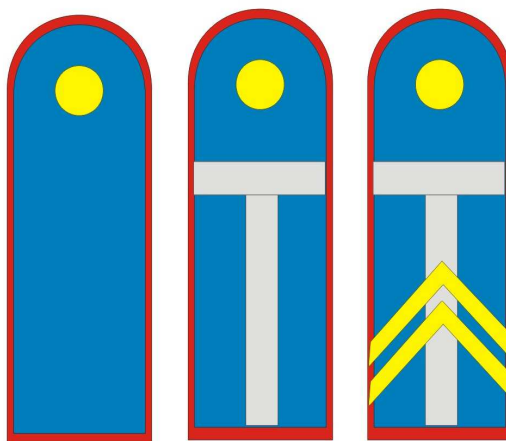

KIVÁLÓ TANULÓ

ÉLTANULÓ

ALAPFOKÚ
TANFOLYAM

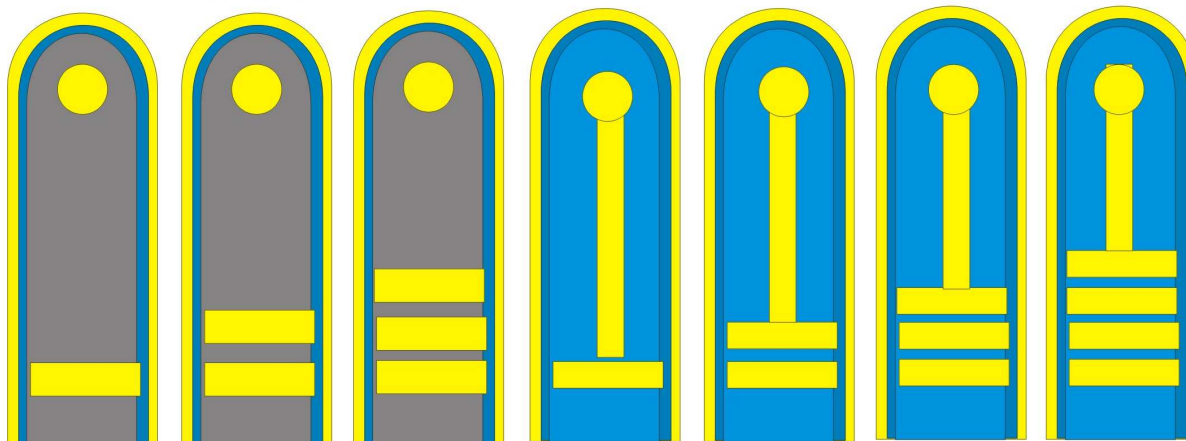
TISZTHELYETTESI TANFOLYAM

KIVÁLÓ

TISZTI ISKOLA NÖVENDEKE
1961-1973

BM FŐISKOLAI HALLGATÓK

I.ÉVF.

II.ÉVF.

III.ÉVF.

I.ÉVF.

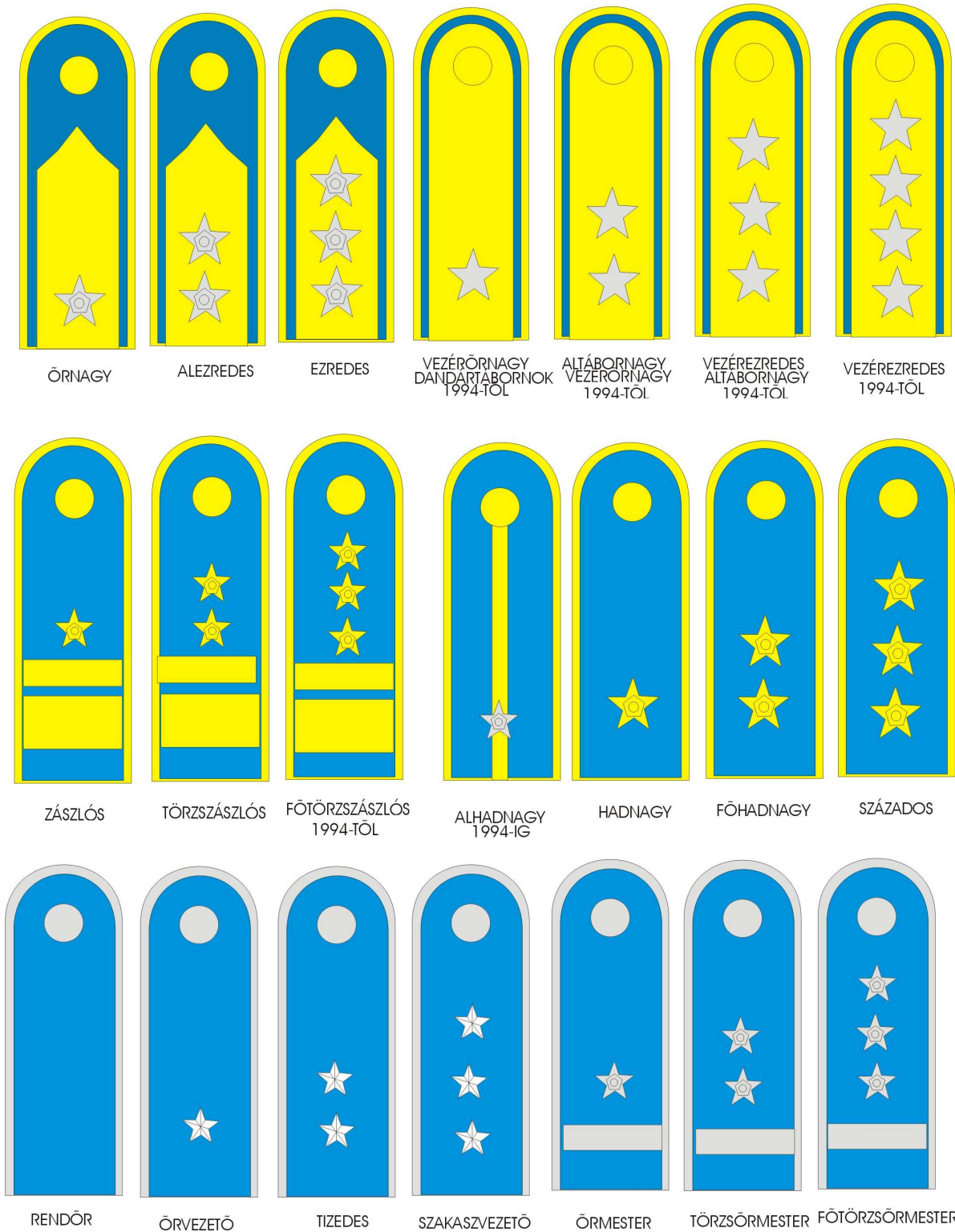
II.ÉVF.

III.ÉVF.

IV.ÉVF.

Forrás: LAKATOS István: *A Rendőrség rendfokozati rendszere és megkülönböztető jelzései 1945-től napjainkig*. Szakdolgozat (RTF). Kézirat. Budapest, 1993.

Rendőri rendfokozatok 1963-tól.

Forrás: LAKATOS István: *A Rendőrség rendfokozati rendszere és megkülönböztető jelzései 1945-től napjainkig*. Szakdolgozat (RTF). Kézirat. Budapest, 1993.

RECENZIOK

GÁSPÁR László

A kommunista párt káderpolitikájának az érvényesítése a határőrségnél 1945-1956

A magyar történelemben a „ki-kit győz le” néven rögzült időszak speciális körülményei tükröződnek a korabeli határőrség tevékenységében. A nagyhatalmak teheráni, jaltai majd potsdami találkozásánál lényegében eldöntötték, hogy a győztes államok befolyási övezeti, mely országokra fognak kiterjedni. Magyarország a Szovjetunió befolyási övezetébe került. Ezen döntés kivitelezésére érezte magát hivatottnak a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), majd a Magyar Kommunisták Pártja (MKP). Tevékenységüket természetesen szovjet támogatással és jóváhagyással valóstították meg.

Egy olyan országot átvezetni a szocializmus társadalmi rendszerébe és a Szovjetunió szövetségesevé tenni, amelyben szilárd polgári viszonyok uralkodtak, és száz éves hagyománya volt az orosz ellenességnek – az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc leverésében vállalt dicstelen orosz szerepből fakadóan – nem volt egyszerű feladat. E stratégiai célkitűzés érdekében a RÁKOSI Mátyás által vezetett kommunista párt ügyes taktikát dolgozott ki. Nevezetesen a kommunisták vezető szerepet harcoltak ki maguknak a magyar baloldalon belül. Erre támaszkodva pedig – az egyébként túlerőben lévő jobboldal – csupán egy-egy szelete ellen indítottak támadást. Ily módon sikerült a viszályára fordítani az erőviszonyokat, hiszen a kommunisták által vezérelt baloldal már erőfölényben volt, ha nem a jobboldal egészével, hanem annak csupán egy-egy blokkjával került szembe. A folyamat végén a kommunisták a szövetségeseiket is felszámolták ily módon minden hatalmat kontroll nélkül a saját kezükben koncentrálták. A magyarországi proletárium helyett a kommunista párt vezetőknek uralmához vezetett a „ki-kit győz le” időszak. Ebben a folyamatban lényeges volt a fegyveres testületek szerepe. A Magyar Királyi Csendőrséget a KOMINTERN –mint a polgári rend leghatékonyabb támaszát már a két világháború között feloszlásra ítélt határozatával.

A csendőrséget Magyarországon 1945-ben oszlatták fel harmadszorra. Mindhárom feloszlásnak nem szakmai, hanem deklaráltan politikai okai voltak. A csendőrség feloszlásával a polgári demokráciákban szokásos rendvédelmi modell lényeges eleme veszett el. Nevezetesen az a körülmény, hogy a rend védelme nem koncentráldódik egyetlen testületbe. A kormányknak nincsen rendfenntartói monopóliuma. Magyarországon 1945-ben ezt a modellt felszámolták. A rend védelmének jogosultságai és kötelezettségei szinte teljes egészében a rendőrség kompetenciájába kerültek. Ezzel együtt pedig az önkormányzatoktól elvonták a rendfenntartására irányuló – több száz éves hagyománnyal rendelkező – jogosultságukat. A monopolhelyzetbe juttatott rendőrségben pedig – különböző technikákkal kommunista szimpatizáns többséget hoztak létre. A rendvédelemben ily módon kommunista befolyást alakítottak ki, amelyet fokozatosan gyarapítottak.

A fegyveres erők tekintetében az eredetileg nagyobb erőt képviselő honvédséget karcsúsították különböző indokkal. A határőrséget pedig igyekeztek oly mértékben felfejleszteni, hogy az ereje vetekedjék, vagy lehetőleg haladja meg a honvédségét. A fejlesztés során pedig a kommunista szimpatizánsok túlsúlyát alakították ki a testületben. E folyamat során a régi – 1945 előtt is hivatásosként szolgáló – szakembereket eltávolították.

A határőrség kommunista befolyás alá helyezésének a folyamatát annak kulcsfontosságú lépéseit és szakaszait tárja fel a dolgozat. E folyamat során számos nehézség is adódott. A legnehezebb feladatot az jelentette, hogy meg kellett őrizni a szervezett működőképességét, akkor is amikor a szakterület tudatlanjai kezébe került a testület irányítása

ILLÉSFALVY Péter

A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján

A csendőrség szervezetének kalandos szerep jutott a Kárpát-medencében. A XIX. században – amely a csendőrség diadal százada volt, hiszen Európa szinte valamennyi országában ekkor állították fel a testületet – az osztrák elnyomás szervezeteként hozták létre e korszerű rendvédelmi testületet a történelmi Magyarország területén. Ebből fakadóan a kiegyezéssel a csendőrséget feloszlatták, ám 1881-ben – az ellehetetlenülő vidéki közbiztonság érdekében – újra felállították. 1919-ben – a Tanácsköztársaság időszakában – a testületet ismét megszüntették, majd a Tanácsköztársaság leverését követően újra felállították.

A bünyügyi szolgálati ágat azonban 1931-ben hoztak létre a Magyar Királyi Csendőrségnél. Derekas teljesítmény, hogy a szolgálati ág létrehozása után alig több mint tíz évvel ragyogó felderítési adatokat tudott szolgáltatni. Annál inkább figyelemreméltó ez a teljesítmény, hiszen a testületen belül csupán egy alosztály foglalkozott a szélsőséges mozgalmak titkos módszerekkel való megfigyelésével. A csendőrségnél hírszerző apparátust nem is szerveztek, "csupán" a fedett bünyügyi munka szakemberei végeztek titkosszolgálati módszerekkel és eszközökkel megfigyeléseket a szélsőséges (kommunista, nyilas stb.) mozgalmaknál.

A Magyar Királyi Csendőrség ugyan rendelkezett némi hagyománnyal a hírszerző munka terén, hiszen a dualizmus időszakában egyes csendőr alakulatokat bevontak a felderítő munkába. A határszéli csendőrségnek aktív szerepe volt a szomszédos országok határ menti területeinek a felderítésében. Ezeket az adatokat a korabeli csendőri vezetés jól alkalmazta. Ezeknek a konkrét helyzeti adatoknak a birtokában voltak képesek például arra is, hogy az Orosz Birodalom és a Román Királyság zsidó pogromjai elől menekülő lakosság határvonalon történő átlépését biztosítsa, az üldözöket pedig a határvonal átlépésétől eltántorítsa.

A titkosszolgálati módszerek kiterjesztése a visszaígért, de vissza nem adott Bácság térségére minden bizonnyal új része lehetett a csendőrség titkosszolgálati módszerekkel folytatott tevékenységének. Ezt az új szerepkört a csendőrség kiválóan teljesítette. A szerepkör ilyen jellegű módosításához nyilvánvalóan szükséges volt a központi államhatalom vezetésének a beegyezésére, ha csak nem innen indult el a szerepkör gyarapításának az igénye.

Bárhogyan is történt az eredmények önmagukért beszélnek, amely a csendőrségi bünyügyi-szakemberek kiválóságát támasztja alá.

KÁLMÁN Zsolt

A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig

A szerző a Magyar Királyi Csendőrség Somogy megyei közrendvédelmi szolgálatát elemzi a korabeli szolgálati fajták és szolgálatteljesítések statisztikai jellegű feldolgozásával. A feltártak jól érzékeltetik, hogy viszonylag mérsékelt számú személyi állománnyal is hathatós eredményeket lehet elérni a közbiztonság javítása terén körültekintő szolgálat szervezés teljesítésével. A statisztikai adatfeldolgozást a szerző nem kapcsolta össze a vizsgált időszak köztörténeti eseményeivel.

NAGY György

A határrendészet humánviszonyai 1945-1946

A tanulmány tényekkel alaposan alátámasztott adalékkal szolgál az 1945-1949 között zajló "ki-kit győz le" időszak eseményeihez. Nevezetesen a II. világháború nyomán a Szovjetunió befolyási övezetének részévé váló Magyarországon az államhatárolom megragadására törekedtek a magyar kommunisták a Szovjetunió segítségével. Ez az alaphelyzet határozta meg a Határrendészet humánpolitikájának a lényegét is.

A szakértelem korábbi primátusát felváltotta a politikai megbízhatóság elsődlegessége. A magyar állam vezetése ebben az időszakban lényegében eltékozolta mindazon tudást, amely a közigazgatási szakemberekben tevékenységük során felhalmozódott.

A humán politika már nem arra irányult elsősorban, hogy lehetőleg a legképzettebb emberek kerüljenek az állami szférába. A cél az volt, hogy a szakterületeket képviselő szervezetekben a kommunista szimpatizánsok kerüljenek túlsúlyba, ily módon biztosítva a kommunista párt befolyását.

Ez a humánpolitika a szakértelem elértéktelenedéséhez vezetett. Nem volt tekintettel a szakterületen dolgozók és az adófizetők érdekeire sem, hiszen ellenkező esetben a legképzettebb emberek állították volna a köz szolgálatába.

A humánpolitika lényegét nem az emberközpontúság képezte, hanem a szerveztorientáltság még pedig azzal a tartalommal, hogy milyen viszonyban áll a kommunista párttal. A minőség elve helyett a mennyiség ellve érvényesül. Nevezetesen azt vették figyelembe, hogy milyen mérvű — a szervezet működésére kiható — tömeget sikerült a kommunista párt céljainak a megvalósítására kialakítani a Határrendésznél.

PARÁDI József

Viszontválasz FINSZTER Géza: "Honvédelem Rendvédelem" válaszcikkére

Az ezredfordulóra érdekes polémia alakult ki FINSZTER Géza és PARÁDI József között. A rendvédelem terminológia létrehozása PARÁDI Józsefhez kapcsolódik. A rendszerváltás időszakában — a kiüresedett pártállami terminus-technicus pótlásaként — jött létre a rendvédelem fogalma. Kezdetben a tudományos élet résztvevői egyöntetűen elfogadták és használták a fogalmat.

A kilencvenes évek vége felé azonban egy csoport a rendészet kifejezéssel kívánta magát megkülönböztetni a többségtől, illetve a rendészet terminológiával kívánta helyettesíteni a már teljes körűen elterjedt rendvédelem kifejezést. Erre az időszakra azonban a magyar szak- és köznyelvben már egyaránt gyökeret vert a rendvédelem szóhasználat. A rendszerváltás után keletkezett valamennyi releváns jogszabály tartalmazza a fogalmat. A médiában és a privát kommunikációban is egyaránt elfogadottá vált a kifejezés használata.

A rendészet fogalmát előtérbe helyezők „zászlót bontottak” és a maguk által kezdeményezett mozgalom élére álltak. Ezzel sikerült a — sajátos magyar vonásnak tekintett — megosztottságot a rendvédelem területére is bejuttatni. A rendészet kifejezést favorizálók kezdetben rá szerették volna venni a rendvédelem fogalom körének alkotóit, hogy módosítsák álláspontjukat a rendészet javára. Viszonylag gyorsan kiderült, hogy ez lehetetlen.

A rendészet körül csoportosulók ugyanis modellekben gondolkodtak. Még pedig politikailag meghatározott modellt tekintettek a fogalomba tartozónak. Azokat a rendvédelmi formákat pedig, amelyek nem fértek bele ebbe — az egyébként szimpatikus — kritériumrendszerű modellbe, károsnak és rossz megoldásnak tekintették, amelyekkel a foglalkozás indokolatlan. Ezt a lényegében kirekesztő jellegű felosztást számosan nem kívánták elfogadni. Ezzel szemben ált ugyanis a befogadó tartalmú rendvédelem, amelynek az a lényege, hogy az emberi társadalom fejlődése során keletkezett valamennyi rendvédelmi formát a rendvédelem részének tekinti tértől és időtől függetlenül, és függetlenül attól is, hogy a mai fogalmaink szerint demokratikusnak, vagy diktatórikusnak tekinthetők.

A rendvédelem terminus-technicus mellett kitartók úgy gondolják, hogy a már megtörténtet nem szabad utólagosan átértelmezni. Lehet egy modell szimpatikus, vagy unszimpatikus, attól azonban azt még vizsgálni kell. A kevésbé szimpatikus megoldásokból is lehet tanulni, ha mást nem a negatív tapasztalatokat. Nem lehet a XXI. század magyarországi etikai megfontolásai és jogi szabályozásai alapján pálcát törni más népek és korok által megvalósított rendvédelme felett. A rendvédelem fogalmát használók nem hajlandók elfogadni azt a megközelítést, amely egy kritérium rendszerhez való viszony alapján kívánja minősíteni a térben és időben eltérő rendfenntartási módozatokat.

A rendészet terminológiáját meghirdetők — akik a kifejezést a lét világháború között alkotó neves magyar jogtudóstól MAGYARY Zoltántól — vették át látva, hogy nem sikerül a befolyásuk alá vonni a szakterület művelőinek jelentős részét és belátva, hogy történelmi távlatokban az általuk képviselt rendészet fogalom értelmezhetetlen a felosztásra törekedtek. Nevezetesen azt hirdették meg, hogy történelmi tekintetben a rendvédelem helytálló, míg napjainkban a rendészet.

Hozzá is láttak a rendvédelem tartalmának a kisajátításához. Átértelmezték a rendészet fogalmát, amely hagyományosan a jogtudomány közigazgatási jogágának a részét képezi. Ráfogták a rendvédelemre — minden alapot nélkülöző módon —, hogy az kizárólag a rendfenntartásának militáns részével kíván foglalkozni. A rendvédelem fogalom létrehozói és művelői azonban soha nem állították ezt, hanem a rendvédelmet olyan szakterületnek tekintették, amely mögött a tevékenység megvalósítása és fejlesztése érdekében művelt tudományágak sora áll a jogtudománnyal kezdődően a kriminálszociológián és a kriminálpedagógián keresztül a csapaterős rendvédelmi tevékenység vezetéselméletiével bezárólag. A rendvédelem fogalomkörében békésen megférnek a különböző, de egyenrangúnak tekintett tudományágak. A művelésükre minden bizonnyal szükség van. Ha nem így lenne, nem került volna sor a tudományág gondozására. Helytelen tehát egy szakterület művelését egy másik favorizált tudományág képviselői által gyakorolt kegyes cselekedeten nyugvó engedélyhez kötni.

Ezzel szemben úgy tűnik, hogy a rendészetet favorizálók a jogtudományt művelők által uralt terrénummá kívánják nyilvánítani a rendvédelem szellemi művelését rendészet elnevezéssel, ahol a jogtudomány mellett a más tudományágak képviselői csupán a tudomány másodrangú polgárai lehetnek. Mindezt a demokráciára és a jogállamiságra hivatkozva kívánják érveikkel alátámasztani.

E huzakodásban számos érv és álérv született. Az egyik ilyen téveszme, hogy a militáns elemeket tartalmazó rendvédelem a diktatúrák sajátja és csakis káros lehet. E kancsalul festett, rózsaszín egekbe révedő elképzeléssel, szemben áll a valóság. Például a Nagy Francia Forradalom óta Franciaországban — a militáns függelmi viszonyok szerint működő — Francia Nemzeti Csendőrség folyamatosan kiváló eredményeket ér el a rend fenntartása terén úgy, hogy tevékenysége teljes összhangban áll a demokráciával.

A rendvédelem-rendészet témakörében zajló sajátos polémia újabb láncszeme PARÁDI József viszontválasza.

PARÁDI József**A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945**

A tanulmány a kiegyezéstől a második világháborúig terjedő időszakot teszi ugyan vizsgálata tárgyává, azonban a témakör szabályozásának eredete jóval korábbi. Lényegében a Habsburg-birodalom nyugati felében már bevált módszerek magyarországi adaptálására került sor, a dualizmuskori vonatkozó jogszabályok létrehozásával.

A Habsburg-monarchia abszolútikus államigazgatása a Magyar Királyságban kevésbé tudott tért nyerni, mint az örökös tartományokban, kiteljesedett formában a neoabszolútizmus időszakában terjedt el a Kárpát-medencében. Szakmai tekintetben színvonalasabb és korszerűbb közigazgatásnak gátat szabott a nemzeti önállóságot védő vármegyei autonómia. A kiegyezéssel azonban gyökeresen megváltozott a helyzet. A dualizmus időszakában már a magyar állam érdekében volt szükség a fejlett közigazgatási technikák átvételére.

A közigazgatás humánviszonyainak a keretei lényegében már a dualizmus időszakában kialakultak, a két háború közötti időszakban már csupán azok fejlesztése valósult meg. A tanulmány jóól érzékelteti, hogy mely elvek mentén formálódott a polgári magyar állam humán politikája. A humán szféra tekintetében egységesen kezelték az állam különböző területein foglalkoztatottakat. A különböző szakterületekből fakadó eltérő viszonyokat pótlékokkal kompenzálták. Az állami foglalkoztatottak számára a társadalmi állásuknak megfelelő életvitel megvalósításához szükséges feltételek biztosítása elvének alkalmazása lehetővé tette azt, hogy a legjobbak jelentkezzenek állami szolgálatra. Az állam szolgálatába állók pedig nem kockáztatták ellátásukat korrupcióval.

Az előmeneteli és a nyugdíjrendszer abban tette érdekelté az állami foglalkoztatottakat, hogy folyamatosan képezzék magukat, felhalmozott tudásukat az állami szférában kamatoztassák.

Kiiktatták a különböző vezetők szubjektivitását a kinevezések és az előléptetések tekintetében, ezáltal stabil, kiszámítható és képzettség orientált karrierívet biztosítva az állami alkalmazottak számára. Mivel a munkatársak megválasztásának a lehetőségét nem bízták a vezetőkre, hanem a személyi mozgásokra objektív kritériumok alapján az érintettek elhatározása nyomán kerülhetett sor nem alakulhattak ki az informális láncolatok sorozatai sem az állami hierarchián belül, sem pedig a politikai és az állami, illetve a magán és az állami szféra között. Az állami alkalmazottak számára pedig nem az volt a legfontosabb, hogy előljáróik jóindulatát keressék, hanem az hogy a különböző jogszabályokban rögzített kötelezettségeiknek minél színvonalasabban tegyenek eleget. Biztosak lehetnek egzisztenciájuk stabilitásában, ha a szabályzók szellemében tevékenykedtek. Karrierre pedig a magasabb képzettséget szerzők számíthattak.

A rendszer a tudást pártolta, a minőség számára biztosított primátust. Ezzel erősítette a közigazgatás tekintélyét és szakszerűségét, amely végső soron a nemzet számára volt hasznos, továbbá a közigazgatás tekintetében átlátható és kiszámítható, valamint stabil feltételeket biztosított a gazdasági szféra számára.

SÁGI Zoltán**A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig**

A szerző bemutatja, hogy a magyar rendőrség egyenruhája milyen változásokon ment keresztül 1945 és 1990 között. A nemzeti és testületi hagyományokat tükröző, a beazonosíthatóságot elősegítő, a nemzeti érzést kifejezésre juttató magyar rendőri egyenruhát egy olyan öltözék váltotta fel, amely a korábbival szöges ellentétben álló életérzés kifejezésére volt hivatott. Az úgynevezett proletár internacionalizmus és szovjet utánzás jellemezte ezt az öltözetet. A cikk számos részletet ismert a pártállami rendőr egyenruha kialakulási folyamatában. Elgondolkodtat, hogy a harmadik évezred első évtizedének rendőri öltözékében vajon milyen hagyományok, nemzeti motívumok lehetők fel. A proletár internacionalizmus évtizedi eredetű szovjet motívumrendszerét az Amerika utánzás vette át. Vajon miért nem lehet a magyar rendőrnek a magyar hagyományokat tükröző öltözéke?

SUBA János**A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században**

A magyar nemzet történelmében az egyik legnehezebb időszak a XX. század volt. E században, két ízben is megcsonkították az országot. A trianoni békediktátummal a történelmi Magyarország területének mintegy kétharmadát, lakosságának több mint a felét elcsatolták. A nemzetiségi lakossággal együtt a Kárpát-medencei magyar etnikum egyharmada az utódállamok határai közé került.

A történelem fintora, hogy az igazságtalan békediktátum orvoslását olyan nagyhatalom igyekezett megvalósítani, amely szintén történelmi igazságtalanságokat követett el. Ebből fakadóan a pártfogó hatalom legyőzete nyomán a győztes hatalmak a megelőző állapotokat állították helyre, tekintet nélkül annak etikai tartalmára.

A XX. században, három ízben vonták Magyarország határait. Először a trianoni békediktátum nyomán, másodszer a terület visszacsatolások kapcsán, harmadszor pedig a Párizsi Békeszerződés következtében. Mindhárom alkalommal a történelmi Magyarország határain belül kerültek kialakításra az új határok, a nemzetközi nagyhatalmak aktuális érdekeinek megfelelően. A permanens csatolások által sújtott települések lakosai akaratukon kívül kétes értékű csúcsteljesítmény birtokosává váltak. Nevezetesen egy emberöltőn belül egymást követően öt ország állampolgárai voltak, anélkül, hogy szülőföldjükről elköltöztek volna.

A határokkal kapcsolatos tragikomikus Kárpát-medencei ámokfutásnak voltak szervezeti vetületei is. Ilyen mérvű határkijelöléseket az erre a célra létrehozott speciális szervezetek voltak képesek megvalósítani. E szervezetek történetét, feladataikat, személyi összetételüket mutatja be a tanulmány.

SUBA János**A magyar katonai közigazgatás elve és szervezete a visszatért területeken 1938-1941**

A terület visszacsatolásokra 1939-1941 között került sor. A trianoni békediktátum által elcsatolt javarészt magyar ajkú népesség által lakott területek ekkor visszakerültek az anyaországhoz. A közigazgatás visszaintegrálására a magyar hatóságok igyekeztek felkészülni.

A folyamat elméleti alapjait a MAGYARY Zoltánt követő jogászműhely tudósai fektették le. Az elmélet gyakorlati megvalósításának szervezeti feltételeit teremtette meg a katonai közigazgatási hierarchia kiépítése a szükséges szabályzók létrehozása.

A felvidéki, kárpátaljai és észak-erdélyi területek visszatérése nyomán gazdag tapasztalatanyag halmozódott fel a Magyar Királyi Honvédségnél. A katonai közigazgatás számára a haderő útmutatókat, segédleteket dolgozott ki, melyekben igyekeztek részletesen leírni a várható körülményeket és a valószínűsíthető teendőket.

A katonai közigazgatás során akadtak ugyan zökkenők a haderő és civil közigazgatás, valamint a polgári lakosság kapcsolataiban. Tény azonban, hogy néhány hónap alatt olyan feltételeket teremtett a Magyar Királyi Honvédség a visszatért területeken – nem utolsósorban a katonai közigazgatás segítségével – hogy bevezethetővé vált a polgári közigazgatás. A katonai közigazgatás időszakában a területet pacifikálták, a viszonyokat konszolidálták.

A magyar haderő természetesen nem maradt magára a katonai közigazgatás időszakában, hiszen tevékenységét támogatta a magyar közigazgatás, továbbá a visszatért területekre a haderővel a rendvédelmi szervezetek is bevonultak és a közbiztonsági állapotokat már a kezdetektől védelmezték a bűnözőkkel és a diverziós cselekedeteket végrehajtókkal szembe.

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő

Légidesszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben

A szerzőpáros a légidesszant csapatok történetének kezdetétől vizsgálja azok alkalmazását a válságreagáló műveletekben, a békefenntartásban és a terrorelhárításban Európában és Magyarországon. A légidesszant csapatok rendvédelemhez kötődő feladatait a szerzők fogoly- és túszzabadtásban, települések rendfenntartási célú megszállásában, diverziós csoportok blokkírozásában és felszámolásában jelölték meg a nemzetközi szakirodalomban foglaltakkal összhangban. A légidesszant csapatok kiemelkedő rendvédelem-történeti cselekményeként mutatják be a szerzők írásukban MUSSOLINI kiszabadítását, a Vörös hadsereg 1940. évi besszarábiai hadművelete során alkalmazott légidesszant csapatok tevékenységét és 1944-ben Athén térségében bevetett angol ejtőernyős zászlóalj alkalmazását, továbbá a második világháború során a Kárpát-medencében és Bosznia Hercegovinában alkalmazott német, szovjet és magyar ejtőernyős csapatok tetteit, valamint a Dél-franciaországi Wehrmacht erőik légidesszant csapatainak működését Vercors-fennsíkon.

VEDŐ Attila

Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918

Elmondható, hogy Magyarország határai a dualizmus korában és azt megelőzően is folyamatosan változtak. A magánjogi vitákat, pereket, villongásokat egy lassan működő, bürokratikus államigazgatás próbálta kezelni élén az uralkodóval, aki Ausztria és nemesei megkárosítása helyett a tétlenséget választotta megoldásul. A sokszor évszázadokon át húzódó viták végén az ítélet végrehajtása elmaradt, vagy áthatolhatatlan erdők és meredek csúcsok álltak a határkijelölés útjába. A határjelek karbantartása nem volt rendszeres, ezért megsemmisülésük vagy eltűnésük bizonytalanná tette a határvonal helyét az egyébként rendezett szakaszokon is. Mások földrajzi okokból, a folyók mederváltozásai miatt vált szükségessé a redemarkáció.

A kiegyezést követően megkötött határegyezmények azonban mérföldkövet jelentettek a mesterséges határmegjelölés történetében, és bevezették a ma is alkalmazott korszerű határjeleket. A meghatározott műszaki paraméterekkel, célirányosan gyártott határkövek vagy fa határoszlopok az időszakos szemlék karbantartásainak köszönhetően megfeleltek a kor követelményeinek, sőt túlhaladták azt, és pontosan, tartósan jelölték az államhatár vonalát.

Az első világháború kezdetére a magyar államhatár megszilárdult, haladását mesterséges határjelek érzékeltették csaknem minden szakaszán. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, a vereség után az 1918. május 7-ei bukaresti béke, majd a trianoni békediktátum árajzolta határainkat, egyben elültette egy újabb világegés magvát. A bukaresti béke és az azt követő korszak azonban már egy következő tanulmány tárgyát képezi.

ZEIDLER Sándor

A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig

A szerző a magyar központi államhatalom közvetlen irányítása alá tartozó rendőri testületek rangrendszerének változásait mutatja be a vizsgált időszakban. Ennek kapcsán azonban óhatatlanul foglalkoznia kellett a katonai rangokkal, hiszen a vizsgált rendőri szervezetek a XX. század közepétől katonai rangokat használtak. A tanulmányban bemutatásra kerülnek a katonai és a nem katonai állományú személyek rendfokozat jelölései közötti hagyományos különbségek és a hagyományok felszámolására irányuló törekvések, valamint a szovjet minta másolása időszakának a rangok jelölésére gyakorolt hatása. A tanulmány érdekes színfoltja a karszalagon viselt rendfokozatok ismertetése, melyet a II. világháború utáni ínséges időszak körülményei kényszerítettek ki. Jól érzékelhető hogy a megállapodott politikai viszonyok stabil rangrendszereket eredményeztek, míg a dinamikus politikai változások a rangok gyors módosításait idézték elő. Az is egyértelműen megállapítható, hogy a II. Világháborút megelőzően a hagyományok tisztelete dominált a rangrendszerek alakításában, míg a pártállami időszakot a hagyományok elvetése és az orosz eredetű szovjet gyakorlat változó erősségű átvétele jellemezte, a rendszerváltás utáni időket pedig a hagyományokhoz történő visszatérés hiánya fémjelzi.

**CITÁCIÓS INDEX
PUBLIKÁCIÓK****A**

ASZTALOS Miklós: *A visszacsatolt erdélyi részek bekapcsolása a magyar életbe.* Budapest, 1942, sn.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 64. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Általános szolgálati határozmányok a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1896, s.n.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 45. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

B

BAKSA János (szerk.): *Rendőrségi almanach.* Budapest, 1923, s.n.

I ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 120. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BALLA Tibor: Aba-Kaleh sziget az osztrák-magyar fennhatóság alatt 1878-1918. *Hadtörténeti közlemények*, CXII. évf. (1999) 1. sz.

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BARCY Zoltán: *Évszázadok egyenruhái.* Budapest, 1991, Studio, 295. p.

I ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 119. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BENISCH Artúr: *Magyarország közigazgatási beosztása 1939.* Budapest, 1939, sn. /A korszerű közszolgálat útja 14./

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BENKE József: A magyar hadügyi közigazgatás alapelemei. Budapest, 1925, sn.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.

I NAGY György A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 121. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

C

CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./

I ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 45. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 52. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 62. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

D

Dolgozatok a közigazgatási reform köréből. Magyar Zoltán emlékkönyv 1940. Budapest, 1940, Magyar Közigazgatási Intézet.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A magyar királyi honvédség 1919-1945.* Budapest, 1987, Zrínyi, 180. p.

I ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

E

ERDŐDY Géza: Magyarország rendőrsége az államosítás előtt. Gyula, 1898, s.n.

I ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 121. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

EREKY István: *A modern magyar közigazgatás kialakulása 1942.* Budapest, 1942. sn.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ERNYES Mihály: *A magyar rendőrség története.* Budapest, 2002, Belügyminisztérium, 341. p.

I ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 119. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

F

FARKAS Ferenc: *Katonai közigazgatás, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai.* Budapest, 1943, sn.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FINISZTER Géza: Honvédelem-rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 8-14. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Visszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őrs. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993.) 4. szám 132-151. p., A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 28. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

G

GÁSPÁR László: *A határőrség fejlődése 1950-1956.* Egyetemi doktori értekezés (ZMKA). Kézirat. Budapest, 1989. 78. p.

I GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 17. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

GÁSPÁR László – PARÁDI József: A magyar határőrizeti szervek feladatai, a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXX.évf. (1987) 134. sz. 131-151. p.

I TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

GÁSPÁR László: *Határismeret.* Budapest, 2001, Határőrség

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

GLATZ Gusztáv: *A forradalmak kora. Magyarország története 1918-1920.* Budapest, 1992, Akadémia Kiadó.

I PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

H

HAJDÚ István (szerk.): *Válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a XXI. században.* Budapest, 2004, ZMNE.

I TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

HAJDÚ Péter: Fire Force: gerillaellenes helikopteres egység Rhodosiában. *Haditechnika*, XXXVII. évf. (2003) 4. sz. 36-41. p.

1 TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

HEGEDŰS Ernő: A magyar katonai ejtőernyőzés, és a légideszant alakulatok szervezeti fejlődésének vázlata 1937-2003. *Magyar Szárnyak*, XXXI.évf. (2003) 31. sz. 108-113. p.

1 TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

HEGEDŰS Ernő: Légideszant – A Légierő gyalogsága: a légideszant és a gyorsreagálású erők alkalmazásának harcászati elvei. *ZMNE Hallgatói közlemények*, VIII. évf. (2003) 3. sz. 190-212. p.

1 TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

HORVÁTH Kálmán: *A csapattisztek gazdaszat-közigazgatási kötetmei és felelősége*. Budapest, 1939, HM.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

HUNFALVY János: *A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása*, I.-III. kötet, Budapest, 1863-1865., s.a.

1 VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

K

KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány (Pannonia Könyvek)

1 ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Vízontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KAISER Ferenc: Az őrs mindennapi élete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. szám 46-56. p., A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 KÁLMÁN Zolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 30. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KARAY Kálmán: Katonai közigazgatásunk vázlata, IX. közigazgatási tanfolyam előadásai. Budapest, 1943, sn.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-

történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KEREKES László: *Ausztria hatvan éve.* Budapest, 1984, Gondolat.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 49. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KORNIS Pál: *Tanúként jelentkezem.* Budapest, 1988, Zrínyi.

I GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 17. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KŐSZEGVÁRI Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai I. Budapest, 2003, ZMNE.

I TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KŐSZEGVÁRI Tibor: Hadviselés a XXI. században. Budapest, 1998, ZMNE, 24-33. p.

I TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KESERŰ István – PARÁDI József: *A magyar határőrizet története, hagyományai.* Budapest, 1990, Határőrség.

I GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 92. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KESERŰ István – PARÁDI József: *Határőrizetünk 1867-1990.* Budapest, 1990, Határőrség.

I GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 92. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KISS István: A közigazgatási adattárak. Általános közigazgatási és katonai tudnivalók Kolozsvár, 1943, /Dolgozatok a közigazgatási reform köréből 42./

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KOVÁCH Lajos (szerk.): *A gyakorlati közigazgatási vizsga kompendiumai.* 1-23. kötet. Budapest, 1938-1944, sn.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Közszolgálati jogszabályok gyűjteménye, Budapest, 1940, Pénzügyminisztérium.

1 PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KROCKOV Christian: Korrajz a 20. századról. Budapest, 1999, Gabo.

1 NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 45. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KURINSZKY Sándor: Rendőrségi egyenruha és felszerelési szabály

1 SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 74. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

L

LANTOS Lajos Béla: Polgári kötelességeink a honvédelmében. Budapest, 1943, sn

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

M

A Magyar Királyi Határrendőrség egyenruhaszabályzata. S.l. 1908, s.n..

1 ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 121. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

A magyar közigazgatás szaknaptára és tisztí címtára 1942-1943. Budapest, 1942-1943, s.n.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MAGYARY Zoltán: Magyar közigazgatás. Budapest, 1942, Magyar Közigazgatási Intézet.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MÁRTONFFY Károly (szerk.): A korszerű közszolgálat útja (A közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai) 1., 2., 7., 9. (A mai magyar honvédelmi igazgatás) 13., 14., 15., 16., 17. kötete. Budapest, 1936-1944. s.n.

2 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MCNAB, Chris: Fallschirmjager: A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban. [German Paratroopers] ford.: SZILÁGYI Béla, Debrecen, 2000, Hajja és fia könyvkiadó.

1 TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MEZEY Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 61-63. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 57. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MIKSZÁTH Kálmán: A Tengerszem története. Országos Hírlap, II.évf. (1898) 187. sz.

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 113. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MUCS Sándor: Adatok a magyar határőrség 1945. utáni történetéhez (1945. február – 1946. március). *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXVI. évf. (1963) 2. sz. 18. p.

I GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 18. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

N

Nemzetközi jog. Budapest, 2001, Osiris Kiadó

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Nemzetvédelem, országvédelem. Budapest, 1943, s.n.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Ó

ÓRY Károly: Maréchausée-től a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 75-77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napoleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 57. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ÓRY Károly: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXXIV. évf. (1970) 1-2. sz.

I PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ÓRY Károly: A rendvédelem szerepe az első világháború, az „öszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 5. sz. 42-54. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború forradalom Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

P

PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 19962, Osiris.

1 GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*. XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 45. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Visszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

3 PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63, 64. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapest hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

8 SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 73. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 78. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz.104. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz.121. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Beliügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

1 ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 47. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 57. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. köt. *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Typico Design Kft.

I ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998.) 8. szám 73-83. p., A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági öröstület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.

I KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14. sz. 91-94. p. A tanulmány korábbi változata 1999. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrségtörténeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján, Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. 2.köt. *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Typico Design.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasoro-

zatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budaörsen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1881-1914. Budapest, 1984, Határőrség

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A népi demokratikus forradalom határrendőrsége 1945-1949. In ÁBEL László (szerk.): *A határőrség 40 éve*. Budapest, 1985, Határőrség.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1941*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44-51. p.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. Szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, (1994) 1. sz. 4-23. p.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4. sz. 391–404. p.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, (1997) 1. sz. különszám, 11-35. p.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5. sz. különszám, 27-48. p.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X.évf. (1999) 11. sz. 42-53. p. A tanulmány korábbi változata 1999. Április 20-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Szabad mozgás a Kárpát-medencében*” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh.-ig. In BODA József (szerk.): *A magyar büntetésvégrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 74-109. p. A tanulmány korábbi változata 2003 nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A történelmi Magyarország határőrizete, tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *ECKHARDT Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat, 357-388. p. /Jogtörténeti értekezések, 28.

1 NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában*” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 84-96. p. A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat I. szimpoziumján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A rendvédelmi diszciplína Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 23-26. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában*” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXXIV. évf. (1986) 4. sz. 45-50. p.

1 PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* I. évf. (1990) 1. sz. 30-37. p.

1 PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 61. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* 1-3. köt. Budapest, 2003, Tipico Design Kft, 1. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* 219. p., 8 jogszabály, 11 melléklet. 2. köt. *Csendőrség a határőrizetben.* 186p., 11 jogszabály, 7 melléklet.

1 SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PEARSON, Michael: A diadal könnyei. az elárult Vercors. [Tears of Glory] ford.: SZILÁGYI Tibor Budapest, 1982, Kossuth, 134-240. p.

1 TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

POHL Sándor: A magyar közigazgatás szervezete. Budapest, 1941, Magyar Közigazgatási Intézet.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

POSTA Péter: *A modern közigazgatás alapjai*. Budapest, 1941, Magyar Közigazgatási Intézet.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PRINZ Gyula: Magyarország földrajza 1914. III. kötet Az államföldrajzi kép. Budapest, 1915, s.a.

1 VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

R

RAICS Károly: Polgári társadalom és a hadsereg. Budapest, s.a., s.n.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 81-88. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Visszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RÁCZ Béla: A BM újjászervezése 1944 december – 1948 július. *Levéltári Közlemények*, (1970) 1. sz. 91. p.

1 NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RÁNKY György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Lóránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország 1933-1944*. Budapest, 1968, Kossuth, 575. p.

5 ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 24. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

1 ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-törté-

neti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el B udapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RÓMER Flóris: Magyar Akadémiai Értesítő. II. kötet. Budapest, s.a., s.n. 1860-61. p.

I VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, 2000, Osiris.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

S

SALLAI János: Az államhatár fogalmának történeti áttekintése. Határőrségi Tanulmányok, (2002) különszám.

I VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

A SAS enciklopédia. Budapest, 2000, Zagora Kft.

I TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGHY Ferenc: Közigazgatási Enciklopédia. Budapest, 1932, Magyar Közigazgatási Intézet.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SORBÁN Jenő: A megújított magyar közigazgatás. Budapest, 1941, Magyar Közigazgatási Intézet.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

STEUER György: *Közéleti feladataink a Délvidéken*. Budapest, 1943, s.n.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: Határkijelölés a Felvidék visszatérése után 1938-1940. In: FISCHER F. – HEGEDŰS K. – MAJOROS I. – VONYÓ J. (szerk.): *Kárpát medence vonzásában. Tanulmányok Polányi Imre emlékére*. Pécs, 2001, Pécsi Egyetem. 463-482. p.

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciaso-

rozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: A magyar-szlovák határ. In: ÁDÁM Magda – SZARKA László (szerk.): *Az I. Bécsi döntés Okmánytára.*

I SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 92. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: Magyarország államhatárának változásai 1867-1947 között. Budapest, 2003, Tipico Design.

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapest. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sz

SZABÓ Miklós: A Magyar Királyi Honvéd Légierő elméleti – technikai – szervezeti fejlődése 1938-1945. Budapest, 1999, Zrínyi.

I TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapest. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábortörzs története 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister.

I ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 122-129. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szervezeti szabályzat a fő- és székesvárosi Magyar Királyi Államrendőrség számára. Budapest, 1893, s.n.

I ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 120. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest 1887, Központi Községi Nyomda.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1900, s.n.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1927, s.n.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1941, s.n.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sz. G.: Vonalak, számok kövek. Korunk, IX.évf. (1998) 4. sz.

1 VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 113. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZIKINGER István: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 4. sz. 187-198. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 PARÁDI József: Visszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 55. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

U**Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda Rt.**

3 KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1 NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1903, s.n.

1 NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Utasítás a m. kir. belügyminiszter vezetése és felügyelete alatt álló közigazgatási hatóságok és egyéb szervek országmozgósítási szervezetének kiépítése tárgyában. Budapest, 1941, BM.

1 SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, s.n.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

V

VARGHA Gábor: Magyarország közigazgatási viszonyai földrajzi szempontból. Segédlet a katonai közigazgatási szolgálat el látására a visszafoglalt Dél-magyarországi területeken I-II. Budapest, 1942, sn.

I SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 77. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

VUCSKICS Zoltán: A Halastó és Tengersizem melletti új állami határvonal felvétele. *Kataszteri Közlöny*, XIV. évf. (1905) 6-16. p.

I VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PERIÓDIKÁK**B**

Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium folyóirata (1953-1962 Rendőrségi Szemle, 1963-1990 Belügyi Szemle, 1991-1994 Rendészeti Szemle, 1995-1996 a hatodik számmal befejezően Belügyi Szemle, 1996 a hetedik-nyolcadik számmal kezdődően Rendészeti Szemle)

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 28. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44-46 pp. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Visszontválasz **FINISZTER Géza:** „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

H**Haditechnika (1966-)**

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12.

között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Hadtörténelmi Közlemények a Hadtörténeti Intézet és Múzeum folyóirata (1886-)

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 17. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 62. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján Budapesten hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 119. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Határőrségi Tanulmányok (1992-2003)

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 46. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 91, 93. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

K

Kataszteri Közlöny (1892-1925 [?])

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 115. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

L**Levéltári Közlemények (1923-)**

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

M**Magyar Szárnyak (1938-)**

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Z**ZMKA Akadémiai Közlemények (1966-)**

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZMNE Hallgatói közlemények

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 103. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK**Hadtörténelmi Levéltár (HL)**

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Határőrség Irattára (HI)

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 17. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Magyar Országos Levéltár (MOL)

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44-49. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 92. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MSZMP Párttörténeti Intézet Levéltára (MSZMP PIL)
[korábban: MDP Párttörténeti Intézet Levéltára (MDP PIL),
Napjainkban: Politikátörténeti Intézet Levéltára (PIL)]

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 17. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Somogy Megyei Levéltár (SML)

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 28. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TÖRVÉNYEK

1547

1547/XXXVII. tc. az országnak Stiria, Ausztria és Morvaország felől levő határai kiigazítandók

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1635

1635/LX. tc. az Ausztriához foglalt uradalmakra nézve, az eljárás tovább folytatására, a karok és rendek részéről biztosokat neveznek ki.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1638

1638/XXXVII. tc. a szomszédos országokkal és tartományokkal vitás határok megjárására és kiigazítására, meg a villongások kiegyenlítésére és végleges elintézésére bizottságot határoznak.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1647

1647/LXXI. tc. az Ausztriához foglalt fekvőjóságok, tudniillik Borostyánkő, Kőszeg, Kis-Marton és Szarvkő tárgyában alakított bizottságról és hogy azoknak az országba való bekebelezése Szent Lőrincz vértanu napjára megindítandó és végrehajtandó.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1655

1655/XXX. tc. a szomszéd országokkal és tartományokkal való határigazításokra, továbbá a Rába folyó kitisztítására és a Mura mellett való töltések készítésére határidőt és biztosokat jelölnek ki.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-

sorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1655/LXXXII. tc. Lubló vár és a tizenhárom szepesi város kiváltásáról. A Lengyelország felől levő határok igazítására és a sérelmek elintézésére biztosokat neveznek ki.

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1723

1723/XVII. tc. a határoknak a szomszéd országokkal és tartományokkal való kiigazításáról s megvizsgálásáról és ennek foganatosításáról.

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1868

1868/XXX. tc. a Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény beczikkelyezéséről.

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1873

1873/II. tc. a kiszolgált altisztek alkalmazásáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 62. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1875

1875/V. tc. a magyar büntető törvénykönyv, a büntettekéről és a vétségekről

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1875/LI. tc. a közös hadsereg (haditengerészet) és a Magyar Királyi Honvédség egyéneinek katonai ellátásáról és egyéb intézkedésekről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1879

1879/XL. tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1880

1880/XXXVII. tc. a magyar büntető törvénykönyvnek (1878/V. tc. és 1879/XL. tc.) életbe léptetéséről

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 29. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1881

1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 23. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 28. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 47. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1881/LXXI. tc. a Magyar Királyi Csendőrség nyugdíjigényei.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1883

1883/I. tc. a köztisztviselők minősítéséről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1885

1885/XI. tc. az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1888

1888/XIV. tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fenforgott határvilongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7-én november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

VEDŐ Attila Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1891

1891/XLI. tc. a határ-és földmérési jelek büntetőjogi védelméről.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 113. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Ber-

talán Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1893

1893/IV. tc. az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmozásának felemeléséről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 62. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1897

1897/XIV. tc. a Magyarország és Ausztria között, egyrészt Besztercze-Naszód és Máramaros vármegyék, másrészt Bukovina szélén elhúzódo országos határvonal megállapításáról.

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1897/XXIV. tc. az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 52. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1900

1900/XIX. tc. a magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről.

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 114. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1903

1903/VIII. tc. a határrendőrségről.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 45. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1903/IX. tc. a Magyarország és Ausztria között Szepes vármegye és Gácsország szélén az ugynevezett Halastó körüli területen, az országos határvonalnak megállapítása iránt az 1897/II. tc értelmében alakított választott bíróság által hozott ítélet bezzikkelyezése tárgyában

VEDÓ Attila Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1912

1912/XXXV. tc. az állami, vármegyei és államvasúti alkalmazottak családi pótlékáról és egyéb intézkedésekről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1912/LXV. tc. az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1922

1922/VIII. tc. a Magyar Királyi Vámörség és a Magyar Királyi Pénzügyörség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1928

1928/XL. tc. az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1929

1929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1930

1930/XXVI. tc. a Magyar Királyi Honvédség és egyéb fegyveres testületek tagjainak pótdíjairól.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1931

1931/III. tc. a honvédség, vámörség, folyamörség és csendőrség kötelékében szolgálatot teljesített legénységi állományú egyéneknek a köz- és magánszolgálatban alkalmazásáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1934

1934/I. tc. a közszolgálati alkalmazottaknak és a honvédség tagjainak valamint mindezek hozzátartozóinak ellátását szabályozó rendelkezések módosításáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1936

1936/VIII. tc. rendőrlegénységi és csendőrlegénységi betegsegélyezési alap létesítéséről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti

tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1938

1938/XXXVII. tc. a közszolgálati tisztviselők korpótlékáról.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1938/XXXIX. tc. az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásaira jogosultak körének kiterjesztéséről.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1939

1939/II. tc. a honvédelemről.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 62. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

INDEX NOMINUM

B

BÁRDOSSY László (1890–1946) diplomata, külügyminiszter, miniszterelnök

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskánál helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BORHY Sándor (–1919.04.22. Budapest) csendőr alezredes a Tanácsköztársaság idején a „Lenin fiúk” halálra kínozták

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskánál helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

C

CHOLNOKY Jenő (1870–1950) író, földrajztudós, egyetemi tanár, akadémikus

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 86. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CHURCHILL, Winston (1874–1965) brit politikus, miniszterelnök

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CS

CSÁKY Imre gróf (1882–1961) diplomata, külügyminiszter

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 86. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

E, É

ERDEI Ferenc (1910–1971) író, agrárközgazdász, falukutató, a Nemzeti Parasztpárt főtitkára, a Hazafias Népfreget főtitkára, akadémikus, az MTA főtitkára, belügyminiszter, államminiszter, földművelésügyi miniszter, igazságügyi miniszter, a Minisztertanács elnökhelyettese

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 65. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ERDMANNSDORFF budapesti német követ 1941-ben

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskánál helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ÉKES István miniszteri osztálytanácsos, 1945-ben a Belügyminisztérium VI/2 rendőrségi alosztályának vezetője

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 33. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

F

FERY Oszkár (1860.01.10. Rimaszécs–1919.04.22. Budapest) csendőr altábornagy, a Tanácsköztársaság idején a „Lenin fiúk” halálra kínozták

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FIKKERT Ferenc rendőr alezredes, 1946-ban a rendőrség politikai csoportjának vezetője

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

G

GENCSY Arnold csendőr alezredes, a KÁROLYI-kormány időszakában a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Gy

GYÖNGYÖSI János (1893–1951) középiskolai tanár, lapszerkesztő, a Független Kisgazdapárt főtitkára, külügyminiszter

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 36. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

H

HORTHY Miklós (1868–1957) altengernagy, az Osztrák-Magyar Monarchia hadiflottájának utolsó parancsnoka, hadügyminiszter, 1920-1944 között Magyarország kormányzója

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 21. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

HITLER, Adolf (1889–1945) német kancellár, az NSDAP vezetője

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

K

KAJLI József államvédelmi alezredes, az ÁVH Határőrség parancsnoka

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 16. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-törté-

neti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁDÁR János (1912–1989) politikus, belügyminiszter, a Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány elnöke, államminiszter, az MSZMP KB első titkára, az MSZMP főtitkára

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*. XVI. évf. (2008) 17. sz. 69. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁROLYI Mihály gróf (1875–1955) ellenzéki politikus, miniszterelnök, 1918-ban ideiglenes köztársasági elnök, emigráns, 1946 után a Magyar Köztársaság rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere, a Rajk-per elleni tiltakozásul lemondott és másodszor is emigrációba ment.

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*. XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KISS Roland a Honvédelmi Minisztérium államtitkára, az Állami Határügyi Bizottság elnöke, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 90. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KRISZTINKOVICH Antal rendőr főtanácsos, 1945 után a Vidéki Rendőr-főkapitányság egyik vezetője

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 38. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KURIMSZKI Sándor rendőr vezérőrnagy

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 69. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

L

LÁM Dezső szegedi rendőrkapitány-helyettes

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 23. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

LÉNÁRT Imre rendőr alezredes, 1945 után a Határ- Folyam- és Légirendészeti csoport és a Határrendőrség szervezője

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 38., 41., 49. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

M

MARSCHALL László rendőr alezredes, a Határ-, Folyam-, és Légirendészeti alosztály vezetője 1946-ban

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 42. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MATEKOVICS Lajos 1884-ben hadnagy a magyar királyi 38. honvéd zászlóaljban

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MENINKA János (–1919.04.22. Budapest) csendőr alezredes, a Tanácsköztársaság idején a „Lenin-fiúk” halálra kínozták

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MIKLÓS Béla, dálnoki (1890–1948) vezérezredes, az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnöke

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MUSSOLINI, Benito (1883–1945) miniszterelnök, az olasz fasiszta párt vezetője

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 98, 142. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

N

NAGY Imre (1896–1958) politikus, agrárközgazdász, egyetemi tanár, akadémikus, földművelésügyi miniszter, belügyminiszter, élelmezési miniszter, begyűjtési miniszter, a Minisztertanács elnökhelyettese, majd kétszer az elnöke

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 38., 39., 41., 42. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapest. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NEDIĆ, Milan (1877–1946) katonatiszt, politikus, szerb kormányfő

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 19-21. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapest. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NÉMETH Dezső ezredes, az 1945 után felállított Határőrség első parancsnoka

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 13. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NEMESSZEGHY László hadnagy a magyar királyi 3. honvéd zászlóaljban 1884-ben

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26, 30. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

P

PAPP Arthúr főhadnagy a cs. és kir. 76. gyalog ezredben 1884-ben

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26, 30. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PEÉR Mátyás nyugállományú főhadnagy

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26., 30. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PÁLFY György (1909–1949) katonatiszt, altábornagy, az illegális kommunista párt Katonai Bizottságának egyik vezetője, 1945 után a HM Katonapolitikai Osztály vezetője, a Határőrség első parancsnoka.

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 13. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PIROS László (1917–?) politikus, államvédelmi altábornagy, a Szakszervezetek Országos Tanácsának főtájkára, majd az ÁVH Határőrségének országos parancsnoka, a belügyminiszter első helyettese, belügyminiszter, a Szegedi Szalámigyár igazgatója, a SZOT Csongrád megyei Tanácsának elnöke

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 16. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

R

RADEVÁNYI Gyula rendőr őrnagy a Belügyminisztérium Határ-, Folyam-, és Légirendészeti alosztály vezetője

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 42, 49. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RAJK László (1919–1949) politikus, belügyminiszter, külügyminiszter

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 41-44, 48-50. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 67. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RÁKOSI Mátyás (1892–1971) kommunista politikus, a Tanácsköztársaság idején a szociális termelés népbiztosának helyettese, majd a Vörös Őrség országos parancsnoka, a proletárdiktatúra bukása után Szovjet-Oroszországba emigrált, néhány évvel később az illegális hazatérése és a lebukása után másfél évtizedig ült börtönben, 1940-ben az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején a cári hadsereg által zsákmányolt és Moszkvába vitt honvédszászlókért cserébe a Szovjetunióba távozatott. A háború végétől az MKP, majd az MDP Központi Vezetőségének fő- illetve első titkára, államminiszter, miniszterelnök-helyettes, a Minisztertanács elnöke. Az 1956 júniusi leváltását követően harmadszor is a Szovjetunióba távozott.

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 16. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RIEBENTROP, Joachim von (1893–1946) politikus, diplomata, német külügyminiszter

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19., 24. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

S

SÁRKÖZY Kázmér hadnagy a magyar királyi 7. honv. huszárezredben, 1884-ben

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003.

november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SKORZENY, Otto (1908–1975) német katonatiszt

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 98. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sz

SZEBENYI Endre a Belügyminisztérium szaktanulmányi felügyelője, a felszabadulás után

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37., 39., 41., 45., 49. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 66-67. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZÖGYÉN György követségi tanácsos, kereskedelmi igazgató az 1920-as években

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 85. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZTÓJAY Döme (1883–1946) katonatiszt, diplomata, miniszterelnök

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZALVAI Mihály (1899–1955) honvéd altábornagy, a spanyolországi polgárháború idején a nemzetközi brigádok egyik parancsnoka, a II. világháborúban jugoszláviai partizánként harcolt, a háború után különböző magasabb parancsnoki beosztásokban szolgált a Magyar Néphadseregben.

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 15. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

T

TALLIÁN Tibor törökkanizsai magyar földbirtokos, Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség vezetője az 1940-es évek elején

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 20. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TÁTRAY István az Állami Földmérés vezetője az 1930-as években

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 92. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TELEKI Géza gróf (1911–1983) földrajztudós, geológus, egyetemi tanár, vallás- és közoktatásügyi miniszter

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 36. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan

Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TELEKI Pál gróf (1879–1941) földrajztudós, egyetemi tanár, akadémikus, külügyminiszter, földművelésügyi miniszter, a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere, vallás-és közoktatásügyi miniszter, miniszterelnök

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 36. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 86, 95. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

TITO, Josip Broz (1892–1980) jugoszláv politikus, partizán főparancsnok, párt- és állami vezető

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

W

WEIZSÄCKER német külügyi államtitkár az 1940-es évek elején

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Z

ZIEGLER Károly főhadnagy a cs. és kir. 82. gyalogezredben 1884-ben

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26, 30. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című VII. konferenciáján hangzott el Budapest. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZÖLD Sándor (1913–1951) 1945 után politikai államtitkár a Belügyminisztériumban, később belügyminiszter

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 38, 44. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 70. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZWIRNER, Sepp segédbán az 1940-es évek elején

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bácskai helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

INDEX GEOGRAPHICUS

B

Balassagyarmat, nógrád megyei város

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Baranya megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Belgrád (Beograd, Szerbia), Nándorfehérvár

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Bécs (Wien, Ausztria), osztrák főváros

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 87. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Bukarest (București, Romania), román főváros

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 85. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Cs

Cseklész

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

E, É

Eger, Heves Megye székhelye

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Érsekújvár (Nové Zámky, Szlovákia)

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

F

Fejér megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003.

november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Gy

Győr megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Győr, Győr, Moson, Sopron Megye székhelye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

K

Kanizsa

VEDŐ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Kaposvár, Somogy megye székhelye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Kassa (Košice, Szlovákia)

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 89. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapest. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Kálasz

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Komárom (Komarno, Szlovákia)

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 87. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

M

Moson megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

N

Nagybecskerek (Зрењанин, Szerbia)

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 20. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Nagyhind (Veľké Chyndice, Szlovákia)

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Németország (Deutschland)

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 20. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

P

Pancsova (Панчево, Szerbia)

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Pécs, Baranya Megye székhelye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

R

Rimaszombat (Rimavská Sobota, Szlovákia)

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

S

Somogy megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sopron megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sopron, város Győr, Moson, Sopron Megyében

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003.

november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sz

Szatmár (Románia)

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Székesfehérvár, Fejér Megye székhelye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szigetvár, város Baranya megyében

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Szovjetunió (Союз Советских Социалистических Республик)

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 15. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

T

Temesvár (Timișoara, Románia)

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Tolna megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Törökbecse (Novi Bečej, Szerbia)

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 21. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Törökkanizsa (Нови Кнежевац, Szerbia)

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 21. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

U

Ungvár (Ужгород, Ukrajna)

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

V

Várad

VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918 *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott e Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Veszprém megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Vas megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Z

Zala megye

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Zsitvaújfalu (Nova Ves nad Zitavou, Szlovákia)

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 88. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

INDEX CHRONOLOGICUS

1699

Január 26 a karlócai békekötés értelmében a törökök kivonulnak a hódoltsági magyar területeiről

VEDŐ Attila Magyarország államhatárának megjelölése 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 107. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1884

Január 1-én teljes egészében megkezdji a szolgálatot a Magyar Királyi Csendőrség

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakítástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1921

Augusztus 13-án megkezdji munkáját a Határmegállapító Központ

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 86. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1941

Szeptemberében a Bánság irányítása formálisan a megalakuló belgrádi Nedič-féle szerb bábkormány alá került

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság1 helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 20. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1943

Szeptember 10-én SKORZENY kiszabadítja MUSSOLINI-t a fogságból

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 97. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1944

Júniusban a Magyar Királyi Rendőrséget „katonailag szervezett őrtestületté” és a Magyar Királyi Csendőrséggel egységes vezetés alá helyezték.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Október 27-én a Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága 2. Ukrán Front haditanácsára bízta a magyar polgári közigazgatás megszervezését és irányítását

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1945

Január Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendeletére a német megszállás alól felszabadult területeken a nemzeti bizottságok irányításával megkezdtek a közigazgatás újjászervezését

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Október 29-én kelt rendeletében ERDEI Ferenc belügyminiszter meghatározta azt, hogy az államrendőrség kinevezett és egyenruha viselésre kötelezett tagjait természetbeni ruhaellátásban kell részesíteni

SÁGI Zoltán A rendőrség egyenruházata a II. Világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 66. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

A II. világháború után megkezdik az új magyar határőr csapatok felállítását

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945–1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 13. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1946

Márciusban átszervezik a magyar határőrséget

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945–1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 13. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Június 7-én a Magyar Államrendőrség határrendészeti hatóságainak és szerveinek átszervezése során 34 határrendészeti kapitányságot és alárendeltségükben 154 határrendészeti őrsöt állítanak fel

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 42. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1947

Május 15-én kezdte meg a munkáját az Állami Földmérés Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltsége

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 89. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1948

Január 29-én az Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága határozatot hozott arról, hogy a honvédelemben a Szovjetunió tapasztalataira kell támaszkodni

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945–1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 15. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1950

Január 1-én megkezdí tevékenységét az Államvédelmi Hatóság

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945–1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 15. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

1954

Novemberében több mint 3000 fővel csökkentik a magyar határőrség létszámát

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945–1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 17. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

INDEX ORGANICUS

0 – 9

34. Bercsényi Miklós Felderítő Zászlóalj A Magyar Honvédség Szolnokon települt alakulata

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 98. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

B**Belügyminisztérium** Feladata a rendvédelem és a közigazgatás irányítása, ellenőrzésére

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945-1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Birodalmi Biztonsági Főhivatal (Reichssicherheitshauptamt, RSHA) A III. Birodalom biztonsági szerveit összefogó és irányító csúcs szervezet a II. világháború éveiben

TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 98. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Cs**Csendőrség** Katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület, Magyarországon első ízben a neoabszolutizmus időszakában működött csendőr szervezet a teljes Habsburg-birodalomra kiterjedő szervezet részeként 1849-től 1867-ig. A Kárpát-medencében a második csendőr szervezet a Magyar Királyi Csendőrség volt, amely 1881–1945 között működött

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 19. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Visszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 54. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 58. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

D**Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség** A két világháború közötti délszláv államban működő magyar kulturális egyesület

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 21. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

H**Határkijelölő Központi bizottság** (HKB) 1939-ben a magyar miniszterelnök vezetésével, a területi visszacsatolások után az új határok kijelölését végző irányító szervezet

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX–XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 8. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Határmegállapító bizottságok (HMB) A trianoni határvonal politikai kijelölését, kitűzését, határkövekkel való állandósítását, a határvonal térképezését, a határokormányok elkészítését elvégzendő a Szövetséges és Társult hatalmak által létrehozott, 1921 és 1925 között tevékenykedő nemzetközi szervezet

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX–XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 86. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Határőrség Az állam határainak őrzésére, védelmére szervezett fegyveres szervezet

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 13. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945-1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

I

Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944-ben a felszabadított országrészen az Ideiglenes Nemzetgyűlés által, az állami végrehajtó hatalom irányítására választott testület, amely az 1945. őszi választásokig látta el a feladatát

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945-1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

K

Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) A Belügyminisztérium szervezeti egysége, a Magyarországra utazó, illetve Magyarországon letelepedett külföldi állampolgárok, valamint a hontalanok nyilvántartására, ellenőrzésére 1930-ban létrehozott szervezet, amely feladatát, kisebb változtatásokkal egészen a rendszerváltásig látta el.

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 15. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

L

Legfelső Honvédelmi Tanács Magyarország honvédelmi érdekeinek összehangolására létrehozott testület, amelynek elnöke a miniszterelnök volt, tagjai a miniszterek, illetve honvéd vezérkar főnöke. A II. világháború idején a kormány bizonyos feladatait is átvette

SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 74. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

M

Magyar Kommunista Párt 1918 őszén megalakult baloldali marxista-leninista párt, amely 1919 és 1944/45 között illegálisan tevékenykedett, 1948/49-től azonban „egyeduralkodóként” irányította az országot. 1918-19 Kommunisták Magyarországi Pártja, 1919 Magyarországi Szocialista Párt, 1919-1943 Kommunisták Magyarországi Pártja, 1943-1944 Békepárt, 1944-1945 Kommunisták Magyarországi Pártja, Magyar Kommunista Párt, 1945-1948 Magyar Kommunista Párt, 1948-1956 Magyar Dolgozók Pártja, 1956-1989 Magyar Szocialista Munkáspárt néven működött.

GÁSPÁR László: A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945-1956. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 15. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-törté-

neti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Magyar Néphadsereg Feladata Magyarország szuverenitásának és területi épségének biztosítása, a polgári védelem erősítése volt 1951 és 1990 között, valamint a Varsói Szerződés kereteiben vállalt kötelezettségek ellátása, a katonai szövetség kollektív védelmének erősítése volt.

PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 51. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Menekültügyi Hivatal Trianon után az elcsatolt területekről elmenekült magyarok ügyeinek intézésére alakított szervezet

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX–XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 86. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

O

Országgyűlés Törvényhozó államhatalmi, választott, jelenlegi formájában népképviselői szervezet

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 26. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltsége Működését 1947-ben kezdte meg a háború utáni új magyar határok rendezése és kijelölése céljából

SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX–XX században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 89. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

R

Rendőrség A közbiztonság védelmére létrehozott állami rendvédelmi szervezettípus, amely általában közrendvédelmi, bűnüldözési, közlekedésrendészeti, valamint igazgatásrendészeti feladatokat is ellát, némely országban a határőrizet is a feladatai közé tartozik. Klasszikus formájában a városok rendjét tartja fenn.

NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945-1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 37. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. Világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 65. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 116. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Rendőrákadémia A rendőrség tisztjeinek képzésére 1948-ban életre hívott oktatási intézmény

SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. Világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 68. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. között, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Sz

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság A magyar rendvédelem múltja iránt érdeklődő szakembereket tömörítő, 1990-ben alakult non profit egyesület

PARÁDI József: Viszontválasz FINISZTER Géza: „Honvédelem Rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2008) 17. sz. 51. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-12. kö-

zött, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című VII. konferenciáján hangzott el Budapesten. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

**A „Rendvédelem-történeti Füzetek” (Acta Historiae Preasidii Ordinis) HU ISSN 1216-6774
tudományos periodika szerkesztőségének kéziratokkal szemben támasztott igénye**

1. Olyan kéziratokat fogadunk el, ami megfelel az „első közlés” kívánalmainak.
2. A tudományos művekkel szembeni igénytámasztásnak megfelelő alkotásokat közlünk. Hivatkozási jegyzetek nélküli kéziratot általában nem fogadunk.
3. Végleges szövegű kéziraatra tartunk igényt, mert a leadott kéziratban szerzői korrekcióra már nem nyílik lehetőség. A szerkesztőség, illetve a szerkesztőség által felkért személyek végzik a kéziratok szakmai lektorálását.
4. A kéziratokhoz 600 és 1000 karakter közötti terjedelmű rezümét is kérünk.
5. A szerkesztőség fenntartja magának a jogot arra, hogy a szövegben stíláriis változtatásokat eszközöljön, illetve a hivatkozási jegyzeteket kiegészítse, továbbá véleményének helyt adjon az írásban, a szerkesztőség feltüntetésével. A szerkesztőség hozzá érkezett kéziratokat és tartozékait nem őrzi meg, és nem küldi vissza, de az elfogadásról, illetve elutasításukról értesíti a szerzőket. A közlésre elfogadott kéziratok szerzőinek a szerkesztőség tiszteletpéldányt küld.
6. Periodikánkban az évszázadokat – az idézetek, címek kivételével – római számmal jelöljük.
7. A szövegben előforduló neveket mindig teljességre törekvően kell feltüntetni akár személy, intézmény, vagy földrajzi névről van szó. Személyneveknél a vezetéknev és keresztnév mellett a kérdéses időpontban érvényes nemesi rangot, rendfokozatot, illetve beosztást is fel kell tüntetni együttesen a szerzett címmel pld. doktorátus stb. A helységneveknél mindig a magyar nevet kell feltüntetni. Ha más neve is van, és azt a közlendő érthetősége megkívánja, akkor az idegen nyelvű nevet zárójelben kell a magyar név mögött feltüntetni. Intézmények esetében a teljes hivatalos nevet kell használni, mögötte zárójelben a rövidített nevet.

A szerzők műveik végén külön csoportokba foglalva felsorolják – egymás alatt – a dolgozatban szereplő személyek, települések és földrajzi helyek, valamint az intézmények, hatóságok neveit és a szerepeltetett dátumokat az „Index Nominum”-ban, az „Index geographicus”-ban, az „Index chronologicus”-ban és az „Index organicus”-ban való szerepeltetésük végett.

8. A kéziratok szövegében ábrák, diagrammok, táblázatok képek stb. nem helyezhetők el. Azokat mellékletként kell a szöveghez csatolni. A mellékletekről mellékletek jegyzékét kell készíteni. Valamennyi mellékletnek címet kell adni, és a mellékleteket arab számozással kell megszámozni. Minden melléklet végén fel kell tüntetni a melléklet elkészítéséhez felhasznált források bibliográfiai adatait. A szövegben a mellékletre zárójelben elhelyezett számokkal kell utalni.

9. A hivatkozási jegyzetszámokat a szövegben felső indexben és vastagítva kérjük elhelyezni. A jegyzetekben a mű szerzője és címe mellett a kiadás helyét, idejét és a kiadót is kérjük feltüntetni.

- A szerző családi **nevét** kapitálchen betűvel szedjük. Több szerzős mű esetén a nevek közé gondolatjelet helyezünk. Csak a szerző nevét (vezeték és keresztnév) közöljük, tudományos és oktatói fokozatok, rangok, címek, tisztségek és beosztások közlése nélkül. A szerzői álnevet a szerző neve után közvetlenül szögletes zárójelben tüntessük fel. Gyűjteményes mű szerkesztőjének neve után kerek zárójelben a (*szerk.*) formulát használjuk függetlenül attól, hogy a műben főszerkesztőként vagy felelős szerkesztő stb. tüntették fel. A gyűjteményes kötetek egy tanulmányának jelölésekor először a tanulmány szerzőjének nevét kell közölni, majd a címet kurziválás nélkül, ezt követően az „In” szócska (mivel mondatkezdő szónak minősül, ezért nagy kezdőbetűvel kezdődik, utána pedig nem teszünk pontot vagy kettőspontot) után a bibliográfiai tételt. Amennyiben az idézni kívánt tanulmány szerzője azonos a kötet szerkesztőjével, akkor az „*ugyanő*” szó rövidített változatát „*uő*” kell használni az „In” szócskát követően. Háromnál több szerző esetén csak az első szerző nevét közöljük, majd utána a latin „*et alii* = és mások” rövidített változatát „*et al.*” írjuk. Háromnál több szerzős mű esetén – amennyiben az egyik szerző egyben a mű szerkesztője is – az ő nevet kell feltüntetni egyedül. Másodlagos szerzőségi adatokat a jegyzetekben indokolt esetben célszerű feltüntetni. A másodlagos szerzőségi adatokat a cím után kell elhelyezni. A fordította, sajtó alá rendezte, illusztrálta, utószót írta stb. jelölést követi(k) a másodlagos szerzői tevékenységet végző személy(ek) neve(i). Amennyiben a hivatkozott mű szerzőjét és szerkesztőjét a kiadványon nem tüntették fel az adatközlés a mű címével kezdődik. Újrahivatkozás esetén elégséges a szerző vagy szerkesztő vezetéknevének feltüntetése.

- A szerző vagy szerkesztő nevét követően kettőspont után következik a **mű címe**. A címet és az alcímet – ha van – kurziváltan kell szedni. A sorozatcímét mindig a bibliográfiai leírás végén zárójelben kell közölni, kurziválás nélkül. A cím, alcím és sorozatcím után pont kerül. Több kötetes művek esetén a cím után következik a kötetszám pl. 1. köt. ezt követően pedig a kötet cím kurziváltan a végén ponttal. Ha egy kiadvány sok kötetből áll, vagy a kötetnek szerkesztői vannak, a köteteket analitikusan, kötetre lebontva kell szerepeltetni, ahol – a kiadvány átfogó jelölése (a kiadvány címe kurziváltan, a kiadás helye és a kiadó) után – kötetenként kerül feltüntetésre a kötet sorszám, a címe, a szerkesztő neve és a kiadás ideje. Míg a befejezetlen, több kötetes műre történő hivatkozás esetén a befejezetlenség tényére és a kötetszám és a kiadás évszáma után elhelyezett nagy kötőjellel kell utalni. Gyűjteményes kötetek és periodikumok esetében csak a kötet, illetve a periodikacímét kurziváljuk. A periodikacím a hivatkozott mű szerzőjének és címének feltüntetése után következik. Periodikumok esetében a folyóirat szerkesztőjének a jelölése elmarad. Idegen nyelvű műre történő hivatkozás esetén ugyanazon adatokat, ugyanazon sorrendben kell közölni, mint a magyar nyelvű alkotás esetében. Az eltérés csupán annyi, hogy a cím magyar fordítását szögletes zárójelben közöljük az eredeti nyelvű cím után. A bibliográfia tétel többi elemének a fordítása nem szükséges. Az idegen nyelvű címet kurziváljuk. Amennyiben idegen nyelvű műről magyarra fordított alkotásra hivatkozunk a szerző neve után a magyar nyelvű cím következik kurziválva, majd – szögletes zárójelben – a mű idegen nyelvű címe. Ezután pedig a Ford. rövidítés után a fordító neve. A hivatkozás többi része mindenben megegyezik a magyar nyelvű alkotásokéval. Gyűjteményes kötetek és periodikumok címeit általában nem fordítjuk le. Ezen kiadványban közzé tett alkotások címei esetében pedig ugyanúgy kell eljárni, mint a monográfiáknál.

- Mű címet követően kerül sor a **kiadás helyének** a feltüntetésére. A kiadás helyének – amely minden esetben a településnév – feltüntetését vesszővel zárjuk. Amennyiben a kiadványon nem szerepel a kiadás helye, ezt a tényt a latin *sine loco* = *hely nélkül* kifejezés rövidítésével *s.l.* jelöljük. Periodikum esetében a kiadás helyének feltüntetése elmarad. A periodikum kurzivált neve után, vesszőt követően a kiadás évszámának a feltüntetése következik. Kéziratokra történő hivatkozások esetében a szerző és a cím után a kézirat jellegének (disszertáció, dokumentáció, kézirat, kandidátusi értekezés stb.) a rögzítése történhet. A kézirat jellegének jelölése után zárójelben jelölhető az intézmény neve, ahol a kézirat készült. Ezt követi a „Kézirat.” megjegyzés után a létrehozás helységének, majd a létrehozás évének a jelölése.

- A kiadás helyét követi a hivatkozásban a **kiadás évszáma**. A kiadás évszáma után – ugyanúgy, mint a kiadás helye után – vesszőt írunk. Amennyiben a műben nem tüntették fel a kiadás idejét, azt latin *sine anno* = *év nélkül* kifejezés rövidített

változatával *s.a.* kell helyettesíteni. Kéziratok esetében a kézirat létrehozásának évszámát – a létrehozás helységének jelölését követően – rögzítjük. Periodikumok esetében a kiadás évszámát követően a folyóirat számát jelöljük arab számmal pl. 1996. 1. sz. Amelyik periodikumon feltüntetik ott az évfolyamszámot is jelölni kell. Ebben az esetben a periodikum címe utáni vesszőt követően az évfolyam római száma következik ponttal és az évfolyam szó rövidítésével *évf.*, majd a kiadás évszáma zárójelben és a lapszám arab számmal és ponttal, utána pedig a szám szó rövidítése *sz.*

- A hivatkozások bibliográfiai adataiban a következő elem a **kiadó** jelölése. A kiadó neve után vesszőt teszünk. Periodikumok esetében a kiadót nem jelöljük. Kéziratok esetében a kiadó feltüntetésére értelemszerűen nem kerülhet sor. Amennyiben a műben nem szerepel a kiadó, azt a latin *sine nomine* = *kiadó nélkül* kifejezés rövidített változatának *s.n.* kell helyettesíteni.

- A hivatkozások végén az **oldalszámok** állnak. Amennyiben a hivatkozást sorozatcím zárja a sorozatcím ferde zárójele után következnek az oldalszámok. Az oldalszámok jelölésére a latin *pagina* szó rövidítését *p.* használjuk. Az oldalszámok tekintetében hivatkozhatunk egy oldalra pl. 45. p. vagy egy intervallumra pl. 65-78. p. A pagina és az oldalszám jelölés közé azonban mindig spaciumot kell helyezni.

- **Újrahivatkozásnál** a latin *opus citatum* = *idézett mű* rövidítését *op. cit.* használjuk. Újrahivatkozásoknál a szerző vagy szerkesztő vezetéknevét követően, kettőspont után következnek az *op. cit.* ha a teljes műre hivatkozunk. Amennyiben meghatározott oldalak képezik a hivatkozás tárgyát, az oldalakat kell feltüntetni az *op. cit.* után ugyanúgy, mint az előző hivatkozásnál. Ha az újrahivatkozott művön nem tüntették fel sem a szerzőt, sem a szerkesztőt, a cím rövidített változatát használjuk. Ugyanazt a rövidített címet használjuk, de már a szerző vezetékneve után az *op. cit.* jelölés helyett, ha a szerzőnek több művére hivatkozunk újra. Amennyiben két egymást követő jegyzetben ugyanarra a műre hivatkozunk a latin *loco citato*=*ugyanott* kifejezés rövidített változatát *Loc. cit.* használjuk. Pl. *Loc. cit.* 23. p. Ha két egymást követő jegyzetben ugyanannak a szerzőnek két különböző művére hivatkozunk akkor a latin *idem* (*nőnemben*) *eadem*=*ugyanő* rövidítést használjuk a szerző neve helyett. Utalások esetében a *vesd össze* kifejezés rövidített változatát *vö.* használjuk. Ha például valaki a 19. lábjegyzetben az 5. sz. lábjegyzetre utal akkor a 19. vö. 5. lábj. rövidítést használja. A rövidítések oldását a hivatkozások végén jelmagyarázat formájában kell feloldani. Ebbe kerülhetnek bele a rövidített címek is. A rövidítésekben mindig használunk spaciumot.

- **Jogszabályra hivatkozásnál** az adott jogszabály évszáma és száma mellett kérjük feltüntetni a jogszabály pontos címét is.

- **Ha a hivatkozott anyag az Internetről vagy más, publikus hálózatról származik vagy azon is elérhető**, akkor az adott elérési utat teljes formában, (pl. <http://www.domain.net/cikk.htm>) a hivatkozás legvégén, a „Web:” megjegyzés kezdettel kérjük feltüntetni. Egy hivatkozás esetén több webhely is feltüntethető, vesszővel elválasztva. Az internetes adatok önmagukban nem elégségesek és nem helyettesíthetők a klasszikus bibliográfiai adatokkal.

10. A kéziratok Microsoft Word program szerint számítógéplemezen rögzítve, és egy printelt példányban, vagy az email címünkre küldve fogadjuk el. A bekezdések között sor nem marad ki. A bekezdések a 6. karakter helyén, a felsorolások a 3. karakter helyén kezdődnek. Amennyiben a felsorolás elemei egy sornál hosszabbak, a felsorolás második sorával kezdődően a sor elejére kell vinni a szövegeket. Kiemelés vastagítással történik. Tabulátorral beállított bekezdés nem felel meg a kívánalmaknak, csak a bekezdés formátumában beállított bekezdést fogadjuk el. Betűtípus: Times New Roman (a betűtípus része a programnak). A címek utáni első bekezdés mindig tompa.

11. A szerzőkről szerzői jegyzék készül, amely az impresszum mellett kerül feltüntetésre. Ezért kérjük, hogy a szerzők a „szerzői űrlapot” értelemszerűen kitöltve juttassák el a szerkesztőség címére. A szerzőknek lehetőségük nyílik arra is, hogy úgynevezett írói álnéven jelentessék meg alkotásukat. Nem publikus célzattal – a szerkesztőség számára – ebben az esetben is kérjük a szerző vezeték és keresztnévének a feltüntetését. A szerzőkkel való kapcsolattartás lehetősége érdekében kérjük a szerzők telefon- és faxszámait, illetve az email és posta címeit pontosan feltüntetni.

12. A szerzőknek a szerkesztőség szerzői honoráriumot nem fizet. A szerzők alkotásuknak a szerkesztőséghez küldésével elfogadják, hogy művük a kiadványban megjelenjen.

SZERZŐI ŪRLAP

A szerzői űrlap kitöltését azért kéri periodikánk szerkesztősége, hogy zökkenőmentes kapcsolatot tarthasson a szerzőkkel. A szerzők által feltüntetett rangokat fogja a periodika közölni, ha azok relevánsak a szerzői űrlapon rögzített címek típusaival. A periodikában a szerzők rangjai kizárólag a szerzőket felsoroló jegyzékben kerülnek feltüntetésre. Az űrlap kitöltése a későbbi esetleges jogviták tekintetében is fontos, hiszen periodikánknak nem áll módjában szerzői honorárium fizetése.

Név:..... Írói álnév.....

Tanulmány címe:.....

Lakcím:.....

Telefon:..... Fax:.....

Mobil:.....E-mail:.....

Munkahely neve:.....

Munkahely címe:.....

Telefon: Fax:.....

A nevem mellett az alábbi rangok, címek, fokozatok feltüntetéséhez járulok hozzá:

Rendfokozat*.....

Tudományos fokozat*.....

Oktatói fokozat*.....

Tudományos közéletben betöltött tisztségek:

Kitüntetések**.....

Tanulmányom közlését térítésmentesen biztosítom a Rendvédelem-történeti Füzetek számára. Engedélyem a tanulmány magyar nyelvű kiadásra vonatkozik, amely a periodikában vagy az ahhoz kapcsolódó kiadványokban több ízben is megjelenhet, szerzői honoráriumáról véglegesen és visszavonhatatlanul lemondok.

.....
aláírás

* Több rendfokozatot, illetve tudományos és oktatói fokozatot abban az esetben közlünk, ha azok több tudományágban születtek, illetve több intézményhez kapcsolódnak.

** A periodika fenntartója – a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság – által a szerző számára adományozott kitüntetések a szerkesztőség automatikusan feltünteti, mivel azok a rendvédelem-történet műveléséhez kapcsolódóan kerültek adományozásra.

SZERZŐI ADATLAP

Név :.....
Postacím :.....
Telefon :..... Fax :.....
Mobil :.....
E-mail :.....
Szi. :.....
Iv. :.....
Nyt. :.....
.....
Tf. :.....
.....
Of. :.....
.....
Tsz. :.....
.....
Tkf. :.....
.....
K. :.....
.....
Ho. :.....
.....
W. :.....

Hozzájárulok ahhoz, hogy az adatlapban szereplő adataim – az elérhetőségeim kivételével – publikálásra kerüljenek.

.....
aláírás

Jelmagyarázat: **Szi.** = Születés ideje; **Iv.** = Iskolai végzettsége (legmagasabb); **Nyt.** = Nyelvtudása (elégséges a beszélt nyelv feltüntetése); **Tf.** = Tudományos fokozata (Tudományáganként a legmagasabb fokozat a tudományág feltüntetésével. Függetlenül a jelenleg hatályos jogi szabályozástól, tudományos fokozatként kérünk feltüntetni minden tudományos rangot, amelyet nem diplomaszerezési eljárás keretében szereztek); **Of.** = Oktatási fokozat (A legmagasabbat kérjük feltüntetni); **Tsz.** = Tagságok szervezetekben; **Tkf.** = Tudományos közéleti tisztségek; **K.** = Kitüntetései; **Ho.** = Hobbijai; **W.** = saját, személyes weboldala.

Amennyiben az űrlapon szereplő egyes rovatok terjedelme szükségesnek bizonyulna tetszés szerinti pótlap csatolható.